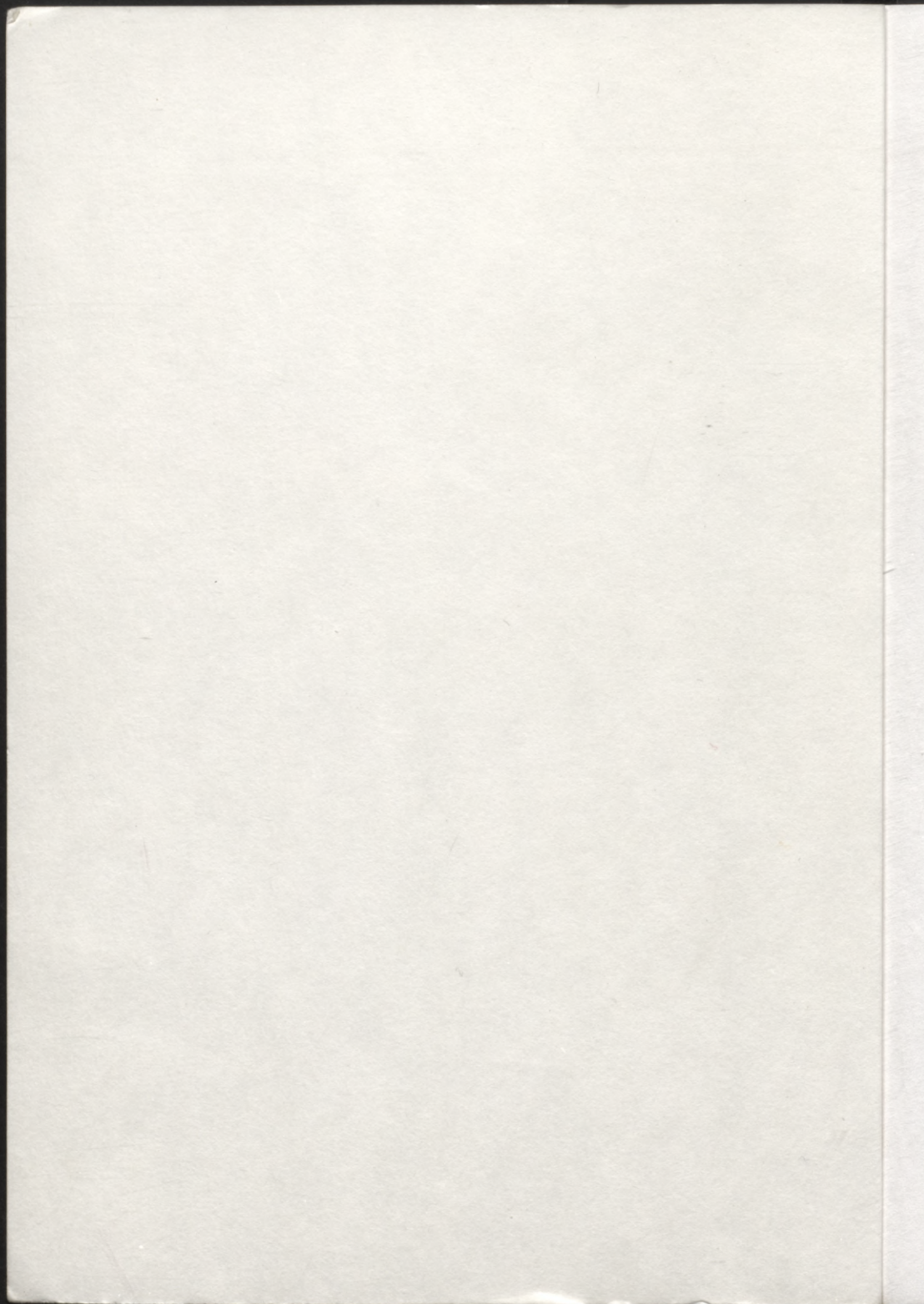

VAJADŽĪGA GRĀMATA VAJADŽĪGA GRĀMATA

LATGALIEŠU
literatūra

ZVAIGZNE ABC

**Skolas
bibliotēka**

Maģibu līdzeklis

ZVAIGZNE ABC

Skolas
biblioteka

96-3

41

L
810.09

J. Karsīte, A. Stafecka

LATGALIEŠU literatūra

Mācību līdzeklis

ZVAIGZNE ABC

883.3(082)
Ku 774

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA /

~~96~~ 27
0302055206

Grāmata izdota ar Latvijas Republikas Izglītības
un zinātnes ministrijas finansiālu atbalstu

Sastādītājas — *Janīna Kursīte* un *Anna Stafecka*

Mākslinieks *Eduards Groševs*

Par izdevumu atbild *Janīna Kursīte* un *Anna Stafecka*

Apstiprinājusi Latvijas Republikas Izglītības
un zinātnes ministrija

ISBN 9984-04-207-3

© 1995, apgāds "Zvaigzne ABC"

IEVADS

Skolēnu un skolotāju vērtējumam tiek nodota pirmā latgaliešu literatūras hrestomātija pēckara posmā. Tas ir pārejas laika darbs daudzējādā ziņā, jo, pirmkārt, nav pilnībā apzināta un izvērtēta trimdas literatūra, arī pašmāju literatūra gaida rūpīgu izpēti un pārvērtējumu, otrkārt, ir bijis pārrāvums latgaliešu rakstītās valodas tradīcijā, turklāt ir nepieciešama latgaliešu pareizrakstības modernizācija. Tā arī tiek veikta, taču, kamēr tā vēl nav pabeigta un laika pārbaudi izturējusi, pagaidām — šim darbam — izvēlējamies kompromisa variantu, proti, latgaliskos tekstus sniedzam tradicionālajā t. s. Pētera Stroda ortogrāfijā. Lai uzskatāmāk raksturotu latgaliskās rakstības attīstību, senākā posma darbi doti tā laika rakstībā, arī no nākamā posma daži darbi atstāti oriģināl-rakstībā. Savukārt komentāri un apceres par latgaliešu literatūru un valodu sniegti latviešu literārajā valodā. Lai radītu priekšstatu par jauno ortogrāfiju, daži mūsdienu autoru darbi doti tajā arī (Pēteris Jurciņš, Anna Rancāne, Antons Kūkojs). Arī ilustratīvā folkloras materiāla rakstība dažkārt ir tuvināta tautas runai. Komentāros un apcerēs personvārdi un uzvārdi rakstīti latviešu literārajā valodā, iespēju robežās respektējot pašu autoru rakstību.

Pārnovadnieki mums un mēs paši sev bieži uzdodam jautājumu, vai maz ir vajadzīgas grāmatas vēl latgaliski, ja jau latviešu literārā valoda kļuvusi tik nabadzīga un noplicināta. Varbūt viens no iemesliem šim bēdīgajam stāvoklim ir tieši tas, ka nav īstas iespējas izloksnēm, sarunvalodai un citiem leksikas slāņiem bagātināt, dažādot latviešu literāro valodu. Arī tas, ka, sākot ar sešdesmitajiem gadiem, Latvijā latgaliešu rakstu valodai tika liegtas jebkuras iespējas normāli pastāvēt

un attīstīties, ir viens no iemesliem latviešu literārās valodas noplicinātībai. Vienveidība — lai cik "pareizi", universāli tā arī būtu izstrādāta, neglābjami veicina valodas atrofēšanos. Jo vairāk mēs kopsim izlokšnes, jo lielāku uzmanību pievērsīsim latgaliešu rakstu valodai, kas veidojusies uz augšzemnieku izlokšņu pamata, jo bagātāka būs arī mūsu kopnacionālā latviešu valoda un kultūra.

Latgaliešu literatūra nav tik bagāta un daudzveidīga kā kopnacionālā latviešu literatūra. Arī latviešu literatūrai nav tik bagātas tradīcijas kā vācu vai angļu, bet nekas — dzīvo taču! Ja lolosim mazvērtības kompleksus, tad nekā mums nebūs. Nav tik svarīgi, kad tautai (vai tautas daļai, kā šajā gadījumā) radušies pirmie rakstītās literatūras paraugi. Daudzviet — jo vēlāk sākusies rakstība, jo labāk saglabājusies mutvārdu tradīcija (folklorā). Un folklorā slēpj sevī tikpat lielas bagātības kā daiļliteratūrā.

Pirmajos latgaliešu daiļliteratūras darbos valoda un izteiksme bieži vien ir neveikla (rakstītāji cittautieši, parasti poļi vai lietuvieši), neizkopta, ar poļu vai lejaslatviešu literatūras tradīcijas spēcīgiem iespaidiem. 18. gs. arī lejaslatviešu literatūra nav pārāk izkopta (rakstītāji vācieši). Jā, Latgalē literārās rakstības attīstība vēsturisko apstākļu dēļ aizkavējās. Tomēr vai kultūrā visu var mērot tāpat kā saimnieciskajā attīstībā — te ir progress, te regress, te labi, te slikti? Nereti tas, kas šķietami atpalcis, neveikls, pēc kāda laika izrādās vērtība, un otrādi. Latgaliešu literatūras šķietamā atpalcība ir mūsu senču ciešanu valoda un viņu pārestību literatūra. Ja smejamies par neveiklu salīdzinājumu vai kādreiz pārlietu sentimentālu, naivu izteiksmi u. tml. "vainām", tad mēs smejamies paši par sevi un turpinām veidot tādu "kultūru", kur visas nākamās paaudzes smeļ par saviem senčiem un domājas savā probežotībā pārākas esam.

Katrs laikmets izveido savus priekšstatus par pasauli, savu uzvedības kodeksu, savu valodu, kas atainojas arī literatūrā. Jā, protams, Andrīva Jūrdža vai Pītera Miglīnīka dzejai nav tā mākslinieciskā spožuma un elegances, kas 20. gs. dzejnieku Jāzepa Leļa (pseud. J. Pūrmalīts), Alberta Spoģa vai Annas

Rancānes dzejai. Pēdējie ir akadēmiski izglītoti, varējuši veltīt laiku dziļākām valodas vai literatūras, filozofijas studijām. P. Miglinīkam, A. Jūrdžam visa dzīve pagāja, mēģinot sadabūt jēl kādas zinību druskas no ārpasaules, un pati šī ārpasaule vairumā gadījumu bija nesasniedzama. Tādā ziņā, protams, 20. gs. (īpaši Latvijas brīvvalsts vai emigrācijas gadu) latgaliešu literatūra salīdzinājumā ar 18. un 19. gs. uzrakstīto ir pārāka, daudzveidīgāka. Tomēr bez Andriņa Jūrdža un Pītera Miglinīka uzdrīkstēšanās rakstīt nebūtu latgaliešu literatūras un, iespējams, pat Latgales latviešu valodas.

Nedaudz par izvēlēto darbu atlases principiem. Ārpus izlases palikusi virkne darbu tādēļ, ka ne visiem autoriem ir skolas hrestomātijai piemēroti sacerējumi, bez tam, izvēloties kādu fragmentu no prozaiķu devuma, rodas papildgrūtības. Pēc iespējas centāmies atlasīt īsākus darbus — stāstus, noveles vai tēlojumus, tikai dažreiz izlīdzoties ar romāna fragmentiem (kā, piemēram, Antona Rupaiņa "Tauta grib dzīvot"). Mazāk, nekā varbūt pienāktos, pārstāvēti pēckara posmā Latvijā rakstītie daiļdarbi, jo tie vieglāk pieejami nekā trimdas autoru darbi.

Hrestomātijā netika uzņemti tie latgaliešu rakstnieku darbi, kas sarakstīti latviešu literārajā valodā (Alberts Sprūdžs, Antons Rupainis, Jānis Klīdzējs), jo svarīgāk likās vispirms apzināt un parādīt latgaliešu rakstu valodas attīstību un īpatnības literatūrā. Jautājums par to, kas uzskatāms par latgaliešu, kas kopnacionālajai literatūrai piederīgu, ir visai sarežģīts. Piemēram, gandrīz neiespējami nošķirt Latgalē savāko folkloru no citu Latvijas novadu folkloras. Jau tā vēstures garajos ceļos daudz kas no tautasdziesmu, buramvārdu, pasaku bagātības izzudis neatgriežami. Ja mēģinātu stingri nodalīt, piemēram, latgaliešu tautasdziesmas par dievībām (Dievu, Māru, Laimu, Ūsiņu, Dieva dēliem, Saules meitām u. c.) no Zemgalē, Kurzemē, Vidzemē pierakstītajām, tad vairāku dievību raksturīpatnības varētu būt nesaprotamas. Tieši šī iemesla dēļ apcerē par folkloru tautasdziesmu, mīklu u. c. piemēri ne vienmēr ir nākuši tikai no Latgales.

Hrestomātijū, protams, var lasīt katrs, kam ir interese par latgaliešu literatūru, tomēr visvairāk tā noderēs vidusskolēniem,

studentiem un skolotājiem. Tāpēc galvenokārt devām tos tekstus, kuri pusaudža un jaunieša uztverei tuvāki un saprotamāki. Otrs svarīgs nosacījums daiļdarbu izvēlē bija to mākslinieciskais līmenis. Latgaliešu literatūrā ir daudz darbu, kuros ir kvēls tēvzemes mīlestības apliecinājums, daudz Latgales skaistās dabas tēlojumu, tomēr daļa no tiem mākslinieciski nevarīgi. Tāda veida daiļdarbi netika iekļauti šajā hrestomātijā, izņemot latgaliešu literatūras sākumposmu, kur atbilstoši klasicisma priekšrakstiem svarīgākais bija nevis mākslinieciskums, bet gan saturiskais (patiesības) princips. Trešais nosacījums — katrs izvēlētais dzejnieks pārstāvēts vismaz ar diviem trim darbiem. Prozas tekstu izvēle radīja zināmas grūtības. Lielromānu fragmenti grūti iekļaujami hrestomātijā, — pārāk īss fragments neko neizsaka ne par darba saturu, ne formu.

Būsim priecīgas, ja šī hrestomātijā rosinās skolēnus dziļākai interesei par latgaliešu literatūru un valodu. Pienācis laiks iepazīstināt skolēnus arī ar jaunu latgaliešu literatūras vēsturi un gramatiku. Tam gan ir nepieciešami lielāki priekšdarbi. Jau ar hrestomātijas sastādīšanu bija zināmas grūtības un kavēkļi. Mēs, šīs hrestomātijas veidotājas, pārstāvam pēckara gadu paaudzi, kurai par latgaliešu rakstu valodu un literatūru ne skolās, ne augstskolās gandrīz nekas netika mācīts. Šo zināšanu apguve notikusi haotiski, nevienmērīgi. Par iegūto mums jāpateicas tiem retajiem Staļina nometnes izturējušajiem vecākās paaudzes latgaliešu kultūras darbiniekiem kā Jānim Cibuļskim, Valerianam Viļčukam. Ļoti pateicīgas esam Janinai Bukšai, Stokholmā dzīvojošajai literatūrvēsturnieka Miķeļa Bukša atraitnei, valodniekam Valdim Zepam (Amerikas Savienotajās Valstīs) un dzejniekam Albertam Spogim (Vācijā) par iespēju dziļāk ielūkoties un izprast trimdas kultūrdzīves procesus. Daudz palīdzējušas arī pārrunas ar kolēģiem Vitoldu Valeini, Antonu Breidaku un Lidiju Leikumu. Lai paldies visiem, kas sekmēja šī darba tapšanu!

Janīna Kursīte, Anna Stafecka

PAR LATGALIEŠU LITERATŪRU UN VALODU

IESKATS LATGALIEŠU LITERATŪRĀ

J. Kursīte

FOLKLORAS KRĀŠANA UN PUBLICĒŠANA

Latgaliešu folkloras (tautasdziesmu, pasaku, mīklu, teiku u. c.) apzināšana, vākšana un publicēšana sākās 19. gs. otrajā pusē — gandrīz pusgadsimtu vēlāk nekā Vidzemē un Kurzemē. Tie bija svešautieši, kas pirmie ķērās pie šī darba, jo Latgales jeb, kā toreiz sauca, Inflantijas latviešiem vēl nebija savas inteliģences. Pirmais plašākais latgaliešu tautasdziesmu apkopojums parādījās 1869. gadā žurnālā "Magasin" (Mītava, 1869, 14. sēj., 2. d.). Tur ir 170 latgaliešu tautasdziesmas, ko apkopojusi Celīna Plātere un Gustavs Manteifelis. Tās pierakstītas Krāslavas, Dricānu un Rēzeknes apkaimē. Dažas tautasdziesmas, mīklas un pasakas Gustavs Manteifelis ievietojis savā "Inflantu zemes laikagrōmotā aba kalendārā 1862. godam".

Nākamais nozīmīgākais latgaliešu folkloras vākums tiek publicēts vēl pēc divdesmit gadiem. Tas ir Eduarda Voltera krājums "Materialy dļa etnografiji latyškogo plemeni Vitebskoj guberniji" (Pēterburga, 1890) — plašākais latgaliešu tautasdziesmu apkopojums 19. gs. (ap 1000 tekstu). Gadu vēlāk iznāk poļu zinātnieces Stefānijas Uļanovskas veidotais krājums "Lotysze Inflant — Polskich" (Krakova, I-II, 1891—1892). Te ir vairāk nekā 300 dziesmu un 70 pasaku. Kā Gustava Manteifeļa, tā arī Eduarda Voltera un Stefānijas Uļanovskas sakārtotie folkloras krājumi nebija domāti latgaliešiem. Tie bija radušies Pēterburgas vai

Krakovas Zinātņu akadēmijas uzdevumā un kalpoja pētnieciskiem nolūkiem.

Pirmais tautas garamantu vākums, kura adresāts ir Latgales latviešu lasītājs, bija Pētera Smeltera "Tautas dzīsmu, pōsoku, meikļu un parunu vōceleite" (Rīga, 1899). Tā kā šai laikā vēl pastāvēja latgaliešu drukas aizliegums, Pēteris Smelters maskēšanās nolūkos bija spiests rakstīt, ka krājums paredzēts zinātniskiem mērķiem. Šī paša iemesla dēļ paskaidrojumi rakstīti lejaslatviešu literārajā valodā. Pētera Smeltera "Vōceleitē" publicētas 47 tautasdziesmas, 188 mīklas, 183 parunas, kā arī 2 pasakas.

Tikai deviņpadsmitā gadsimta beigās izveidojās pirmais lielākais latgaliešu inteliģences pulciņš. Pārsvārā tie bija katoļu mācītāji (Jānis Višņevskis, Francis Trasuns, Nikodems Rancāns, Pēteris Smelters u. c.). Viņi bija folkloras vācēji un apkopotāji. Pēteris Smelters iesūtīja prāvu skaitu latgaliešu tautasdziesmu Krišjāņa Barona veidotajām "Latvju dainām" (1894—1915). Lai gan "Latvju dainās" Latgalē pierakstītās tautasdziesmas veido tikai vienu sešpadsmito daļu no kopapjoma, tas tomēr ir nozīmīgākais vākums. Tā ir pirmā reize, kad latgaliešu dainu krājums kopējā latviešu folkloras pūrā pārstāvēts tik apjomīgi. Bez Pētera Smeltera "Latvju dainās" līdzdarbojušies Francis Laizāns, Kazimirs Skrinda, Aleksandrs Ancāns un daži citi.

Pēc drukas aizlieguma atcelšanas tiek publicēta vesela virkne tautasdziesmu, pasaku, mīklu izlašu. Tā Ontona Skrindas un Franča Obšteina kārtojumā iznāk "Dzīsmu vōceleite" (Pēterburga, 1908), bet dzejnieka Staņislava Cunska kārtojumā — "Latvīšu tautas dzīsmes" (Rēzekne, 1914). Savukārt Eduarda Kozlovskā redakcijā iznāk krājums divās daļās "Dzimtines skaņas. Tautas dzīsmes" (I—II, Rēzekne, 1918). Šajā pašā laikā tiek aktivizēti arī pasaku un teiku publicējumi. Drīz vien pēc drukas aizlieguma atcelšanas pārdošanā parādās "Myusu tautas teikas un pōsokas" (I—II, Līvāni, 1908). Dzejnieka Staņislava Cunska redakcijā Rēzeknē iznāk "Latvīšu tautas pōsokas" (1913), kur ievietotas gan tikai 3 pasakas. Nedaudz lielāks ir Naaizmērstules sakārtotais

krājums "Tautas pōsokas" (Rēzekne, 1923; pavisam 9 pasakas). Mazāk ir veicies ar mīklu izdošanu. Lielāku skaitu mīklu bija savākuši Rēzeknes tirdzniecības skolas audzēkņi. Šī mīklu izlase iznāca Teklas Miglinieces redakcijā — "Latvīšu tautas meikles" (Rēzekne, 1915), te apkopotas 500 mīklas.

Latvijas valsts neatkarības gados latgaliešu folklorā tiek apzināta galvenokārt kopā ar pārējo novadu folkloru. Daudz latgaliešu tautasdziesmu ir Pētera Šmita kārtotajā izdevumā "Tautas dziesmas". Papildinājums Krišjāņa Barona "Latvju dainām" (R., I—IV, 1936—1939). Te tautasdziesmu iesūtītāju vidū ir Daugavpils, Ludzas, Rēzeknes, Aglonas vidusskolu skolēni, Rēzeknes skolotāju institūta studenti. Rosīgi līdzdarbojušies Latgales kultūras darbinieki — Stepons Seiļš, Naaizmērstule (Rozālija Tabine), Alberts Sprūdžs, Vladislavs Locis, Jānis Cibulskis u. c. Krietna daļa no Latgales tautasdziesmām šai izdevumā ir mācītāju (Nikodema Rancāna, Pētera Smeltera, Franča Cepļaka) iesūtījumi. Divdesmitajos gados profesors Ludis Bērziņš citu vidū publicē no Barkavas un Aglonas iesūtītās tautasdziesmas.

Lielāks skaits latgaliešu pasaku un teiku atrodams Pētera Šmita daudzsējumu izdevumā "Latviešu pasakas un teikas" (R., I—XV, 1925—1937). Pētera Šmita redakcijā iznāk arī latgaliešu pasaku izdevums — "Latgaliešu pasakas" (R., 1937). Jāatzīmē divi pētījumi par latgaliešu kāzu ieražām: Antona Aizsila "Senās kāzas Daugavpils apriņķī" (R., 1941) un Heronima Tihovska "Kāzu paražas Latgalē" (R., 1939), atkārtots izdevums 1993. gadā.

Pēc Otrā pasaules kara darbs pie folkloras pētniecības un izdošanas tika bremsēts. Tikai 1979. g. sāka iznākt apjomīgs izdevums "Latviešu tautasdziesmas", kur samērā plaša vieta ierādīta arī latgaliešu dainām. Diemžēl pēckara posmā nav iznākuši atsevišķi latgaliešu tautasdziesmu, pasaku vai mīklu izdevumi. Novadu folkloras savdabības apzināšana un pētniecība atsākusies tikai pēdējos gadu desmitos. Par latgaliešu pasakām, to teicējiem Latvijas periodiskajos izdevumos rakstījis folklorists Jāzeps Rudzītis. Emigrācijā lielu darbu pie latgaliešu garamantu savākšanas un publicēšanas, kā arī

pētišanas veikuši Leonards Latkovskis, Miķelis Bukšs, Jānis Trūps u. c. Trimdā iznākuši arī vairāki folkloras krājumi, no kuriem nozīmīgākais ir "Latgaļu folkloras. Tautas jūki, meikles, parunas" (Minhene, 1968). Ļoti daudz folkloras materiālu publicēts trimdas žurnālā "Dzeive". Miķelis Bukšs uzrakstījis pētījumu par latgaliešu tautasdziesmām "Senču pasaule. Apceres par tautas poeziju" (Traunšteina, 1950).

FOLKLORA

Cik pasaku un cik tautasdziesmu mēs zinām no galvas? Katra nākamā paaudze — arvien mazāk un mazāk. Mūsdienās tautasdziesmas un pasakas var izlasīt grāmatā. Mūsu tālie senči nepazīna rakstību un saglabāt tās varēja, tikai paturot prātā. Kā viņi spēja atcerēties ap miljonus tautasdziesmu? Šķiet, ka tas ir neiespējami.

Ja ieskatāmies tautasdziesmās uzmanīgāk, redzam, ka tās veidotas no divām daļām: nemainīgās un mainīgās. Ir ļoti daudz tautasdziesmu, kas sākas, piemēram, ar divrindi: "Aiz kalneņa dyumi kyup, / Kas tūs dyumus kyupynōja?". Turpinājums (mainīgā daļa) var būt dažāds, piemēram, "Saulis meita pērti kyure, / Mēnesneņš pērti gōja"; "Cilaveņa pērti kyure / Gaigaleņu dēleņam" u. c. Nemainīgo daļu, kas ceļo no dainas uz dainu, sauc par vārdformulu. Vārdformulu nav pārāk daudz, tās visas var samērā viegli iegaumēt. Tādējādi teicējiem bija svarīgi precīzi iegaumēt tikai šo dainu formulu, pārējo viņi varēja mainīt, sacerēt paši atkarībā no gadījuma un vajadzības (kāzu, bērnu, dzimšanas godos u. tml.).

Kādi ir galvenie formulu veidi dainās? Senākās tautasdziesmas pārsvarā veidotas jautājumu un atbilžu (dialoga) formā. Parasti jautājums veido vārdformulu, turpretī atbildes var būt dažādas. Biežāk sastopamie jautājumu formulu veidi tautasdziesmās ir šādi: "Kas tur speid, kas tur mirdz?" vai pagātnes formā "Kas speidēja, kas mirdzēja?"; "Kas tur čab,

kas tur grab?"; "Kas tur klīdze, kas tur brēce?"; "Kas speidēja, kas vizēja?" u. c. Cits seno formulu veids izteikts pavēles vai lūguma izteiksmē, tā parasti ir vēršanās pie dievībām vai dabas parādībām: "Tec, Sauleite"; "Riti, riti, Mēnesteņ"; "Dūd, Dīveni", "Līc, Laimēņa", "Sper, Pārkyuni", "Lej, leiteni", "Pyut, vējeni" utt. Nereti vārdformulās ietverta arī kādas ciltij, dzimtai svarīgas (svētas) lietas, priekšmeta, parādības raksturojums. Tā, piemēram, tautasdziesmās daudzkārt minēts brīnumains koks, kas aug kādā īpašā vietā (svētbirzī, vidū jūras uz akmeņa u. c.). Šim kokam ir neparasts izskats, kas attēlots šādā vārdformulā: "Zalta zori, vara saknis, / Sudabreņa pazareites"; vai arī: "Vara saknis, zalta zori, / Sudobrōta viersyuneite". Arī dievību un svarīgu dabas objektu raksturojumi parasti tverti īsākās vai garākās vārdformulās: "Mila Mōra", "Svāta Mōra", "Mēnestenis, kara veirs", "Sauleit, bolta mōmuļeņa", "Laimeit, myuža licējaņa" u. c.

Latviešu tautasdziesmās ir saglabājušies arī seni priekšstati par telpu, kas izteikti formulās "vydu gaisa", "vydu jyuru", "vydu lauka" un "jyuru molā", "ceļa molā", "pūra molā" u. tml. Pēc šī uzskata, telpā ir svarīgas un iezīmētas tikai divas vietas — vidus un mala. Vidus ir vissvētākā un labākā vieta, jo tas ir pasaules centrs, tā vieta, kur pirmļaikos radusies pasaule. Tā ir arī vieta, kur Dievs pirmciņā uzvarējis savu pretinieku Velnu, "vidū jūras" vai "vidū gaisa" mīt dievības. Savukārt "mežmalā", "purvmalā", "jūrmalā" nokļuvušo bieži sagaida briesmas, mala ir bīstama vieta:

Dīvys zyna, Laime zyna,	Ceiruleit, mozputneņ,
Kur Sauleite nakti guļ:	Naguļ' ceļa maleņā;
Vydū jyuru iz saleni,	Skrīņ da jyuru leiceišam,
Zalis nīdris galeņā.	Tur gulēsi dīnduseņu.

Liela daļa tautasdziesmu tiešākā vai netiešākā veidā ir tuvas mīklām. Par to liecina vārdformulas, kurās izceltas minēšanas, zināšanas vai nezināšanas moments: "Atminīt, sveši ļaudis"; "Zynu, zynu, bet nateikšu"; "Jyus, mōsenis, nazynīt"; "Jauni puiši nazynōja"; "Zyn Dīveņš, zyna Laima" u. c. Mīklām

radniecīgs ir jau minētais dainu tips, kas veidots jautājumu un atbilžu formā:

Kas jjurēs kustynova	Kas ducēja, kas reibēja
Palākū akmisteņ'?	Un kas skaiški atskanēja?
— Dīva dāli kustynova,	— Kaļveits kola debesīs,
Zelta naudu maklādami.	Ūglis byra Daugavā.

Diezgan daudz arī tādu tautasdziesmu, kas sacerētas slēptā, netiešā mīklu valodā:

Bolts gaileits kuplu asti	Malns gaileits plotu asti
Par jyureņu dīgu stīpe;	Par jyurom dīgu stīpe;
Treis dīnenis jyura šņoce,	Nūsabeida jyurys viļņu,
Tū dīdzeņu lūceidama.	Navar dīga kustynōt.

Ja šīs tautasdziesmas uztversim tieši, tad neko nesapratīsim: kas tas par gaiļi jūrā, kāpēc viņš stiepj kaut kādu diegu? Jāzina, ka senākajās dainās nav abstraktu laika, telpas, dzīvības, nāves u.tml. jēdzienu. Visi tie ir konkrēti un attēloti noteikta priekšmeta vai lietas veidā. Tā, piemēram, dzīvība ietverta diegā vai matā, kas izstiepts karājas gaisā (no tā radies teiciens "dzīvība karājas mata galā"). Balts gailis nozīmē sauli, gaismu, dienu, savukārt melns — tā ir nakts, tumsa. Tātad šīs divas tautasdziesmas mīklas formā attēlo dienas un nakts miju. Šķietami dīvainas ir, piemēram, tautasdziesmas par baltu (vai dzeltenu) kazu, aitu, avenu, melnu (vai zaļu) cūku, kas peld pa jūru:

Vucineš jyuru mōve
Dzaltōnim radzenim;
Reigys kungi priškā gōja,
Sikim naudu mēreidami.

Ar baltu kazu, aunu u.tml. saprasts kuģis vai laiva, kas nāk krastā ar precēm.

Kāpēc dainās tik iecienīta šī slēptā valoda? Iespējams, tas ir sensenu laiku mantojums, kad ticēja, ka ar dieviem var sarunāties tikai mīklainā, svešiem un vienkāršiem mirstīgiem nesaprotamā valodā. Šo dievišķo, slēpto valodu pārzināja īpaši izraudzīti cilts (dzimtas) pārstāvji — krīvi, priesteri, burvji.

Dainas bija sava veida svētie teksti, ar kuru palīdzību priesteri izlūdās dieviem svētību, veselību, bagātību, palīdzību kara gadījumā u.tml. Tie visi bija t.s. stiprie vārdi, kam mūsu senču uzskatā bija maģiska, burvju vara. Lai tautasdziesmu maģiskie vārdi nezaudētu savu spēku, nedrīkstēja mainīt to serdi (vārdformulas). Šī iemesla dēļ dainas saglabājās cauri gadu simteņiem samērā neskartā veidā.

Jāpiezīmē, ka svarīga loma dainās ir arī skaitļiem un krāsām. Dainās atšķirībā no jaunlaiku dzejas ļoti bieži minēti skaitļi, pie tam — noteikti skaitļi: divi, trīs, seši, deviņi, trejdeviņi, četri, simts jeb simtiem. Tie ir svētie skaitļi, kas bija būtiska sastāvdaļa.

Es atrodu zūbinteņu
Devenim esminim;
Sakopovu ūdam mōti
Devenim gobolim.
Pi deveita gabaleņa
Slauku zaļu zūbinteņu.

Treis Laimenis sagōjušys,
Maņ myužeņa licējenis,
Vīna soka: gunī degt,
Ūtra sleikt yudini;
Treša Laima atsaceja:
Myužam byut bōrinei.

Sens un daudzām tautām raksturīgs ir skaitļa *simts* lietojums nozīmē 'ļoti daudz': "Simtiem dzina govīs, vēršus, / Simtiem bērus kumeliņus."

Līdzās senākajām tautasdziesmām mums netrūkst arī tādu, kas sacerētas jaunākos laikos. Tās ir dainas, kurās pagāniskos priekšstatus par pasaules kārtību aizstājuši jaunāki — kristietiskie, bet Latgalē — tieši katoliskie. Parasti šīm tautasdziesmām vairs nav raksturīgas vārdformulas vai, ja tādas paglābušās, tad apvītas ar gluži jauniem priekšstatiem. Piemēram:

Sper, pārkyuņ, vysus kungus,
Bazneickunga vīn nasper,
Kas mozūs nūkristēja;
Kas vacūs paglobōja.

Nasabeist, cilvēceņ,
Vysa zeme pōrsvēteita:
Vysu zemi Jezus gōja
Kristeidams, svēteidams;
Svātō Mōra guni nese
Kristeitā sveceitē.

Pirmajā piemērā no senākā mantojuma palikusi tikai vārdformula "Sper, pārkyuņ", pie tam vairs ne Pērkoņdievu, bet

vienkārši dabas parādību — pārkonu — apzīmējot. Otrajā piemērā, liekas, ka tikai pantmērs (četrpēdu trohajs) ir tas, kas atgādina tautasdziesmu, pārējais — garīgās dzejas priekšstatos veidots.

No latgaliešu tautasdziesmu klāsta izvēlējamies mitoloģiskās jeb mītiskās tautasdziesmas divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, t.s. padomju laika tautasdziesmu izdevumos tās gandrīz neparādās, tāpēc skolēniem, īpaši lauku skolās, grūti sameklējamas. Otrkārt, mītiskās dziesmas ir senākās.

Tieši mītiskajās tautasdziesmās atrodamas latviešu dievības un atpazīstami reliģiskie priekšstati, t.s. pagānisko (no latīņu *pāgānus* — 'laucinieks, zemnieks') rituālu, svētku ieražu attēlojums.

Pats vārds *mīts* sengrieķu valodā nozīmēja 'vārds, stāsts, teika'. Ar šo vārdu tagad apzīmē senos, pagāniskos "stāstus" par pasaules izcelšanos, dievību savstarpējām attiecībām u. tml. Mitoloģija vienlaikus nozīmē gan seno mītu kopumu, gan tos senos uzskatus (to vidū arī reliģiskos), kas šajos mītos atspoguļojas. Latviešu mitoloģija vislabāk saglabājusies "dziesmu stāstos", t.i., mītiskajās dainās. Kā labs papildmateriāls noder arī ticējumi, buramvārdi (tie gan Latgalē salīdzinājumā ar citiem Latvijas novadiem ir mazāk saglabājušies), teikas, miklas, pasakas.

No senajiem mītiem latviešu dainās vispilnīgāk saglabāties mīts par debesu kāzām, t.i., Dieva dēlu un Saules meitu cerēšanās, pašu kāzu norises un kāzu neveiksmīgā noslēguma (Saules meita noslikst) stāsts. Neskaidrākā veidā saglabājušās tautasdziesmu virknes, kurā varam nojaust pasaules radīšanas mīta atspulgu. Šajā mītā rādīta Dieva un viņa pretinieka Velna cīņa, kurā Dievs uzvar un rada pasauli. Velns atkāpjas — slēpjas ūdeņos vai pazemē un pēc noteikta laika (gadu mijā) atkal mēģina uzvarēt Dievu. Tā simboliskā formā latviešu folklorā tēlota gaismas (Dieva) un tumsas (Velna), dzīvības un nāves nepartrauktā cīņa. Pēc senajiem mītiskajiem uzskatiem Dieva radītā pasaule izskatās kā liels, neparasts koks (ozols, liepa, bērzs u.c.), kuram nereti 9 galotnes, kas sasniedz debesis, savukārt saknes iet dziļi pazemē. Šī koka, ko

sau
kok
ērn
deg
vid
māj
dzīv
(vīt
sēd
Mar
paz
leite
/Vū
gad
bojā
tūlīt
dzie
apa
gad
rota
koka
gada
I
turie
brau
tību
/Ar
vysu
pārt
palič
žena
palič
zirgu
dzīvi
dzies
kārt
bari.

sauc par dzīvības, pasaules vai — latviešu tradīcijā — Saules koku, galotnē mīt Saule (tā bieži attēlota kā gailis: "Kādus ērmus es redzēju / Pa pasauli staigādams: / Ozols auga, zari dega, / Gailis dzied galiņā."), arī putni — strazds, cīrulis. Koka vidusdaļā — uz zemes — mīt cilvēki, medījamie zvēri un mājlopi. Bet koka apakšdaļā, pie tā saknēm vai apakš saknēm dzīvo čūskas, peles, skudras. Te slēpjas arī Velns. Dzīvības koka (vītola, ābeles, liepas) galotnē bieži sēd arī Laima, Māra: "Māra sēd vītola, / Pina ziļu vainadziņu. / Dod, Māriņ, manim vienu, / Man jāiet tautiņās!" Šis dzīvības koks katra gada beigās draud pazust, iznīkt. Ziemassvētku rotaļu dziesmās par peli ("Ej, peļeite, zērņu zogtu, / Atnes maņ(i) pīzoguse / Obi pūlnys ozuteitis / Vinu pupu, ūtru zērņu, / Trešū cyukys smecereiti ..") koks, šai gadījumā — vecās pasaules simbols, — vītols, liepa, ozols — iet bojā (".. Kur palyka veituleņš? / — Dziļā jjurā isagōze .."), lai tūlīt pat atdzimtu kā jaunais gads, jaunā pasaule. Šajās rotaļu dziesmās jauno gadu simbolizē kūkas šņukurs, zirņi, pupas — apaļas lietas — atdzimušās Saules zīmes. Šis vecā un jaunā gada mīts vislabāk saglabājies tieši latgaliešu Ziemassvētku rotaļu dziesmās par peli, kas no zemzemes, no dzīvības koka pasaknēm (t.i., veļu valsts) nozog, atgūst Sauli jaunajam gadam.

Latviešu Dievs mīt augsta kalna (Debesu kalna) galā, no turienes viņš pa vara, zvīrgzdu vai niedru tiltu rāmi nobrauc vai nojāj uz zirga lejā — pie cilvēkiem. Viņš dod svētību zemkopja un lopkopja darbiem: "Dīvenš gōja rudzu sātu / Ar sudroba sātiveiti; / Kam saujeņu, kam ūtrū, / Man ar vysu vōceleiti." Dievs palīdz medībās, dod labus zirgus, dod pārticību u. tml. Dievs bieži redzams pāri ar Māru. Ja Dievs palīdz puišiem ar labiem zirgiem, tad Māra meitām dod ražas govis. Māru lūdz, lai tā govīm dod daudz piena. Māra palīdz ganiem ganīt govis un aitas, Dievs (bieži Dieva dēli) — zirgus. Māra ir klāt pie dzemdībām un bērna krustībām, jo ir dzīvības devēja un ņēmēja. Vietu, kur cilvēks dzimst, tautasdziesmās bieži sauc par Māras pirti vai Māras šūpuli, savukārt atdusas vietu dažkārt par Māras kalnu vai Māras kambari.

Dievs ar Māru bieži darbojas kopā, palīdzēdami cilvēkam gan pavasarī, sējot laukus, gan rudenī, novācot labību, gan maltuvē: "Maza, maza uguntiņa / Spīd manā maltuvē: / Māra rādīj' uguntiņu, / Dieviņš kala dzirnaviņas." Dažās senās tautasdziesmās Māra rādīta kā Dieva dusmu novērsēja un remdētāja: "Grib Dieviņš šo zemīti / Ar ūdeni slīcināt; / Miļa Māra Dievu lūdza, / Ap galviņu glāstīdama." Seno Māras dziesmu Latgalē nav daudz, jo tām (vismaz lielai daļai) jaunākos laikos izmainīts kodols, pārvēršot tās kristietiskās, svētās baznīcas dziesmās par Jaunavu Mariju. Šīs dziesmas parasti atšķiras no senajām ar neveiklāku valodu, katolicismā sakņotu terminoloģiju, kas pārklāta senajam vārdslēnim pāri, atstājot no tā tikai atsevišķus ielāpus: "Jezeņš kōpe kaļņeņā, / Kristu nese rūceņā. / Pārkyuneits ducynova, / Svātys Mōrys sorgōdams."

Citreiz kā velna pretinieks latviešu folklorā rādīts Pērkonis jeb Pērkonīdievs. Viņš sasper Velnu vai liek tam mukt pazemē, arī jūrā. Pērkonis vienlaikus ir arī auglības dievība, jo viņa pārziņā ir arī lietus, kas dod zemei valgmi, palīdzot visam augt. "Pērkonis brauca pa jūriņu, / Lietiņš lija jūriņā. / Arājs lūdza Pērkonīti: / Brauc, Pērkonī, šai zemē, / Brauc, Pērkonī, šai zemē, / Miežiem asni novītuši."

Cilvēka likteni, tam dzimstot, lemj Laima (citos tautasdziesmu tekstos — 3 Laimas). Laima latviešu folklorā rādīta kā balta viešņa. Ja tā ir Nelaima (jeb sliktā Laima, tāda, kas lemj īsu vai sliktu mūžu), tad viņa rādīta sēžam vai stāvam ūdenī, un akmens, purvā, palejā, iepretī labajai Laimai, kas sēd kalna galā vai dzīvības kokā (visbiežāk ābelē vai liepā): "Laima sēd kalniņā, / Nelaimīte lejiņā. / Svied, Laimiņa, Nelaimēi / Ar akmeņmugurā." Lai pielabinātos, Laimai ziedo (īpaši bērnam dzimstot vistu, pirtī, kur agrāk notika dzemdības, meta vara vai zelta gredzenu, arī naudu, lai dzemdētāja un bērns paliktu dzīvi.

Kā dievības latviešu folklorā figurē arī debesu spīdekļi Saule un Mēness. Īpaši daudz tautasdziesmu ir par Sauli un tās meitām, mazāk par Mēnesi un Mēness dēliem. Viens no Saules meitu preciniekiem mītiskajās dainās ir Auseklis (iespējams, tā ir Rīta zvaigzne jeb Venera).

Latgales dziesmās mazāk pazīstams ir Ūsiņš (Jeuseņš) un Jumis. Ūsiņš — zemkopju aizgādnis, zirgu, bišu dievība, saistīta ar dabas atmodu pavasarī: "Pa kalniņu Ūsiņš jāja / Ar akmeņa kumeliņu; / Tas atnesa kokiem lapas, / Zemei zaļu āboliņu." Vārda *Ūsiņš* etimoloģija jeb izcelsme, šķiet, meklējama radniecīgas saknes vārdos *aust*, *ausma*. Jumis — lauku ražības dievība, ko simbolizē divas kopā saaugušas vārpas vai augļi (āboli, rieksti u. c.). Liniem bija savs — linu Jumis, miežiem — miežu Jumis, rudziem — rudzu Jumis: "Rudzu Jums aizaklīdze / Pošā kula dybynā; / Mīžu Jums atsaklīdze / Teirumeņa galeņā." Jumim, tāpat kā Ūsiņam, ziedo āzi, gaili u. c.: "Jem, Jumeit, zalta slūtu, / Slauk' da gubai gryudeņus, / Vokorā ōzi kausim / Dzaltonim radzenim."

Latviešu mitoloģijā senu, iespējams, ar matriarhātu saistītu priekšstatu atspulgs vērojams daudzajās sieviešu dievībās, mātēs: Zemes māte, Lauku māte, Bangu, Bišu, Ceļa, Gausa, Joda, Jumja, Jūras, Vēja, Kapa, Kara, Naudas, Ogu, Piena, Pērkoņa, Rauga māte utt.

Mīkla ir kādas darbības vai priekšmeta apraksts, kurā minētas tā galvenās pazīmes, piemēram, ola raksturota šādi: "Maza, maza mucīņa, divējāds alutiņš."

Miklas bija gan izklaidēšanās un prāta, atjautības treniņš brīvajā laikā, gan arī nopietna nodarbība. Ne velti pasakās, lai iegūtu princesi par sievu, preciniekiem jāatmin viņas uzdotās mīklas. Tos, kuri neatmin, sagaida nāve. Viena no latviešu seno kāzu sastāvdaļām arī bija mīklu minēšana. Nav gan liecību, ka mīklu neatminēšanas dēļ precinieku vai citus kāzu viesus patiešām sodītu ar nāvi. Bieži šīs mīklas ir tautasdziesmu veidā, kur pirmā puse ir jautājums (mīklas uzdošana), bet otrā — atbilde. Šīs dainas bieži sākas ar vārdformulām: "Atminīt, jyus, ļauteni"; "Atmiņ munu mynomū".

Atmiņ munu mynomū,
Kō nav šymā zemeitē?
— Akmiņam kōju, rūku,
Cylvākam astis, spōrnu.

Miklas agrākos laikos varēja uzdot un minēt tikai stingri noteiktos laikos. Tās minēja t. s. veļu laikā, rudenī. Miklas vairs nedrīkstējuši uzdot tad, kad dienas kļuvušas garākas par naktīm. Ja to neievērojot, tad pēc ticējumiem, mēle izstiepjoties gara. Miklas minējuši vakaros, mīklu uzdevēji — vecie tēvi, vecās mātes, minētāji — visbiežāk bērni.

Agrāk tautas valoda bija bagāta ar īsiem, kodolīgiem izteicieniem — sakāmvārdiem un parunām. Tie izteica tautas gudrību, kas izaugusi no konkrētiem dzīves vērojumiem: "Kaida mōte, taida meita"; "Lāna cyuka dziļu sakni rūk" utt. Sakāmvārdi, parunas visai bieži sacerēti dzejas formā (ritmiskā valodā), arī ar atskaņām: "Lobōk zeile rūkā, nakai mednis kūkā"; "Mutē mads, sirdī lads".

Nozīmīga tautas gara mantu daļa senāk bija arī buramvārdi. To raksturīga pazīme ir nesaprotamība (tam, kas nav burvis), sarežģītība. Liela buramvārdu daļa aizgājusi bojā uz visiem laikiem, jo tie bija no svešām ausīm slēpjami vārdi, tāpēc tos parasti nestāstīja svešiem. Latviešu folkloras pētnieks Kārlis Straubergs ir uzrakstījis lielu apcerējumu "Latviešu buramie vārdi" (R., 1939—1941, I—II), kur citu vidū ir minēti arī Latgalē lietoto buramo vārdu piemēri. Par spīti šo buramvārdu slēpšanai no svešām acīm un ausīm pētniekiem tomēr izdevies kādu daļu no tiem savākt, pierakstīt un publicēt. Daļa buramvārdu ir senu laiku mantojums, jo tajos darbojas, tiek piesauktas latviešu mītiskās dievības un būtnes: Dievs, Velns, Pērkons, Māra, Laima, Jumis u.c. Tomēr lielākā daļa ir kristīgo un pagānisko buramvārdu apvienojums. Piemēram: "Atīt trejs Marijys, vysys boltōs drēbēs, boltys pučis laseidamys, boltus zīdus kaiseidamys. Ateita, apkaisit, nūmērdejīt, ka rūze, rūze, ka vōts, vōts. Rūze, rūze, rūze. Atīt trejs Marijys, vysys zylōs drēbēs, zylys pučis laseidamys, zylys zīdus kaiseidamys. Ateita, apkaisit, nūmērdejīt, ka rūze, rūze, vōts, vōts, koltūņs, koltūņs, rūze, rūze, rūze. Atīt trejs Marijys, vysys sorkonōs drēbēs, sorkonys pučis laseidamys, sorkonus zīdus kaiseidamys. Apkaisit, nūmērdejīt, nūmērdejīt, nūmērdejīt. Rūze, rūze, rūze. Atej, svāts tāvs Abrakams, svāts Davids, kēniņš, vysi svātī atejīt, nūmērdejīt

lai nūmērst, lai nūmērst, lai nūmērst myužeigi myužam.
Amen."

Kā redzams šajā piemērā, buramvārdos svarīga loma vārdu atkārtojumiem (parasti trīs reizes). Te trīs Marijas atnāk vispirms baltās, tad zilās un visbeidzot sarkanās drēbēs. Trīsreiz un divreiz atkārtoti arī vārdi *rūze*, *vōts*, *koltūņs*, *nūmērdejīt*, *lai nūmērst*. Buramvārdi visai bieži ir dzejas formā (kā tautasdziesmas) vai vismaz ritmizētā, dzejas valodai tuvā formā:

Tymsineica, naktineica,
Sokōs mani samaitōt.
Izlauz calmus jyureņōs,
Saskait' zvaigznes debesīs!
Tō tu mani samaitōsi,
Tō tu munu kumeleņu.

Buramvārdi bija saistīti ar senā cilvēka vissvarīgākajām dzīves jomām, kam sakars ar slimību un veselību, dzīvību un nāvi, ziedošanu dieviem, lai tie būtu labvēlīgi. Pēc Indriķa Livonijas hronikas ziņām kristīgo ticību letgaļi izšķīrušies pieņemt, prasot savu dievu atbildi zilējot (grām.: Indriķa hronika. — R., 1933. — 109. lpp.). Bija burvji dziedinātāji un burvji kaitētāji, kas uzsūtīja cilvēkam, lopam slimību vai pat nāvi. Burvju vārdi tika lietoti vai nu vieni paši (kā stipri, maģiski vārdi, kas var ietekmēt darbību), vai kā viena no sastāvdaļām burvības aktos. Kristīgā baznīca pret burvjiem vērsās ar īpašu bardzību. Jezuītu kolēģiju ziņojumos aprakstītas latviešu pagānu paražas, minētas raganu sadedzināšanas. Tā 1678. g. Daugavpils jezuītu kolēģijas ziņojumā minēts, ka sadedzināta ragana, jo tā gan atnākusi pie svētā vakarēdiena, bet nav varējusi dievmaizīti norīt, bailēs to paslēpusi grīdā un nodarījumā pieķerta. Burvju kārtā viegli varēja nokļūt jebkurš zemnieks, kas kaut kādā veidā atkāpās no baznīcas priekšrakstiem, vai nu ziedojot saviem pagānu dieviem, gariem, vai mēģinot ārstēt cilvēkus, lopus ar buramiem vārdiem. Tāpēc nav brīnums, ka buramvārdi salīdzinājumā ar pasakām un tautasdziesmām maz saglabājušies.

Arī pasaku veidošanā liela loma bijusi formulām, tikai citādākām nekā dainās. Dainas sacerētas saistītā, t. i., dzejas valodā, turpretī pasakas — nesaistītā, prozas valodā. Šī iemesla dēļ dainās vieglāk saglabāt vārdformulas, jo tās ietvertas stingrā ritmiskā valodā. Pasaku formulas ir noteikti paraugi, pēc kuriem vadoties pasakas tiek stāstītas. Pasaku formulu veidošanā liela vieta (varbūt pat lielāka nekā dainās) ierādīta skaitļiem. Šie skaitļi ir *divi, trīs, seši, deviņi, divpadsmit*, arī *septiņi* un *četri*. Tā, piemēram, pazīstamajā pasakā "Pateicīgie dzīvnieki" stāstīts par kalpa — Mazā Pētera — tiesāšanos ar saimnieku Lielo Pēteri. Pa ceļam uz tiesu Mazais Pēteris satiek trīs radības — skudru, biti un balodi. Katra no tām lūdzas, lai saudzējot, jo vēl varot izrādīties noderīga. Pasakas otrajā daļā šie trīs (skudra, bite un balodis) palīdz Mazajam Pēterim uzvarēt. Parastas ir pasakas par trim tēva dēliem, diviem gudriem un trešo — muļķīti. Pasakām raksturīgas arī noteiktas vārdformulas ievadā (piemēram, "Reiz bija") un nobeigumā. Tā pasakas nobeigumā par varoni bieži saka, ka tas "dzīvo vēl šobaltdien, ja nav miris". Ja pasaka beidzas ar kāzām, tad stāstītājs beigās piebilst: "I es tī beju, olu dzēru, madu ēžu, par lyupom tecēja, tik mutē ni lasis natyka."

Teikas atšķirībā no pasakām parasti saistītas ar noteiktu vietu, vēsturiskajiem notikumiem vai personām.

RAKSTĪTĀ LITERATŪRA

I. GARĪGĀ LITERATŪRA

Latgaliešu jeb augšlatviešu literatūra līdzīgi lejaslatviešu literatūrai sākumā veidojās kā garīgā, ar baznīcas vajadzībām cieši saistītā rakstniecība. Tie ir katoļu lūgšanu, ticības mācības, evaņģēliju, garīgo dziesmu tulkojumi, sākumā no latīņu un vācu, vēlāk no poļu valodas. Ir mēģināts noskaidrot, kas bijis vienas vai otras grāmatas tulkojuma autors, lai gan tas nav tik būtiski. Tajos laikos (t. i., 18. un 19. gs. pirmajā

pusē) uzskatīja, ka nav svarīgi, kas tulkojis, rakstījis par to vai citu ticības tematu, jo — Dievs ir viens, tāpat kā viena ir patiesība. Un kas šo patiesību katrā konkrētā gadījumā izklāstījis, nav būtiski. Svarīgi tikai, lai katoļu baznīcas patiesības tiktu precīzi izteiktas. Pārsvārā šie pirmie garīgās literatūras paraugi interesanti kā valodas pieminekļi, ar tiem aizsākas latgaliešu rakstu valodas tradīcija. Šo tekstu analīzi atradīsīt nodaļā "Ieskats latgaliešu rakstu valodas vēsturē" un paskaidrojumos pie publicēto darbu fragmentiem.

Lai pilnīgāk pievērstu katolicismam latgaļu apgabalu, kurā pagānisma tradīcijas vēl bija dzīvas, nepietika tikai ar baznīcu celšanu un dievvārdu sludināšanu. Vajadzēja literatūru, kas būtu veidota atbilstoši kristietisma tradīcijām: Šo procesu nevar vērtēt viennozīmīgi. No vienas puses, rakstītā literatūra latgaliešus tuvināja Eiropas tautām raksturīgajam kultūrattīstības ceļam. Jezuīti dibināja skolas, kurās varēja mācīties arī zemnieku bērni, tulkoja garīgo literatūru, kas nu kļuva par latgaliešu kultūrīpašumu. Tomēr vienlaikus sāka izzust dabiskā tautas mākslas tradīcija.

Astoņpadsmitais gadsimts un deviņpadsmitā gadsimta sākums ir labvēlīgs laiks latgaliešu garīgās literatūras attīstībai. Cita vidū tiek izdoti vairāki garīgu dziesmu krājumi. 17. gs. izdotie katoļu garīgo dziesmu krājumi ir lejaslatviešu rakstu valodā, bet 18. gs. tie jau tiek drukāti arī latgaliski. Astoņpadsmitajā gadsimtā trīs reizes (1730, 1733, 1765) iznāca "Katoļu dziesmu grāmota". Divus izdevumus 18. gs. piedzīvoja arī krājums "Dzīsmes svātas" (1786, 1798). Diemžēl no šiem pieciem garīgo dziesmu izdevumiem, kas iznāca 18. gs., līdz mūsu dienām nav saglabāties neviens.

Pirmais krājums, kurā publicētās garīgās dziesmas var analizēt un vērtēt, ir krājums "Dzīsmes svātas", kas iznāca 1801. g. Te ir gan ikdienā dziedamās dziesmas (rīta, vakara dziesmas), gan Ziemsvētkos, Lieldienās u. c. svētku reizēs paredzētās. Pavisam krājumā "Dzīsmes svātas" ir 90 dziesmu teksti, to vidū ir dziesmas arī katoļu baznīcas svētajiem Antonam, Staņislavam, Franciskam u.c. "Dzīsmes

svātas" drukātas Polockā un izdotas bez norādēm par autoru vai tulkotāju. Tās ir interesanti ritmiski veidotas. Kā zināms, lejaslatviešu garīgajās dziesmās vācu ietekmē nostiprinājās sillabotoniskā vārsmošanas sistēma (jambi, trohaji, daktili), kas kļuva par pamatu latviešu laicīgajai dzejai. Turpretī latgaliešu garīgajā dzejā poļu ietekmē veidojās sillabiskās vārsmošanas sistēmas iezīmes. Tas nozīmē, ka katrā dzejas rindā ir vienāds zilbju skaits, piemēram, vienpadsmit zilbes ar cezūru (obligātu vārdadalījumu) pēc piektās zilbes. Šim garīgo dziesmu krājumam bija neparasti liela popularitāte Latgalē. 19. gs. tas izdots vismaz 14 reizi. Arī šajā hrestomātijā ievietotie garīgo dziesmu teksti veidoti pēc sillabiskās vārsmošanas sistēmas likumiem. Tā dziesma "Lai byus Kungs Jezus gūdynōts nu myusu" (krājumā "Dzīsmes svātas") ir sacerēta vienpadsmitzilbju pantmērā ar cezūru pēc piektās zilbes. Savukārt "Dzīsmes ap smērti aba elles mūkom" (krājumā "Koronka, septēņu sōpu Jumprovas Marijas", 1887) sacerēta astoņzilbniekā, izņemot divas pirmās rindas.

Tā kā latgaliešu laicīgajā dzejā (tāpat kā latviešu dzejā vispār) nostiprinājās sillabotoniskā, vēlāk toniskā vārsmošanas sistēma, tad šie 18. un 19. gs. sillabiskās dzejas paraugi netika pamanīti un ir aizmirsti. Parasti literatūras teorijas grāmatās, rakstot par sillabisko vārsmošanas sistēmu, tiek pieminēts, ka latviešu dzejā tādas nebija. Tomēr, kā redzams latgaliešu garīgās dzejas izdevumos, sillabiskā dzeja bija gan, tiesa, vēlāk tā neguva turpinājumu laicīgajā dzejā.

Lejaslatviešu tradīcijā garīgā literatūra jau no 18. gs. tiek izmantota tikai praktiskām baznīcas vajadzībām, bet latgaliešu literārajos darbos garīgās literatūras iespaids visai jūtams pat vēl 20. gs. sākumā. Četras piektdaļas no visām 19. gs. izdotajām latgaliešu grāmatām ir garīgā literatūra. 20. gs. sākumā garīga satura grāmatu ir vairāk nekā laicīgo. Tikai ap 1914.—1915. gadu garīgās un laicīgās literatūras izdevumu īpatsvars izlīdzinās. Jāpiebilst, ka arī 20. gs. latgaliešu laicīgajā literatūrā (daiļliteratūrā) ir spēcīgs katolicisma iespaids, piemēram, Naaizmērstules daiļradē, trimdā — Janīnas Babres dzejā u.c.

II. LAICĪGĀ LITERATŪRA

Latgaliešu laicīgās literatūras attīstība sākas tikai 19. gs. otrajā pusē. Pirmie ir Gustava Manteifeļa un Jezupa Macileviča darbi. Tā gan vēl nav daiļliteratūra, bet praktisku pamācību un derīgu norādījumu krājumi. Gustava Manteifeļa un Jezupa Macileviča literārā darbība iekļaujas Eiropas Apgaismes strāvojumā. Viņi uzskata, ka visas latgaliešu zemnieku vainas (dzeršana, slinkums, lišķība, gara trulums u. c.) rodas no izglītības trūkuma. Jācenšas izglītēt zemnieku bērnus, zemniekus pašus, mācot, kā pareizi dzīvot. Tieši tāpēc Gustava Manteifeļa, Jezupa Macileviča un dažu citu sveštautiešu 19. gadsimtā latgaliski sacerētie darbi ir ar ļoti spēcīgu didaktisku (pamācošu) nokrāsu. Tā 1850. g. Viļņā izdotajā mācītāja Jezupa Macileviča apjomīgajā grāmatā "Pavuiceišona un vysaidi sposobi dieļ zemniku latvišu" 30 nodaļās sniegti praktiski padomi, kā latgaliešu zemniekam rīkoties, lai izaugtu laba labība, kā pareizi cept maizi, audzēt kartupeļus, kā ierīkot sakņu dārzu, ābeļdārzu, kā taisīt alu, gatavot ēdienus utt. Vesela nodaļa grāmatā veltīta "Ab brandavīni, ab jō lobumu un slyktumu", nav aizmirsts arī etiķa labo īpašību apraksts. Šajā grāmatā ir atrodama virkne padomu ārstniecībā. Līdzīgi Apgaismes laikmeta spilgtam pārstāvim lejaslatviešu literatūrā — Vecajam Stenderam (1714—1796), arī Jezups Macilevičs pārlicināts, ka folklorā ir blēņas, no kurām zemniekiem jātiek pēc iespējas ātrāk vaļā. Šo "blēņu" izskaušanai autors savā "Pavuiceišonā" veltī atsevišķu nodaļu "Pastōsteišona ab blēnom, naktis baidēklīm, litūnim, varažbitim, divredžim, scaptunim, čigōnim, vengrim un cytim mōneitōjim". Jau grāmatas ievadā Jezups Macilevičs pretstata tautas (pagānu) ticību kristietiskajai kā vienīgajai pareizajai: "Īgōdojit tikvin uz vacvacim tāvim jyusu, kaida jūs beja saprasšona ap Dīvu, kotri vairōk ir ticējuši vacu bōbu pōsokom nakai poša Jeza Krista; un dēļ tō: kas tūs beja pasataisejis būru, ragaņu, divredžu un cytu blēneigu mōneitōju! (..) Še! pōrgōja tymsei-bas nakts un izlēce saule gaismis un spūdrums Evangeliuma svāta! A vysu vairōk caur grōmotom."

No citām praktiska satura grāmatām, kas iznāca 19. gs., jāmin Gustava Manteifeļa tulkotā pirmā latgaliešu "Rēkinōšonas pamōceišona" (1863), vairākas lasišanas grāmatas un gramatikas.

Vislielāko ieguldījumu latgaliešu daiļliteratūras radīšanā 19. gs. deva Gustavs Manteifelis. Viņš ir pirmā latgaliešu kalendāra "Inflantu zemes laikagrōmota aba kalendars" veidotājs. Pirmais no šiem kalendāriem iznāca 1862. gadā, bet pēdējais — 1871. gadā, kad latgaliešu grāmatām vairs nebija iespējas izspraukties cauri krievu cenzūrai. Kā zināms, oficiāli latīņu drukas aizliegums Latgalei, tāpat kā Lietuvai, tika pasludināts jau 1865. gadā. Taču cara vietvalžu neizdarības, paviršības vai vēl kādu citu iemeslu dēļ Rīgā un Tērbatā (Tartu) latgaliešu grāmatas turpināja iespiest līdz pat 1871. gadam. Kādi izskatās Gustava Manteifeļa kalendāri? Tās ir ne pārāk biezas grāmatas, kas sastāv no divām daļām — paša kalendāra 12 mēnešiem un kalendāra pielikuma. Pielikumā Gustavs Manteifelis sniedz dažādas praktiskas ziņas, piemēram, par gaidāmajiem saules un mēness aptumsumiem, par baznīcas svētkiem Latgalē, par pirmās palīdzības sniegšanu saslimšanas gadījumos. Te ir atrodamas daudzas lietišķas pamācības zemniekiem, kā pareizi apstrādāt zemi, kā pareizi izvēlēties pirkšanai lopus utt. Gustavs Manteifelis turpina Jezupa Macileviča "Pavuceišonā" aizsākto. Jauna, līdz tam nebijusi, ir literārā nodaļa Gustava Manteifeļa kalendāros — mīklas, tautasdziesmas, īsi stāstiņi, kas tulkoti no poļu vai vācu valodas. No tautas dzejas Gustavs Manteifelis izvēlēties tās dainas, kurās apdziedāts tikums, zemnieku darbi un godi. Tā, piemēram, 1862. gada kalendārā nodaļā "Kai myusu latvišu meitines kōzu laikā dzīd" Manteifelis ievietojis 23 tautasdziesmas par meitu izdošanu tautās. Interesanta ir arī Manteifeļa kalendāru dzejas nodaļa. Lielākoties tie ir brīvi tulkojumi un poļu dzejas pārveidojumi, šad un tad izmantota lejaslatviešu dzeja (piemēram, Vecā Stendera sacerējumi). Poļu dzejas pirmpamats skaidri jūtams kalendārā ievietoto tekstu metriskajā uzbūvē. Tā, piemēram, "Laikagrōmotas" 1866. gada laidienā ievietots dzejolis "Reits aba ceļšonōs laiks", kurā velti meklēt trohaju, jambu vai kādu citu sillabotonisko metru:

Skrīn taureni, putneni
Pa gaisu šupojās:
Dzīd jauki ceiruleni,
Ļustej un prīcojās.

Te ir sillabisks metrs, — visā dzejolī secīgi mijas septiņzīlbu un sešzīlbu rindas.

Līdz pat 20. gs. sākumam Gustava Manteifeļa kalendāri latgaliešu lasītājam bija gandrīz vienīgā laicīga satura lasāmviela. Jāatzīmē, ka 1863. gadā iznāca pirmo divu Gustava Manteifeļa kalendāru pielikumi atsevišķā grāmatiņā, kas, pēc laikabiedru liecībām, bijuši ļoti iecienīti tautā. Gustavs Manteifelis, kā viņš pats to uzsvēris, lika pamatus tādai daiļliteratūrai, kurai divi galvenie uzdevumi: "Ne tikvīn dēļ apskaidrōšonas, bet vēļ un dēļ gūdeīga laika kavēkļa." Gustavs Manteifelis turpina to darbu, ko lejaslatviešu literatūrā iezīmēja Vecais Stenders, Kārlis Gothards Elferfelds, Kārlis Frīdrihs Vatsons, Kārlis Hūgenbergers.

Vienlaikus 19. gs. otrajā pusē, īpaši aizlieguma laikā, sāka rosīgi veidoties latgaliešu rokraksta literatūra. Spilgtākie tās pārstāvji — Andrivs Jūrdžs un Pīters Miglinīks.

1861. gadā latgaliešu zemnieki formāli ieguva brīvību, taču īstenībā tā bija visai mānīga. Kaut ko savas tautas atbrīvošanas un izglītošanas labā varēja darīt vienīgi tie, kas tikuši kādos amatos vai ieguvuši vismaz pagastskolas izglītību. Lai gan Andrivs Jūrdžs skolās nebija gājis, tomēr pašmācības ceļā viņš bija samērā labi apguvis lejaslatviešu literatūru, bez tam viņš ieņēma tiem laikiem visai cienījamu amatu — pārzināja pagasta "magazejas klēti". Savukārt Pīters Miglinīks ar izcilību bija pabeidzis Rēzeknes pilsētas skolu un strādājis par rakstveža palīgu. Gan Andrivs Jūrdžs, gan Pīters Miglinīks vairākkārt palīdzēja sava pagasta zemniekiem, tiesājoties ar muižu un tās kungiem par nodarītajām netaisnībām.

Tā kā grāmatas ar latīņu burtiem bija aizliegts iespiest, Andrivs Jūrdžs daudz laika veltīja kā garīgās, tā laicīgās literatūras pārrakstīšanai ar roku un savu darbu sacerēšanai. Rakstot viņš lietoja latīņu burtus, turpretī Pīters Miglinīks,

pārkrievošanas laika skolas iespaidā, rakstīja ar krievu burtiem. Toties Pītera Miglinīka dzeja, salīdzinot ar Andriņa Jūrdža sacerējumiem, saturā bija daudz asāka un tiešāka. Andriņš Jūrdžs dzejas skolu izgāja, mācoties no Vecā Stendera, Kristofora Fīrekera, Neredzīgā Indriķa, arī Gustava Manteifeļa "Laikagrāmotās" rakstītā. Pīteram Miglinīkam tuvāka ir bijusi krievu literatūra. Saglabājušās liecības, ka viņš tulkojis Aleksandra Puškina, Mihaila Lermontova dzeju. Pēc līdzības ar veclatviešu un jaunlatviešu literatūru, var teikt, ka Andriņš Jūrdžs savā literāriskajā darbībā pabeidza veclatgaliešu literatūras posmu, bet Pīters Miglinīks bija jaunlatgaliešu dzejas aizsācējs. Mākslinieciskajā ziņā gan Andriņa Jūrdža, gan Pītera Miglinīka darbos vēl daudz negludumu, tiešu aizguvumu no lejaslatviešu (Andriņam Jūrdžam no Vecā Stendera) vai krievu tradīcijām. Šai rokrakstu dzejai galvenokārt ir kultūrvēsturiska vērtība. Pilnībā apzināt šīs dzejas vietu latgaliešu literatūrā liedz tas, ka ne viss Andriņa Jūrdža un Pītera Miglinīka sacerētais nonācis līdz mūsu dienām. Bez Andriņa Jūrdža, Pītera Miglinīka 19. gs. otrajā pusē latgaliešu rokrakstu literatūrā darbojušies Vincents Leika, Joņš Zeile, Joņš Salinīks, Francis Šķesters, Joņš Seiļš un vairāki citi. Diemžēl viņu rakstītais gājis zudumā.

19. GS. BEIGAS—20. GS. SĀKUMS

Lejaslatviešu literatūrā tas ir strauja uzplaukuma laiks, kad savus darbus publicē Rainis, Aspazija, Kārlis Skalbe, Vilis Plūdons, Jānis Poruks, Viktors Eglīts, Jānis Akuraters u. c. Diemžēl latgaliešu literatūra līdz pat 1904. gadam — drukas aizlieguma atcelšanai — joprojām spiesta darboties pagrīdes apstākļos. Tie ir spēku uzkrāšanas gadi, lai pie pirmās radušās izdevības varētu nākt klajā latgaliešu avīzes, žurnāli, kalendāri, rakstu krājumi, nedaudz vēlāk arī dzejas un prozas grāmatas. Literatūras atmodas laiku sagatavoja un realizēja neliels latgaliešu inteliģences pulciņš. Šos vārdus nosaucot, nesanāks ne pilns desmits: Nikodems Rancāns, Francis

Trasuns, Francis Kemps, brāļi Ontons un Kazimirs Skrindas, Pēteris Smelters, Ignats Asāns. Protams, šo sarakstu varētu vēl nedaudz papildināt, pievienojot pirmo latgaliešu avīžu un žurnālu līdzstrādnieku vārdus. Tomēr 20. gs. sākumā atmodas laika smagumu uz saviem pleciem iznesa nedaudzie, vārdā minētie kultūras darbinieki. Ja paskatīsimies, kas bija pirmo latgaliešu avīžu, žurnālu redaktori, sacītais būs vēl skaidrāks. Tā pirmās latgaliešu avīzes "Gaisma" (1905—1906) redaktors bija Francis Kemps. Viņš vadīja arī pirmo literāro žurnālu "Austra" (1908). Francis Kemps veselus desmit gadus izdeva tautā ļoti iecienīto kalendāru "Daugava" (1905—1914). Ļoti rosīgi 20. gs. sākumā darbojās arī Francis Trasuns. Viņš izveidoja avīzi "Auseklis" (1906—1907), izdeva "Daugavas katoļu kalendāru" (1900—1904), sastādīja lasāmo grāmatu skolām "Školas dōrzs" (Pēterburga, 1909). Savukārt Nikodems Rancāns bija tas, kas nodibināja garīgas orientācijas avīzi "Sākla" (1906), bet Kazimirs Skrinda — avīzi "Dryva" (1908—1917). Un tas ne tuvu nav pilns 20. gs. sākuma Latgales kultūrdarbinieku literāro aktivitāšu uzskaitījums. Tā kā lielākā daļa no viņiem bija katoļu mācītāji, tad lielu ieguldījumu viņi deva arī garīgās literatūras sagādāšanā un izdošanā, ticības pamatu mācīšanā skolās.

Kas bija redzamākie dzejnieki, prozaiķi, publicisti 20. gs. sākumā? Tie bija jau nosauktie — Francis Kemps, Francis Trasuns, Nikodems Rancāns, Ontons un Kazimirs Skrindas. Viņu literārajai darbībai bija plaša ievirze. Francis Kemps izdeva "Gaismu", "Austru", kalendārus, un pa lielai daļai pats tos piepildīja ar dzeju, stāstiņiem, populārzinātniskiem un sabiedriska satura rakstiem. To pašu var teikt arī par Franci Trasunu, kas vienlīdz rosīgi darbojās visos literatūras žanros. Tikai nedaudz vēlāk (pēc 1910. g.) parādījās tie, kas sāka izkopt kādu vienu literatūras žanru. Tā galvenokārt dzejas laukā darbojās Staņislavs Cunskis, jauns, apdāvināts dzejnieks, kas aizgāja bojā Pirmā pasaules kara laikā. Juris Pabērzs bija pirmais, kam savu dzeju izdevās apkopot atsevišķā grāmatā ("Pavasara skaņas", 1913). Vēlākajos gados viņš pievērsās galvenokārt prozai, rakstīja stāstus. Jura Pabērza

dzejoļu un stāstu kopkrājums "Rūzes un ērkšķi" iznāca 1924. gadā.

Kā spilgti stāstnieki sevi pieteica Grigors Mukt-Kveders un Franča Kempa dzīvesbiedre Konstance Daugule-Kempa (pseudonīms — Skaidreite). Ar stāstu "Pītereiša rībšona" ("Dryva", 1911) literāro darbību aizsāka Latvijas neatkarības gados pazīstamais rakstnieks Čenču Jezups (īstajā vārdā Jezups Kindzulis). Žurnālā "Dryva" no 1913. gada sāka publicēties vēlākos gados populārā latgaliešu rakstniece Naaizmērstule (īstajā vārdā Rozalija Tabine).

Divdesmito gadu latgaliešu dzejai un prozai raksturīga romantiska ievirze un pacēlums. Nesenā tumšā pagātne (dzimtbūšanas laiki, drukas aizliegums) tika pretstatīti kādreiz brīvajai senās latgaļu cilts dzīvei un lielas, gaišas nākotnes nojausmām. Kā prozas, tā dzejas daiļdarbus caurauda dzimtenes mīlestība.

20. GS. DIVDESMITIE UN ČETRDESMITIE GADI

Divdesmitie gadi latgaliešu rakstniecībā bija jaunu spēku uzkrāšanas laiks. Savus darbus turpināja publicēt autori, kas literatūrā ienākuši ap 20. gs. miju: Francis Kemps, Francis Trasuns, Nikodems Rancāns, Naaizmērstule u. c. Latgaliešu literātu pulkā strauji ienāca arī pilnīgi jauna paaudze: dzejnieki Seimanis Putāns, Jānis Silkāns, Pēteris Voitkāns, Augusts Eglājs, Aleksandrs Ancāns, Tomass Selickis u. c. Veidojās latgaliešu dramaturģija. Lugas rakstīja Francis Trasuns (drāma "Nūgrymušō pile", 1928), Naaizmērstule, Jānis Opincāns, Latgalāns (mācītāja Pētera Stroda pseudonīms) u. c. Prozā turpinājās stāsta, noveles, humoreskas, feļetona žanra izkopšana un slīpēšana: Juris Pabērzs, J. Dzērkste (Jezupa Kindzuļa pseudonīms), Naaizmērstule, Cēрпиņu Blauzga (Pētera Kuļša pseudonīms). Tomēr pa lielai daļai dzejoļi, stāsti, lugas vēl bija mākslinieciski neizstrādāti. Kā atzīmēja divdesmito gadu kritika, daiļdarbos temats bieži ņem virsroku pār stāstītāju un izklāsta formu. Joprojām populāri sentimentālas un romantiskas ievirzes literārie darbi.

Trīsdesmitie gadi un četrdesmito gadu pirmā puse bija latgaliešu literatūras uzzieda laiks. Savus dzejas darbus krājumos apkopoja dzejniece Marija Andžāne ("Reits", 1933; "Dzeiveibai", 1944). Ar tiem viņa pamatoti ieņēma sev vietu tālaika redzamāko latgaliešu dzejnieku vidū. Divus dzejoļu krājumus publicēja jauns, talantīgs dzejnieks Aleksandrs Ancāns ("Ezerzemes šalkas", 1936; "Zeme un sirds", 1939). Viņš piederēja pie tiem latgaliešu rakstniekiem, kas rakstīja gan latgaliešu, gan kopnacionālajā literārajā valodā. Pāragrā nāve (1944. g.) aprāva šī talantīgā rakstnieka darbību tās aizsākumā. Gan latgaliešu, gan lejaslatviešu literatūrā trīsdesmitajos gados rosīgi darbojās prozaīķis un dzejnieks Alberts Sprūdžs. Atzīstamus panākumus viņš guva kā romānists un stāstnieks. Viņa mūžs, tāpat kā Aleksandram Ancānam, traģiski aprāvās Otrā pasaules kara beigās (1944. g.).

Vācu okupācijas laikā tika izdotas divu redzamu Latgales rakstnieku Madsolas Joņa (īstajā vārdā Jānis Ludboržs) un Martas Skujas grāmatas. Martai Skujai tā ir apjomā neliela, bet saturiski piesātināta dzejoļu grāmatiņa "Naziņa" (1943). Tā ir šaubu, rūgtu pārdomu un drūmu nojausmu grāmata par tautas likteni. 1943. g. tika publicēta plaša Madsolas Joņa dzejas izlase "Lynu zīdi", kas uzlūkojama par latgaliešu romantiskās dzejas nozīmīgu sasniegumu. Gadu vēlāk — 1944. g. — iznāca viņa prozas darbu grāmata "Ausmas zemē". Romantisks pacēlums raksturīgs arī Augusta Eglāja dzejoļu krājumam "Dzīsmas rudiņa saulei" (1934).

Trīsdesmitajos gados par vienu no redzamākajiem latgaliešu prozas meistariem kļuva Čenču Jezups, kas savus agrākos darbus bija publicējis ar pseidonīmu J. Dzērkste. Nozīmīgākais Čenču Jezupa darbs — romāns "Pīters Vylāns" tika izdots 1943. gadā, iespējams, jau pēc autora nāves, jo 1941. gadā viņu komunisti arestēja.

Ļoti iecienīti lasītāju vidū trīsdesmitajos gados bija formā un saturā vienkāršie Naaizmērstules stāsti, kas, apkopotī krājumā "Lauku zīdi", iznāca 1934. gadā. Lāi gan rakstniece arī vēlāk turpināja rosīgi strādāt, sentimentālā un didaktiskā tradīcija, kas viņas darbiem raksturīga, traucēja viņas tālākai izaugsmei.

Par atzītiem rakstniekiem 30. gadu beigās un vācu okupācijas laikā kļūst Antons Rupainis un Norberts Neikšānīts. Neikšāniša fabulu krājums "Dundurs skudru pyuznī" (1943) pieder pie labākā, kas latgaliešu literatūrā fabulas žanrā uzrakstīts. Tajā pašā 1943. gadā iznāca arī Neikšāniša romāns "Myura kolns". Veselu virkni prozas un dramatisku darbu minētajā laikposmā uzrakstīja Antons Rupainis. Te var minēt romānu "Baltie tēvi", ko 1936. un 1937. gadā iespieda žurnālā "Atpūta". Vēlāk tika izstrādāts romāna paplašināts variants, taču kara dēļ dzimtenē tas netika izdots.

Vācu okupācijas laikā (1943) Daugavpili nodibināja Vladislava Loča izdevniecību. Gada laikā (līdz Sarkanās armijas ienākšanai 1944. gadā) šīnī apgādā iznāca ap 30 grāmatu, to vidū seši rakstu krājumi "Olūts", kuros apkopoti to gadu labākie daiļliteratūras, kritikas darbi, pētījumi par Latgales vēsturi, valodu. Vladislava Loča izdevniecībā iznāca arī Jāņa Klīdzēja — vēlākos gados trimdā populāra rakstnieka — pirmā stāstu grāmata "Gōjputnu dzīsmē" (1944).

Par nozīmīgu ieguldījumu latgaliešu kultūrvēstures apzināšanā jāuzskata Franča Trasuna kopoto rakstu (Francis Trasuns "Dzīve un darbi") izdevums. Pirmais Franča Trasuna rakstu sējums iznāca Rīgā 1938. gadā. Otrais sējums tika iespiests tieši padomju karaspēka ienākšanas laikā. Bija dota pavēle grāmatas metienu iznīcināt. Tomēr daži (vismaz viens) grāmatas eksemplāri tika slepeni saglabāti. Tagad ir izgatavotas šī retā sējuma kopijas, viena no tām atrodas Mišņa bibliotēkā Rīgā. Otrais Franča Trasuna darbu sējums īpaši vērtīgs tāpēc, ka te publicēta plaša Pāvela Laizāna apcere par rakstnieku. Tāpat pirmoreiz vienkopus savākta pa avīzēm, žurnāliem, kalendāriem izkaisītā Franča Trasuna dzeja, arī ārpus krājuma palikušās fabulas, kā arī paša Franča Trasuna atmiņas.

Neatkarīgās Latvijas beigu posmā radās vairāki nozīmīgi pētījumi literatūrvēsturē. Rakstnieks un kritiķis Meikuls Apeļs sarakstīja pirmo "Latgaliešu literatūras vēsturi" (Rēzekne, 1935). Daugavpils Valsts Skolotāju institūta direktore Valerija Seile sastādīja latgaliešu grāmatu bibliogrāfisko

rādītāju "Grāmatas Latgales latviešiem" (1936). Pētījumi par latgaliešu literatūru atrodami gan apjomīgajā "Rokstu krājums latgaļu drukas aizliguma atceļšonas 40 gadu atcelei" (Daugavpils, 1944), gan rakstu krājumos "Olūts" (I—VI, 1943—1944), gan žurnālos "Latgolas Škola", "Zīdūnis" u. c. Par literatūrvēstures jautājumiem 1930.—1940. gados bez jau minētajiem Meikula Apeļa, Valerijas Seiles, rakstijuši Bronislavs Spūlis, Miķelis Bukšs, Antons Rupainis, Viktors Vonogs, Norberts Trepša (Norberts Neikšānīts) u. c.

TRIMDA

Otrais pasaules karš un divas okupācijas — vācu un krievu — traģiski ietekmēja Latgales rakstniecību. Viena daļa rakstnieku aizgāja bojā komunistu represijās (Meikuls Apeļš, Francis Kemps, Čenču Jezups, kritiķis Staņislavs Belkovskis, rakstnieks Viktors Mundurs) vai vācu apcietinājumā (žurnālists un rakstnieks Donāts Latkovskis, dzejnieks Alberts Garais, Cērpiņu Blauzga, Aloizs Broks). Uzlidojuma laikā 1944. gadā aizgāja bojā Alberts Sprūdžs, satiksmes negadījumā 1944. gadā — Aleksandrs Ancāns.

Otra liela Latgales kultūras darbinieku daļa devās trimdā, jo nebija cerību rakstīt un izdzīvot otrreizējā padomju okupācijā. Pārāk svaigas bija atmiņas par deportācijām 1941. gadā. Trimdā devās gan labi pazīstami rakstnieki (Antons Rupainis, Norberts Neikšānīts, Marija Andžāne, Jānis Klīdzējs), gan tādi, kas tikko bija iesākuši darboties rakstniecībā (Francis Murāns, Jāzeps Lelis). Emigrēja arī zinātnieki, grāmatizdevēji, kultūrdarbinieki (Leonards Latkovskis, Miķelis Bukšs, Vladislavs Locis, Heronims Tihovskis, Antons Dzeņš u. c.). Tiem, kas palika Latvijā, sākās piespiedu klusēšanas laiks (Naaizmērstule, Valerija Seile, Madsolas Joņš, Bronislavs Spūlis). Labākajā gadījumā dažiem no palicējiem Hruščova atkušņa gados (kad arī Latgales kultūrdzīvē bija vērojama sarosīšanās) izdevās publicēt pa kādam nelielam darbam vai apcerei (Augusts Eglājs, Stepons Seiļš, Viktors Vonogs).

Trimdā nokļuvušie drīz vien atsāka literāro darbību. 1946. gadā atjaunojās avīzes "Latgolas Bolss" darbība, sākumā tās nosaukums bija "Latgola". 1955. gadā avīze atguva veco nosaukumu "Latgolas Bolss", kas tai bija bijis kopš 1943. gada. Trimdas kultūrdzīves uzturēšanu sekmēja ikgadējie "Tāvu zemes kalendari" (kopš 1946. g.). Par nozīmīgu izdevumu, kurā tika publicēta latgaliešu folklorā, literatūra, literatūr-vēsturiskie un valodnieciskie apcerējumi, kļuva žurnāls "Dzeive" (iznāk kopš 1948. g.). Savukārt gadagrāmatā "Acta Latgalica" (I—VII, 1965—1981) apkopoti pētījumi par Latgales vēsturi, tautas tradīcijām, kultūru, literatūru un valodu. 1947. gadā Latvijā izdotajiem sešiem rakstu krājuma "Olūts" sējumiem pievienojās trimdā izdots septītais krājums, tas bija sagatavots izdošanai jau dzimtenē.

Lielāko ieguldījumu latgaliešu literatūras pētniecībā trimdā devis Miķelis Bukšs (1912—1977). Viņš uzrakstījis līdz šim plašāko "Latgaļu literatūras vēsturi" (Minhene, 1957). Bukša daudzo pētījumu vidū jāmin monogrāfija par Franci Kempu — "Francis Kems — ceineitōjs par tautas tīseibom" (Minhene, 1969), plašais pētījums "Latgaļu atmūda. Idejas un ceināns" (Minhene, 1976), apcerējums par Franci Trasunu (Mikelis Bukšs. Francis Trasuns un jō literārō darbeiba/Grām.: F. Trasuns. Fabulas. Minhene, 2. izd., 1964, 11.—41. lpp.), par Nikodemu Rancānu (Mikelis Bukšs. Nikodema Rancāna dzeive un darbeiba. / Grām.: Nikodems Rancāns. Minhene, 2. izd., 1971, 17.—56. lpp.) u. c.

Latgaliešu folkloras, valodas pētniecībā nozīmīgi ir Leonarda Latkovska, Jāzēpa Leļa un Valda Zēpa pētījumi. Latkovska daudzās apceres par folkloru, valodu, literatūru varētu ietilpināt labi ja desmit sējumos. Viņa rakstus par senu latgaliešu vārdu nozīmi atrodam dažādos trimdas preses izdevumos kopš pirmajiem pēckara gadiem. Tomēr, šķiet, nozīmīgākais Leonarda Latkovska pētījums ir "Latgaļu uzvōrdi, palames un dzyntas" (Minhene, I—II, 1968; 1971). Te atrodam rūpīgi dokumentētu daudzu latgaliešu dzimtu vēsturi, uzzinām, kā un kad cēlušies latgaliešu uzvārdi. Ne mazāk interesants ir Leonarda Latkovska savākto latgaliešu palamu

(iesauku) saraksts. Mūsu senčiem bijusi asa un trāpīga mēle. Bieži pieticis viena neveiksmīga vārda vai darbības, lai cilvēks uz mūžu dabūtu kādu iesauku. Piemēram, Sakstagala pagastā Stiuku sādžā kādu vīru saukuši par Soldonū. Leonards Latkovskis šīs palamas rašanos apraksta šādi: "Tys cylvāks bīži pakolpōjis kaidam Varakļōnu žeidam, un žeids jū icīņejis. Bet žeids napratis labi latvīšu volūdas. Reiz tys žeids gribējis tū cylvāku cytu klōtbyutnē paslavēt un saceit: "Jys ir muns lobais cylvāks", bet tamā vītā jys sacejis: "Jys ir muns soldonais cylvāks." Kas tū teicīni dzērdējuši, iznasuši tū vōrdu tautā, un tai tei palame rodusēs. Nu tō laika tū cylvāku tikai tai vīn sauce: Soldonais. Pats vacais par tū palami nasadusmōja, bet dāli dusmōjōs. Vīns dāls beja izamōcejis par skrūderi, meitas beja jū pōrsaukušas par Saharinu." Savukārt Puntiužu sādžā bijis kāds, ko iesaukuši par Narodnais Zeps. "Uzvōrds Zeps Varakļōnūs beja izplateits, bet vīnam beja dūts pasaukums Narodnais. Tei palame radusēs taidā ceļā. Revolucijas laikā jys beja aizarōvis ar jaunajom idejom un sarunā ar cylvākim jys saceja: "Tagad vyss byus narodnais." Ar tū jādūmōjis, ka vysa vara un monts pīdarēs tautai. Tai kai jys bīži litōja vōrdu "narodnais", tod ari jū pošu īsaucē par Narodnū, pīlikūt klōt uzvōrdu Zeps — Narodnais Zeps."

Valdis Zeps (literārais pseidonīms Jānis Turbads) pētījis tautasdziesmu metriku, baltu un somugru valodas, darbojies arī kā literatūras kritiķis. Viņa romāns "Kēves dēls Kurbads" Latvijā publicēts žurnālā "Avots" 1990. un 1991. gadā. Viņš ir viens no trimdas modernisma literatūras aizsācējiem.

Latgaliešu grāmatas trimdā varēja iznākt, pateicoties Vladislava Loča rosīgajai izdevēja darbībai. Viņš Minhenē nodibināja "Latgaļu izdevnīcību". Gandrīz viss, kas trimdā latgaliešu rakstu valodā izdots, iespiests Vladislava Loča "Latgaļu izdevnīcībā". Otrs veids, kā daiļliteratūras darbi (parasti apjomā nelielāki — dzeja, stāsti, tēlojumi, noveles) ieraudzīja dienasgaismu, bija latgaliešu periodika ("Dzeive", "Latgolas Bolss", kalendāri), arī tos iespieda Vladislava Loča vadītajā apgādā. Trešais veids — darbu rakstīšana lejaslatviešu literārajā valodā un to publicēšana kādā no

trimdas latviešu apgādiem (Jānis Klīdzējs, Antons Rupainis, Alberts Spōģis, Janīna Babre u. c.). Dažas grāmatas iznākušas pašu autoru apgādā.

"Latgaļu izdevnīcība" lielu uzmanību pievērta latgaliešu literatūras mantojuma izdošanai. Tā atkārtoti izdeva Čenču Jezupa romānu "Pīters Vylāns" (1967), Norberta Neikšānīša "Dundurs skudru pyuznī" (1946), Franča Tra-suna "Fabulas" (1964), Andriva Jūrdža darbus līdz ar aperēm un atmiņām par viņu (1984), Augusta Eglāja dze-joļu krājumu "Dzīsmas rudiņa saulei" (1958) u. c.

Trimdas romānistikā pirmām kārtām minami divi vārdi — Antons Rupainis un Jānis Klīdzējs. Kā viens, tā otrs rakstījuši gan latgaliešu, gan kopnacionālajā literārajā va-lodā. Rupainis pievērsies galvenokārt vēsturiskajiem romā-niem. Romāna "Baltie tēvi" (I—II, 1963) sazaratajā sižetā galveno līniju veido latgaliešu izcelsmes dominikāņu mūka Remigija dzīvesstāsts. Šai darbā spilgti atklātas reliģiskās pretišķības, kas 18. gadsimtā plosa latgaliešu sirdis. — Vai sekot savas tautas sensenajai ticībai, ko svešie poļu kungi nievājoši sauc par pagānisku, vai kristietībai. Dzīve izšķir šo jautājumu par labu pēdējai, bet šī izšķiršanās nav nedz viegla, nedz ātra. Romānā "Māras mostas" (I—III, 1951—1956) aprakstīta dzīve Latgalē 19. gs. otrajā pusē, centrā liekot Pītera Miglinīka personību. Latgaliski sarakstītajā romānā "Tauta grib dzeivēt" (1963) tēlota in-teliģences veidošanās 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. Latgaliski sarakstīts arī Rupaiņa satīriskais romāns "Ze-mes sōls" (1953). Jānis Klīdzējs daudzus romānus saraks-tījis lejaslatviešu literārajā valodā, latgaliski — stāstu un noveļu grāmatu "Debešu puse" (1968).

Antona Rupaiņa prozā daudz tautā noklausītu dzirk-stošas sarunvalodas paraugu, sulīgs humors, tēloto personu dzīve atainota, ievērojot Latgales vēsturiskos notikumus. Turpretī Jānis Klīdzējs mil iedziļināties tēloto varoņu un nevaroņu rīcības psiholoģijā.

Bez Antona Rupaiņa un Jāņa Klīdzēja trimdas romānis-tikā darbojušies arī Norberts Neikšānīts ("Vina vosora",

1948), Dekters ("Dorvas cīma ļaudis", 1979), Marija Andžāne (nepabeigts romāns "Nosta").

Daudzi autori emigrācijā strādājuši prozas izžanros, tapuši stāsti, noveles, tēlojumi. Bez nosauktajiem prozaiķiem te var minēt Mariju Andžāni, Konstantīnu Plenciniku (Strodu), J. Pūrmalīti (Jāzeps Leļa pseidonīms), kurš uzrakstījis vienu no latgaliešu novelistikā un stāstniecībā spožākajiem krājumiem ("Ar lukturi", 1966).

Viens no iemīļotākajiem žanriem trimdā ir memuāru (atmiņu) literatūra. Kā Latgales kultūrvēsturei nozīmīgākās atmiņu grāmatas minamas Ontona Dzeņa "Muna dzeive" (I—III, 1972—1978), Miķeļa Bukša "Atmiņas un atziņas" (1964), Bonifacija Briškas "Latgali politiskajās patmaļās" (1957), Leonarda Latkovska "Dzymtās zemes ļaudis" (I—II, 1966—1983), Helenas Laurinovičas-Pronevskas "Grymstušos saleņas" (1964) un "Pasauļs līsmās" (1981) u. c.

Dzejai trimdā pievērsušies daudzi. Mākslinieciski savdabīgākais un izkoptākais rokraksts vecākajā trimdinieku paaudzē bijis Marijai Andžānei, Francim Murānam. Trimdas vidējo paaudzi ar četrām dzeju grāmatām (divām — latgaliski un divām — lejaslatviešu literārajā valodā) godam pārstāv Alberts Spoģis. Roberts Mūks (īst. v. Roberts Avens), daudzu dzejoļu grāmatu autors, pārsvarā rakstījis lejaslatviešu literārajā valodā. Tomēr tie nedaudzie dzejoļi, ko Roberts Mūks sacerējis latgaliešu rakstu valodā, ierindojami latgaliešu dzejas mākslinieciski spilgtākajā daļā. Dzejoļus rakstījis arī J. Pūrmalīts. Diemžēl viņa liriskie un liroepiskie dzejoļi izkaisīti pa dažādiem trimdas periodiskajiem izdevumiem un kalendāriem. Fabulas žanrā rakstījuši Norberts Neikšānits, Konstantīns Nautris un daži citi. Reliģiskajai dzejai savā daiļradē pievērsusies Janīna Babre.

Ar dramatiskajiem darbiem trimdā gājis vistrūcīgāk. Gandrīz kā vienīgais lugu autors jāmin Artūrs Rubenis ("Tykumeni sudobreņu vyzynoj". Lugu izlase, 1979; "Ai zaļo leidaceņa", 1987).

PĒCKARA POSMS LATVIJĀ

Pirmajos pēckara gadu desmitos latgaliešu kultūras dzīve, lai arī pārspīlēti ideoloģizētā veidā, vēl vilka dzīvību. Iznāca aprinķu, vēlāk — rajonu, avīzes latgaliski — Rēzeknē "Ausma", Kārsavā "Pa Staļina Ceļu", Ludzā "Ludzas Taisneība" u. c. Zemnieku, vēlāk kolhoznieku kalendārs tika izdots līdz 1961. gadam. Tika izdota dzejnieka Seimaņa Putāna dzejoļu izlase latgaliski ("Tovā vōrdā", 1960), kas it kā noslēdza neilgo Hruščova laiku "atkušņa periodu".

Jaunais drukas aizliegums latgaliešiem sākās drīz pēc 1958. gada Latgales kultūras dienām, kad latgaliešu vēlmē izkopt savas kultūras savdabību varas pārstāvji Rīgā sāka saskatīt šķeltnieciskumu un nacionālisma izpausmes. Līdz pat astoņdesmitajiem gadiem latgaliski rakstītais tika mērķtiecīgi skausts. Dažus dzejoļus latgaliski lejaslatviešu rakstu valodā veidotajos krājumos izdevās publicēt gandrīz vai vienīgi Andrim Vējānam. Pateicoties Andra Vējāna uzņēmībai, atsevišķus materiālus par Latgali 1960.—1970. gados varēja lasīt viņa vadītajā žurnālā "Karogs". Taču normāla latgaliešu literatūras attīstība bija pārtraukta.

Pakāpeniski — astoņdesmito gadu otrajā — pusē atjaunojās latgaliski rakstītās dzejas tradīcijas Latvijā (Andris Vējāns, Pēteris Jurciņš, Antons Kūkojs, Anna Rancāne, Antons Slišāns, Vilis Dzērvinieks u.c.). Latvijas Universitātes profesora Vitolda Valeiņa gādībā tika izdoti daži trīsdesmitajos gados sarakstītie literārie darbi, piemēram, pāragri mirušā (1936. g.) dzejnieka Aleksandra Adamāna "Sapņi un zemes balss. Dzejoļi un tēlojumi" (1987) un Augusta Eglāja dzejas izlase "Vakara dūmakā zilgā" (1983). Krājumos gan tikai daži dzejoļi bija latgaliski. "Latviešu dzejas antoloģijā", kas iznāca septiņdesmitajos gados, profesoram Vitoldam Valeinim izdevās ievietot arī latgaliešu dzejnieku darbus, kaut nelielā skaitā. Tiesa, viņš saņēma visai bargu tā laika komunistiskās partijas ideologa Aivara Gora kritiku, ka tiekot publicēti latgaliešu buržuāzisko nacionālistu darbi.

Par latgaliešu literatūrvēstures jautājumiem visvairāk rakstījis Vitolds Valeinis. Latvijas kultūrai visai melnajos septiņdesmitajos gados Vitolds Valeinis pētījumā "Latviešu lirikas vēsture" (1976) līdzās lejaslatviešu literatūrā notiekošajiem procesiem izseko arī latgaliešu literatūras galvenajiem strāvotajiem. Par atsevišķiem latgaliešu literatūras jautājumiem presē rakstījuši Viktors Vonogs, Andris Vējāns, pēdējos gados — Pēteris Zeile. Jāmin autoru kolektīva (Ināras Klekeres, Lidijas Līmanes un Alekseja Apīņa) veiktais pētījums "Rakstītājs no Nautrēniem. Andriņa Jūrdža dzīve un veikums" (1989). Pagaidām rokrakstā ir latgaliešu kultūrdarbinieka Jāņa Cibulška pētījums "Pītera Miglinika rodi četrus paaudžu gājumu" (1983).

Atjaunots kultūrvēsturisku rakstu krājums "Olūts". 1992. gadā Latgales kultūras centra izdevniecībā iznācis astotais "Olūta" sējums. Tiek turpināts darbs pie trimdā aizsāktās zinātnisko rakstu krājumu sērijas "Acta Latgalica". 1994. g. tika sagatavots un izdots "Acta Latgalica" astotais sējums.

Pēc ilgiem laikiem dienasgaismu ieraudzījusi ābece (L. Leikuma, J. Cybuļš. "Latgališu ābece. Lementars", apgāds "Lielvārds", 1992). Valodniece Lidija Leikuma sagatavojusi arī mācību līdzekli Latgales kultūrvēstures pasniedzējiem — "Gruomota školuojujīm", 1993).

Latgaliešu periodika (avīze "Mōras Zeme", žurnāls "Katōļu Dzeive") atsāka iznākt tikai 1989. un 1990. gadā, uzreiz pieisaistot plašu lasītāju un korespondentu loku. Ar pārtraukumiem, bet iznāk kultūrvēsturiska satura žurnāls "Jauņuo Dzeive" (kopš 1992. g.) un laikraksts "Latgolas Bolss" (kopš 1993. g.).

Top arī daiļliteratūras darbi latgaliešu rakstu valodā. Te jāmin Antona Kūkoja dzejoļu grāmata "Sovā saimē" (1990), Antona Slišāna bērnu dzeja "Raibī panti" (1991) un "Lyugums sapneišam" (1992), Viļa Dzērvinieka liriskas krājums "Sidrabainas asaru lāsītes" (1992), Ludzas literātu apvienības biedru prozas un dzejas darbi, kas apkopoti izlasē "Saulē izkaptš kātā" (1991). Citu vidū jāmin arī nelielā latgaliešu trimdas dzejnieku darbu izlase "Gōjputnu dzīsmes atsagrīžšona" (1989) un Andra

Vējāna atmiņu, pārdomu grāmata "Latgolas mozaika" (1992). Latgales kultūras centra izdevniecībā norit mērķtiecīgs darbs pie latgaliešu kultūrmantojuma apgūšanas un atkārtotas izdošanas. Iznākuši Antona Rupaiņa, Franča Trasuna, Jāņa Klīdzēja, Martas Skujas u. c. prozas un dzejas darbu atkārtoti izdevumi. Ja par dzeju un publicistiku var teikt, ka tā pakāpeniski atgūst kādreiz zaudētās pozīcijas, tad prozā pagaidām trūkst lielāku darbu. Pilnasinīgas latgaliešu literatūras tradīcijas atdzimšana vēl ir nākotnes uzdevums.

IZLOKSNE, DIALEKTS, VALODA

Anna Stafecka

Latviešu valodu nerunā vienādi visur. Katrā Latvijas novadā tai ir savas īpatnības. Nelielā apvidū runāto valodas paveidu sauc par izloksni. Vēsturiski izloksnes veidojušās dzimtbūšanas laikā, kad mūsu senčiem nebija tiesību mainīt dzīves vietu un viņi paaudzi pēc paaudzes dzīvoja vienas muižas novadā. Mūsdienu valodniecībā par izloksni uzskata viena pagasta teritorijā runāto valodas paveidu, kaut gan dažkārt atšķirības vērojamas arī tajā, it sevišķi, ja kādas pagasta daļas iedzīvotāji ir piederējuši pie citas draudzes vai arī ja tos no pārējās pagasta teritorijas šķīruši meži, purvi, upes vai ezeri.

Radniecīgu izlokšņu kopumu sauc par dialektu. Mūsdienās Latvijā ir vairāk nekā 500 izlokšņu, tāpēc tās apvieno dialektos pēc to raksturīgākajām pazīmēm. Latviešu valodas izloksnes var apvienot trīs dialektos — vidus, lībiskajā un augšzemnieku dialektā (sk. karti!).

Vidus dialektu runā Vidzemes vidienē, Zemgales līdzenumā un daļā Kurzemes (uz dienvidiem no Kuldīgas).

Lībisko dialektu runā ziemeļrietumu Vidzemē un Kurzemē (uz ziemeļiem no Kuldīgas).

Augšzemnieku dialektu runā Vidzemes austrumu daļā, Zemgales austrumos jeb Augšzemē (ap Neretu, Viesīti, Subati, Ilūksti) un visā Latgalē. Ziemeļaustrumu Vidzemes un Latgales izlokšņu pamatā ir seno latgaļu valoda.

Vidus un lībiskā dialekta runātājus mēdz saukt arī par lejzemniekiem un lejaslatviešiem, bet augšzemnieku dialekta runātājus — par augšzemniekiem jeb augšlatviešiem.

Vārdi *izloksne* un *dialekts* ir apzīmējums nenormētās valodas paveidam, kurš eksistē tikai runas formā un līdz pat mūsu dienām ir liela valodas bagātība.

Literārā valoda, kurai parasti ir runas un rakstu forma un kas ir saziņas līdzeklis visai tautai, parasti veidojas uz kāda teritoriālā dialekta pamata noteiktos vēsturiskajos apstākļos.

Dažas tautas ar nozīmi 'literārā valoda' lieto terminu *rakstu valoda*. Latviešu valodniecībā pēdējā laikā vērojama tendence terminu *rakstu valoda* lietot ar nozīmi 'rakstos lietotā valoda' vai 'literārās valodas rakstu forma'. Atšķirībā no izloksnes un dialekta literārajā valodā ir apzināti normēta kā rakstu, tā arī runas forma.

IESKATS LATGALIEŠU RAKSTU VALODAS VĒSTURĒ

Vēsturē dažkārt sastopama situācija, kad vienas valodas ietvaros izveidojas divas vai vairākas rakstu (literārās) valodas. Tā, piemēram, Igaunijā divas rakstu tradīcijas radās jau 16. gadsimtā un pastāvēja līdz 19. gadsimta 70. gadiem. Divas rakstu valodas (17. gadsimtā pat trīs) pazīstamas lietuviešu valodas vēsturē. Arī mūsdienās daudzām tautām ir vairākas literārās tradīcijas (vācu valodā, piemēram, četras, armēņu — divas u. tml.).

18. gadsimta sākumā līdzās rakstu valodai, kura bija izveidojusies 16. gadsimta otrajā pusē uz lejaslatviešu izlokšņu pamata, tagadējā Latgalē aizsākās otra latviešu rakstības tradīcija — latgaliešu rakstu valoda. Tās pamatā bija vietējās izloksnes.

Jēdzienu *latgaliešu rakstu valoda* apzīmēšanai literatūrā un presē bieži lietoti termini *latgaliešu (latgaļu) dialekts* vai *latgaliešu izloksne*. Taču tie ir neprecīzi un pat pretrunīgi vairāku iemeslu dēļ:

1) izloksne un dialekts, kā jau iepriekš minēts, apzīmē nenormētu valodas formu, taču latgaliešu literatūras un preses valoda ir apzināti normēta, ir izdotas vairākas normatīvās gramatikas un pareizrakstības vārdnīcas,

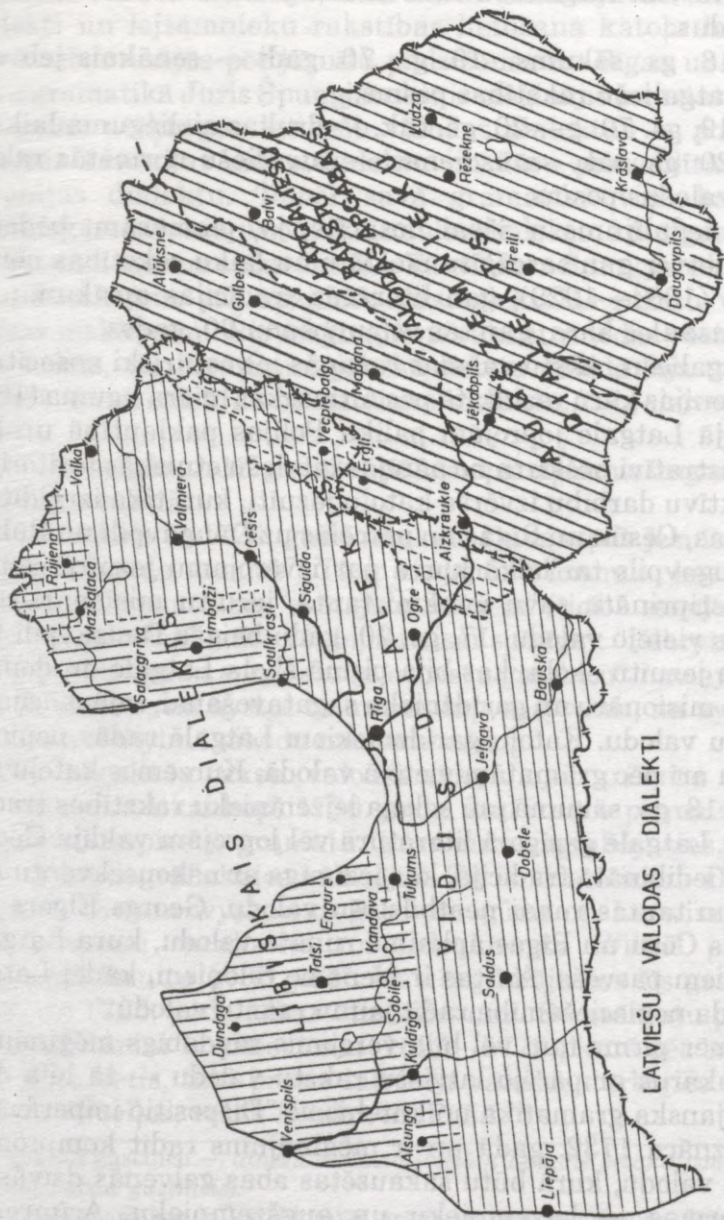
2) latviešu valodniecībā lieto terminu *augšzemnieku (ne latgaliešu) dialekts*, kurš ietver sevī ne tikai Latgalē runātās izloksnes, bet arī Vidzemes sēliskās izloksnes (ap Madonu), Zemgales sēliskās izloksnes (Augšzemē), kā arī Vidzemes latgaliskās izloksnes (ap Alūksni, Gulbeni), bet latgaliešu rakstu valoda ir reģionāls veidojums, tā radusies no pārējās latviešu etniskās teritorijas administratīvi nošķirtajā daļā — tagadējā Latgalē,

3) latgaliešu rakstu valoda nav vienas izloksnes atveidojums, bet gan t. s. izlokšņu koinē forma ar virsdialektālu valodas slāni.

Dažkārt sastopams arī termins *augšzemnieku dialekta rakstu valoda*, kas arī nav īsti precīzs, jo, kā jau minēts, latgaliešu rakstu valoda veidojās tikai uz vienas augšzemnieku dialekta izlokšņu grupas pamata. Latgaliešu rakstu valodas apgabals ir šaurāks nekā augšzemnieku dialekta teritorija (sk. karti!).

No iepriekš teiktā izriet, ka precīzākais termins būtu *latgaliešu rakstu valoda*, bet, runājot par apzināti normēto posmu, sākot ar 20. gs. 30. gadiem, — arī *latgaliešu literārā rakstu valoda*.

Sastopams arī termins *latgaliešu literārā valoda*. Viens no literārās valodas pamatkritērijiem, kā iepriekš minēts, ir normēta arī runas forma. Tikai 20. gs. 30. gados nosacīti varam runāt par latgaliešu literāro valodu, kad Latgales izglītības sistēmā sākās arī runas normēšana.

LATVIŠU VALODAS DIALEKTI

Vēsturiski latgaliešu rakstu valodas attīstībā var izdalīt 3 periodus:

- 1) 18. gs. sākums—19. gs. 70. gadi — senākais jeb vec-latgaliešu rakstības posms,
- 2) 19. gs. 70. g.—20. gs. sāk. — drukas aizlieguma laiks,
- 3) 20. gs. sāk.—mūsdienas — latgaliešu normētās rakstu valodas posms.

Šis iedalījums ir visai nosacīts, jo, piemēram, pēdējais posms ietver gan sarežģītu meklējumu laiku rakstības normu izveidē (1904—1929), gan literārās tradīcijas apsīkumu pēc Otrā pasaules kara, gan tās atjaunošanu 90. gados.

Latgaliešu rakstu valodas rašanās ir vēsturiski nosacīta.

Livonijas karu rezultātā pēc Altmarkas miera līguma (1629) tagadējā Latgale joprojām palika Polijas pakļautībā un bija administratīvi nošķirta no pārējās latviešu etniskās teritorijas. Šeit aktīvu darbību izvērsa katoļu jezuīti, kuri tika izraidīti no Tērbatas, Cēsīm un Rīgas un pārcēlās uz Daugavpili un Ilūksti.

Daugavpils tai laikā kļuva par ievērojamu jezuītu centru. Lai nostiprinātu savu ietekmi tautā, jezuītu misionāri cītīgi mācījās vietējo valodu. 17. gs. 20. gadu beigās Daugavpili tika atvērta jezuītu skola, kas bija pirmā skola Latgalē un domāta jezuītu misionāru un garīdznieku sagatavošanai, tajā mācīja arī latviešu valodu. Katoļu garīdzniekiem Latgalē radās nepieciešamība arī pēc grāmatām vietējā valodā. Kurzemes katoļu literatūra 18. gs. sākumā jau sekoja ležzemnieku rakstības tradīcijai, bet Latgalē garīgajā literatūrā vēl joprojām valdīja Georga Elgera iedibinātā tradīcija, kas iezīmīga ar nekonsekventu rakstību un tautas runai neatbilstošu valodu. Georgs Elgers bija apguvis Cēsu un Rīgas apkaimē runāto valodu, kura Latgales latviešiem pasveša. Arī tas ir viens no cēloņiem, kādēļ Latgalē nobrieda nepieciešamība radīt jaunu rakstu valodu.

Tomēr pirms tam vēl bija vērojams savdabīgs mēģinājums rast sakarus ar pārējo latviešu rakstu valodu — tā bija Jura Špungjanska gramatika un katehisms "Dispositio imperfecti.", kura iznāca 1732. gadā un ir mēģinājums radīt kompromisa rakstu valodu, kurā būtu sakausētas abas galvenās dzīvās runas formas — ležzemnieku un augšzemnieku. Acīmredzot tas tika darīts ar nolūku, lai izvairītos no šķelšanās katoļu

baznīcas rakstu tradīcijā, kad līdzās eksistēja divi atšķirīgi dialekti un leļzemnieku rakstības lietošana katoļu baznīcas dzīvē sašaurinājās pēc jezuītu padzišanas no Rīgas un Cēsīm. Savā gramatikā Juris Špungjanskis ir mēģinājis pretstatīt divus teritoriāli atšķirīgus latviešu valodas dialektus — poļu pārvaldītās Livonijas daļas dialektu un vācu pārvaldītās daļas Livonijas dialektu. Tomēr savā gramatikā viņš balstījies galvenokārt uz vācu pārvaldītās daļas dialektu, kaut gan atspoguļojis arī augšzemnieku formas. Tātad Jura Špungjanska darbs būtu uzskatāms par apzinātu virsdialektālās rakstu valodas formas meklējumu. Šis mēģinājums rakstu valodas vēsturē palika izolēts, jo Jura Špungjanska rakstu valoda bija mākslīgi veidota un nebalstījās ne uz vienu dialektu, t. i., dzīvo tautas valodu.

17. gs. beigās un 18. gs. sākumā sastopami pirmie fragmentārie latgaliskie raksti.

Precīzākais ir 1725. gada ieraksts Daugavpils jezuītu rakstītajās "Litterae annuae". Tā ir ziedojuma formula, kas teikta, aprokot ziedojumus pie "svētajiem kokiem" (ticība senajiem dieviem Latgalē šajā laikā vēl bijusi visai spēcīga): "Labrytt Lipin. Ko kļajas? ci dyžan spey? sze as atneszu gascincu* nav aystyc tu monus barnus, na aystyc tu monus łupys, cywkus, na aystyc tu muwsu weselybu i nikodu nałaymu nador."

Par latgaliešu rakstu valodas sākumu jeb pirmo posmu isti var runāt tikai kopš 1730. gada, kad iznāca pirmā zināmā latgaliski iespiestā grāmata, kura nav saglabājusies, bet ir minēta bibliogrāfiskajos rādītājos. Tā ir "Katoliszka Dzismiu gromota Diwam wyssuwarygam par gūdu un Łatwiszim par izmociejszonu sarakstita un izdrukowota Wilniē pi Baznickungu Jezuitu 1730 godâ". Nav saglabājušies šīs grāmatas 1733. un 1765. gada atkārtotie izdevumi. Šo grāmatu piedēvē jezuītam Jānim Lukaševičam (1699—1779), kurš pēc tautības bijis lietuvietis, labi pratis latviešu valodu, darbojies Varakļānos un Preiļos, vēlāk Izvaltā un Pušā.**

* Atneszu gascincu — atnesu cienastu (vietām Latgalē vecākā paaudzē vēl lieto vārdu *gastincis*).

** Jezuītu darbības laikā izdotajās grāmatās autori nav norādīti. Autoru vārdi tāpēc ir varbūtīgi.

Pirmā latgaliski iespiestā grāmata, kas saglabājusies līdz mūsu dienām, ir jau minētā Jāņa Lukaševiča evaņģēliju tulkojums "Evangelia Toto Anno. ("Evaņģēliji visam gadam..")", kurš iznāca 1753. gadā. J. Lukaševičs sarakstījis arī katehismu, sprediķu grāmatu, saglabājies ir tikai evaņģēliju tulkojums. Tā titullapā teikts, ka evaņģēliji "ar dažu Livonijas garīdznieku gādību no jauna pārtulkoti plašāk lietojamā latviešu runas veidā" (te domāti katoļi, kuri Latgalē bija vairākumā). Tātad tas ir netiešs norādījums, ka latgaliešu rakstu valodas saknes meklējamas dzīvajā tautas valodā. Iespējams, ka evaņģēliju tulkojums ir kolektīvs darbs, kurš veikts Jāņa Lukaševiča vadībā. "Evangelia Toto Anno." ir latgaliešu rakstu valodas senākā posma rakstības tradīcijas pamatā kā valodas izteiksmes, tā arī rakstības un ortogrāfijas ziņā.

Jāņa Lukaševiča rakstības un valodas izteiksmes tradīciju tālāk ir pilnveidojis Miķelis Rots (1721—1785), kuru uzskata par spilgtāko personību veclatgaliešu rakstu valodas periodā. Miķelis Rots bijis misionārs Dagdā, kur aizvadījis mūža lielāko daļu, vairākkārt izbraucis arī uz Kaunatu un Varakļāniem, labi pratis latviešu un lietuviešu valodu. Miķelis Rots darbojās laikā, kad Latgalē veidojās pirmās draudzes skolas Pustiņā (1748), Ludzā (1741), Feimaņos (1751), Krāslavā (1755); gadsimta otrajā pusē — arī Daugavpilī un Aglonā. Miķelim Rotam ir lieli nopelni skolu darbības izvēršanā, viņš minams arī kā pirmais veclatgaliešu laicīgās dzejas autors. Pēc jezuītu ordeņa arhīva materiālu ziņām, Miķelis Rots uzrakstījis četras grāmatas: dažādu lūgšanu grāmatu, kristīgās mācības grāmatu jautājumu un atbilžu formā, atstāstījumus no Jaunās un Vecās Derības, katehismu un ābeci. Literatūrzinātnieks Viktors Vonogs uzskata, ka lūgšanu grāmata varētu būt 1771. gadā iznākusi "Nabożeństwo.." (atkārtotie izdevumi 1786., 1798. g.), kurā ir norāde, ka to izdevusi Dagdas misione kā tulkojumu no poļu valodas. Viktors Vonogs pievienojas Miķeļa Bukša atziņai, ka kristīgās mācības grāmata jautājumu un atbilžu formā varētu būt 1766. gadā izdotā "Katoliszka pilnīga ticības mocība". Taču Gustavs

Manteifelis piedēvē Miķelim Rotam nevis šo, bet gan 1805. gadā Polockā iznākušo "Wyssa Mocieyba Katoliszka..", kura arī uzrakstīta jautājumu un atbilžu formā. Šis uzskats ir nostabilizējies valodas vēsturē. Cenzūras atzīmē redzams, ka cenzors šo darbu ir lasījis poliski ar nosaukumu "Zebranie Nauk Chrzesciańskich" un apsveic grāmatas izdošanu latviski.

Par atstāstījumiem no Vecās un Jaunās Derības uzlūkojama "Eysa sałasiszona Historyas Swatas", kura izdota Mogiļevā (gada skaitlis nav minēts, bet tā varētu būt izdota ap 1770. gadu).

Arī par katehismu un ābeci ir atšķirīgi viedokļi. Miķelis Bukšs domā, ka tas varētu būt 1768. gada izdevums "Elementarsz łotewski". Viktors Vonogs — 1775. gadā izdotā "Nauka Chrzesciańska Łotewskim Językiem Wyrażona", kurā ir norāde, ka to tulkojis kāds Dagdas misionārs.

1805. gadā Polockā izdotā "Wyssa Mocieyba Katoliszka" no valodas viedokļa neapšaubāmi ir viens no labākajiem darbiem veclatgaliešu rakstības periodā. Pievienojoties Alekseja Apīņa atziņai, ka Gustava Manteifeļa sniegtās ziņas par latgaliešu autoriem ir visai precīzas, varētu domāt, ka "Wyssa Mocieyba Katoliszka" ir Miķeļa Rota darbs. Ja par Miķeļa Rota darbiem uzlūkojami "Eysa sałasiszona" un "Nauka Chrzesciańska", tad grāmatā "Wyssa Mocieyba Katoliszka" tomēr vērojamas atšķirības valodas un rakstības ziņā. Domāt, ka "Wyssa Mocieyba Katoliszka" varētu būt cita autora darbs, vedina arī fakts, ka tā iznākusi 1805. gadā (20 gadus pēc Miķeļa Rota nāves).

Rakstības ziņā minētie darbi būtiski neatšķiras no evaņģēliju tulkojuma.

Jezuītu ordeņa arhīvu materiālos minēti vēl citi šā perioda veclatgaliešu rakstu autori, kuru darbi nav saglabājušies: Kolumbāns Pteifters (1747—1798), kurš sarakstījis lūgšanu grāmatu, strādājis Aulejā un Dagdā, Tadeušs Kučinskis (1767—1856), kurš uzrakstījis latviešu valodas gramatiku un sprediķu grāmatu, kā arī citus reliģiska satura darbus, strādājis Daugavpilī, Izvaltā, Rīgā, Dagdā.

Valodas ziņā nozīmīgs ir arī 1801. gadā Polockā izdots dziesmu krājums "Dzismies Swatas uz Guda Diva Kunga, Jumpr. Maryas un Diva Svātu izdrukotovas Połockâ pi Baznīckungu jezuitu 1801. godâ". Pēc 1801. gada šai grāmatai bijuši 17 izdevumi. Arī 1801. gada izdevums nav pirmais, to norāda Gustavs Manteifelis, arī atzīme *Reimprimatur* titullapas otrajā pusē rāda, ka tas ir atkārtots izdevums. Nav neiespējams, ka tas ir 1730. gadā izdotās "Katoliszka Dzismiu Gromota" atkārtots vai pārstrādāts izdevums, arī grāmatas ievadā teikts, ka šīs grāmatas uzdevums esot atjaunot seno dievbijību un garīgo dziesmu dziedāšanu. Grāmata "Dzismies Swatas.." savā laikā Latgalē ir bijusi ļoti populāra, tā ir senākais latgaliešu garīgās dzejas piemineklis. Dziesmu krājuma rakstība un ortogrāfija būtiski neatšķiras no Jāņa Lukaševiča un Miķeļa Rota rakstības tradīcijas.

19. gs. pēc M. Rota darbības veclatgaliešu rakstība kļuva arvien neprecīzāka, nekoncekventāka, strauji pieauga slāvismu skaits. Te minams Jezups Macilevičs, kurš darbojies Kaunatā, Jezups Akilevičs, Tomašs Kosovskis un Jānis Kurmins. Nozīmīgi bija Jezupa Macileviča un Jezupa Akileviča laicīgā satura darbi: Jezupa Macileviča "Pawujciejszona un wyssajdi sposobi diel' zemniku Łatviszu, Łasieja, nu wyssajdu Gromotu Leszysku, rakstieja un izdewia bazniejckungs Jezups Macilewicz Wiersiniks Bazniejcas Kawnatas, Wilna, 1850" un Līksnas mācītāja Jezupa Akileviča 1832. gadā Viļņā izdotā "Eysa mociba ap audzieyszonu biszu..", kura ir pirmais ievērojamākais laicīga satura darbs.

Ar labu, tautai tuvu valodu 19. gadsimta vidū izceļas Gustava Manteifeļa darbi.

Rakstības ziņā Gustavs Manteifelis daļēji sekojis Jezupa Macileviča tradīcijai. Taču Gustava Manteifeļa darbiem raksturīgs visai precīzs izlokšņu formu atveidojums, piemēram, divskaņa *uo* → *oi*, kas raksturīgs tikai dažām Dricānu apkaimes izloksnēm, piemēram, *lobojk, strodojt*.

No visiem iepriekš aplūkotajiem autoriem Gustavs Manteifelis viskoncekventāk ir apzīmējis patskaņu garumu, it īpaši lokatīva galotnē, gan ar *^*, gan *retumis ar `*, piemēram,

kupā, sātā, tamā witā, sīnas, dīna. Gustava Manteifeļa darbību pārtrauca drukas aizliegums.

Latgaliešu rakstu valodas attīstības pirmajā posmā iznākušas arī divas gramatikas un viena vārdnīca.

Par pirmo latgaliešu rakstu valodas gramatiku uzskata 1817. gadā izdoto "Gramatyka Inflancko-Łotewska krótko zebrana dla Uczących się Ięzyka Łotewskiego. Wilnie, XX Missyonarzów p. K. S. Kazimiersza, 1817", kuru piedēvē jezuītam Jezupam Akilevičam. 1853. gadā iznāk Tomaša Kossowska "Gramatyka Inflancko-Łotewska".

Pēc Pētera Stroda domām, abas šīs gramatikas ir Jāņa Rimkeviča 1810. gadā uzrakstītā manuskripta pārstrādājumi. Pēteris Strods arī izvirzīja hipotēzi, ka 1810. g. manuskripts nav pirmais, un iespējams, ka Jānis Rimkevičs izmantojis kādu senāku Ilūkstes jezuītu kolēģijas rokrakstu. Iespējams, ka tas bijis jau minētā jezuīta Tadeuša Kučinska darbs.

Latviešu valodu mācīja arī Krāslavas garīgajā seminārā, kurš darbojās no 1757. līdz 1843. gadam. Ļoti iespējams, ka semināra vajadzībām bija izstrādāta latviešu, resp., latgaliešu, valodas gramatika.

Nesen apzināts vēl viens 1810. gada manuskripta pārstrādājums, kurš datēts 1817. gadā.

1858. gadā Viļņā iznāk Jāņa Kurmina poļu-latīņu-latviešu vārdnīca "Słownik polsko-łacinsko-łotewski, ułożony i napisany przez xiędza Jana Kurmina".

Otrais latgaliešu rakstu valodas posms ilga no 1870. gada līdz 1904. gadam. Faktiski tas sākās jau 1856. gadā ar Viļņas ģenerālgubernatora fon Kaufmaņa izdoto cirkulāru, ar kuru aizliedza Lietuvā un Latgalē iespiest un izplatīt grāmatas ar latīņu burtiem. Gadu vēlāk — 1866. gadā — tika izdots rīkojums iznīcināt tipogrāfijās latīņu burtus. Šie cirkulāri bija spēkā tikai t. s. Ziemeļrietumu apgabalā, kurā ietilpa arī Latgale — toreizējās Vitebskas guberņas sastāvdaļa. Šo apstākli līdz 1870. gadam izmantoja Gustavs Manteifelis, kura grāmatas izdeva Rīgā un Tērbatā. Taču arī no viņa 1870. gadā pieprasīja solījumu pārtraukt grāmatu sarakstīšanu ar latīņu burtiem.

Pēc 1865. g. un 1866. g. cirkulāru izdošanas ar cariskās valdības atbalstu lietuviešiem un latgaliešiem iznāca dažas grāmatas, kas bija saliktas ar krievu burtiem. Tā Latgales latviešiem 1866. gadā iznāca Jāņa Sproģa sastādītais kalendārs, arī ābece. Taču tās neguva atbalstu tautā, jo skolu, kurās mācības notika tikai krievu valodā, Latgalē bija maz. Latviski lasīt bērni mācījās mājās no grāmatām, kas bija iespiestas ar latīņu burtiem. Šai laikā Latgalē bija raksturīga māj mācība. Krievu burtu ieviešanai pretojās arī katoļu mācītāji, saskaņotāmi šajās grāmatās pareizticības propagandu. Drukas aizlieguma laikā ārzemēs (Vācijā, Holandē, Zviedrijā un Somijā) tika pārdrukātas vecās latgaliešu grāmatas un kontrabandas ceļā ievestas Latgalē. Šo izdevumu valoda un rakstība bija ļoti kļūdaina. Kontrabandas izdevumi nevarēja pilnībā apmierināt vajadzību pēc grāmatām, tāpēc tautā radās t. s. rokraksta grāmatniecība. Daudzos Latgales pagastos darbojās grāmatu pārrakstītāji, kuri, pašmācības ceļā apguvuši lasītprasmi, pārrakstīja grāmatas ar drukātiem burtiem. Ievērojamākie no viņiem bija Andrivs Jūrdžs (Nautrānos), Pīters Šķesters (Makašānos), Joņš Seiļš, Joņš Pūrmalīts (Gaigalavā), Vincents Leika (Viļakā) u. c.

Tr e š a i s latgaliešu rakstu valodas attīstības posms sākās 1904. gadā pēc drukas aizlieguma atcelšanas. Šo posmu varētu nosaukt par latgaliešu normētās rakstu valodas veidošanās periodu. Tika izdotas vairākas t. s. normatīvās gramatikas. Pēc 1904. gada latgaliešu rakstu valodā publicēta arī samērā plaša literatūra.

Pēc drukas aizlieguma atcelšanas Latgalē aktuāls bija ortogrāfijas jautājums. Tā kā drukas aizlieguma laikā vairums Latgales iedzīvotāju māj mācības ceļā bija iemācījušies lasīt pēc vecajām grāmatām, tika nolemts paturēt veco rakstību. Tomēr jau gadsimta sākumā notika pirmās ortogrāfijas komisijas sēdes, kuru mērķis bija vienkāršot rakstību. 1903. gadā pieņēma jauninājumu: čupu burtus *cz*, *sz* aizstāt ar *č*, *š*, arī *l* un *ļ* rakstībā vadīties pēc leļzemnieku parauga. 1903. gada apspriedē tika nolemts ieviest pēc iespējas mazāk jauninājumu.

1907. gadā notika jauna ortogrāfijas komisijas sēde. Balstoties uz šo apspriežu lēmumiem, 1908. gadā iznāca latgaliešu pirmā t. s. normatīvā gramatika, kuras autors ir Ontons Skrinda. Tā ir "Ļatvišu woľudas gramatika (Латышская грамматика лятгальского нарѣчя)", kura uzrakstīta krievu valodā un domāta Pēterburgas garīgā semināra vajadzībām. Ontons Skrinda ieteica trejādu patskaņu garumu apzīmējumu — ar ` jeb "stiepto garuma zīmi", piemēram, *tāvs, mōte, rūska, ļaūks, maigs*; ´ jeb "grūsto garuma zīmi", piemēram, *dāls, stōstit, ļaūzt*; ^ "jumiņu jeb laužto garuma zīmi" ieteica lietot tikai lokatīva galotnē, piemēram, *dorzā, dorzūs*. Jāpiebilst, ka gramatikas autors garumzīmes ieteica lietot tikai strīdīgajos gadījumos, lai nerastos pārpratumi par vārda nozīmi, piemēram, *puds* 'mērvienība' un *pūds* 'pods'. Divskaņu *ai, ei, oi, ui* otrais komponents nav *j*, kā tas bija iepriekšējos avotos, bet gan *i*, taču vietumis gramatikā tomēr sastopams arī *j*, piemēram, *jej, trejs, tej*. Līdzskaņu mīkstināšana ir divējāda: ar sekojošu *i* aiz līdzskaņa, piemēram, *niurdet, liuti, samanīs* un ar apostrofu vārda beigās, piemēram, *atpakal', skan'*. Taču nav jāmīkstina līdzskaņi tādos vārdos kā *wel, del, sen*. Skaņa *v* transkribēta kā *w*. Ontons Skrinda iedibināja arī īpatnēju piedēkļu atveidošanas tradīciju pēc leļzemnieku rakstības tradīcijas — *-ība, -īca, -ītis* u. c., saknē turpretī saglabājot Latgales izlokšņu formas. Kaut gan Ontona Skrindas rakstības principi lielāko tiesu bija neveiksmīgi, tomēr tie gandrīz 20 gadus noteica latgaliešu rakstību. Šai virzienā "progresēja" arī vēlākās ortogrāfijas apspriedes (1917., 1921. un 1923. gadā). Rezultātā tika radīta mākslīga rakstu valoda, kura neatbilda tautas valodai.

1923. gadā iznāca Franča Trasuna "Ļatvišu woľudas gramatika del ļatgališim", kurā sastopamas arī norādes par citām tautā lietojamām formām. Atšķirībā no iepriekšējās rakstības šajā gramatikā lietotas Latgales izloksnēm raksturīgās izskaņas *-eiba, -eica, -eigs* u. c., piemēram, *pacītēiba, pacītēigs*.

Patskaņu garums apzīmēts ar horizontālu svītriņu virs burta. Zināms regress ir līdzskaņu *l* un *ļ* apzīmēšana pēc poļu valodas parauga, arī divskanī *ei* otrais komponents ir gan *i*,

gan *j*: *ei* un *ej*. Virs divskaņa pirmā komponenta dažkārt likta horizontāla svītriņa: *b̄yūšu*, *lasēišūt*. Kopumā tomēr patskaņu garums apzīmēts ļoti nekonsekventi.

1921. gadā notiek sēde, kurā apspriež ortogrāfijas jautājumus. Tās lēmumus atspoguļo Pētera Stroda "Latvišu volodas gramatika latgališim", kura iznāca 1922. gadā. Kaut gan ortogrāfijas sēdē tika nolemts patskaņu garumu apzīmēt ar horizontālu svītriņu virs burta, Pēteris Strods gramatikā lieto intonāciju apzīmējumus: ` — "stieptie patskaņi", ^ — "lauztie patskaņi", ^ — lokatīva forma, taču gramatikas beigās autors pieļauj arī garumzīmes lietošanu. Līdzskanis *v* atveidots ar *w*. Būtībā šī gramatika ir Skrindas iedibinātās rakstības tradīcijas turpinājums.

1924. gadā Pēteris Strods publicēja ortogrāfijas projektu, kura pamatprincipi bija: latgaliešu rakstu valodai jābūt vienai, rakstība dibināma uz fonētikas principiem, līdzskaņi mikstināmi ar komatiem, lietojama tikai viena garumzīme — svītriņa virs patskaņa.

1927. gadā pēc Izglītības ministrijas lēmuma izveidoja ortogrāfijas komisiju, kura izstrādāja un pieņēma jaunus pareizrakstības likumus, ko 1929. gadā oficiāli apstiprināja. Šos noteikumus atspoguļoja arī pareizrakstības vārdnīca, kuras ievadā ir īss pareizrakstības un gramatikas konspekts. Tā iznāca 1933. gadā. Salīdzinot ar ležzemnieku rakstību, alfabētā ir divi burti, kuru nav ležzemnieku rakstībā: *y* (atbilst poļu *y*, kr., bkr. *ы*) un *ō* (*uo*). Patskaņu garums tajā apzīmēts ar horizontālu svītriņu virs burta. Burts *o* apzīmē patskaņi *o*, piemēram, *gods*, *sods*, *solts*, bet *ō* gan garu patskaņi, gan arī divskani *uo*, piemēram, *mōte*, *mōsa*, *lōpsta*, *strōdōt*. Burts *ē* apzīmē gan *ē*, gan arī divskani *ie*, piemēram, *pērkt*, *cērst*, *mērkt*, *bērt*. Rakstībā tiek mikstināti tikai līdzskaņu burti *ļ*, *ņ*, piemēram, *plaut*, *plōpōt*, *kaļtēt*, *škaļdeit*, *atpakaļ*, *vieļ*. Taču *ļ* un *ņ* nav jāmikstina, ja tie atrodas pirms *e* un *i* un ar tiem veido vienu zilbi, piemēram, *slikti*, *likt*, *smēle*, *nese*, *nikas*. Pārējos gadījumos (šeit domāti līdzskaņu burti *b*, *p*, *m*, *v*, *t*) lietojams apostrofs, piemēram, *slōp'u*, *zem'u*, *up'u*, *kūrpu*.

Kopumā šī rakstība vērtējama pozitīvi, kaut gan tai ir arī vairāki trūkumi, piemēram, divskaņu *uo* un *ie* apzīmēšana ar *ō* un *ē*.

Apzināta latgaliešu rakstu valodas normēšana, kā jau iepriekš teikts, sākās tikai 20. gadsimtā. Tomēr zināma rakstības tradīcija stihiski veidojās visā rakstu valodas attīstības laikā. Latgaliešu t. s. normatīvo gramatiku autori ir centušies tuvināt latgaliešu rakstu valodu leļzemnieku rakstu valodai. Tā, piemēram, tikai dažas morfoloģiskās parādības, kuras veido plašu izplatības areālu izloksnēs, kļuvušas par latgaliešu rakstu valodas normu, piemēram, vietniekvārdi *jīs* 'viņš', *jei* 'viņa', atgriezeniskais formants *-sa-* resp. *-za-*, piemēram, *sa-satikt*, *izarunōt*, supīns, piemēram, *īt sīna pļautu*. Taču par normu nav atzītas tādas izloksnēm raksturīgas parādības kā, piemēram, vēlējuma izteiksmes formas ar atšķirīgām galotnēm katrai personai, darbības vārdu pagātnes *-avā-* celmi, piemēram, *runova*, *dūmova*, priedēklis *da-* un prievārds *da*, kuri izplatīti Latgales izloksnēs. Tai pašā laikā latgaliešu literārajā rakstu valodā nostiprinājušās vairākas Latgales izloksnēm neraksturīgas parādības, kā, piemēram, sieviešu dzimtes nomenu vienskaitļa ģenitīva un daudzskaitļa nominatīva formas ar galotnēm *-as*, *-es*, piemēram, *ūgas*, *lopas*, *zemes*, kaut gan izloksnēs (izņemot Ziemeļlatgali) lieto tikai galotni *-ys* resp. *-is*. Tāpat par latgaliešu literārās rakstu valodas normu atzīta izloksnēm neraksturīgā lietvārdu izskaņa *-ija* (Latvija, Pūlija), kaut gan izloksnēs lieto tikai izskaņu *-eja*. Arī latgaliešu normatīvajās gramatikās ieteiktie vietniekvārdi *viņš*, *viņa*, *ikkurš*, *ikviens* nav raksturīgi Latgales izloksnēm. Šādas normēšanas rezultātā latgaliešu literārā rakstu valoda no latviešu literārās jeb kopnacionālās valodas atšķiras galvenokārt tikai fonētiski.

Pēc Otrā pasaules kara latgaliešu rakstu valodas lietojuma sfēra krasi sašaurinājās, un 60. gados latgaliešu literārā tradīcija tika gandrīz pilnībā pārtraukta, saglabājās tā galvenokārt tikai reliģiskajā sfērā.

Mūsdienās, atdzimstot latgaliskajai presei un daiļliteratūrai, atkal aktuāls kļuvis ortogrāfijas jautājums, tāpēc ir

izveidota latgaliešu ortogrāfijas komisija profesora Antona Breidaka vadībā, kas ir izstrādājusi jaunu ortogrāfiju, kuras uzdevums — tuvināt rakstīto vārdu runātajam. Pamatos tā balstās uz jau tradicionālo, mūsdienās lietojamo, taču ir arī atšķirības. Galvenās no tām:

- 1) divskanis *uo* atveidots ar *uo*, nevis ar garu *ō* (*puori, bruofs, muote*);
- 2) skaņu kopa *-ier-* rādīta ar *-ier-* (nevis ar *-ēr-*), piemēram, *pierts, sierms, zierni*;
- 3) divskanis *iu* apzīmēts ar *iu*, nevis ar *yu* (*iudiņs, niu*);
- 4) lietvārdiem ir izskaņa *-eja* (nevis *-ija*): *Latveja, Pūleja* utt.;
- 5) sieviešu dzimtes nomenu vienskaitļa ģenitīva un daudzskaitļa nominatīva un akuzatīva galotnes ir *-is* vai *-ys*, tātad *ūgys* (nevis *ūgas*), *zemis* (nevis *zemes*) utt. Taču pieļaujamas arī galotnes *-as* un *-es*;
- 6) svešvārdos *ch* aizstāts ar *h*, piemēram, *arhaisks, psiholoģisks*.

Pieļaujami arī pagātnes *-avā-* celmi, kā *malova, skolova* un vēlējuma izteiksmes formas ar atšķirīgām galotnēm katrai personai, kā *es itum, tu itim, jys, jei itu, mes itumem, jys itumet*.

Gandrīz visi no Latgales nākušie valodnieki pēckara gados pievērsušies sava novada valodas izpētei, parasti tas ir bijis studiju laikā aizsāktā darba turpinājums. Liels nopelns te ir LU profesorei Martai Rudzitei, kura studentus mudināja apziņāties savas dzimtās izloksnes vērtību un pievērsties tās izpētei. Daudziem tā ir bijusi ierosme turpmākajam zinātniskajam darbam.

Visražīgāk strādājis filoloģijas habilitētais doktors pildānietis Antons Breidaks. Viņš publicējis daudz nozīmīgu rakstu kā Latvijas, tā ārzemju zinātniskajos izdevumos. Pētījis Latgales izloksnes gan mūsdienu, gan vēsturiskajā skatījumā. Rakstījis arī par latgaliešu rakstu valodas jautājumiem. 1969. gadā aizstāvējis disertāciju "Augšzemnieku dialekta latgalisko izlokšņu mantotā leksika un tās vēsturiskie sakari" filoloģijas zinātņu kandidāta grāda iegūšanai, bet 1990. gadā — disertāciju "Latviešu valodas latgalisko izlokšņu fonētika: diahronija un sinhronija" habilitētā filoloģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai.

1962. g. filoloģijas zinātņu kandidāta grāds piešķirts kaplīpītei Antoņinai Reķēnai par disertāciju "Kalupes izloksne" (Fonētika. Morfoloģija. Leksika). Atsevišķā grāmatā 1975. g. publicēts viņas pētījums "Amatniecības leksika dažās Latgales dienvidu izloksnēs un tās sakari ar atbilstošajiem nosaukumiem slāvu valodās". Izdevēju gaida Antoņinas Reķēnas darbs "Kalupes izloksnes vārdnīca". 1993. gadā Antoņina Reķēna ieguvusi habilitētā filoloģijas doktora grādu.

Latgaliešu rakstu valodas vēstures jautājumiem pievēršusies filoloģijas doktore nautrāniete Anna Stafecka, rakstījusi arī par latgaliešu ortogrāfijas jautājumiem un mūsdienu latgaliešu rakstu valodas problēmām.

Pētījumus par latgaliešu rakstu valodu, ortogrāfijas jautājumiem un Dienvidlatgales izlokšņu morfoloģiju zinātniskajos izdevumos un periodikā publicējusi filoloģijas doktore izvaltietē Lidija Leikuma. Viņa ir arī viena no pirmās pēckara periodā izdotās latgaliešu ābece autorēm.

Latgales izloksnes pētījušas arī filoloģijas doktores šķilbāniete Beatrise Reidzāne un dricāniete Anna Vulāne.

Emigrācijā valodas vēstures un salīdzināmās valodniecības problēmām pievēršusies profesors Valdis Zeps un profesors Jāzeps Lelis. Nozīmīgs ir Valda Zepa pētījums par Latgales vietvārdiem ("The Placenames of Latgola"), kā arī profesora Jāzepa Leļa disertācija "Latgaļu vieta baltu dialektu vidū" ("The Place of Latgalian among the Baltic Dialects"), kurā autors pauž viedokli, ka latgaļu runas veids ir jāpētī kā atsevišķa vienība un tas nav skaidrojams, izejot no vidusdialekta. Valda Zepa un Jāzepa Leļa darbos dominē uzskats, ka latviešu valodā ir divi atšķirīgi runas veidi jeb dialekti, uz kuru bāzes izveidojušās attiecīgās literārās tradīcijas.

Valodas jautājumus risinājis arī 1961. gadā izveidotais Latgaļu pētniecības institūts, kura izdotajos rakstu krājumos "Acta Latgalica" blakus vēstures, kultūras un sociālpolitiskajām problēmām ievērojama vieta ierādīta arī valodas vēsturei un valodas politikai (galvenokārt profesora Leonarda Latkovska un maģ. Miķeļa Bukša publikācijās). Šeit, tāpat kā žurnālā "Dzeive", konsekventi lietots termins *latgaļu valoda*

trešās dzīvās baltu valodas nozīmē (līdzās latviešu un leišu valodai) pretstatā tradicionālajam baltu valodnieku uzskatam.

PAR LATVIEŠU UN LATGALIEŠU LITERĀRO VALODU

Valdis Zeps

Latvijas teritorijā ir tikai viena latviešu valoda, ar diviem atšķirīgiem dialektiem — lejzemnieku un augšzemnieku. Atšķirība starp šiem dialektiem ir lielāka nekā starp, piemēram, dāņu un norvēģu vai čehu un slovaku valodu. Uz abu latviešu valodas dialektu bāzes ir izveidojušās attiecīgas literāras valodas, proti, lejzemnieku (ko parasti sauc par latviešu literāro valodu) un Latgales augšzemnieku (ko parasti sauc par latgaliešu literāro valodu). T. s. "latviešu literārajai valodai" ir nesamērīgi lielāks svars visā valstī nekā "latgaliešu literārajai valodai", kas vēsturiski saistīta ar Latgales apgabalu un katoļticību.

Latviešu (ieskaitot "kaunīgo latgaliešu") starpā ir ieviesies neveselīgs paradums saukt latviešu literāro valodu par "literāro valodu" un latgaliešu literāro valodu par "dialektu" (piemēram, "Klīdzējs ir rakstījis arī dialektā"), ar ko nonicināta latgaliešu literārā tradīcija. Precīzi runājot, dialektā vispār nav iespējams rakstīt, jo "dialekts" ir apzīmējums izlokšņu kopojumam. Var rakstīt vai nu kādā rakstu valodā (un latviešiem tādu ir divas), vai arī izloksnē (un latviešiem tādu ir ļoti daudz).

VOLŪDA IR MYUSU BOGŌTEIBA

Leonards Latkovskis

Gora kulturas vērtības rūnās un uzaglojoj caur volūdu kai piļņeigōkū izpausmes leidzekli. Volūda kai kura kotra tradīcija var byut izkūpta voi ari nūvōrtā pamasta. Lai volūdu iz-

kūptu, jai ir vajadzeiga breiva atteisteiba, un, lai volūdu mīļotu, vajaga jū pazeit. Nikas apspisteibā navar atsateisteit un navar mīļot tū, kas nastōv tyvu pi sirds un kō vērteibu napazeist. Augi pakrēslī neikuļoj, bet labi atsateista breiveibā un saulē, un lītas, kas cylvākam stōv tyvu pi sirds un kuru vērteibu jys izprūt, jys ari cīnej, sorgoj un globoj. Nikod jys tōs namat vīglprōteigi prūjom. Ka daudzēji naizprūt myusu volūdas vērteibu, tod tei ir jū pošu vaine, bet na tūs, kas tū volūdu litoj, izprūt un mīļoj.

Laiku pa laikam teik pacalts vaicōjums, kam latgaļu rokstu tradicija vajadzeiga, un latgaļu volūdas kūpšonu un lītōšonu daži šovīnīsti uzskota par nūzygumu pret tautas vīneibu. Nav šeit ni vītas, ni laika polemizēt ar tim, kas ceļ vysaidus ībyldumus, muļkeigōku vīnu par ūtru. Latgolas demokrats (Sk. "Latgola", 297.—298. nr.) citej kaidu pōrmatumu, ka "naasūt oplomōkas lītas kai cylvōt Latgolas problemas. Bez nanūzeimeigajim volūdas vaicōjumim nikaidu Latgolas problemu naasūt."

Švaukstam Mērniku laikūs trejs rubli beja gluži nanūzeimeiga līta (Drei Rubel so oder so!) tōpēc, ka jam jūs nabeja. Cylvāks, kam kaut cik zynōšonu nu vēstures un volūdņiceibas, nikod nateiks, ka latgalim ir tikai nanūzeimeigi volūdas vaicōjumi. Ka te ir dareišona ar vīnas provinces kulturu, kas veidōjusēs paaudžu laikā, un ka myusu volūdas formu nūzeime saleidzynojamā lingvistikā ir naatsverama, par tū acim radzūt myusu dīnu Švaukstīm nav ni jausmas.

Eisā raksteņā jōapsamīrynoj tikai ar dažim pīmārim, kas līcyno par myusu formu kuplumu un bogōteibu. Ka ari vydus dialektā kaidreiz ir bejušas formas *kai* un *tai*, tū līcyno par forma *tikai*. Formas *kā* un *tā* ir jaunōka parōdeiba. Myusu alfabētā ir *y* un *o* (teirō *o* skaņa), kuru vydusdialektā nav. Taipat, pīmāram, mes izšķiram taidus vordus kai: *labi* un *lobi*, *gani* un *goni*, *mani* un *moni*, *mati* (audakla) un *moti*. Taipat mums ir starpeiba izrunā un raksteibā tim lītas vōrdim, kas ar vīnaidu pīdekli atvasynōti nu dažaidim verbim, pīm., *veišona* (nu verba *veit*) un *veisšona* (nu verba *veist*); *leišona* (nu verba

leit) un *leisšona* (nu verba *leist*). Mums ir intonācijas starpeība vītņika vordim: *tys, jys, šys*. Akuzatīvā izrunojam ar kreitūšu intonaciju, instrumentālī ar lauztu intonaciju. Mums ir verbu *e-* un *i-*calmi taipat kai slavu un leišu volūdā, bet kas ir zuduši vydusdialektā, pīm., mes sokom: *jēme, deve, nese, svīde; turim, redzim, varim, sēdim* un *turit, redzit, varit, sēdit*. Verbu re-fleksivō partikula — *sa-* teik lykta verba sokumā, jo verbam ir salikteņa forma: pīmāram, *turīs*, bet: *izatur; vadās*, bet *uzavad* (šeit *z* un *s* skaņa saplyust vīnā *z* skaņā); *saucās*, bet: *atsasauc; verās*, bet: *atsaver; stīpās*, bet: *atsastip* utt.

Ka taida pat parōdeiba ir bejuse kaidreiz ari vydus dialektā, uz tū nūrōda formas: *izsalkt, izsamist*.

Fonetiskai un morfologiskai starpeibai paraleli īt ari vōrdu nūzeimes, resp., semasiologiskō starpeiba. Tai *sētņiks* mums nūzeimōj cylvāku, kas palīk sātā tod, kod cyti aizīt kaut kur, bet nanūzeimōj *dvornīku*. Tai, pīmāram, vīns ir bazneicōns (kas aizīt uz bazneicu), bet ūtrs palīk par sētņiku. Verbu *vērtīs* litojam ar nūzeimi 'skateitīs' un 'atsataiseit', pīmāram, *cylvāks verās* un *durovas verās*. *Natiklis* mums nūzeimōj 'slynks cylvāks (kas nateik uz prišku, nav sekmeigs)', bet nikod nanūzeimōj — 'namoralisks'. Zemņiku tautas tykumūs taids jēdzīņs byutu kaut kas naporosts. Nūzeime 'namoralisks, iz-virtīs' tam vōrdam vareja rastis, tikai tykumeibai pagrymstūt, un pyrmā kōrtā lēpiļsātōs.

Myusu volūdas lūkoneiba radzama ari nu tō, ka breivi litojam divdabus (participus) ar pīdekli *-ūša*; kur vydus dialektā ir tendence nu tō bēgt un nalitōt nu tai sauktim pore-jūšim, resp., tranzitivim verbim un tōpēc var sastapt kuriozas formas, kai, pīmāram: mōkslinīks dorūt radeitōja dorbu. Te mes nūteikti taisom izškireibu: Radeitōja dorbu dora tikai Radeitōjs, bet mōkslinīks (cylvāks) dora tikai rodūšu, resp., produktivu dorbu. Bet kaidam acim radzūt ir paticis latvīšu volūdu padareit nabogōku formu un nianses ziņā. Dīvs ar jim! Mes jūs kēmōšonai nasekojam. Ryupeigi īsaskotūt verbu atteisteibā, redzim, ka byuteibā nav starpeibas storp tranzitivim un intranzitivim verbim. Cytim vōrdim: vīns un *tys* pat

verbs teik litōts pōrejūšā un napōrejūšā nūzeimē, resp., ar un bez objekta. Vysmoz tys ir nūteikti pi pyrmatnejim verbim, pīmāram, *maize cap ceplī* un *cepējs cap maizi*. Cyti pīmāri: *mōte vard putru* (vard = vōrej) un *putra vard pūdā* (vard = vōrejās). Taitod, pyrmatneji jāmūt, vīns un tys pat verbs tyka litōts ar un bez objekta. Tikai vālōk, kod verbus sōka atvasynōt nu lītas un īpašeibas vōrdim, rodōs taida starpeiba, ka vīns verbs tyka litōts ar objektu, ūtrs tikai bez objekta, pīmāram, *zaļōt*. Pyrmais litojams tikai intranzitivi, ūtrais tikai tranzitivi. Taidi vaci verbi kai *tecēt* un *radeit* (nu vīnas saknes ar verbu *rast*) obi dzeivā volūdā teik litōti divdaba atvasynōjumā ar pīdekli *-ūša*: *takūšs yudiņs nasmird* un analogiski var teikt: *cylvāks dora rodūšu dorbu*.

Naatkareigi nu tō, voi apzeimojam par volūdu, dialektu voi izlūksni, tei ir un palik tradicija, kuras litōšonu un vajadzeibu nūsoka tikai poši litōtōji un nīkas cyts. Ir cylvāki, kas sanōk kūpā un litoj kaidu dzeivē (praktiskā sarunā) nalitōtu volūdu voi esperanto volūdu. Kaidu volūdu jī litoj, tei ir jūs dareišona, un nivīnam nav tīseibas apstreidēt tōs volūdas vērteibu un vajadzeibu, un nivīnam nav tīseibu īteikt tū atmest voi kaut kai cytaidi irūbežōt tōs litōšonu. Volūda ir sasazynōšonas un sasaprasšonas leidzeklis un, kaidu veidu cylvāki izavēlej, tei ir jūs dareišona. Mes varim byut patiši lapni, ka mums ir tik vērteigas un vacas volūdas tradicijas kai dōrgs mantōjums nu myusu tāvim. Jū pazeit un izprast ir myusu pīnōkums un jōs praktiska litōšona ir tyva pi sirds, jo nivīnā cytā volūdā mes naspējam tik breivi un vaļsirdeigi izateikt kai sovā mōtes volūdā.

VOLŪDAS KŪPŠONA

Volūda pastōv un atsateista tikai sabīdreibā — cylvāku kūpeibā. Sabīdreibas pamatšyuna ir gimine, kur veidojās tradicijas un nu paaudzes uz paaudzi pōrīt montōšanas ceļā. Tōpēc svoreiga līta ir gimines volūda. Kaidu volūdu litoj

vacōki, taidu pīsovynoĵ ari bārni. Taidōs giminēs, kurōs nūdorbynoĵ olgōtu dorba spāku — kolpus un kolpyunes — un, jo tī runoĵ cytaidu volūdu nakai vacōki, tod jī īnas kaut kū jaunu, un bārni nūsaklausa nu jim, īsamōca cytaidu volūdu. Cara laikā krīvu aristokrati olgōĵa franču mōjskūlōtōĵus voi bārnu aukles — guvernantes, kuru uzdavums beĵa bārnim īmōceit franču volūdu. Krīvu aristokrati kaunēĵōs nu sovas krīvu volūdas un sovā storpā litōĵa franču volūdu, kuru atzyna par kulturalu un inteligentu ļaužu volūdu, bet krīvu volūdā jī sasarunōĵa tikai ar sovīm kolpim un zemnīkim. Tai giminē veidōĵōs divi volūdas — franču un krīvu, pyrmo skaitēĵōs "smolkōs" un ūtrō skaitēĵōs "nasmolkōs" sabīdreibas volūda. Ir ari kauneigi latgali, kas franču guvernantes navar atsaļaut sovīm bārnim, tod franču volūdas vītā jī par smolkōs sabīdreibas volūdu ir izavēlēĵuši pōrnūvodnīku volūdu, kuru lauzejidamīs jī runoĵ ar sovīm bārnim, bet poši sovā storpā runoĵ latgaliski. Šōs ačġōrneibas pamatā ir mozvērteibas kompleks: sovejais ir nycynoĵams, bet capuri nūst pret svešu.

Un jūs volūdā ir dzērġamas šaidas frazes: "Tu štātēdamies tikai pindzelēĵies" un jī dūmoĵ, ka tei ir smolkōs sabīdreibas volūda, lai gon patīseibā tei ir taidis pats ġargonis, kaidu varēĵa dzērdēt Latgolā dažōs boltkrīvu giminēs, kas saceĵa: "Ni svoĵs, ni čuġiĵs, a vajaga jezdzeit da gorodam." Taidu volūdu runōĵa batraki, kam nabeĵa ni saimnīcyskas, ni kulturalas bazes, kuru seġčus muiġinīki beĵa atvaduši nu Boltkrīvijas un kai lātu dorba spāku nūmatynōĵuši Latgolā. Sovas tradicijas jī beĵa zaudēĵuši, bet latgaļu tradicijōs vēġ nabeĵa īauguši, un tōpēc nabeĵa styngra pamata un kulturas kūdula, bez kaida nivīna tauta navar pastōvēt.

Kū cylvāks nycynoĵ, tō jys nakūp, bet atstōĵ nūvōrtā. Tai daudzēĵi, dzejidamīs pēc "kungu štātes", nūvōrtā atstōĵ sovu sātu, sovu dzymtū volūdu un tāvu tykumus. Kai nūvōrtā atstōts dōrġs un teirums aizaug ar nazōlem, kas nūmōc laibeibu, tai nūteik ari ar volūdu. Ari volūda ir jōkūp taipat kai ir jōkūp pošam sova ōrīne un apkōrtne. Kai nakūpta ōrīne ir aizkarūša un apvaiņoĵūša, taipat aizkarūša un apvaiņoĵūša

ir naizkūpta volūda. Nu nasmolkjyuteigim un rupim cylvākim nōk naskaisti un rupi vōrdi. Par taidu volūdu myusu ļaudis mēdze saceit: "Tam nateira mute, plota mute, nateira mēle, mute kai vōrti, kas tik inōk prōtā, tys uz mēles." Kōrteigi cylvāki beja uzmaneigi ar sovu volūdu un sorgōjōs lītōt napīdineigus vōrdus. Kōrteigu cylvāku volūda beja teira un gramatiski pareiza.

Atteiceibā uz teicīnu: "Vyss, kas pastōv tautas volūdā, ir pareizi," [...] ir vajadzēigi daži paskaidrōjumi pōrprotumu nūvērsšonai.

Ar tū teicīnu nav dūmōts aizstōvēt žargonu, kur nūteik dažaidu volūdu jaukšona. Žargons ir žargons un tai tys ir vērtejams, un Latgolas apstōkļūs tū inese sveši elementi: čygōni, boltkrīvi, žēidi. Kai žargons ir taidi teicīni kai: "Jezdzeisem da gorodam", "Štātētīs un pindzelētīs", taipat žargons ir saceit: "Es atcerūs, es apsāstūs." Tōs ir oplomas formas, tur ir formu jaukšona, kaut kas nu vīnas un kaut kas nu ūtras volūdas tradīcijas. Pareizs tautas volūdā ir tys, kas atsateista pēc vītejōs volūdas, resp., izlūksnes lykumim. Tōpēc par sevi var byut pareiza varakļōnīšu, baļtinovūšu, osyunīšu utt. gramatika, kur formas teik darynōtas konsekvēnti pēc tai izlūksnei rokstureigim lykumim. Ir īspējams uzraksteit vīnu un tū pošu stōstu dažaidōs izlūksnēs, kuras sovā storpā atsašķir. Atškireibas, zynoms, var byut lelōkas vai mozōkas. Jo atškireibas ir lelōkas, tod izlūksne likās svešōka un var līktīs vītom pat nasaprūtama. Tei ir rokstureiga parōdeiba kotrā tautā, un latgali nav izjāmums. "Pareizs un saprūtams" ir gluži relatīva līta, prūti, praktyski "saprūtams un pareizs" ir tys, pi kō asam pīroduši, bet, pi kō naasam pīroduši, tys likās "svešs un pat nasaprūtams". Kai cylvāks navar aizīt prūjom nu sova susātīva, tai jys navar aizīt nu sovas izlūksnes, lai kai jys canstūs un pyulātūs. Ir cylvāki, kas, tai sokūt, līn ōrā voi nu sovas ōdas, lai nūlīgtu, pīmāram, sovu latgaliskū izeļsmi, bet tys vyss ir veļteigi. Jūs izruna parōda jūs izaceļšonu. Par emigrantim vyspōri var saceit, ka jī ir atstōjuši sovu dzimtinī un montu, bet pajāmuši leidza sovu

izrunu, un svešu volūdu jī izrunoj pēc sovas dzymtōs volūdas izrunas principim.

Volūda ir jōtur teira un izkūpta. Tei ir gora kulturas pa-zeime. Un tōs dažaideibas, kas škir dažaidu apvydu izrunu, padora volūdu kuplōku un bogōtōku. Volūdai ir sova melodija, sovs rytms un tai kai korī, kur daudzi dzīdōtōji dzīd vīnu un tū pošu dzīsmi, bet uz vairōkim bolsim, mes prīcojamēs, klauseidamīs bolsu dažaideibā, tai ari volūdā myus īprīcynoj formu dažaideiba.

Volūda ir cylvākam dūta Dīva dōvona, kuru jam vajaga izkūpt, atteisteit un pīdineigi litōt. Volūdu dažaideiba ir kai pučaites pļovā. Varim īsadūmōt, cik vīnmuleigi byutu redzēt tikai vīnas sugas pučaitas. Taišni sugu dažaideiba myus īprīcynoj. Taipat myus naīprīcynoj nūdyluse, apdrōzta volūda, trafarētas un šabloniskas frazes un klišejas. Tehnikā standarts ir loba līta, dorba reikim un pīdarumim jōbyut pēc zynoma standarta. Bet standarts mōkslā jau atgōdynoj kaut kū nadzeivu, sastyngušu. Volūda ir mōksla, un cylvāka gors ir šōs mōkslas radeitōjs. Tōpēc volūdā navar īvest Prokrusta gultu, kur "tū, kas gars, padora eisōku, un tū, kas eiss, pastīp garōku", kur vysu grib īspeilēt vīnā gotovā ramī. Taišni elasteiba ir vajadzeiga un, paļdis Dīvam, latgaļu ortografija — palosit "Gaismu", "Dryvu" un tagad "Dzeivi" un "Latgolas Bolsu" — ir bejuse reizē stabila un mārōni elasteiga. Latgaļu ortografijā nav sastynguma, bet breiva un da-beiga atteisteiba.

Kotra apvyda autors ir kaut kū īnesis nu sevis. Jo pyrmī latgaļu roksti pēc drukas aizlīguma atceļšonas ir sacarāti pēc "leiksnīšu gramatikas", tod tys nūtyka tikai tōpēc, ka brōli Skryndas beja leiksnīši. Bet vālōk latgaļu ortografijā beja monoms Varakļōnu izrunas īspaidis tikai tōpēc, ka daudzī autori nōce nu Varakļōnim. Jo latgaļu ortografija byutu veidōjusēs pēc baļtinovīšu un ludzōnīšu principim, tod var-byut mes šudiņ nasaceitu "kai gaili dzīdōja", bet saceitu: "Kei geili dzīdōja". Kas tū varātu nūlīgt? Tei ir vīna volūdas tradicija.

PAR IZLŪKŠŅU PĒTEIŠONU

Jezups Lelis

KAI VOLŪDAS VĒRTEIBAS ZYUD UN KAI TŌS BYUTU GLOBOJAMAS

Beja laiki, kod Latgolā izlūkšņu beja "vairōk nakai vajadzātū", tai varēja liktīs. Vajadzēja tikai pōrlēkt par strau-
teņu voi izīt cauri kryumu styuram — un jau sōcēs cytas iz-
lūksnes nūvods. Pi tam, ļaudis kotrā nūvodā beja leli "lokal-
patrioti" un izlūkšņu īpatneibas uztvēre ļūti osi. Es vēļ pats
pīmiņu, kai tyku reiz "ceņzēts" nu sovim spēļu bīdrim "napa-
reiza" vōrda litōšonas dēļ. "Tu runoj kei rogovkīts", maņ tyka
aizrōdeits: "Kōrsovīši soka na *kūrpis*, a *tuplis*". Tai ka munas
mōtes volūda teišam beja nautrānīšu, te cenzura beja vītā.
Muni spēļu bīdri beja kōrsovīši, bet, augūt pi pogosta rūbeža,
jau ari jim beja osa uztvēre tymōs niansēs, kas škeira obas
izlūksnes.

Ļauds ari poši stōsteja pasasmīdami, kai dažreiz rodušōs
nasaskaņas, saimūt kūpā dažaidu izlūkšņu pōrstōvim. Pīmā-
ram, kod kaidis baļtinovīts sarunā kōrsovīšam īsaprasejis: "A
tovs tāvs kōds?" kōrsovīts jam ar dusmi atcērtis: "Tu pats esi
kōts!"

Voi otkon, kaidis nu Latgolas vidīnes sasateik Rēzeknē ar
kōrsovīti. Sōc runōtis un pi reizes īsaprosa: "Kaidas pi jyusu
guļbes šūgod?", un kōrsovīts jam ari vaļsirdeigi izstōstejis: "Nu,
cik nu kuru reizi tō aļtena padareits, taidys i guļbys." Lyuk,
krīvu pīrūbežas kōrsovīšam *guļbys* nūzeimōj 'īdzeršonu, svinē-
šonu', bet dažōs cytōs izlūksnēs *guļbes* ir 'kartupeli'.

Šymūs anekdotūs lyudzu īvārōt ari "lokalpatriotisma" ele-
mentu. Obi šī nūstōsti dzērdāti kōrsovīšūs, tōpēc tamūs kōrso-
vīts iznōk stōsta varūņs, un jō izlūksne tei "pareizōkō" — golu
golā dabasi vērs poša golvas ir vīnmār vysaugstōkī.

Prūtams, taidi ir ļūti krasi pīmāri izlūkšņu starpeibu ilus-
trēšonai, bet tauta reagēja ari uz fonetiskom niansem.

Pimāram, es taipat tyku identificēts par "rogovkīti", lītōdams pagōtnes 3. personas golūtni *-iā*, kur kōrsoviši parosti soka *-ie*. Pimāram, literarais latgaļu *sacēja* nautrānīšūs kļūst par *saciā*, bet kōrsovišūs — *sacie*.

Paraleli šom dialektiskōm teņdencem beja sōkuši dorbōtīs ari preteja vērziņa spāki, kas vīnōja un niveleja izlūksnes. Nu taidim dažus pīminēsīm.

Jau tai ap šō godusymta sōkumu latgališi sōka īplyust sova apgobola centrūs, un ari dažōs piļsātōs ōrpus Latgolas sōka rastīs jūs kolonijas. Pymō paaudze runōja sovā izlūksnē, bet nōkūšōs, jo vēļ sovu sarunu volūdu paturēja, jau runōja nivelētu latgaļu versiju, kas vairs eisti navarēja tikt identificēta ni ar vīnu izlūksni.

Ūtrkōrt, pēc drukas aizlīguma sōcēs jauns latgaļu literaturas uzplaukums. Ortografija tyka reformēta, un kulturas darbinīki, nōkdami nu vysim Latgolas nūvodim, sōka īnest vysaidus elementus nu sovom izlūksnem. Pymms modernō literarō volūda sōka formalizētīs, tei īgyva taidu aspektu, kas jai pa daļai pīmīt vēļ šudiņ — tei navar tikt identificēta ni ar vīnu lokalu izlūksni.

Trešais nivilizejūšais elements ir izarōdejis vysspēceigōkais, un tei ir vydsdialekta ītekme izgleitōtūs un pusizgleitōtūs jaunōkūs paaudžu latgaļu izrunā un pat izteiksmes stylā.

Nu vīnas puses, vysī te uzskaitēitī faktori kolpōja izraut latgaļu runu nu zynomas stagnācijas, jo reizē ar lokalūs standartu nūbeidēšonu molā nōce ari apvōršņu paplašynōšona kulturalā un politiskā dūmošonā. Es nasoku, ka pādejais nōce kai pymō rezultats, bet ka obi šī faktori īt rūku rūkā, mōca vysu tautu kulturvēsture.

Taitod, svēteigais izlūkšņu nivilizācijas snāgums beja modernōs latgaļu literarōs volūdas radeišona, bet šam procesam beja ari sovī negatīvi blokus produkti, vysmoz nu šō roksta temata veidūkļa. Pasarunojit, pīmāram, ar kaidu pusizgleitōtu latgali, kas vairs narunoj teirā sova pogosta izlūksnē, un pēc apmāram 5 minušu sarunas nimos navajadzēs byut filologam, lai pasaceitu, ka jys runoj na tikai nivelētu un standartizētu, bet ari reizē p a v ō j y n ō t u latgaļu runas versiju, kurā haotiski salaseitu elementu ir tik pat daudz kai creativas sintezes. Bīži vīn taidā runas veidā intonāciju izškireibas ir gondreiž

pazudušas, un sūkuse nivelētīs na tikai fonetiskūs elementu, bet ari leksikas izvēle. Tōpēc na reši ir sastūpama taida ironiska situacija, ka navuicēts zemņiks, litōdams sovas izlūksnes formu bogōteibu, spēj izsaceit sovas dūmas elegantōkā veidā un īlikt sovā izteiksmē smolkōkas nianses nakai paskūlōtais latgaļš par speiti vysim jō standarttipā īvastim jaunvōrdim un svešvōrdim.

Šai naspējai standarttipa litōtōjam izasaceit lobā un bogōteigā stylā mōtes volūdā, ir tūmār sovs izskaidrojums, jo apsver apstōkļus, kai volūdas standarttips rūnās. Vyspyrms, kai jau saceits, tys ir parosti vairōku izlūkšņu nivilizacija resp. kompromiss storp dažaidu izlūkšņu elementim, kas kai "neutrals" runas veids vairs napīsadola atsevišķu izlūkšņu sovstarpejā nasaskaņā un it kai pasaceļ tom vysom pōri. Ar tū tys pamozam īgyust prestižu, sevišķi jo tō litōtōji ir ar pretenzijom uz lobōku izgleiteibu voi smolkōku dzeives veidu.

Te tūmār nōk leidza nūpītņi jamams tryukums. Šaids kompromisa ceļā radeits runas veids, lai kaidš tam byutu prestižš, sovos kompromisus ir spējeigs taiseit tikai ļūti rupā apmārā. Tys nu izlūksnem vairōk atmat nakai pījam, jo nivīns kompromiss navar tikt labi izstrōdōts seikumūs. Kur tikai rūnās šaubas par kaidas formas idūmōtū "pareizeibu", tei teik dreizōk pavysam izmasta nakai teikt lyktas pyules tōš regularizēšonai. Gola rezultatā rūnās "kancelejiskš stylš" ari literaturā un ikdīnas sarunu volūdā. Tō pazeimes ir formu un jēdzīņu irūbežōteiba, taipat sintakses regulēšona, kur ari taida nimoz nabyutu vajadzeiga. Ar tū izteiksme kļyust klišejiska, tim pošim vōrdim dažaidūs kontekstūs jōnas cyti jēdzīni, vōrdu fonetika vairs nav uz drūšas bazes, tōpēc sōc vysaidi svōrsteitīs utt.

Kotra literarō volūda ir padūta šom negativajam teņdeņcem, bet dzejņiki un cyti vōrdu mōkslinīki tū vīnmār atjaunoj ar dažaidim jaunynōjumim voi aizgyvumim nu tautas dzeivōš volūdas. Taipat tautōš, kurom ir pi tyukstūša voi vairōk godu ilga literarō tradicija, intelligence var mōceitīs izkūpt sovu stylu un volūdu, jau tikai pazeistūt sovu literaturas vēsturi.

Latgalim, kam literaturas vēsture nagara, tōš tematu apjūmi pašauri, vōrdu mōkslinīki un volūdas kūpēji nadaudzi, šymā ziņā vēļ ir daudz jōsavēleļ nu nōkūtņes. Latgaļu golvonō enerģija ir

izlitōta, izaraunūt nu pašaurōs un biži vīn patymsōs paspōrnes materiali lobōkā un goreigi izsmolcynōtōkā vidē. Dažs canzdamīs gryb nūkrateit aiz sevis vysus sātas putekļus, un ari sovas izlūksnes litōšona jau tod likās kai sasnāgtajam voi īcarātajam stōvūkļam napīdarūša. Jo taidš vēļ vyspōr turpynōj runōt latgaliski, tod tikai kotrā ziņā kaut kaidu standartversiju, kuru jys pijam bez kritikas, kaidu tū dzērd cytus, sev leidzeigus runojam. Tōpēc nav breinums, ka lelōkō latgaļu inteligences daļa nav nikō darejuse, kas byutu kaut cik jyutami īspaidōjis literarōs volūdas izkūpšonu. Tū ir darējuši tikai naddaudzi, un vairōki cyti, pat ar īvārojamom literarom pretenzijom, ir vairōk pīpaleidzējuši literarō standarta sterilizēšonā, navys atdzeivynōšonā voi papuškōšonā.

Šaidūs apstōkļus tōpēc nav ari jōsabreinoj par tū, ka Latgolā vydsdialekta literarō standarta prestižs turpynōja augt un latgaļu sleidēt uz leju. Saprūtams, beja vēļ klōt ari cyti, nūpītnōki īmesli, kōpēc tys tai nūtyka, bet fakts tūmār palik, ka ari tūs inteligentūs latgaļu apziņā, kuri vēļ gribēja paturēt sovu literarū un sarunu volūdu, vydsdialekta formas un leksika sōka kļyut par māraklu ari latgaļu standartversijas tōļōkā izveidōšonā.

Tai latgaļu rokstūs *sātmaļs*, jau sōka sauktīs par *sātu* voi *žūgu*, *ceplis* par *krōsni*, *skrytuļs* par *ritini*, *grāda* par *dūbi* utt. Vīns vōrds kotrā pōrā tyka atstōts nūvōrtā un ūtram vajadzēja nest divas nūzeimes. Volūda ar tū kļyva navys izsmolcynōtōka, bet nabogōka. Latgaļu vidē uzaudzis cylvāks tok skaidri zyna, ka *sātmaļs* ir, tai sokūt, tikai vīns *sātas* elements, ka *krōsni* navar litōt par *cepli*, ka kotrs *ritiņš* vēļ nav *skrytuļs* un ka *dūbe* var byut tikai īdūbums — taitod, pretejs jēdziņš *grādai* voi *ciņam*. Pat vydsdialektā ir tikai *kalnu grēdas*, navys *kalnu dobes*.

Tymā pošā laikā latgoļu vōrdu *vasars*, *opors*, *sokumi*, *apleik* utt., vitā sōka īsavīst *āmurs*, *peļke*, *dakšas*, *apkōrt*. Ari germaniskōs vydsdialekta *kleitas* voi *plūmes* sōka liktīs smolkōkas voi cīneigōkas nakai pošu sātā nu slavim aizjimtōs *suknes* voi *šļyvas*. Par pādejū parōdeibu ari nav vērts uzatraukt. Jo jau myusim kaut kur pītryukst vōrdu ar baltyskom saknem, ir jau

lobōk, jo vīns un tys pats svešvārds teik lītots kūpejā latvišu leksikā. Tūmār pats vērziņš, kaidu šei kūpleksikas byuvēšona pādejūs godu dasmytūs beja jāmuse, ir psiholoģiski ļūti rakstureigs.

Atkareiba nu vydsdialekta formom ir gōjuse pat tik tōli, ka ari nypat aizjimtī svešvōrdi latgaļu literaturā dažreiz teik atvasynōti navys, izejūt nu originalvolūdas, bet gon vydsdialekta fonetikas. Pīmāram, vōrds, ar kū apzeimōj klejōtōju gonu ciļts pīdareigū, greku volūdā ir *nomas*, genitivā *nomados*, ar eisū *-o-* saknē. Ir ticis radzāts latgaļu rokstūs šys vōrds dažreiz uzraksteits kai *nūmods*, kas ir teišs vydsdialekta, navys originalvolūdas fonetikas pakaļdarynōjums. Myusim tok ir eisais *o*, un tikai vydsdialektā, kur taida nav, tys svešvōrdūs teik izrunā aizvītōts ar divskani *uo*; tōpēc latgaliski pareizō forma šam vōrdam ir *nomads* ar eisū latgaļu *-o-*, kas dūd precizōku greku fonetikas atdarynōjumu.

Taidas pošas fonetiskas pakaļdarynōšonas ir nūtykušas ari ar teiri latgaliskom formom. Pīmāram, gondreiz vysōs latgaļu izlūksnēs vacōkō paaudze lītoj formas *īmu*, *dūmu*, *asu*, bet tagad jau mādz raksteit *eju*, *dūdu*, *asmu*, tōpēc, ka tai šōs formas ir vydsdialektā, *-m-* vysu treju šūs formu golūtnē ir arhaisms, bet nazyn kaidu īmesļu dēļ leitovīši un latgali tū ir izmatuši nu vōrda *asmu*, un lejas latviši nu *īmu* un *dūmu*. Pēdejōs formas ir bez *-m-* ari jau leitovīšim, tōpēc latgaļu ir vysarhaiskōkōs un kai taidas nadreikstātu izstumt nu lītōšonas.

Pasavērsim vēļ uz dažom cytom formom, kū mes asam sōkuši nūstumt molā: [...] Latgaļu *Pods*. Nūzeimē tys atbylst lejas latvišu 'klons, kuls', t. i., greida nu sastompōtas zemes. Šys vōrds atbylst leitovišu *pādas* (saleidz., pīmāram, latgaļu *gols*, *rogs*, leitovišu *gālas*, *rāgas*). Šys ir salykts vōrds. Tō pyrmō daļa ir *pa-* ar senejū nūzeimi 'zam, apakš' (saleidz. *pazeme* 'apakšzeme'). Ūtra sakne ir *-d-*, kas ir vokaliskō nulles pakōpe nu verba *dē-* ar pyrmotnejū nūzeimi 'likt' (saleidz. *dē-t*, burtyski 'nūlikt (ūlu)', *dē-steit* 'īlikt zemē stōdeņus'). Taitod, burtyski *Pods* nūzeimōj 'tys, kas nūlykts apakšā'. Leitoviši ar šū vōrdu vēļ tagad apzeimōj klōjini resp. labeibu, kas nūlykta uz zemes

kuļšonai. Saprūtams, ka nu meideišonas ar zyrgim un sisšonas ar sprygulim, zeme klōjīņa vītā kļyust cīta. Tōpēc ari latgalim *podš*, tagad vairs nanūzeimōj pošu klōjīni, bet gon vītu, kur klōjīņš teik lykts un nu tō tōļōk kotru greidu nu sastompōtas cītas zemes. Lejas latvišu vōrds *kuls*, ir ari dabōjis sovu tagadejū nūzeimi apmāram taidā pošā ceļā, bet latgalim *kuls* vēļ ir rejas byuves daļa, kurā teišam *kuļ* labeibu. Skaidrōjuma pareizeibas pōrbaudei vēļ var minēt ari dažus cytus leitovišu vōrdus, kam taipat golvonō sakne ir tikai *-d-*, pīmāram, *uždas*, tagad parosti nūzeimōj 'izdavumi', bet var nūzeimōt ari 'pamats' resp. 'tys, kas nūlykts pamatā'; taipat ari leitovišu *priedas*, 'pīdovas' resp. 'tys, kas pīlykts klōt'. Leitovišim taidu vōrdu ir vairōk, bet myusim tikai vīns un tys pats literarajā volūdā gondreiž napasārōda nimos.

Latgaļu *pašeļš* nūzeimōj 'jumta paspōrne, kas nūit ļūti zamu'. Taidas paspōrnes beja seviški pi rejom, kur paglobōt sausu labeibu. Te otkon vēļ *pa-* ar vecū nūzeimi 'zam'. Latgalim *šeļš* vīns pats vairs nateik litōts, bet leitovišim *šalis* vēļ var nūzeimōt 'sōns, mola'. Pašeļš, taitod ir 'telpa zam jumta molas'. Tys ir vecs kulturvōrds, bet literaturā gondreiž nadzērdāts.

Latgaļu *apaceņ* nūzeimōj 'atmuguriski', pīmāram, *nūkrist apaceņ* ir 'nūkrist uz mugoras'. Šai leidzeiga forma — *apačīna* un ar tū pošu nūzeimi kai latgalim jau ir sastūpama vysvacōkajā sanskrita versijā — Rigvedā. Lai ari sanskrita golūtnes *-ina* leidzeibai ar latgaļu golūtni *-eņ* te ir tikai gadejuma raksturs, vōrda pōrejūs elementu radnīceiba var tikt izsekōta. Saprūtams, ka cytu tautu filologim latgaļu forma ir napažeistama, un mes pošī jau tū vairs nagrybam litōt.

Latgaļu *itys*, *itei* tagad teik mēģinōti atvītōt ar *šys*, *šei*, bet izlūksnēs vēļ litoj obas formas un ar nūzeimes starpeibu. Forma *itys* teik litōta tikai nūrōdamā nūzeimē un tikai cytaidi, bet *šys* ir pa daļai ari personu vītnīkvōrds. [...] Te byus daži pīmāri: "Itys ir Jōņš, na Pīters. Jōņš sacēja, ka šys iškys uz sātu. Itys saceja, ka šys iškys uz sātu. Tys na itys, saceja, ka šys iškys uz sātu," utt. Vōrdūs *itys*, *itei*, taipat nu tō darynōtajā adverbā *itai* priškā stōv nūrōdamō partikula *i-*, kas ir ļoti arhaisks indoeiropīšu elements. Nivīnā cytā baltu dialektā

vairs nav šūs vītņīkvārda formu, tōpēc myusejom ir lela vērteiba.

Taipat myysim sōc aizamērst ari senejō syntaktiskō formu lītōšona. Kai redzējom pādejā pīmārā, pastōv starpeiba syntaktiskā izvēlē storp *šys* un *itys* lītōjumu, un taida vēļ pastōv daudzūs cytūs vōrdūs. Pīmāram, tauta vēļ izšķir starpeibu verbu *daīt* un *vajadzēt* pilitōjumā, lai gon literaturā pēc vydsdialekta parauga vairs lītōj tikai pādejū. Pīmāram, jo maņ kaidis stōsta par sovu vakardīnas pagiru īmesli un soka, ka jam *dagōjis* dzert, es tū iztulkoju, ka jys ir iztukšōjis vairōkas līkas glōzeites draugu spīsts un skubynōts; bet jo jys maņ soka, ka jam *vajadzējis* dzert, es jau jū nūskaiteišu par dzārōju!

Taidu filologiski vērteigu un arhaisku formu un tūs nūzeimes variaciju latgaļu izlūksnēs ir lela bogōteiba. Tūs navar ni uzskaitēit un par nūžalōšonu tī nav ari nikur uzskaitēiti. Kai par speiti, taišni tī lobōkī un vacōkī vōrdi izīt nu lītōšonas un varbyut daudzi jau ir aizvasti kopu kolnā kūpā ar vacōkū paaudzi. Modernajim sintetiskōs volūdas runōtōjim tī vairs nainteresej un pat myusu beletristi nav izmontōjuši vacō latgaļu pyura vērteibas ni 50 % apmārā.

Nav breinums tōpēc, ka Rītumlatvijas filologim, kas latgaļu dialektu vairōk pazeist nu rokstim voi inteligentu lītōtōs versijas, navys tautas dzeivōs volūdas, var rastīs dūmas, ka latgaļu dialekts cēlis nu vydsdialekta. Par modernū latgaļu rokstu volūdu un sarunu standarta versiju tū jau zynomā mārā ari var saceit. Ir pat īspējams, ka Reigas profesoru intervijōs kaidi "kauneigi" latgali teišam ir sagrūzejuši, nūklusējuši sovas izlūksnes faktus. Nasaprozdami tūs vērteibu, varbyut kaidi ir mēginōjuši sovas izlūksnes formas profesoru acīs drusku "palobōt", cytas nūklusādami kai "sprostas". Maņ ir dažreiz šōs aizdūmas, kod es palosu zynomus citatus reidzinīku rokstūs nu izlūksnem, kū es pats pazeistu.

Lai spātu nūvērtēt, lai spātu tikt pi eistas elegances un volūdas izkūpteibas, pyrmais volūdas kūpēja, taipat kai lingvīsta, pīnōkums ir apzynōt vysu, nu kō šei volūda sastōv, jimt

vārā vysas variācijas, vysus elementus bez zynomu formu nūnīvōšonas voi faktu sagrūzeišonas šai voi cytai teorijai par lobu. Teorijas nōk un īt, un lobōka faktu pazeišona vysu laiku tōs uzloboj. Nikod nanūteik ūtraidi — ka loba teorija spātu ari uzlobōt faktus.

Lingvistam ir jōbyut botanistam, navys hortikulturistam. Kas šudiņ kaidā teikumā voi dōrzā teik uzskateits par nazōli, varbyut jau reit var izarōdeit par vērteigu medicinas voi cytas nūdereibas augu. Lai saprostu, kas ir kvīši, botanistam ir jōpētej ari tūs nakultivātī radinīki. Ar navālamō voi pošlaik nanūdereigō ignorēšonu nikur navar tikt, seviški zynōtnē nā.

Varbyut taišni tōpēc, ka myusu gramatiki un filologi vairōk roksta priksrokstus, vodūtīs pēc labi nūpamatōtom teorijom, kaidom formom volūdā vajadzātu byut, navys aproksta, kaidas tōs lītoj pošā tauta, myusu literarō volūda obūs dialektūs sōc pamosam izavērt kai pēc banala, vīnpuseiga plana veidōts dōrzs voi jaunapbyuves gobols, navys kai dabeigs parks. Vysi pakaļneni teik nūrokti, grovas aizbārtas. Senejī kūki, kas aug vītōs, kur planā paradzāta asfalteita styga voi moderns kiosks, teik bez želesteibas nūcērsti, cytim nūgrizti un apcērpti zori un dažs leikumains strauteņš ir spists slēptīs zam zemes iztaisnōts un pōrvārts par kanalizācijas vodu. Var jau saceit, ka šaidom lītom ir dažreiz jōnūteik vyspōrejō progresā lobā, bet naaizmērssim, ka vōrds *progress* burtyski nūzeimōj tikai sūļōšonu uz tū pusi, uz kurīni vīn kotru reizi daguns rōda.

Izlūksnes ir volūdas sejas vaibsti, kas tai pīdūd individualitati. Bez tom volūda byutu kai maska bez dzeiveibas. Sintetiskō rokstu volūda pētnīkam nikō daudz nadūd. Taipat ari nivīna atseviška izlūksne napastōsta vysu. Kotra izlūksne ir na tikai kaut kū vērteigu saglobōjuse, bet ari aizmērssuse. Tōpēc ir jōpētej kotra izlūksne, jōjam kūpainā vysa dzeivōs volūdas seja, lai spātu izprast tōs byuteibu.

Izlūksņu īpatneibas bīži vīn volūdā veidoj taidus kai geologiskūs slōņus. Dažā vītā nu zemes ōrā rāgojās pyrmōtnejūs kliņšu golūtnes — tōs ir tōs arhaiskōs formas, kū mes tagad jau grybam apbērt ar modernisma drumstolom. Tur ir

nūguļšņu veidējumi, kas licynoj par vysaidu plyudu laikmatim, kam myusu tauta un volūda bejuse padūta aizvēsturē. Tur ir ari jaunōki nūslōņojumi, kuri kai vērskōrta ceņšās apsegt pōrejūs, bet na vysur tū var piļneigi. Kai nu nūvoda uz nūvodu pōrsamej dobas vaigs, tai ari nu izlūksnes uz izlūksni volūdas īpatneibas izaceļ voi pazyud. Kas bejis paslāpts voi labi napōrradzams vīnā vītā, kaut kur cytur atsaklōj vysā skaidreibā, un kūpaina ļaun salaseit pagōtnes rokstus, kas nav pīzeimōti nivīnā grōmotā.

Seviški mums, latvišim, kam volūda tik arhaiska un rokstu pīminēkli tik naseņ rodušis, pēteit un izprast myusu dzeivōs volūdas vaigā paglobōtōs zeimes ir ļūti svareigi. Nadreikst dūt priksrūku voi nūsstōt aizsprīdumaini pret kaidu formu, tikai verūtīs nu personeigōs patykas voi napatykas. Beletristikā tū var tai dareit, bet na volūdu pētnīceibā. Jo sōc vadeitīs pētnīceibā pēc personeigom izjyutom, faktus napazeistūt voi ignorejūt, zynōtnē naglōbami nūnōk oplomeibōs.

[..] Izlūksnes un dialekti paleidz ar sovim naapgōžamim faktim atrast patīseibu volūdas vēsturē. Es varātu stōsteit garu stōstu, kai pādejūs godu laikā rodōs munas disertācijas beigu daļa, kas izskaidroj latgaļu fonetikas vēsturiskū atteisteibu. Kas tagad galeigā veidā pasarōda nadaudzūs vīnkōrsūs defīnejumūs, sōkumā lykōs piļneigs haoss. Es varātu stōsteit, kai gōju nu izlūksnes uz izlūksni, savōkdams un vyspōrynōdams faktus. Dažs labi izdūmōts skaidrōjums byutu palicis tikai hipoteze, kuru tik pat vīgli apšaubeit, kai nūticēt, jo maņ byutu bejis jōsabolsta tikai uz vīnu runas versiju. Dažreiz gadejōs, ka vēsturiskō forma voi fonetiskais atteisteibas gōjīns, kuru nu sovas izlūksnes faktim varēju tikai īsadūmōt, dažā cytā izlūksnē atsaroda vēļ pi dzeiveibas un beja gotovs pīrōdejums. Taidā ceļā vīna ūtra hipoteze nu mōkūnim tyka nūvylka uz citas zemes un kļyva par zynōtniski pīrōdamu teoriju. Dažreiz ari gadejōs ūtraidi — fakti nu cytom izlūksnem lyka dažu pījāmumu atmest, maineit dūmu gōjīni un tai izglōbe nu oplomeibom.

Daudz dažaidu dōrgumu vēļ ir myusu izlūksnēs, vajaga tikai tūs prast pazeit un nūvērtēt. Es beju spējeigs daleņu nu

tim jau izmontēt un ceru dareit vēl vairāk. Bet te maņ uzsamōc jautōjums: kŭ vēl varēs atrast ŗymā laukā pēc kaidim 20 godim nōkŭtnē, kod daudzas nu ŗom vērteibom byus piļneigi pazuduŗas kŭpā ar vacŭ paaudzi? Trymdā jau tagad ir gryuŗi atrast personu zam 40 godim, kura snāgtōs izziņas par jō izlŭksni byutu kaut cik vērteigas. Narunojŭt nimos par senejŭs vōrdu un formu saglobōŗonu, jaunōkas paaudzes latgaļš vairs pat narunoj pēc tōs poŗas fonetiskōs lykumeibas, kai jō tāvi darējuŗi. Pimāram, pat taidas parostas formas kai vōrdi *zyrgs*, *zŭbs*, *ād* utt., kas vecōkōs paaudzes izrunā ir vīnmār ar nabalŗeigu izskaņu: (*zyrks*), (*zŭps*), (*āt*), tagad jau ortografijas ītekmē teik sōkti izrunōt kai (*zyrgz*), (*zŭbz*), (*ād*) utt. Taipat asu nŭsaklausejis jau vysaidas cytas dīvaineibas, kas ŗķitami naseņ roduŗōs.

Kai ir atsateistējuŗas myusu tagadejōs izlŭksnes? Vyspyrms ir jōsoka, ka myusu volŭdas morfologiskŭs un fonetiskŭs elementu bogōteiba ir davuse daudz īspēju taiseit lelas izvēles gon vacō krōjuma paturēŗonā, gon jaunu variaciju veidōŗonā. Daudzōs cytōs volŭdōs, kur fonetiskŭs elementu skaits īrubežōtōks, (kai, pimāram, slavu volŭdōs, kur jau vysu garī patskani zuduŗi), reizē ir naglōbami nōkuse ari golŭtņŭ un cytu morfologiskŭs elementu skaita sasaŗaurynōŗona. Tys vyss piļauņ mozōku izvēli un formu variaciju, tōpēc ari daža t. s. "volŭda", saleidzynōta ar cytu tai radnīceigu, uzrōda mozōkas izŗķireibas nakai myusu volŭdas dialekti voi pat izlŭksnes. Myusu volŭdā, kur nŭsacejumi variantu izvēlē un jaunradeiŗonā tik labvēleigi, beja jōnōk tikai kaidam faktoram, kas traucātu vīna nŭvoda ļaužu breivu satiksmi ar cytim nŭvodim, lai kotrā vītā ar laiku izaveidōtu jyutami atŗķireigas izlŭksnes.

Leitovīŗu filologam Petram Butēnam ŗō ŗķeirēja faktora sazeimēŗonā ir sova teorija, kŭ jys maņ ir izklōstejis privatōs sarunōs. Jys dŭmoj, ka leitovīŗu un myusu tagadejōs izlŭksnes varātu byut atsateistējuŗas dzymtbyuŗonas laikŭs, kod myusu ļauds beja pīsiti pi zemes, nadreikstēja atstōt sātu bez kunga atļōves un spēja sasatikt tikai muižas dorbŭs voi pi bazneicas. Tai kotrā senejā parapejā izaveidōja sova izlŭksne. Jam ir dīzgon krasi pimāri, nu jō puses Zīmeļleitovā, kur daži

cīmi, kas atsarūnūt tyvu vīns ūtram un bez kaidim dabeigim šķērslim storpā, tūmār runojūt divas dažaidas izlūksnes, tōpēc, ka pīdarūt nu seņōkim laikim divom dažaidom parapejom.

Nu šō veidūkļa myusu izlūkšņu izceļsme vēļ nav uztvarta, pat maņ rōdis, ka papētejūt atrostu lelu daļu taisneibas par lobu šai teorijai kai Latgolā, tai Rītumlatvijā.

Kai redzit, dorba lauku myusim ir pōrpiļneiba, moz vēļ padareits un daudz vēļ byutu jōdora. Gondreiz voi kotrs, kurs tikai vālātūs strōdōt, varātu sev atrast dorba lauku pēc personeigom spējom un temperamentu. [...] Dareitōju myusim ir moz, laiks skrin un šymā pētniceibas laukā tys nav myusu sabidrōtais.

Kod Harvarda universitatē pēc disertācijas aizstōvēšonas profesoru komisija maņ praseja saceit gola vōrdu par apskateitū pētejumu lauku, es īteiču veļteit sevišku uzmaneibu navys baltu volūdu literarōm versijom, bet gon dialektūs un izlūksnēs saglobōtōm formom. Pādejōs pi gadejuma var īnest tik pat daudz jaunas gaismas un īrūšm'u pat indoeiropīšu filologijā kai Grekijas un Mozazijas smiļktīs izroktōs akmiņu plōksnes nu pagōjušom godu tyukstūšom.

Pyrms mes sōcam līlētis ar šaidu lītu stōvūkli, lai ni mirkli ari naaizmērstam, ka myusejī arhaismi ir vēļ paglobōti dzeivi daudz naiztureigōkā materialā nakai Grekijas marmors! Kod sovā vīnaldzeibā ļausim, lai tūs apber kopukolnu smiļkts, tī byus pazuduši uz myužim. Nivīns vairs naspēs tūs atrakt un izpēteit, un myusu nalabvēli tod vēļ ar drūsōku prōtu varēs saceit, ka mes nikō nasveram un nikod nikas naasam bejuši — jo pīrōdejumu par pretejū byus palicis pavysam nadaudzi voi ari vairs nabyus nimos.

Jo mes poši, dzeivōdami daudz lobōkūs apstōkļūs, vairs tūmār naspējam voi nagrybam pīglōbt un izmontōt tūs dōrgumus, kū myusu seņči mums saglobōjuši pyurā, lai gon godu syntim vōrgdami tymseibā un apspīsteibā, tod mes teišam naasam jūs cīneigi un kotrs nalabvēļu sprīdums var tikt uzskateits kai pošu nūpeļneits.

OLŪTU VŌKŠONA, PĒTNĪCEIBA, STUDIJAS

M. Bukšs

Jau nu pošas bērneibas mani interesēja grōmotas. Tōs beja dziļu nūslāpumu, lelas gudreibas un naizprūtama skaistuma simbols. Laikam bez seviška pōrspeilējuma var saceit, ka ar pyrmū grōmateņu, kū es bērneibā beju sašivis, jimdams lopas nu vacōs krīvu losomgrōmotas, es jau beju licis pamatus sovai grōmotu krōjēja darbeibai. Laiku tecējumā muni krōjumi na reizi ir tykuši izpūsteiti, bet kotrreiz pēc tam es tūs asmu atsōcis nu gola, un kotrreiz grōmotas pi manis ir turējušōs ar taidu pošu uzticeibu un mīlesteibu, ar kaidu es tūs asmu vōcis.

Grōmotu krōjēji ir ļaužu kategorija par sevi. Psihologiski jamūt, ir tai, kas kaut kū krōj, jī byuvej sovu īpatneju pasauli. Šei speciali byuvātō vide dēļ jim ir skaistōka voi vysmoz interesantōka par pōrejū apkōrtni. Caur krōšonu cylvāks atsa-raun nu ikdīnas dzeives smoguma un vīnmuleibas un vysmoz uz breiteņu daboj padzeivōt cytā, jō īcarātā, mīreigōkā pasauli. Ir daudz un dažaidi krōjēji. Bārni vōc pučeišu voi putnu spolvu kolekcijas, dobas zynōtniki vōc ratas syunas voi kukaiņus, bet humanitari īvērzeitim cylvākim porostōkais ir postmarkas un grōmotas. Grōmotu krōjējim ir pat sovas bīdreibas un pasaulā organizācijas, bet es napīdaru ni pi vīnas, kaut ari sevi zynomā mārā atzeistu par grōmotu krōjēju.

Lobas grōmotas ir lobi draugi. Nav jōbyut nimos vīntuļam, lai atzeitu tūs vērteibu. Grōmotom kai personificātom byutnem ir daudz cālu īpašeibu. Tōs runoj ar tevi tikai tod, kod tu ar tom gribi runōt. Nav tev vaļas, tu aizver grōmotu, un tei mīreigi klus. Grōmotas var klusēt ilgi un pacīteigi. Ar sovu goreigū pyuru tōs var gaideit uz sovu laseitōju godim, godu desmitim, pat symtim. Pīmāram, vacōkōs drukōtōs grōmotas tagad ir jau 500 godu vacas, bet tūs dūmas nu stōvēšonas nav palykušas ryugtōkas, un tur īlyktōs jyutas nav kļyvušas soltōkas. Tikai pošas grōmotas lopas ir kļyvušas drusku bōlōkas un dzaltonōkas. Vaca grōmota ir taidis pat draugs kai jauna. Tei ir tikai

ratōks cīmeņš, kas ir ilgōk gōjis pa pasauli un vairōk pīredzējis šō napastōveigō pasaulā pōrmaiņu. Un kai kotrys rats cīmeņš ir dōrgs cīmeņš, taipat mila ir rata grōmota. Prūtams, tōs saturam ir jōbyut atbylstūšam laseitōja interesem.

Grōmota runoj uz laseitōju kai dzeivs, izmaklāts cylvāks. Vīneigais tryukums: tei naspēj atbiļdēt uz tovim vaicōjumim cytaidi, kai tur reiz raksteits. Dēļ pōrejim vaicōjumim grōmota palik māma, un laseitōjam jōsagriž pi cytas grōmotas.

Un tūmār — grōmotas pasauli leidz šam ir spējušas paveikt vairōk par vysom cytom varom. Tys svyns, kas ir bejis salīts lūdēs un kū izmontoj fiziskō vara, tys nav bejis ni tyvu tik īspaideigs kai svyns, kas ir bejis salīts burtūs, kū izmontoj gora vara. Vysōs ceinōs par gola uzvarōtōju arvīn ir bejis gora zūbyns. Tei ir humanistu vara, kas spēj īdadzynōt jaunas idejas un kusteibas, kas spēj iznycynōt vacas pōrlīceibas un kas spēj sovu tautu ceļt voi pazudynōt. Kotrys breivais vōrds ir īrūcs, un kotra breivō dūma var tiklab īt uzbrukumā, kai ari atsist svešu uzbrukumu.

Dēļ manis grōmota arvīn ir bejuse par īrūsynōtōju, pīrōdējumu devēju un pamudynōtōju ceinōs. Bet daudzas grōmotas ir bejušas tikai estetiskōs prīcas devējas, kuru tyvums ir vālam lēlōkū tīsu tūs skaistuma dēļ. Cytas otkon maņ ir patykušas kai dzeivi, rokstureigi pogōtnes licinīki. Vodūtīs nu šō pādejō aspekta, es asmu vōcis rokstureigōkūs paraugus nu visim godu symtim.

Kai zynoms, drukōtūs grōmotu vēsture sōcās ar Gutenbergu (1400—1468), un tagad tei jau ir 500 godu vaca. Grōmotas, kas ir drukōtas leidz 1500. godam, saucās par inkunabulim ("šyupeļa laika" grōmotas). Italijā un Francijā jau 15. gs. ūtrajā pusē beja daudzas izdevnīceibas — storp cytu, nu tō poša laika eksistej ari cenzura, lai nadrukōtu tō, kas vaļdinīkim napateik.

Meklejūt pēc vacim paraugim, sovai bibliotekai es asmu īgīvis kaidus pōrs pōrstōvus nu inkunabuļu laikim. Vīns nu tim ir franciskaņu mūka Bartolomeja 13. gs. saraksteitō enciklopedija, kas izdūta 1485. g., ūtrys — sengreku autora Strabona geografijas tulkōjums latiniski. Pymais ir vōcu izdavums t. s. frakturā, ūtrys ir itaļu izdavums — antikvā.

(Dīnavydu zemes lītēja taisnus latīņu burtus, kurus pēc sova vacuma sauca par "antikvu", germaņu zemes turpretim lītēja izlūceitus latīņu burtus, kūr sauca par frakturu. 16. gs. gondreiz vvas zīmeļu un Vydseiropas zemes lītēja frakturu, bet Pūlija dreiz pōrgōja uz "antikvas" lītōšonu, koleidz Vōcija un Baltijas gubernas palyka pi "frakturas" leidz pat 20. gs. Latgola atsa-roda Pūlijas īspaidā, un latgaļu rokstūs īsavīse entikva (latīņu voi pūļu burti), koleidz baltīšu rokstūs palyka fraktura (saukti ari gotu voi vōcu burti). Šai burtu dažaideibai myusu tautas dzeivē ir bejuse lela kulturvēsturiska nūzeime. Uz tōs baļstejōs, pīmāram, drukas aizlīgums latgalim).

Aiz inkunabulim munā grōmotu kolekcijā ir kaidis paraugs nu slovonōs Aldus izdevnīceibas Venecijā, kura lītēja navīn skaistus burtus, bet ari tik lobu papeiru, ka pōri par 400 godu vacō grōmateņa ir tikpat svaiga kai cytas grōmotas, kas izdūtas tikai pyrms dažim godim. Grōmotu vēsture pazeist daudz izdevnīceibu, kas ir cantušōs pēc skaistom grōmotom (tū dūd lobs papeirs, skaisti burti, mōkslinīcīskis īkōrtōjums un ilustrācijas). Kai vīns nu skaistu grōmotu radeitōjim ir mynams franču izdevējs Bodoni. 1806. g. jys izdeve vīnu "Tāvs myusu" krōjumu 150 volūdōs. Tymā, tai sokūt, ir vvas pasauļa volūdas un vvas pasauļa burti. Tur storp cytu ītylpst ari vīns latgalīskais "Tāvs myusu" ar taidim burtim, kaidus lītēja latgaļu goreigajim rokstim (antikva).

16., 17. un 18. godu syntu munā bibliotekā reprezentej dažaidu izdevnīceibu paraugi, īskaitūt mozūs "elzevirus" u. c. Nu vacōkajim latgaļu izdavumim munā reiceibā ir "Svātōs dzīsmes" nu 1801. g. Vacōkais latgaļu Evangeliju izdavums nu 1753. g. palyka Latvijā, un tō liktiņš nazynoms. Lyugšonu grōmotas munūs krōjumūs ir tikai nu drukas aizlīgumu laikim, bet laiceigōs latgaļu grōmotas tikai nu šo godu synta (īskaitūt kaidu Kempa "Daugovas" kalendari, kaidu "Dryvas" goda gōjumu utt.). Vōkt latgaļu rokstus trymdas apstōkļūs, tys ir vvasai gryuts uzdavums. Latgaļu roksti patīseibā ir lelōki ratumi kai vacī inkunabuli.

Bez latgaļu rokstim maņ ir izadevis savōkt sovu tīsu Latvijas (un Latgolas) vēstures olūtu, školū vēstures materialu utt.

Nu modernim izdavumim es asmu vōcis skaistus klasiķu pōrdrukōjumus, kai ari apceres par mōkslu, literaturu un sabīdrysķim vaicōjumim. Dažaidas modernas enciklopedijas un vōrdneicas, — tōs pīdar napīcīšamom rūkas grōmotom un nadreikst iztryukt sabīdrysķa darbinīka un zynōtniski orientāta publicista sātā. Saprūtams, nivīns un nikod navar sapērkt vysa, kas byutu vajadzeigs. Vyss zynōtniskūs materialu vairums jōmeklej lelajōs bibliotekōs, bet bez minimalojam rūkas grōmotom navar iztikt ari sātā.

Nu romanim un modernōs dailliteraturas munā sātā nav daudz reprezentantu, bet pa kaidam paraugam ir plauktūs ari nu tim. Grōmotu krōšona ir kvalificāts uzdavums. Nivīns lobs bibliofils nakrōj vysa, kas tikai godōs pi rūkas, un šys tys nu sakrōtō monta pa laikam ir jōpalaiž prūjam, lai rostūs vīta jaunim, lobōkim voi interesantōkim materialim. Tōpēc ari muna biblioteka, tai sokūt, "mat spolvu" un vīnmār atsajaunoj, tōdēļ ka sovūs apmārūs tei nadreikst pōraugt dūtūs rūbežus un nadreikst pošus izspīst ōrā nu dzeivūkļa. Grōmotom sātā ir jōsamaina ari tōdēļ, ka cylvāks arvīn ceņšās pēc lelōkas piļneibas un augstōkas vērteibas.

PASAKU TEICĒJI LĪKSNĀ

J. Rudzītis

1959. gada jūlijā Liksnas Jukšu sādžā tautas pasaku vākšanas gaitās pirmoreiz sastapos ar Kazimiru Jukšu. Toreiz vēlās vakara stundās pēc dienas darba vai citos brīvākos brīžos no viņa pierakstīju 13 pasakas un 3 teikas; bija redzams, ka tā ir tikai daļa no viņa pasakām. Lielu interesi izraisīja tas, ka Kazimirs Jukšs savā atmiņā bija rūpīgi un uzmanīgi glabājis sen miruša teicēja — sava tēva — repertuāra lielumielu daļu. Uzzināju, ka pasakas un teikas Kazimirs Jukšs stāsta kaimiņiem, paziņām, darba biedriem. Tas bija nozīmīgs fakts, jo mūsdienās bieži sastopami gadījumi, kad labi latviešu pasaku un teiku zinātāji sava repertuāra sacerējumus tikai pasīvi saglabā atmiņā.

Kazimira Jukša repertuāra pierakstīšanu turpināju 1966. g. septembrī, 1970. g. jūlijā un 1973. g. augustā. Līdz šim no viņa iegūti pavisam 45 pasaku un teiku teksti.

Kazimira Jukša tēvs Pēteris Jukšs bija sīkzemnieks, kalpojis "pie kungiem", gājis arī par strādnieku uz Rīgas—Daugavpils dzelzceļa līnijas Liksnas apkaimē. Skolu nebija apmeklējis, bet pratis lasīt un rakstīt. Sācis dienēt cara armijā vēl tai laikā, kad karadienests bija 25 gadi, taču sakarā ar 1874. gada militāro reformu ticis mājās daudz ātrāk. Piedalījies karā ar turkiem. Miris 1920. gadā.

Pētera Jukša pasakas pie viņa mājās nākuši klausīties Jukšu sādžas un apkārtējo sādžu ļaudis. Pēterim Jukšam katru vakaru bijušas savas pasakas, reiz stāstītu pasaku vienim un tiem pašiem klausītājiem viņš citreiz nav stāstījis.

Labi pasaku stāstītāji ir bijuši arī Kazimira Jukša brāļi Praņš (miris 1958. g.) un Savers (miris 1959. g.). Kazimira Jukša repertuārā ir ienācis krietns skaits Savera pasaku, īpaši humoristiska un satīriskā rakstura.

Kazimiram Jukšam ir gan saturā nopietnas, gan jautras pasakas; gan tādas, kurās dažādi brīnumaini notikumi, fantastiskas būtnes un neparastas personas, gan dzīves ikdienai tuvākas sadzīves pasakas. Taču visspilgtāk viņa stāstītāja talants, mākslinieciskā personība atklājas brīnumpasakās, īpaši varoņpasakās. Tajās ir asi konflikti, cēlā un zemiskā pretstatījums un sadursme, cildenu ētisku ideālu apliecinājums, varonības doma.

Mākslinieciski izslīpēta ir K. Jukša "Pasaka par puiku" — jaunekli, kas dodas bīstamā ceļojumā uz apburtu jūras salu, lai uzmeklētu tur pazudušo tēvoci. Salā puika uzveic milzu čūsku (sala zaudē burvību), atrod tēvoci, uzvar sacensībās par ķēniņa meitas roku, pēc dažādiem piedzīvojumiem un pārdzīvojumiem kļūst par valdnieku. Šis puika — liels grāmatnieks, zinātkārs, gudrs, drosmīgs, uzņēmīgs, spējīgs uz vislielāko risku, nav mantkārīgs (viņš necenšas paņemt sev līdzī visus salā atrastos dārgakmeņus — dimantus). Pasakā spēcīgi izskan zināšanu, grāmatu gudrības slavināšana.

Neparasti lielu spēku iegūst sākumā slimīgais, nevarīgais Karlo — zemnieka līdumnieka dēls — pasakā par Karlo. Viņš

uzveic mošķus, atbrīvo pazemē paverdzinātās jaunavas. Karlo raksturo milzīgs ciņas prieks, ciņas griba, izziņas un piedzīvojumu alkas, līdzjūtīga sirds. Drosme, dēku kāre, uzņēmība piemīt zaldātam, kas apnicis garlaicīgo karadienestu pie ķeizara, salīgst pie velna, veic grūtus uzdevumus un tad atbrīvojas no viņa.

Daži Kazimira Jukša repertuāra sacerējumi tieši saistās ar Liksnu vai tās apkārtni. Kādā viņa teikā pazīstami tautas teiku motīvi par slaveniem spēlmaņiem saistīti ar kādreiz Liksnā patiesi dzīvojušu un ļoti iecienītu spēlmani — vijolnieku Sarkaņu Jurku. Tur, kur tagad Jukšu sādža, kādreiz bijis mežs, un tajā dzīvojis lielais Liksnas laupītājs, nežēlīgs, nesaudzīgs un apbalvots ar milža spēku. Laupītāju ar viltu uzveicis kāds zemnieks. Vairāki nostāsti Kazimiram Jukšam ir par bargajiem kungu laikiem Liksnā. Kirupes kungs Reisants, kas dzīvojis Kazimira Jukša tēva laikā, sitis zemniekus par mazāko nieku, mājās pārnācis želojies sievietei, ka dūres sāp. Viesībās sev par izpriecu licis dzimtļaudīm muižas dārzā kāpt kokos, kūkot dzeguzes balsi un pēc tam šāvis uz viņiem. Šo varmāku nošāvis viņa kučieris Jānis. Jānim piespriests 300 rikšu, taču zemnieki uzpirkuši pērējus un izglābuši viņu no nāves, sametuši vēl viņam pašam naudu. Jānis gan izsūtīts uz Sibīriju.

Savas pasakas un teikas Kazimirs Jukšs stāsta ar dziļu nopietnību. Teicēju raksturo dzīva, bagāta mākslinieciskā fantāzija, dramatisks priekšnesuma veids. Viņš daudzkārt maina stāstījuma tempu, te kāpina, te klusina balss skaļumu. Ievērojama loma viņa pasakas izpildījumā ir žestikulācijai, bagātīgam žestu lietojumam. Kazimirs Jukšs stāsta brīvi, noteikti, "kā no grāmatas", krāšņā, tēlainā valodā.

Minētajos izbraukumos uz Liksnu ir iegūti materiāli par vairākiem citiem labiem pasaku stāstītājiem.

Liels pasaku teicējs ir bijis Jezups Jukšinskis no Mišteļu sādžas, dzimis 1861. gadā, miris 1946. gadā turpat. Bijis sabiedrīks, humora pilns cilvēks. Mēdzis citus uzaicināt uz dažādām derībām, lai tad tos asprātīgā veidā izjokotu. Pasaku viņam bijis "bez sava gala", tās klausīties ziemas vakaros pie viņa sanākuši Mišteļu sādžas ļaudis, pat līdz 20 cilvēku.

Pasakās viņš mēdzis iepīt vietējās personas, nereti — tieši no klausītāju vidus. Arī Jezupa Jukšinska dēls Voicehs (dz. 1903. g.) ir prasmīgs stāstītājs. Pasakas viņš centās atcerēties un izstāstīt tā, kā stāstījis viņa tēvs. Tajās bagātīgi izmantoti apkārtējo vietu nosaukumi, darbojas vai tiek pieminēti bijušā Līksnas vai Dvietes pagasta sādžu zemnieki — kādreiz patiešām dzīvojušas personas. Pasakā par lapsu, kas māca vilku zvejot, darbības vietas ir kādreizējā Līksnas Gančevsku sādža un Jadvigovas sala Daugavā starp Dvieti un Nīcgali, zemniekiem ir Gančevsku sādžas ļaužu uzvārdi.

"Pōsocniks" bijis Pēteris Roķāns no Līksnas Zaltapūra sādžas, miris ap 1918. gadu. Stāstījis ļaužu saiešanās. 1959. gadā no 86 gadus vecā Antona Roķāna pierakstīju 2 ļoti garas viņa brāļa Pētera varoņpasakas. — "Brāļa pasakām nebija skaita", teica A. Roķāns.

Vecākie līksnieši vēl atcerējās pasaku teicēju Mukonu. Zinājis neparasti daudz pasaku. Viņu ļoti milējuši bērni, kas salasījušies viņu klausīties ne vien no attiecīgās mājas, bet arī no kaimiņiem.

FOLKLORA

MĪTISKĀS TAUTASDZIESMAS

Dīvam byut Dīveņam,
Dīvam gudrs padūmeņš;
Dīvs kūkim lopas deve,
Dīvs vōrpeņas teirumā.

Svāta Mōra bērzi gōja,
Zalta kūrpes kōjeņā.
Dīveņš gōja rudzu sēt
Ar sudobra vōceleiti.

Lauzit skolus, pyutit guni,
Laidit Dīvu ustubā!
Dīveņš stōv aiz vōrtim
Nūsveidušu kumeleņu,
Div' sērmeiši, div' bēreiši,
Četri ūša skrituleiši.

Dīveņš olu padarēja
Nu tūs bārzu pypureņu.
Svāta Mōra raugu lyka,
Madā rūkas mārcādama.

Svāta Mōra cīmā gōja,
Mani leidze vadynōja;
Pat' apjūze zalta jūstu,
Man īdeve sudobreņa.

Dīveņš brauce nīdru tyltu
Sudrobōtu kumeleņu.
Pyuš, vējeņš, čaukst lapeņas,
Traucās Dīva kumeleņš.

Dīvs ar Valnu sasatyka
Bikaunīku teirumā.
Šķēle guni debesīs,
Pleisa zeme gobolim.

Svāta Mōra vuškas cērpa
Muna klāva dybynā.
Es padevu dīvpaleigu,
Man apsedze vylnaineiti.

Īt Laimēņa ar mameņu
Par pogolmu runōdamas.
Lyudz, mameņu, nu Laimēņas
Meitiņaj(i) lobas dzeives!
Kū izlyugsi šai dīnai,
Tū i vysam myužeņam.

Saules meita krūņus pyna
Sorkonrūžu dōržeņā.
Dīva dāli lyukōjās
Caur mogonu lapeņom.

Dzēržu Dīveņu leižūt,
Dīva dālu dzenejūt.
Pate Dīvu naredzēju
Aiz deveņu duraveņu,
Aiz deveņu duraveņu,
Aiz deveņu atslēdzeņ'.

Saule cērte Mēnesteni
Ar osū zūbinteni,
Kam atjēma Ausekļam
Sadarātu leigaveņu.

Sper, Pārkyuni, olūtā
Leidz pošam dybynam.
Tī nūsleika Saules meita,
Zalta konas mozgōdama.

Sit kūceņu pi kūceņa,
Lai tak Šaule vokorā.
Tec, Sauleite, tacādama,
Nastōv kūka galeņā.

Atsapyut, Vēju mōte,
Sausu zōļu vērsyunē!
Jau tu beji pikususe,
Zaļu bērzi lūceidama.

Es redzēju Gausa mōti,
Ap ustobu staigojūt;
Es tev lyudzu, Gausa mōte,
Līņ munā ustobā!

Aiz azara dyumi kyup,
Kas tūs dyumus kyupynō?
— Raudiveite pērti kyure,
Saules meitas pārtūs gōja,
Mēnesņiks goru mete.

Jenčam Grita, Petram Mōre,
Andryvam — Madaleite,
A pošam jaunōkajam —
Saules meita Bōrbaleņa,
Saules meita Bōrbaleņa
Taisa zeīļu vainadzeņu.

Kas tur speid, kas tur viz
Olūteņa dybynā?
— Saules meita nūsleikuse,
Vara traukus mozgōdama.

Galdeņam četri styuri,
Visi četri vajadzeigi:
Iz pyrmō Saule lēce,
Iz ūtrō nūrītē,
Iz trešō Laima sēd,
Iz caturtō svāta Mōra.

Kū tī myusu suni rēja
Lela ceļa maleņā?
— Tī tei brauce Valna mōte
Ar tim egles čakārnim.

Kas jjurōs kustynova,
Palākū akmisteņu?
— Dīva dāli kustynova,
Zalta naudas maklādami.

Dīveņam div' dēleni,
Divi sērmi kumeleni,
Laimēnai div' meiteņas,
Divi šolka paladzeni.

Uz akmiņa līpa auga
Pazeļteitu vērsyuneiti.
Pylņi zori seiku putnu,
Stradeņš dzīd vērsyunē.

Mēnesteņš zvaigznes skaita,
Voi ir vysas vokorā.
Ir jau vysas vokorā,
Ausekleiša vīn navā.
Ausekleits aiztecēja
Saules meitu lyukōtīs

Soka Saule iz Mēneša:
Kū tu staigoj tymsu nakti?
— Mēneseitis atsacēja:
Tev dīneņa, man naksneņa.

Dīveņam div' dēleni,
Obi divi medinīki,
Vīns nūgōja mežu leistu,
Ūtrys kolnu leidzynōtu.
Pats Dīvenis medeibā
Ar tim zalta suneišim.

Dīva dāli izaudzēja
Jyurmali ūzuleņu,
Caur zorim saule lēce,
Caur saknem nūrītēja.

Es izgōju ganeidama
Lab' dyžanu ūzuleņu:
Zalta saknem, vara vydu,
Sudrabeņa lapeņom.

Es izgōju, es izgōju
Zalta zvaigznes skateitūs.
Zalta zvaigzne nūskanēja,
Pi Dīveņa uzidama.

Saul' ar Mēnesi sasakava
Pušdīnōs, pušnaktīs:
Dīveņš svīde Sauleitei
Ar sudobra komuleiti.

BURAMVĀRDI

Apsadadzynōšonys vōrdi

Vardiveite guni kyure
Uz palāka akmisteņa,
Kļova lopa nūdžāsuse,
Ni plēneite naplēnēja.

Ašņa apturēšonas vōrdi

Jyuras dziļums, azara plotums, ašņa strutas, yudiņa
putas, kab tev tai byutu, kab natacātu asnis.
Es nūkovu malnu jāru, ašņa lases natecēja, cārtu kūkam,
asnis natak, cārtu akmiņam, asnis natak, cārtu cylvākam,
asnis natak.
Cik nu sausa žagareņa, tik nu jō ašņa.

Čyusku vōrdi

Gōja gaspažeņa (kundzeņš) nu teiruma gola. Ej tu atpakaļ
akmiņu krostā. Tur tova gulta, tur tovi krāsli, tur tu guli,
tur tu lūkīs. Kō akmiņš atsolst, tō lai touškums atsolst.

Svāta Mōra sinu pļove
Ap dziļū apareni;
Ni redz vōlas gulumeņa,
Ni izkaps cērtumeņa.
Cērt, tōrp, akmini!

Rūzes vōrdi

Pajamu nu līpa cīri, cārtu akmini pa pusei. Jamu tauks oṛā.
Paleidz maņ, Jumprava Marija, tyukšu (rūzi) nūturēt!

Guņs vōrdi

Vacais veceits molku cērta,
Treju godu vērsi cepe.
Izavēle tys vērseits
Zaļa vara gunteņā.
Tev, vērseit, sava krōsa,
Tev, Jōneit, sava krōsa.

Vylku vōrdi

Atpakaļ šketerēju
Vacōs mōtes dzeipureņu;
Atpakaļ, Dīva suni,
Par tos munas gonu dīnas.

Pret zūbu sōpem

Pokuleits molku cērta,
Ar kū pērti kurynōt.
Svāta Mōra pērti slauka,
Sliksnī kōjas atspāruse.
Izslauki, Mōreņ, zūbu sōpes, lai natyukst kai akmiņam.

TICĒJUMI

Zīmas svātkūs

Zīmas svātkūs navajag kāpustus ēst, kab spradzes tūs vororā naāstu.

Zīmas svātkūs golvas nasukoj, lai vystas nakaš dōrzu.

Zīmas svātku vokorā, izslaukūt ustubu, kod māslus iznas ōrā, jōsaklausa: uz kuru pusi suņi rīs, uz tū tod aizvess leigavaiņš.

Zūbi

Kas grib, kab jam nikod nasōpeitu zūbi, tod lai jis gali apād, a kaulu lai īsvīž cepļa gunī. Nu tō laika pi tō cylvāka nikod nasōpēs zūbi un jis nazynōs, kaida itei zūbu sōpe.

Lai zūbi nasōpātu, vajag badeit ar skobōrznū nu kūka, kurā ir īspēris pārkyuņš.

Jōņa dīnā

Jōņa dīnas vokorā, ni vōrda nasokūt, nu trejdeveņom pu-keitem ir jōnūvej vaiņaks un ar tū golvā jōguļ. Kas sapynā nūjems vaiņaku, tys byus par bryugōnu.

Lozda

Ka es gōju tautēņōs,
Lozdas vāza pasanēme;
Lozda beja svātis kūks,
Lozda blēņu nagribēja.

Krystis

Met krystu, brōleit,
Garā ceļā laizdamis!
Garā ceļā daudz upeišu,
Cyta loba, cyta ļauna.

No Kazimira Jukša (Līksna) krājumiem

Leits

Ka vysta da tymsai staigoj i naīt tupātu, byus leits. Jei žuravoj (t. i., kašājas) ilgi, mona, ka reitā navarēs izīt.

Ka skudri skraida ap krōsni lelim spōrnim, byus leits.

Ka bitis smogi īt dorbā, daudz skraida, ūtrā dīnā byus leits.

Lobōkys paradzēšonys navajag, tō kō gradusnīks.

Jumts

Ka jum jumtu, jōsōc jumb vacā mēnesī, piktdiņ. Cytōdi žurkas grauž, vējš plēš jumtu, saulē rīžās.

Kartupeli

Kartupus sēj vaca mēneša beigōs. Ja jaunā mēnesī sēj, kartupeli izīt osnūs i pi tō osna aug klōt mozi kartupi, tōdi kō bārni.

Kartupi bedrē jāber piktdiņ vacā mēnesī, tod pelis naaiztik, koč rōpōs pa vērsu.

Zērni

Sēju Daugavas molā boltūs zērņus. Brauc garom plūstinīks i soka: "Cylvāk, kū tu dor'?" — "Sēju zērņus." — "Nāpareizā laikā tu sēj. Šymā laikā tu svīd zemē voi Daugavā — vīna olga. Es tev pateikšu, kod jōsēj, skotīs iz manis."

Plūstinīks brauca ar plūstu tōļōk, es skatejūs. Jys pamōve ar boltu korūdzeņu, es sōku sēt. I vot, breinums! Tamā vītā, kur sēju pēc plūstinīka mōvīņa, izauga brīsmōt lobi zērni, tōdi leli, nivīna tōrpa, bet, kur pyrms mōvīņa, — daudz mozōki, koč starpeiba sēšonas laikā beja tik kōda stuņde. Es vālōk cik mēģinovu nūtrōpēt sēšonas laiku, bet naizadevēs. Itū plūstinīku es pīminēju i pīminēšu.

PARUNAS, SAKĀMVĀRDI UN TEICIENI

Ād kai zyrgs, bet dora kai zvērbuļs.

Ar acim teirumu naparsi.

Ar akminim zvaigžņu nu dabasim nanūgraudōsi.

Ar lizeiku klāva naizmēzsi.

Ar dvašu vieja naatpyussi.

Čeikst kai nasmārāti roti.

Deveni omoti, dasmytais bods.

Ej ustobā ar volūdu, teirumā ar Dīva paleigu!

Glums kai zutis.

Koč mītu tēs iz golvas!

Ka dūd, to ēd, ka syt, to bēdz!

Kaidis zyrgs, taidi roti.

Kai jyugsi, tai brauksi.

Kaļ dzeļzi, cikom korsts!

Kam meiksta mēle, tam peirāgs.

Kam vairōk ir, tys vairōk gryb.

Ka nav kō runōt, ikūd mēlē!

Kas cytam dūbi rūk, pats ikreit.

Kas pyrmais brauc, tys pyrmais maļ.

Kas suņam asti ceļs, ka pats naceļs.

Lobs loba namaitoj.

Meļam eisas kōjas.

Mute kai cyukas kōja.

Pi tukšas siles cyukas plēšās.

Špetnys kai oklō myusa.

MĪKLAS

Nautrānu pagastā (pierakstījis K. Krusts).

Bolts suneits lynōjā guļ. (Sīrs)

Čyukš, bryukš ūzula kryumā. (Ols aug kubulā)

Mozs, mozs veireņš pasauļam taisneibu nas. (Bazmāns)

Dzērve klīdz, ūla aug. (Rateņa spēle)

Upeite tak, krasteni kust. (Zirgs ar slejom)

Leikažeņa, kakažeņa kūkā kōpe ūlu dātu. (Apeiņš)

Krystu škārsu kauli īt, poša mīsa cauri speid. (Lūgs)

Apleik mežs, vydā plešs. (Kūka spaņš)

Lela plota gaspaža čāmōtu pīri. (Drēbu skaps)

Leidaka skrīn, tauki tak, meži leikst. (Sīnu pļauņ)

Ar kōjom myn, ar rūkom plēš un ar muti pabučoj. (Kūdeli sprēž)

Symtā jyudžu, symtā brauču, vīns izgaisa, tō mekleju. (Audakls)

Sorkons dāds kōktā rāc, malnais prusaks vērsā lāc. (Ūgles dzēš)

Vacō tāva peipe uz jumta. (Škūrstyns)

Divi rynnči, divi goli, uz vyds noba. (Škēres)

Desmit kazeņas skaudzeiti grauž. (Sprēž)

Dybyns uz augšu, dybyns uz apakšu, desmit valk, četri tak. (Gūvi slauc)

Zalta zirkles azarā. (Vēzs)

Div' mōseņas svīkstu glauda. (Rogovu slīces)

Preiļu pagastā (pierakstījis J. Placinskis).

Meikļu tāvs leikom kōjom. (Ūds)

Ni gunī dag, ni yudinī sleikst, ni cysōs čaukst. (Susātivs)

Kačs it vacuumā, nogi it osumā. (Slūta)

Ni var tāva jūstas salūceit, ni mōtes pyura izcylōt. (Styga, oka)

Kas it bazneicā ar golvu uz zemi? (Nogla zobokā)

Vacaistāvs rykom grīze, vacōmāte drupynova. (Orklys i ecēža)

Mārgu aizvad, krāslys palik. (Skaudzi aizvad, skaudzes vīta palik)

Gaiļš loktā, zornas zemē. (Zvons, zvona auklas)

Totala votala aiz boltūs bārzu. (Mēle aiz zūbu)

Dzērd cārtūt, nadzērd kreitūt. (Vušku cērp)

Gaļas zōrds, dzeļža atspaidi. (Kausteits zyrgs)

No K. Jukša (Līksna) mīklu krājuma.

Palāka vuška palnūs guļ vysod. (Dzērnovys)

Nūit, atīt, naapsagriž. (Durovys)

Sakups, saleics, apīt vysu teirumu. (Orkls)

Mōte kō režgine, a bārni kō rutuli (Ōbuļneica i ōbuli)

Tīsness leiku mēli. (Bazmāns)

PASAKAS

Zvēri taisa ceļu

Kod Dīvs pavēlēja ļaudim taiseit ceļu, tod vīns cylvāks napaklauseja un teice: "Kam maņ tō ceļa vajag? Es varu i pa stygu it, i par kryutim lēkt."

Par strōpi Dīvs pōrmeja jū par kūrmi un teice: "Kod tev navajag ceļa, tod tu pa jū ir nastaigōsi. Rōpoj pa stygom un kryutim! Bet kuru dīn atsadrūsynōsi it pa ceļu, tū dīn beigsi sovu dzeivi."

Tōdēļ ņyu, kod kūrms pōrīt par ceļu, tyuleņ beidzās.

Zvēri rūk upi

Kod Dīvs pavēlēja dzeivnikim upi rakt, tod vysi saskrēja un stōja pi dorba, un, kod dorbs beja beigts, Dīvs atgōja tō apsavārtu un strōdniku atolgōtu. Vysi upes racēji beja nūsastōjuši ryndā, uz vysim beja dorba zeimes un tikai vīns putneņš, vōlyudze, laksteja pa kūku zorim un dzīdōja. Dorba zeimes uz tōs nabeja, Dīvs praseja, kōdēļ nagōjuse ar cytim strōdēt. Vōlyudze atbiļdēja: "Man baile beja, ka dyunī nasazīst skaistū svōrku, kurus tu maņ, Dīveņ, devi."

Tod Dīvs atbiļdēja: "Kai radzu, tī skaistī svōrki tev vairōk uz ļaunu na uz lobu. Paturi sovus svōrkus, bet par stropi tev nabyus dzert upes yudiņa un vīneigi ar rosu nu kūku lapeņom tu remdēsi slōpes."

Laimes mōte

Vīnu reizi senejūs laikūs dzeivōja veirs ar sīvu un jim beja divi bārni: puišķins un meitine. Cik vini tur ilgi dzeivōja, bet golu golā sīva nūmyra. "Kū ta dareit," dūmoj veirs, "palykušam vīnam patim ar divim mozim bārnim?"

Golu golā sadūmōja, ka vajaga precētīs, byus lobōk dzeivōt divejūs ar sīvu kai vīnam patim. Un tai ari padareja, apsaprecēja un pajēme vīnu rogonas meitu. Tai cik laika jī pōrdzeivōja, vyss beja labi. Vīnu reizi sīva sasadusmōja uz sovu pameitu un gribēja kai nibejs jū nūvest nu šō pasaulā, bet tikai navarēja. Beja zīma un cīši solta, un dziļš snīgs. Jei sadūmōja, lai veirs vad sovu meitu uz mežu un tī lai pamat. Jei tī sasajš taidā lelā soltumā. Tūreiz sīva sōka veiram runēt, lai jis nūvad sovu meitu uz mežu un lai tī pamet jū. Veirs dūmoj, kū te dareit. Žāl jam sovas meitas, bet sīvas ar vajaga klauseit. Tai sadūmōja: vajaga vest meitu uz mežu, nikō nabyus. Tai ari padareja, nūvede sovu meitu uz mežu, īvede lelā mežā, kur beja cīši dziļš snīgs, pats nūsaglobōja aiz rasnu kūku, tai ka meitine vairōk naredzēja sova tāva. Sōka jei saukt tāvu pa vōrdam un raudēt, bet nīkas vairōk naatsasauce. Tagad meitine palyka vīna poša mežā un nazyna, kū dareit. Jai tyka

solts un baist. Tūreiz meitine sōka īt uz vīnu pusi mežā un dūmōja, ka nūis uz sovu sātu. Gōja, gōja meitine, bet tai kai snīgs beja cīši dziļš, to navarēja mudri paīt. Beja jau vokors, kod meitine izgōja nu meža un verās, ka priškā lela pļova, ar snīgu pīkrytuse, a aiz tōs lelōs pļovas stōv moza ustabeņa un moza gunteņa vydā dag. Tod meitine laidēs īt uz tū ustabeņu, dagōja un īgōja vydā. Verās: tur sēd vaca veceite. Jei sōka vaicōt nu jōs, kai jei te palyka itymā mežā zīmas laikā. Meitine sōka stōsteit raudōdama veceitei, kai jei atgōja ar tāvu uz mežu un palyka mežā vīna poša.

Veceitei tyka žāl tōs meitines un jei pajēme meitini pi sevis par zīmu, lai dzeivoj. Bet tei meitine nazynōja, ka tei veceite beja Laimes mōte. Un tai meitine dajyuka pi veceites un dzeivōja par vysu zīmu mīreigi un laimeigi. Pōrgōja soltō zīma un atnōce pavasars. Veceite vīnu reizi sadūmōja naz kur aizīt, a meitini atstōja mōjōs. Veceite pajēme mozu pūdeni, naz kū taidu ilyka vydā, cīši aptyna ar lupotom, nūlyka ceļā priškā un pasceja meitinei, kab jei tymā pūdeņā nasavārtu, kas ti ira nūlykts.

Tagad meitine, palykuse vīna poša mōjōs sadūmōja pasavērt tymā pūdenī, kas ti ira vydā. Jei atraiseja pūdeni un ībōze vīnu pērsteni vydā. Bet, kod jei izvylka pērsteni ōrā, to pērsteņš beja vyss nu zalta un vysa ustabeņa palyka pazeļteita. Tod meitine cīši nūsabeida un dūmoja, kū te byus dareit. Jei apsēja pūdeņi taipat, kai beja apsīts veceitei, un ari pērsteņu apsēja ar lupotom. Na par garu laiku atgōja veceite uz sātu un vaicoj meitinei, voi jei vērēs tymā pūdenī, bet meitine napīsazyna jai, ka vērēs pūdenī un ka jai pērsteņš palyka nu zalta.

Veceitei napatyka meitines malōšona, jei sasadusmōja un pōrdzyna meitini paceli. Lai jei īt, kur grib. Meitine gōja, gōja — palyka pavysam bez spāka un sadūmōja atsapyust. Natōli nu ceļā beja lels ōbeļu dōrzs un tymā dōrzā beja oka. Meitine dagōja pi okas, atsasāduse uz okas molas un sadūmōja atraiseit pērsteņu un pasavērt.

Kai tik meitine atraiseja pērsteni, tyuleņ jei palyka cīši skaista un moti palyka kai zalta. Pa tū laiku brauce pa tū ceļu

vīns kēneņa dāls un braukdams īsavēre, ka dōrzā kas speid kai zalts. Jys verās un redz, ka dōrzā uz okas molas sēd cīši šmuka meitine. Kēneņa dāls dagōja klōt pi meitines un vaicoj: "Kū tu dori?"

Meitine nazynōja, kas jis ir par cylvāku, un sōka jam stōsteit vysu, kai jei dzeivōja. Tod kēneņa dāls vaicoj otkon meitinei: — A kur tu tagad īsi?

Meitine soka: — Nazynu poša, kur es īšu.

Kēneņa dāls sadūmōja pajimt itū meitini sev par sīvu, tai ka jei beja cīši šmuka un jam cīši patyka. Jys pasādynōja meitini sovūs gūda rotūs un laidēs braukt uz sovu pili. Tur kēneņa dāls sōka stōsteit sovam tāvam, kai jis itū meitini atroda. Ari vecais kēneņš beja cīši prīceigs un sōka sovam dālam taiseit kōzas un praseit gostus uz kōzom. Kēneņa dāls ar sovu sīvu dzeivōja prīceigi un laimeigi. Cik jī tur ilgi dzeivōja — atsaroda jō sīvai dāls, cīši šmuks. Un kod jau sataiseja krystobas un sōka kristeit tū bārnu, mōte īsavēre, ka pi durovu stōv tei veceite, pi kurōs jei dzeivōja par zīmu. Kēneņa sīva pasādynōja tū veceiti vīnā kūpā ar visim gostim un tai dzēre vysas krystobas. Kod jau beidze vysu tū gūdu, veceite pīszyna kēneņa sīvai, ka jei ir Laimes mōte un atgōja uz jōs dāla krystobom, kab nūvēlēt jim lobu laimi. Tod poša aizgōja paceli. Tai palyka tei meitine ar sovu dālu un veiru, laimeigi dzeivōdami.

Gudrōs atbīldes

Dzeivōja vīns zemņiks, kam beja trejs dāli, un vysi dāli beja pracāti un dzeivōja vīnuvīt. Dāli klauseja sovu tāvu un dzeivōja mīreigi, vys namīrs beja nu dālu sīvu. Jōs navarēja dzeivōt mīreigi, kotra nu jūs gribēja byut par lelōkū saimineicu. Jōs vysas strōdōja labi, bet jūs plēsšonōs un lomōšonōs cīši napatyka vacam tāvam. Jys pasauce pi sevis vysus trejs dālus un runoj: "Pi jyusu sīvu kotru dīnu lomōšonōs un plēsšonōs, kai dyumi it, vajag, dāli, sataiseit, kab itō nabyutu. Es sadūmōju vīnu meikli, un, kura nu jūs atgōdōs, tei byus par lelōkū saimineicu, un jūs visi klauseis." Brōli pasceja uz tāvu: — Labi.

Tūlaik vecs pasauce vysas trejs vadaklas un runoj jom: "Es jums pasceišu vīnu meikli, un jyus par itū nakti atgōdojit. Kas nu jyusu atgōdōs, tei byus par lelōkū saimineicu, un visi jū klauseis." "Labi!" pasceja uz veci vadaklas. Vecs pasceja meikli: "Kas tōļōk skaņ? Kas atgōdōs, tys byus maņ un vysim par lelōkū saimineicu."

Uz reita pasacēle vecs, pasauce dālus un jūs sīvas, vaicoj pyrmū vecōkū dālu.

— Nu, kas tōli skaņ?

Jys atbiļd: — Agri nu reita tōli skaņ gaļs.

— Labi! — pasceja vecs un vaicoj vydiskai vadaklai: — Nu tu runoj, kas tōli skaņ!

Tei jam atbiļd: — Suņs tōļōk skaņ.

— Labi! — pasceja vecs un vaicoj nu jaunōkōs vadaklas: — Kas tōli skaņ?

Tei jam atbiļd: — Maize un sōļs.

— Jā! — atbiļdeja vecs, — "maize ar sōli tōli skaņ. — Tai jaunōkō vadakla palyka par saimineicu un vodoj vysu saimniceibu, un visi jū klausu un dzeivoj mīreigi.

Gaļa pi kōpustu

(Jūku pōsoka)

Vīns saiminīks apsaprecēja un pajēme sev sīvu, dūmōdams, ka jei ļūti gudra, tai kai jei pate sevi skaiteja, bet patīseibā pavysam beja muļķe. Reizi saiminīks, āzdams kōpustus, soka: "Vajag kōpustim pīlikt vairōk cyukas tauku, tod byus lobōk." Gudrō saimineica tyuleņ pajem cyukas tuklas gaļas, sagriž šķeleitem, nūnas uz dōrzu un izlik iz kotras kōpustu golvas pa šķeleitei. Tai padarejuse, dūmoj, ka tagad kōpusti augs gordōki. Tam laikam kaimiņu suni skraideidami teik dōrzā un aplosa gali nu kōpustu. Gudrō saimineica īrauga, sōc dzonōt suņus un vīnu lubās jai īdzeit klētī. Īdzynuse suni klētī, pajam pīsīn pi ols bucas topas. Suņs rausteidams izraun topu un ols sōc lītis klētī iz greidas. Tod saimineica aizbōž caurumu ar pērstu, bet nanūcīš, palaiž olu un pate otkon nūskrīn pēc suņa. Golā nasagyun suņa un ols vyss iztak nu bucas. Kū dareit?

Ka dreizōk izkolstu greida, tod saimineica pajem un izkaisa iz greidys puspyura myltu.

Vokorā atgōja saiminīks nu teiruma, un, izzynōjis, kaidu lārumu pateiseja jō gudrō saimineica, nazynōja, kū dareit: voi bōrt, voi smītis.

TEIKAS

(No Kazimira Jukša teiku un pasaku krājuma)

Laupeitōjs un stiprinīks

Beja laupeitōjs mežā, tur, kur tagad Jukšu sola. Vīns lels stiprinīks apsajēme atpesteit ļaudis nu laupeitōja. Daboj nu kunga spirta trejs spani i speķa trejs pudi (kas, kungam speķa nav?!). Īlik spirtu i speki rotūs i brauc car mežu. Sateik laupeitōju.

Laupeitōjs: — Kur brauksi?

Stiprinīks: — Da kōzys.

Laupeitōjs: — Brauc da manim!

Stiprinīks ībrauc mežā pi laupeitōja. Cap speki pi gunkura, dūd laupeitōjam spirtu. Razbainīks īdzērs pīsnaude. Stiprinīks kō lēja korstu speki razbainīkam acīs, tō i izšmucynava jam acs.

Kungs ar divpadsmit lobu zyrgu aizvede laupeitōja montu.

Sarkaņu Jurka

Sarkaņu Jurka nu Sarkaņu jeb Tarakanu sādžys beja veļņniks. Jū vysod aicynova kōzōs par muzykantu. Vīnu reizi jys īt mōjōs nu kōzom — laikam nu Paukštu sādžys. Sileņā Jurka sateik divus kungus. Jī lyudz Jurku par muzykantu kōzōs i sūlej labi samoksōt. Jurka ar mīru. Jī īt pa sylu i pīit pi zalta piļs. Pi pilis lela prīde. Pilī daudz veirīšu i sīvīšu. Jī sāstās pi golda, ād dasys. Jurka sōc spēlēt. Jys spēlēj, a doncōtōji sōc brīsmēigi grīztis. Jurka īvāroj, ka jim spolvainys kōjys. Itam palik baist.

Izapriņcōjuši kungi palaiž muzykantu, piber jam pylnu ve-
jūli ar zalta naudu i idūd leidzi dasys.

Iz reita pusi Jurka pasamūst vīnā pridē. Vejūlē jys atrūn
pi bōztys prižu myzys, a capurē dasu vītā — zyrga stropoli.

Jurka aizgōja pi bazneickunga i izstōsteja vysu. — "Tu
vairōk naspēlej kōzōs! Tu kōzōs spēlej vaļnim," saceja baz-
neickungs. Jurka atmete spēlēšonu, tūmār pēc mēneša jys
nūmyra. Jys nūmyra, byudams vēļ pavysam jauns.

Kirupa kungs Reisants

Kirupa (Leiksnas pogostā) kungs Reisants pēre vysus rejas
kyulėjus. Ja atroda kaut vīnu vōrpeņu, kur pēc kuļšonas palics
grauds, Reisants vysus nūpēre i lyka sikstōs.

Reisantu nūšōve vīns zemņiks i izstōsteja par tū bazneic-
kungam grāku syudzēšonā. Bazneickungs lik jam atsazeitīs,
lai kungi napārtu cytus. Tys zemņiks atsazynōs. Jam pīsprīde
300 reikšu sitiņus.

Zemņiki papērka kātu, samete naudu i šōvējam. Pēršonas
dinā kāts syt na ar reikšu golim, bet ar vydu. Zemņiks palik
dzeivs. Jū izsyuteja iz Sibireju, tur jys dzeivōja bogōtai nu
zemņiku samastōs naudas.

P.S. Kazimirs Jukšs šo nostāstu dzirdējis no sava tēva
Pētera Jukša. Tēvs stāstījis, ka tāds notikums ir bijis viņa
bērnībā.

Keizarīne Katerina un kareivis

Keizarīne Katerina beja burve. Reigā stupā beja Katerinas
biļde. Cik īt kari, tik Reigu navar pajimt, Katerina jū sorgoj.

Atsarodōs vīns kareivis, soka: — Es Katerinu nūšaušu, tik
tod man pošam beigas.

— Cik tev vajag par tū moksōt? — jam prosa.

— Cik jyus man izmoksōsit? Tik atbolstit munu gimini. A
maņ dūdit sudroba rubli!

— A cik tev vajag? — jam prasa.

— Tik vīnu!

Kō ta nadūs sudroba rubli! Dēļ tōdys lītas — cik tik vajag!

Jys dabova rubli, iztaiseja lūdi, ilyka plintī, nūsastōja pret keizarīnes biļdi. Jys mērkej. — He, — Katerina izkōre mēli, — es koč gotova, bet i tu byusi gotovs!

Sudrobam jei navarēja aizrunōt. Karaveirs kō šove, tō Katerina pagolam. Bet i jys beigts. Tūlaik ijēme Reigu.

BĒRNU SKAITĀMIE PANTIŅI

Vīneņa, ūteņa, teteņa, veteņa,
Škibiru, vibiru, simteņš,
Mōrteņš, teiļū, t'tuks!

*

Eni, beni, bubadzeni,
Tam, tam, tiligram,
Utka, putka, ceis, gneis!

*

Garas auzas, eisas auzas —
Pītryuks bārnim keiseleiša.
Čiksts, biksts, čičeniks,
Vacōs mōtes cisiniks.
Zepam zīpu zebeniks,
Tu taidš putras strebeļniks.
Pasoki maņ, suseļniks,
Kotra vōrda nūzeimi!

*

Rasu dvasu,
Trizu lysu,
Četrik petrik,
Šupka lupka,
Dever žak.

*

Janka, dranka, dīverdū,
Četri Petri, pīverpū.
Vidi, vidi, stani, stani,
Dubī, slov, bet ar plyuss.

*

Anku, dranku, drilli, drū,
Četri Petri, pabikū,
Amus, damus, rikidamus,
Itam britam lobais ļovs.

*

Šīkur, kukur, lipur tā,
Atar, batar, latatā.
Vīneņa, ūtreņa,
Rāgū, raks,
Četraka, matraka,
Kļukū, kļuks!

*

Vinnene utrene
Tregu mygu
Sastaga mastaga
Bitene kamene
Dilene dīks!

SENĀKĀ POSMA LITERATŪRAS PARAUGI

GARĪGĀ LITERATŪRA

(Fragmenti no 1753. g. evaņģēliju tulkojuma
"Evangelia Toto Anno..")

EVANGELIA LOTHAVICA*

In Dominicas & Fefta per Annum. Dominicâ I mâ
Adventûs.**

Ikſz worda Diwa Tâwa, † und Dâla, † und Swâta Gõra, †
Amen.

Uz gûda und teykſzonas Diwa Kunga wyfuwałditoja,
ikſz Swâtas Tryjadibas winiga, mums uz peſtiſzonas Dweſelu
myſu, ļoſa mums Swâta Baznieyca Ewangeliumu parakſtitu
nu Swâta Ļukaſza diwidasmyta pyrmaja goboļa.

Tu ļayku ſacyja JEZUS Moćieklim ſowim; byus žeymes uz
ſaules un mēnēſza un zwaygznu: un wiers žemes apſpiſzona
cilſzu, del ſajaukſzonas jiures ſzalts, un yudenia wilnes, kad
kaltin kals lauds nu bayles un gaydiſzonas tûs litu, kotras
atnõks uz wyſſu Paſauli. Ayſto ti Dabaſſu ſtiprumi kuſtinõſis.
Und tòd iraudzes Cyłwaka Dâļu atiejut ikſzan Padebefim, ar
leļu ſpâku un gûdu. Und kad tis iſokſis nûtikt, werities, un
pačelit gołwas ſowas, ayſto klotu nak peſtiſzona jùſſu. Un
paſacyja winim liidžibu: paſiwerities uz figu kûka, un uz wyſſim
kukim: kad jau iſpļaukſt, zinot, kad jau klotu ir woffora; tay
und jùſſ radzadami, kad tis nûtiks, žinoit kad klot ir Diwa
valſtiba. Patiſz ſoku jums, kad ne porjis tiey čilts koley tis wys
nûtiks. Dabaſſi un žeme porjis, bet wordi muni ne porjis.

* Valodas komentāri 277. lappusē.

** Evaņģēliji latviešu valodā gada svētdienām un svētku dienām. Pirmajā
adventa svētdienā.

In Fefsto SS. Simonis & Judae Apofolorum.*

Ewang: S. Jania picpacmytā goboļā.

Tu ļayku: facyja JEZUS Mocieklim fowim: tū es piſoku jums, kad jūs wins utru milotubet. Jo Paſauls jus ne iredz, zynoit kad mani pyrmok ne jus ne iredžeja. Kad byutumet nu Paſaula byjuſzy, tod Paſauls kas jo ir, milotu: bet kad na effit nu Paſaula, bet es aſmu izlaſiis jus nu Paſaula, topec ne iredz jus Paſauls. Piminit wordus munus, kotrus es aſmu faciis jums. Nawa Koļps leļoks por Kungu sōwu. Jo iz manis wierſa ſtōweja, un uz juſſu wierſa ſtōwes: jo wordus munus ģobowa un juſſu ģobos. Bet tu wyſſu dareys jums del worda muna: ayſto na pazieyſt to, kotrys mani ſyutieja. Jo es na byutub atgois, un na byutub runowis winim, grāka na turatu: bet tagad na tur ni kaydas izirunoſzanas nu grāka sōwa. Kas mani ne iredz, tis un Tawu munu ne iredz. Jo es na byutub daryis dorbus ſtorp winim, kotrus ni kas cyts nawa daryis, grāka na turatu: Bet tagad un redzeja, un ne iredžeja, un mani, un Tawu munu, Bet kad byutu ti wordi iſpildieyti, kotri ikſzan iſtodiuma ju, rakſtieyti ir: kad breywi mani inayda tureja.

EYSA SAĻASISZONA

HISTORYAS SWATAS.**

(Fragments)

MOCIBA Picpacmita ab Kloſztera un tukſzneſa dzieywotoim

Kocz daudz opļom beja numucieytu Kryſtieytu laužu, taypoſz leļoks un leļoks pulks lauzu kryſtieytu ikdinas auga, bet nagrybeja nikod inaydnikim Kieninim, kury ijm launa wieleja, ayzyſtod ayz ſowim. Pec treiu ſymtu peſtelleſzanas godu, Diws dewe miru Baznieycay Swatay, ayz ļayka Cezara Konſtantyna, kotrys pijemis ir tycieybu Kunga Jezu Chryſta.

* Sv. Apustuļu Simaņa un Jūdas svētku dienā.

** Valodas komentārs 278. lappusē.

Soka tułayk Kryſtiewty lauds kołpot Diwam bez baylis, un wala ijm beja Pogonu inaydniku ſtorpa łyugt Diwu un iu gudinot, bet ne por goru łayku ti poſzi lauds tycieygi ſaſamaytojas. Lielejos daudz laužu nu tycieybas un Kryſtiewbas, bet cnotas iep łobus dorbus Kryſtiewtim laudim pidaramus ne tureja, ne ſmodieja luſties, karybas un montu paſaula. Un tay kotry grybeja lab pelnieyt Ewangeliumu, paſtatija atſaſzkiertis nu paſaula. Saucas ti Kloſzteru, iep tukſzneſza dzieywotoi. Wyſpymoki beja Egiptu zeme, kotry dzieywowa nabbagi, gawedami wyſod uz mayzies un yudenia, kłufieſzonu lełu głobodami, ne daudz guładami, un ab wordim Diwa gododami. Tis dzieywes ſposobs uz wyſu paſauli izgoja, un wyſaydi nutika Kloſztera dzieywotoi.

W. Way mozok beja Kryſtiewtu laužu todel kad daudz wiſzkień topa numucitu? A. Ne mozok bet wayrog un wayrog pidaudzinojas. W. Kas pyrmays Cezars Kryſtiewtu laužu beja? A. Konſtantyns. W. Kayds łobums ayz to Cezara Nutika? A. Diwam kołpot un tycieybu ſwatu piimt wola beja wiſim. W. Kod lauds Kryſtiewty woj palyka ikſz łobim dorbitim? A. Tama poſza łayka kura iau iſoka pec woiofonas ikſz mira dzieywot. W. Kuže ti daryia kotry grybeja tay dzieywot kay pidar Kryſtiewtim laudim? A. Goja uz tukſzneſi. W. Kay ij ſaucas? A. Kloſztera iep tukſzneſza dzieywotoi? Kay ij dzieywowa? A. Gaweja ikdinas, ſtrodowa, un wyſod łyudze Diwu. W. Kur wyſpymoki beja tukſzneſa dzieywotoi? A. Egipta zeme. W. Way ir izdaudzinos tis ſposobs dzieywofzonas pa paſauli wyſiu? A. Ir izdaudzinos, un wyſaydi tyka Kloſztera Dzieywotoi.

"NAUKA CHRZESCIAŃSKA.."

(Fragmenti)

W. Kod mums Diwu milot pidar? A. Kad cyłwaks protu ſajemis, iſok pazieyt kad Diws ir wyſaukſtokays łobums un Raditoys. 2. Kad kardinoy wałns da graka, kuru cytayz atdzieyt nawarym. 3. Kad grybim pijimt Sakramentu kaydu, a wyſuwayrog pi Spowedes, bo žalot por grakim wysu łobok eyftyn del milibas: Diwa. 4. Mierdams, aba kad nałayme kura

goļu dora cyļwakam. 5. Kad Diws aba jo ļabdarišzone dait da protam.

W. Pa kam pažieyt jo kas eyftyn Diwu miloy? Jo gļoboy wyfas Diwa baušlibas.

W. Daudz ir Diwa baušlibu. A. Ir desmit nu Diwa padutas uz Koļna Synai Moyžezsam. W. Sok pyrmu baus'libu? A. Tiew na byus fwiefzu Diwu turet pret manim.

W. Sok ku Diws mums pišoka por tu baus'libu? A. Kad mes ju pošzu por Diwu winu winigu ikšzan trym Peršonim turatum, jam kļanietum, gudinotum, koļpotum, kad mes tyctatum tu wyfu ku fwata Baznica lik un padut ab Diwu ticet, kad mes liktum uz Diwa wyfu myufu nucieju, kad mes ceretum ju ayz wyfu litu.

W. Ku Diws ņze ayzšoka, aba kury ir graki pretim pyrmu baus'libu? A. Ti kury pretiwiejas Tycieybay, Spadziewoņzonay, milibay un Diwa teykņzonay.

W. Kura ir septieyta lyugšzona? A. Bet atpešti mums nu launa. W. Ku mes ņze profom? A. Kad mums Diws gļobtu nu graka un nu ņtropes, kurâ waratubem ikrysft tay uz dweseles, kay uz mišu, way ņzamâ; way winiâ pašauli. Profom otkon kad Diws mums gļobotu nu worgo koļpoņzonay atweft.

"WYSSA MOCIEYBA KATOLISZKA"

(Ievads)

MUNY MILI LATWISZY*

Sze jums Kryštieytú laužú mocieybas, uz abškaydrynoņzonu iyufu Tycieybys sarakštieytas. Abdumoit tie ar siewim kayda ir Diwa Apsawierszona uz iyusu Ciltis. Way sieniei ir

*Valodas komentārs 279. lappusē.

ti łayki, kad wyssi gondreyż kay tymsâ nakti dzieywowuszy e/ssit bez nikaydys sapsraszszonys un zynoszonys tó wy/sa, kas ir wajadzieygs tay uz pestiszonu dweselú myusú, kay un uz gudieygu szymâ pasauli dzieywoszonu? Igodoit sieu uz wacwacym Tawym iyusu, kayda iús bieja sapsraszszona ab Diwu? kotry wayrog ir tycieiuszy wacús bobú posokom, ne kay tam, kas winim nu mocieybys JEZU Chrysta Pestitoja myusu stośćieyts un pirunots bieja: un diel to, kas tús ir bieis bleniú, kas tós tiemieyszonys pi wysom litom, kas tús pasataysieis bieja burrú, rogonú, panosus-liciejú, diwredźú; kurże tagad ir pałykuszy ti ellis opugi?.. sze, porgoja nasapraszszonys naktś, izlecie saule gaysmis un ab/kaydrynoszonys laužu, un ti naktis putny, uz tu paszu, nu kurós bieja izleyduszy, pasagryzies elli. Kaydys tod, pa tayday iús tycieybaj, wareja spadziejotiś gudieygyś szymâ pasauli dzieywis? un barny, ku łoba wareja izawuycieytiś, nu tik tymsieygim un blennigim izaudzaty tawym?

Jau paldis Diwam, iau pamozam gayst tiey tymsieyba, un paszy ar nairedzieszonu godojat ab tim porgoiuszym nasapraszszonys un trokuma łaykim: Bet caur ku ir kliwusie tiey tik pieszka porsamieyszona?.. Way kad cytayžoku iums tagad śtudynojam mocieyba? Nè: iksz eystós JEZU Chrysta Baźnieycys kayda ir bieiusie nu isokuma mocieyba, tayda byuś net da pasaula gołam. Way kad cytayžokus tagad turit Mocieytoius? nè muny mili, io uz ku, to uz pyrmiejú Mocieytoiú swidrim un pracom wajag kab wy/sod ar cinieyszonu un patieycieybu piminatumet; wini bieja kotry pyrmiejas natycieybys wacaynias ir płasuszy, un pyrmu sakłu mocieybys JEZU Chrysta ir matuszy, un mes tikwin dasawieram, kab tys nu winim izstrodots tieyrums, ar zoli grakú un prikszdiejós natycieybys ne ayzaugtu.

Bet caur tu ir kliwusie tiey tik łaymiga porsamieyszona, kad laudś cizòk ayzmilowa Diwa wordu, un nagrybieja porsot uz tó, kad wareja winiu dziediet' pa Baźnieycom nu sowú Mocieytojú, bet grybieja, kab un satâ, łaykim nu dorba wolnim, waratu sieu tu igodot' kas winim uz mocieybom stostieyts

bieja, un ku cykort' ir mieklejuszy paluścieyszonyś pi izbona
un konys, aba kaydys blennigys un aplomys dzidoszonys,
ayzdumowa izluštiet' siewi ar swatom dziśmiejem, ar wucyey-
szonu atsacyebú, ar porstostieyszonu ku ir dzierdiejuszy uz
mocyebys; un radzadami kad tó wyssa gryuszy ir izawuy-
cieytis uz prota, un kad wyssu tu nawar saturet' stoszkâ,
isoka dumot', kab izwuyciet' sowus barnus gromotôm, iksz
kotrom gromotom, kay paszy pazyna, wyssa gudreyba un
wyssa ab/kaydrynoszona cyłwaka prota ir ayz/łagta, caur
kotrom gromotom daimam pi pazieyszonyś tó wyssa, ku essim
waynieygi Diwam, tuwakam, un mums paszym, un kotras
gromotas, natikwin paleydz mums uz pestiszonu dweselis
myusu, bet un szymâ wiel pasauli iprycynoy iksz worgim
myusu, pawigłynoy badas szós łaycieygys dzieywis, un wyssu
tu tur iksz siewis, kas wiel un sze łaycieygi cyłwaku par łay-
miejgu dora. Pazynuszy tod tu montu, kotrys iksz gromotom
ir ayz/łagts, dasaspidies cisz wucyeyt' barnus sowus rok-
stam, un kay tikwin pyrmi ir papłatuszy acś, kotras da tam
łaykam kay ar mygłu kaydu ayzwyłktas bieja, tyulen' wyssi
kay uz jauna dzimt' addzyma, un leydz kay nu tymsieygys
un garys naktis, uz pieszku un naradzatu spudreybu por-
wasti tika. Tod paiuta, kad leydze un winim ir duts tys
wu/sudorgokays monts nu Diwa, kab waratu cielt' protu sowa
uz saporaszszonu tó wyssa, kas win ir zwaleyts nu Diwa. Tod
ciszók pazyna un lełu ła/ku Diwa pi radieyszonyś myusu, un
lełu mileybu JEZU Chrysta pi myusu atpestiszonyś, un lełu
bryśmiejbu graka, kotrys wins tikwin ir inaydniks Diwa un
cyłwaka, un lełu wajadziejbu gudiejgys un swatys szymâ pa-
sauli dzieywis, kotra wina tikwin war myus padareyt' par
myuzam łaymiejgim. O! kaydy tod pażytki ir kliwusz iums
Łatwiszy nu winys win pasawucyeyszonyś gromotôm; cyk
szús symtú godú wucyeyszonas Macieytoju, nawareja iyus
ayztikam izwuycyeyt' cyk essit izajamuszy winâ łaykâ kay
tykot par gromotnikim. O! kab wiel tiey pasawucyeyszona
płaszók storp jums izstaygotu, ruciejus: kad caur iu winu,
wyssa dzierszona, natykums, un cyti nadorbi, kotry wiel na-
pamat kiezieyt' iyusu Ciltis, leydz kay launy sorgi tyulen nu

jums atdzieyti tiktu; a gudieyba, starawieyga dzieywie, un cyti łobi dorbi tymâ witâ ayzzidatu.

O laymigi! un pa symts reyzieś łaymigi iyus pyrmi, kotry tó tik swata essit giwuszys paduma; da piktam un sastam cielam byuś iyusu piminieszona storp iyusu barnym, un storp tim wyssim kotrym e/sit parodiejuszy stygu uz tu tik swatu dorbu. Un Diws, kotram caur iyus tik ir piticis guda, abci- nieyś iyus iksz walstibys sowys ar myużeygu gudu.

Un iyus wyssi, kotry kocz nyule wiel ayzgodosit tu paszu pawuycieyszonu dut' barnym fowim, nadumoit to, kad byusit bez tayda napalna; aysto un iyusu wordu dzymums dzymu- mam paduś, un leydz kay cyti nu wyssim, tay iyus nu sowa roda iksz myużeygys piminieszonys byusit. A Diws, kotram ayzcykam nu iyusu pusiś gudynotoju datikś, ayztikam dalikś jums guda iksz kienistiś sowys.

Sze tod jums jauna gromota, iksz kotrós wyf/sa Tycieybys myusu mocieyba ir ayz/flagta. Dotos tiey gromota uz diwiejom dalom: iksz pyrmós, ir mocieybas ab *Tycieybu*; ab *Nucieju*, aba ab tu, ko mums nu Diwa lyugtiś un spadziejotiś wajag; ab *Mileybu*; un tûr wyssas bauślibas Diwa turit iz/kaydrey- tas. Iksz utrós dalis ir mocieybas ab bauślibom Swatys Baź- nieycys, ab Sakramentim, ab sorgoszonu nu launa, tys ir: nu grakim, un dareyszonu łoba. Pi goła dałykta iums ir pa- wuycieyszona kay gatawieytiś pi Spowiedis, un it' pi Diwa Gołda.

Bet tu jums nu pasza isokuma szós gromotys soku, kad, jo grybit nu jós byut' pawuycieyti un ab/kaydrynoti, diel kotrós pawuycieyszonys un ab/kaydrynoszonys ir winia rakśtieyta, łosot tod iu cieszki un ar abdumoszonu; a io naturyt łayka ikdinyś iu łasieyt' łosot kocz swadiniôm un zimys wokorîm, un kod win pawalay e/sit, un tay pamozam daisit pi ayzmilo- szonys winis, un pi dasazynoszonys tik daudź litu, ab kotrom da szam łaykam ni dziediejuszy essit. Uz goła un pa tom mocieybom starawieities dzieywot' Aysto tys ir gołś gudreybys Kryśtieyta Cyłwaka, kab pazynis Diwu pazieyту kay winiu numilot', un kay winiam nukołpot' un sieu kay pestiszonu myużeygu nupielnieyt'.

GARĪGO DZIESMU PARAUGI

Lai byuš Kungs Jezus gudynots nu myusu,

Sata teyruma, un pi dorbu wysu.
O miļays Jezu! ar bolsu skanigu,
Meš Tiew addudam gudu pidarygu,
Ar pracu, svidrym, un ku win strodosim
Szudiņ, un wysod, Tiewi gudynosim,
Essi mums želigs, un dud ļobu spaku,
Diel Tiewi strodot, sorgodams nu graku.
Sirds dorga JEZU, ar Sirdi Maryas
Wuycot, kay pielnieyt mums Dabasu moias,
Aysto Jums szudin koleydž tie dzieywoiam,
Dweseli misu un dorbus szkinkioiam,
Ar tu ļobumu kotru tagad turym,
Un dzieywodami wial ayzpielnieyt warym,
Jemit nu myusu tū wysu mileygi,
Dudit ar Diwu mums dzieywot myužeygi.

Dzismie Ap smerti abba elles mukom

Raud jau tagan dwesele ļoba
stowadama goļa groba
Gauži raudodama weras
kaj tej missa gul pec smertes
Ok tu missa goboļ zemies
kam man woju gubejt jemis
Ajzkurta jau guns ir korsta
un caur dyumim dzerkstes borsta
Runis pestiejszona runis
najzciszu i korstas gunes
Swatajs Powuļ weris brysmies
szwjerkst jau dwesele iksz lismes
Ko pec grakus taj brodoji
moz uz myužeibas godowi.

Gon jau tagan raudot Mišo
deksi myužam guni zyła
Kocz un wareji lut leszi
žalowi por grakim reszi
Tiew dwesele grecinejca,
ni kaj natiks debes pryca.
Missaj gon bej pryca zemies
dwesele ajz to pat ijemes
Missu zemie aprakt nunes
myužam dwesele iksz gunes.
Myužam guni zyła boła
winajz naredz mukom goła.
Zemiej ejsa beja pryca
elles mukom grecinejca
Myužam natiks winaj wiertis
Diwa wajga kurs radeja
Diwa wajga kurs radeja
sen jau atpestejs ju beja
Kaj tod dzejwot muku moła
por myužeibu kur bez goła
Kur iksz muku stropes gryutas
nabyus wighuma atpyutas
Dwesele iksz graku cita
ti pec noves tiew byus wita.

LAICĪGĀ LITERATŪRA

MIKELIS RŌTS

Putneņ, laikā soltas zīmas*

Putneņ, laikā soltas zīmas,
Kur ir tovs pereklis?
— Zam dabasim, zam dabasim
Ir gon vēļ kaidš kakteņš,
Kaida sylta vīteņa
Īkš grumbom,
Īkš škērbom.
Tur taisu perekleni,
Vysulobōkū vīteni
Zam dabasim.

Putneņ, kod jau plyks ir teirums,
Kur tod ir tovs barūklis?
— Īkš Dīva rūkas, ikš Dīva rūkas
Ir gon vēļ kaidš gryudeņš,
Kaida moza ūdzeņa
Pi celenim,
Pi stidzeņom.
Tur atrūnu tai voi šai,
Bet atrūnu sev barūkli
Īkš Dīva rūkas.

Putneņ, kod jau sausi zori,
Kur tod tova dzīsmēņa?
— Īkš sirds dziļuma, ikš sirds dziļuma,
Guļ tur daudz vēļ dzīsmēņu,
Daudz naizplaukušū zīdeņu
Sirds klusā dybynā.

Atnōk dreīž pavasareņa,
Atsadzeivynoj dzīsmēņa
Dīvu teic nu sirds dziļuma,
Dīvam dzīd nu sirds dybyna.

*Dzejolis dots tradicionālajā mūsdienu rakstībā.

JEZUPS MACILEVIČS

PAWUJCIEJSZONA UN WYSSAIJDI SPOSOBI DIEL' ZIEMNIKU LATWISZU

Goboļs 5.*

Ab Dôrzym, kûku aûglejgu un ab jûs Pażytkim

(Fragments)

Myusu moļa, daudz ir tajdu Soļu, kurymòs neattrašši ni wina kûka auglejga; a cyta soļa, kocz un attrašši kajdu wina Obielniejcu aba Wišniejti, un tòs poszas ir kaj mieža kûki; ajsto uz jim aug' obuli mozi, ryukti, un skobi. A tys, wyss nu ko pait'? Oto, wysuwajrog nu natykuma Ziemniku.

Mieža, wysstur warym atrast' Obielniejcas: na daudz wajag pracas kab jû izrakt' atniast' da sataj, un dôrza pastatiejt'. Uz utra goda, tyma calmieni, izskielt' zarenì ģoba kûka. Wišniàs un Sliwkas wigli war ajzwiàšt'; ajsto: ti kûki uz wysajdas zemieš, un poszšlyktokas dziejwoj, aug' un dud' auglius.

Wociszu zemie pa wysam cytajžok ir, ne kaj pi mûms; tur sieûkurajs wysubiediejgoks Ziemniks aûdziej dôrzeni kûku auglejgu, ab jôm kġopatliwi stajgoj, un lejdza, kaj barnu aûklej; ajsto: nu jô tur pażytku un prycu. Tajsniejba tô ir: kad myûsu moļa, cisz gryuti aizwiasť Sodus, un jz-audziat' kukus; nu tus pryczynu: — Daudz ir nagudiejgu un lejdza kaj bezdiwiejgu laužu, kotry nu pawidiejbas, wysajž citym majtoj kûkus, un pustiej Sôdus. Pujszkini zugdami pa naktim obulûs, ablauž zorus, nu kô: na winu rejž, izkalšt' kûks. Na leļa szkodia kad is abkratiejš Obulûs, bet' leġoka szkodia, kad kûkus sapusta. Tajsniejga to byutu tissa, kab Wiersieniki pastatiejtu leļas stropieš uz tim, kotry Sôdus pusta. Un taj: Jô leļs cyġvaks, pyġna prota, aba kajds Sajminiks: waj tô: nu pawidiejbas, aba nu sirdiš, aba nu progorejbas, ispustiejtu kam Sôdu, aba izġaustu bittieš, godnys ir: kab ju nutisotu Wiersieniki uz kajda goda, uz gryûtim dorbim; tys ir: kab da *taczku* pikoġtu uz pracas wysša goda.

* Valodas komentāri 280. lappusē

A Jô mozs pujszkińś nu soûwolis, nu progorejbas tik, jlejš Sôda, abkratiejś obulûs, un ablaûziejś zôras, godnys ir tajdas stropieś.

Salasiejt' pujszkinus wyssas Sołas; runot' im wyssim, un parodiejt', cik tô waiag łajka da izaudziejszonas Kûka. Kad Kûks auglejgajs sadynojôs na tikwiń diel sowa pażytka, bet wysuwajrog diel łobuma nokuszas cilties, tys ir: barnu un diel wnuku.

Kaj tod lełu szkodi dora tys, kotrys izlauż Sôdus un pusta kûkus. Pieć tajdas runas, waiag atniast' cik obulû, un zorûs tos poszas obielniejcas, kotru ablauzieja; paguldiet' uz ziemis pujszkinu wajniejgu, palikt' obulûs pret' jô muti; paturàt' ju ajz gołwas un koju; un łaj sieûkurajs pujszkins jam tû zoru obielniejcas, un ciers łabi, kocz pa winaj rejziaz wajniejgu: a kad wyssi porciers ju taj; łaj tułajk Wiersieniks jû ar rejkstiem smagi, net da asznia sakopoj. Jo na stropie, to war byut' kad kauns, pituràs cytus nu darejszonas tajdas szkodiś.

Swieszòs ziemies, kaj to: Francia, Austrija, Anglia, — Wo-ciszu Kienisti, un daudz pa cytom ziemiem, wyssi cieli lełoki, kotras mieś saucom pocztas cielli (pocztowe drogi), ir nu obieju pusu absadynoti ar kûkim auglejgim; kaj tô: Obielniejcom, Gruszom, Sliwom, Wisniòm un cytim auglejgim. Wajcoit' Karawiejru, kotry bieja tymòs ziemies; vajže na taj ir? O! kaj leś łobums ir nu tô, diel cielawiejra; ajsto: łajka korsta, natikwiń zam pakreslâ kûka, atruń atsapyûszonu łobu; bet' słopszona, atrun diel siewi atsadzysynoszonu uz Obielniejcas aba Sliwas. Tur siewkurajs cielawiejrs, war èst' da waliś, bet' ar siewim napajam, un nawa wajadziejbas jmt', ajsto: sieûkura wita atruń. Nawa tur Zòdziejbas Sôdu; ajsto: sieûkurajs Ziemniks tûr sowu dôrzieni, audziej un pracawoj ab jû.

Myusu tikwiń ziemi nasaradziś nikur. Nu kajdas prycznas tys pajt'? Oto! nu tô: kad na paspiàśsi isadynot' kucieni, a tyulen jû izlauż.

Daudź wîtus, Kungi raudzieja absadynot' cielus ar kûkim auglejgim; bet' pieć diwieju godu nabieja ni wina dziejwa, wyssus ispustieja, izlauzieja. Kas že tû szkodi dora? Ejstiń,

na cielawiejrs, ajsto: jam nawa łajka; is tur pryca, pakresli, un pażytku nu auglejgu kûku ab cieli. Ejstiń, na Kupczś, un kajds braukojamajs ar zyrgim, ajsto: winim łobok braukt' pa cieli, kur ir pakresliś, un kur kûki dora palejgu Zyrgim nu Muszu un ũdu. Ejstiń na Sajmniks kajds, ajsto: tys łabi paziejst, kajds ir łobums nu kûka, na tikwiń tagadieim, bet' un nokuszym dziejwotoim. Dora tôs szkodieś, Gony un ganiej-tias Zussiu; cyûku, un wysajdu lûpu. Dora kołpy un Dzarôj, un łajdaki, idami nu Krugâ pidzaruszy.

Tajsniejga ir istatiejszona swieszòs ziemieś, kad pòr iz-łauustu kûku; atsoka, sztrafu moksoj un kûku atsadynoj tiej soła, uz kotras sołas ziemis ir szkodia padarejta.

To dielże Dzymdynotoj, wajniejgi ir: nu jaunu godu wuj-ciejt' barnus, un winim pirunot', kad kûks wysajds, a wys-suwajrog auglejgs, ir tò: lełs dowons Diwa — kad jû waiag audziat'; a na izaudzatu pustiejt'. Saiminiki wajniejgi ir, sowu Sajmi un kolpus porsorgot' cieszki, kab ordami aplejk kûka, pamozam, kab namajtotu kûkus; kab dziejdami lupus, sorgo-tus nu darejszonas szkodiś.

Na wins nu Ziemniku, taj godoj un runoj: "Kamże mań strodot', badotis' un pracawot', kad por diesmit' godim byûś auglis; a Diws że zyna, waj tik dziejwoszu? Kajdaz wajadziejba diel cyta pracawot'?

Kas taj runoj un godoj, bezdiwiejgs ir, nagodnys worda cyłwaka! bet ir: kajby bezprotiejgs łups! tajds na pimiń uz to: "Ku tu grybi, kab tiew cyti darejtu, dôr tu poszu cytim." "Kas tiew ir na łabi, nador cytam tò."

Kab myusu Tawi, un Wacu Tawu prettawi, taj bezdiwiejgi godòtu un darejtu. Naturatumiem pawyssam Obulû, Gruszu, Sliwu, Wiśniu etc. kotras ir mûms gordas, un atnas na mozu pażytku.

Naturatûmiem Akû, Nomû, Bazniejcu — na byutu pawys-sam miäjstru. Oj! bada, bada byûtu mums! Nu kurynies tod, turam, tôs Obielniejcas un gruzas pa tiejrumim; Un tûs lełus Uzułus pa dôrzym, un ab Satom?

Myûsu Tawi un Pret-Tawi cytajzok pawyssam dareja; runowa un godowa taj: "nadagajdiejsim mieš, to dagajdiejš myusu barni, un barnu barni."

Redzot' mili Ziemniki! Bitiejtià bezprotiejga, kasgods madû łosa, kocz iàj kas gods ju at-jam; a tû cyłwaks turadams protû, nagrybi, ni diel siewi, ni diel cytû, kotry pieć tiewis dziejwoš, nikô łoba padarejt', bet dažam un pustiej itû lobumu, kurû cyts padareja.

Pòr kûku auglim, kaj tò: Obulim, Grûszom, un sliwkam, na tikwin Ziemniks, war pajmt' łobu naudû, bet lehu tur lobumu nu jòm iksz Sajministiaš Kasdiniejgas.

Slykta tò ir, un nikam godna Sajminica, kotra namok padarejt' nikajda pażytku nu ugu, un nu kûka auglû.

Sieùkurajs augliš kûka; ũgas, na tikwin łobas ir diel èszszonas, bet' ir pòr ejstu Zòli (lekarstwo) diel slymu, jo ir daspiejûszy; un jo, na daudz essi jûs èdiš. Jûs spaks ir tajds (lejdz runas Doktoru). Atdzysynoj korstûmu, un dora tiejru aszni iksz missas cyłwaka.

Wyssułowokajs un miłasirdiejgs Diws, dud kûka auglus, un ũgas tułajk, kad cyłwaks wajrog wajadziejgs ir atdzysynoszonas; tû downu Diwa siewkura Sajminica war pigatawiejt' uz wyssa goda.

Ugas Ziemnicas (Poziómki) gordas un wasalas ir; bet' jòs, pyrmok èszszonas waiag, diw rejziš porskołot' jwdini tiejra, èšt' wary ar pinu sołdonu un majzi.

Ugas Mielniejçàs (Czarnicy) augamas mieža, èšt', jòs zâlas nawaiag daudz; ajsto: na cisz wasalas, bet' iskaltiejtas ciepli, pieć izjimszonas majzies lobas ir; a wyssuwajrog diel slymu. Kad wadars ir cisz wolns, worej't' un nu jus dzieryni darejt'.

Ugas Bryùklenias (Brušnicy) sorkonas. Aùg' mieža, un pa dzirwanim: lobokas ir, diel wyssajdu wajadziejbu ne kaj mielniejcas; ajsto: war jòs miarciat', un kad ajskobš; var jòs turat' cik godû. Tiej dzyra cisz łoba ir diel slymu; un łajka kòrsta wosoras, un diel wasału. Nu tûs ũgu, Sajmieniejcas łobas, tajdas dora pryprawas.

Sałasiejtas Bryuklenias waiag porłasiejt' un porskolot' jwdini; łobokas ũgas izłasiejtas, waiag sabiart' pũda łoba, ar paliwu izłita. Mozokas ũgas, waiag sabiart' utra pũda. Itũ utru pũdu; waiag pastatiejt' uz gunis; kab ũgas łabi, un cisz sasıldiejtus; kad ũgas pũda abkryś, tułajk waiag pũda nu guniś nujmt', atdzysynot'. Kad atdziś, salisi tøs ũgas, kajda drebi, un caur tũ drebi Sũłu nu ũgu izmikśi: ar tu Sũłu, waiag ajzlit', ugas pyrmieja pũda, taj: kab sũła ap-jmtu ũgas. Itøs ugas wary daturet' da jaunu ũgu.

Ugas tøs ar Sũłu ajzlitas, ir łobas diel slymu; a wasałym uz ědinia, taj: wary dud'. Kad isciapsi blejniũs, abo piejragus, uz kajdas Swat-diniaś, diel sowas Sajmiś, abó uz gudã kajda, diel gostũ.

Pãimśi tũs ugu nu pũda, ar kũka liziejkũ; iz-łiksi uz talerczas; un jô dadũsi na daudz madã, kab drusku tikwiń absoldy-not': tøs ugas ar blejnim byũs gordas un wasałs ědins; un sie-ũkurajś zynoś kad tyma ustõba ir łoba un gudra Sajminiejca.

Ugas Awikszniàs (Maliny) ir gordas ěst', bet' jøs pyrmok ěszonas waiag jwdini izskolot'; ajsto: jmus daudz ir wys sajdu torpieniu. Nu tũs ugu nikõ cisz łoba nawar padarejt'; kaj tikwiń łobu etiki nu jũs wary padarejt' taj:

Awikszniàs ugas, waiag iz-skolot', un abtiejrejt' nu brũda un łapieniu; uz tøm ũgom pilít' łoba etikia, łaj taj pastou uz Saulis diw dinas; pieć tõ: tu etiki nu ugu salít; un izłit' otkon uz jaunom Awikszniu ũgom, kab smoku nu ugu izwałktu; wary taj: un treszu rejzi padarejt'. Uz goła etiki nu ugu salít' kajda traũka, tyũlen porłajst' pør kajdu tiejru drebi; salít butelkøs, ar propkøm łabi ajzbośt', un turãt' diel waiadziejbas. Tajds etikis wysułoboka ir Zola, łajka miera slimiejbas. Un jô kas abslobś, jô daliksi da daguna tõ etikia, tyuleń pasamuśśiś. A diel wasału tys etikis, taj ir wajdziejgs. Łajka korsta wosoras, jô diw aba trejs liziejkas ilisi da garcza jwdinia, łobs byus dzieryns.

Ugas Wisnias (Wisznie). Tøs ugas ir skobas un sołdonas. Põszy zynoit' łoba tõ ir lita, un gordas: bet' àsdami ugas

wisnias, narêit' Kaulenius wydiejus; bieja nutikszonas, kad nu tô; na wins numyra.

Ugas Sliwkas (Sliwki). War jôs zalas est', bet' ľabi daspiejuszias; pa wyssam nadaspiejuszias, nikod na êdit', ajsto: cisz wodiej wiesielejbaj. War tôs ugas kaltiejt' uz zimias. Jô kaltiesi ciepli, wierys kab wina uga nabyutu uz utras; un kab uz wiersu byutu ar astieniom, ajsto: cytajzok soľdona sũla iztieciaš. Tôs ugas jo ľobok byũs daspiejuszias, tô byũs gordokas un wasaľokas.

Obulũs un Gruzas. Wary wysod pordut', un pajmt' pòr jom lobu naũdu; a jô, nawar kur pordut', uz zimias taj wary jũs izgľobot'. Waiag Obũlus aba Gruzas daspiejuszias, sagryšt' ar nazi uz na pawyssam pľonim gabalenim, sawiart' tũs gabalenius uz diga, kaj ziejlas. Tus digũs ar obulim, pakort' syľta Ustoba, bet' na dyũmus, un iskaltiejt'. Zimias ľajka, jo da gryziniu, rocienu abò burkonu, daliksi drũsku tũs Obulus, byuš êdiňs gords.

G. MANTEIFELIS

"INFLANTU ZIEMIES LAJKAGROMOTAS" PIELIKUMI

Dzismie łajmiejga ziemnika*

(*Fragmenti*)

Waj uz dorbu dzisnâ skrynu
Waj mikreslûs gryžus,
Winajž dzižu wyssu dinu:
"Asmu ziemniks łajmiejgs!"

Kaj win socas dzisna dinys
Pazapletie austra,
Ajzdžid' ciejrul's wiersum drywys,
Jau un asmu ļaukā!

Jautrys — atdiew's Diwam gûdu,
Radiejtojam wyssa —
Ar izkapti waj spryguļu
Stiejdz'us e's kur wajag.

Kocz na rejzi saswiejst pîra
Syļtos saulis korstumâ,
Pi oļuta maņ ļabi ira
Atsapyušt' sieu wasumâ.

Nuryt' saule — jau mikreslis —
Pabiejdzis tod prâcu
Cyļwaks lustiejgs it ajz orkļa
It uz sowu sâtu.

* Valodas komentāri 281. lpp.

Zid' diel mania dorzs pawassar
Zala palik plowa,
Wossor bołtys munys worpys
Rudiń palik załta.

Szkyuni pyłni zala sina
Ir un łyktys skaudzies,
Wiersum szniûrys kyuls pi kyula
Un worpys kaj czaczis.

Łai auśś izdzierst swâdiń skrypkys
Kocz na sadarejgys,
Nu sirds' cyłwaks palik prycejgs
Ba eistyn ir łajmiejgs.

Nagrybu eś munys sâtys
Samiejt' ni ar pili;
Jamâ ir muns Taws pidzymis
Eś un barni mili.

Kormi glejty, trauki tiejry
Drebiu tiejnia pyłna,
Stalî zyrgi kaj komuli
Dzielża roti jauni.

Pa klewienim łûpi tukły
Szkyuni pyłni majzies,
Un kambary mań nawa tukszy
Waj tod asmu nabogs?

Obielniejcys salejkdamyś
Ciel gryutumy auglu,
Skryn bitiejties skaniejdamyś
Ba mań atnas naudu.

Man siadiakla — suły bołti,
Gułta — zalas zoles,
Par kawiekli — cierwi kołti,
Łajku rôda gajlejts.

Kad porodus es atduszu
Tû kas pidar atjemiś,
Satâ turu mîru swâtu
Taj kaj cyts Kungs asmu.

Kajmiñs Kungam paldiś Diwam
Na niuržu uz łajmies,
Rods es wyssod sowaj statiaj
Strodoju un dzižu.

Kungs tikwin ap sławi godoj,
Ajzmigt' nawar progorejgs,
Diel mania gon kû Diws ir szkinkiojs
Asmu ziemniks łajmiejgs!

PIELA APIEDE DZIELZI!

(Pòsoka)

Braucie kalws uz poru niedielu diel dorba uz mistu, un kad wiñsz natureja siwys un gon biejdòs kab winiam kas dzielzi nenuzogtu, — tod atdiewie wyssu sowu dzielzi kajminiam diel pagłoboszonas. Kajmins dzielzi pagłobowa un kalws sieu nubraucie.

Dabiejdzis jau sowu dorbu, atbrauc atpakal uz sâtu un lyudz kajminia laj tys winiam atdud tu dzielzi, bet kajmiñs atbildiej:

— Miłajs Bartul, leła mañ bada ir nutykusie ar towu dzielzi!

— Nu, kas ta tys? — pawajcoj kalws, war byut kas winiu ir nuzadzś?

— To ta un redź ka na! — atbildiej kajmiñs, jo kas winiu byutu nuzadzś, tod es jums por tu byutum ajzmoksowis; bet ślikszok nutyka: ajzagrybiejos mañ winiu ajznest uz kleti, kur, kaj tagad redzu, ir biez goła daudz pielu, un tos pielas apiedie wyssu tu dzielzi da szkienta.

Kalws gon ir nutiejmieis — kad winiu moniej, bet tiejszam nacieja — kad tam natyc, tikwin jemie bažejtis un ajzaklidzie nuskumiejgi: "Ok szkodia, szkodia muna dzielža!"

Wokorâ izgoja tys miestiers ajz šowas šmiadies, wierâs, un sze pret winiu sied uz ciela mozajs dałs to kajminia: pasawiere kalws uz wyssom pusiom waj kas winia naredz, twiâra ajz barna un nuniesie winiu klepi uz kumu kotrys dziejwowa utrâ golâ sotys.

Pa rejtam kalws stipri strodoj ar sowu wassaru, un pi kajminia lela bâdoszona un raudoszona. Paciele aćs un redz kad tys kajmińs skryn pa lełcieli dyžan biedigs.

— Ta dziê Jakub, kas ta jyussim tajda, klidz kalws nu sowas šmiadies, — un kajmińs pasoka:

— Łyudzams, sokot, waj na essot jyus kur redzijuszy muna Joniejsza; wińsz izgajsa nakti, un nazynu kur ir palićs!

— Na raudot pieć winia, — atbildiej kalws, — ajsto kad wińsz muszeń jau propuła.

— Ok Diewień essi tu źeleigs! ku jyus runojot!

— Asmu eś redzieis wakar wonogu kaj lecie aukszy wiersum munas gołwas nunasdams barnu... un tys barns muszeń bieja jyusieis..!

— Tiu jau miestier, ej jau ej! kaj ta jyus taj warot mań apasmit! ota jyus kodwin essot dzierdiejuszy, kab nalełs putyns kaj wonogs, waratu niest ar siewim treju godu barnu?

— Diel kô ta na. Tajpat eś ne assmu brejnowis kad mań iksz jyusu kleties piela apiedie diwi bierkowys dzielza, ajsto un jyus nasabrejnowit kad wonogs barnu ir nuniesis.

— Miłajs Bartul, — pascieja Jakubs, — to na piela apiedie bet eś asmu tiejszam pagłobowis dzielzu, taj win diel pasašmiszonas, un tyuleń jyussim atduszu.

— Miłajs Jakub, — atbildieja uz to kalws, — to na wonogs nuniesie barnu — bet eś winiu tiejszam asmu pagłobowis un tyuleń jyussim atduszu.

Un atdewie wíns utram, un sze gołs tos porsokas.

DRUKAS AIZLIEGUMA LAIKA LITERATŪRA

(Rokraksta literatūra)

ANDRYVS JŪRDŽS

Zemņikam ir jauka dzeive*

Jaukōks nikas navar byut

Kai par zemņiku kļut.

Tam, cik reita, vokora,

Ira dzeive prīceiga.

Zaļa zōle viņa pļovā

Un vōrpeņa viņa dryvā

Aug un rūnās bīzumā,

Nūleikst un brīst rasnumā.

Cyuceņas un jēreni —

Vysi sātas lūpeni.

Gūve stalī pamauroj,

Zyrgs pi rūkas paspringoj.

Gaileits tam uz žūga dzīd,

Zūsis "Ga, ga!" prūdā it.

Peileites un c'oleiši,

Un uz jumta bolūži,

* Rokraksta literatūra dota tradicionālajā mūsdienu latgaliešu rakstībā.

Putneni, kas gaisā skrīn,
Kazlāni, kas kryumūs līn, —

Vysi tam par svēteibu
Dora dzeivi prīceigu.

Orklam pakaļ it jam priks,
Leidz ar putnim dzīdēt priks.

Pīsauleitē siļdeitīs,
Pateikas tur gūzētīs.

Reitā agri picēlīs,
Dīva gaisā atspērdzis,

Tys pi sova dorba steidz,
Dreiži vokorā tū beidz.

Krauči un tī pisari,
Kaļvi un tī vēveri,

Mōceitōji, muižturi,
Advokati, dokturi,

Firsti un pat kēneni
Un kab kaidi augstmani —

Vysi vaigā bēdeigi,
Nūbōlējuš' skumeigi.

Zemņiks tai kai ōbulis
Nava vaigā nūbōlis.

Mini kū vēļ minādams,
Laimeigōks šis strōdōdams.

Mozumā tys pōrticis,
Vairumā koč naticis.

Maizgorūza soldona,
Pī tōs mīra viņam gona,

Dūd tam spāku, styprumu,
Sirdī viņam mīrumu.

Ar šū dzīsmi pateicu,
Tam šū slavi uzteicu.

Grōmotas

Cīnejamōs grōmoteņas,
Meilōs myusu draudzineites,
Jyusu stōsti un zineibas,
Dūd mums skaidras mōceibas.
Rōda myusim kō nazynom,
Skaidri stōsta, kō naprūtam.
Myusu prōtus apskaidrynoj,
Sirdi, goru īprīcynoj.

Grāmatas

Cienijamas līgaviņas,
Manas mīļas grāmatas!
Jūsu runas, jūsu ziņas
Ir man skaidras mācības,
Kas man rāda, ko nezinu,
Taisni stāsta, ko neminu,
Manu prātu izskaidro
Un man sirdi ielīksmo...

Pasaūļa pamesšona

Es tuksnesī ņyu aizīšu,
Un pi Dīva atsapyusšu,
Lai pēc manis vōrgi dzanās,
Išu tur, kur acis nas.

O, Vaļdeitōjs Tu pasaūļa,
Ved mani, kur naspeid saule.
Tymsi meži, jums vaicōju,
Jyusus jamu par glōbēju.

Ņyu tuksnesī atsapyusšu,
Kod ļaužu storpā nabyušu,
Kod gordu natīks vōrpeņu
Seits gon byušu nu ūdzeņu.

Teira sirds byus muna prīca,
Nagrybu vairōk es nikō;
Tagad tuksnesī dzeivōšu,
Par Dīvu un nōvi gōdōšu.

Zīmas snīgs

Lēni, lēni, vīgli, vīgli
Snīgs nu gaisa laižās žigli.
Ap mōjom, kūkim plēšās
Un kai zvaigznes nūsalaīž.
Boltu, meikstu vylnōneiti
Zīmas mōte klōj zemeiti.
Lai tōs solna natraucātu,
Sylti viņa pōrgulātu.
Pajem, snīdzeņ, klēpī dōrgā
Tūs gryudeņus zīmā borgā.
Apsedz teirumu apsātu,
Lai vasali pōrgulātu!

Zīdu meita

Zalta storim saule laistōs,
Vysas molas prīcā sleikst;
Putnu dzīsmes krūnī saistōs,
Zōle zaļoj, zīdi deigst.
Laksteigola dzīd aiz žūga,
Dzagyuze ai dzīsmi trauc:
Vosora jau stōv pi lūga,
— Nōc tu iškā! — vysi sauc.

Meilū vasareņu gleitū!
Cylvāki tev's gaideit gaida,
Maju, sovu mīlū meitu,
Saule zemes vērsā sveic.
Atej smukais zīdu laiks!
Puškoj dōrzus, puškoj lejas!
Meileigs irā tovys vaigs,
Meilynoņ tu ļaužu sejas.

PĪTERS MIGLINĪKS

* * *

Maņ pateik byut kūpā ar brōlim un mōsom,
Maņ pateik lit svīdrus un asni par jim.
Maņ pateik, ka uzvaru myužam gyun lobais,
Ka ļaunais izgaist kai tymsa nakts.

Maņ pateik tōs bādas, kū cīš brōli un mōsas,
Jo bādu un nalaimu tauta mes asom.
Bet reizi par vysom mums laime byus,
Mes byusim tod kungi un vaļdeisim poši.

Ar taisneibu ceļsimēs gaisā
Un zemeiti vaļdeisim sovu.
Mes byusim varoni, cāli
Kai jyurmolā stōvūšō klints!

* * *

Kod cyti dzeivoj prīceigi
Un laimeigi var byut,
Kōpēc myusu tautai vysai
Jōlej gaužas osoras?

* * *

Draugi, rūkā glōzes jimsim
Un pa vīnai izdzersim!
Jymā vōrgus sleicynōsim,
Bādom acis aizlīsīm!

Ej, ej, nabādoj,
Ceiņā vysu gyusim!
Osoras kas bērdynoj,
Napaleidzēs myusim.

Uz pasauļa laime ir,
Tikai na dēļ myusu;
Uz pasauļa prīca ir,
Tikai na dēļ vysu.

Ej, ej, nabādoj... utt.
Šō pasauļa nataisneiba
Stypra ir kai myuri.
Veļti myusu patīseiba
Siss ar kailu dyuri.

Ej, ej, nabādoj... utt.

20. GADSIMTA LATGALIEŠU LITERATŪRA

FRANCIS TRASUNS

Zīma

Vēļ vītom dubli speid, stōv azari un upes vaļā,
Bet zīma īt jau īt, un kaisa snīgu sovā ceļā.
Pa prišku rōmi, boltom lēkšeitem, tad stypri kai nu maisa
Jei snīgu putynoņ un gryuž nu gaisa.
Dreiž sōcās ari soltumi, nu škūrstinim kyup cīmūs dyumi,
Uz zemi lōgim sorma kreit, kai sudobrys speid kūceni un
kryumi,
Vyss debess nūsāts zvaigzneitem, pa naktīm lauski sporda
Un bōlu gaismeņū mat mēnesnīks, kai būru luktūreits nu
golda.

Kai jaunīvi ir zemi apvylkuse zīma:
Kur verīs, vysur bolts, nav īspējams vairs izškērt teirumu
nu cīma,

Tak bēreits doncōdams, ka snīgi gaisā skraida.
Pi guņs ar vakareņom saimīneica saimi gaida.
Nu pošim gailim vysa saime kūjōs,
Kas mežā brauc, kas strōdoj dorbu mōjōs;
Ar tysmu dīnu sōc, ar tysmu dorbu beidz,
Tak zīmas soltūmam i eisas dīnas leidz.
Tod atnōk svātku laiks, pa vokorim mat jaunī dorbu molā
Un, sasalasejuši ustobā pi kaimiņa kur cīma golā,
Miņ meikles, stōsta pōrsokas, kas vystas gyun,
Kas tikai vakaraiņoj, šyun

Vai oda,
Kas rūtaļojās, doncoj, dzīd vai žaislus rōda.
Tai kotrā goda laikā īnas syltumu un dzeivi jauneiba.
Kai sudrabeņa zvons, skaņ smīkli, jautreiba,
Nikas, ka ōrā auka, vējputnis vai solts,
Dēļ jō ir vysod klōts jau gotovs pricas golds.

Pavasars

Bet i zīmai beja "kaiki",
Gōja pavasara laiki,
Zīmas dorbi škeida, yra,
Gubā byra,
Beidzēs, myra.

Gausa, gausa
Saule ausa,
Kai guņš lūde, korsta, sausa,
Syltus vējus pyute, dvese,
Snīgu, ladus prūjom nese.

Sōcēs pavasara poli:
Mōve ladi, slīču goli,
Skaudzes, plūstim bolkas systas,
Olpom naizglōbtas vystas.
Grōvūs yudiņš klēpim šļōce,
Upeites kai jyuras krōce.

Dreiž vairs napalyka snīga.
Zeme mūdōs ņyu nu mīga:
Zōle deiga, stīpēs, auga,
Kūki zīdēja un plauka,
Putni, atskrējuši borim,
Veja perekļus pa zorim.

Trilinōja sovas dzīsmes,
Breinum jaukas, breinum ligsmas.

Pļovās ganejās ņyu jāri,
Kumeleni sērmi, bāri,
Kozas, gūvis, ragaineites,
Vai pa storpom tyulaineites.

Un storp dzīsmem, putnu borim,
Jārim, pučem, kūku zorim
Pyute stabuleiti gons.
Un jam leidza nazkur tōli,
Pōr par mežim un par zōli
Šyupōdamīs skandynōja bazneiceņā zvons.

Vosora

Cikom pavasara yudiņš krōce,
Te i vasareņa nōce.
Izgaisa jau reita solna,
Saule verās kai nu kolna,
Apskōvuse zemi sylda,
Jū ar montu, ļaudim pylda.
Putni dzīd,
Pļovas, kūki zaļoj, zīd,
Rudzi leigojās kai jyura.
Nu zam zīdu lopu styura
Plyust pa gaisu breineigs smōrds,
Byus i bitem ēdiņš gords,
Byus i ļaudim spāka maize,
Te kai reize,
Plyku golvu, bosom kōjom,
Iztak bārnu bors nu mōjom,
Tupstās vāzu zirgim raitu,
Īsōc bārnu spēļu gaitu,
Plyuc un baroj vāzom sīnu,
Rūtaļojās cauru dīnu,
Ōrā spūdrā, sylvā gaisā,
Nasēd ustobā kai maisā;
Citi ryukoj, blikatoj,
Citi ļaļkas vyzynojoj.

Bet nav laika vosor lika:
Tāvim vaj'dzeigs pvozņika,
Mōtes ari tū pat mona,
Ka jom vaj'dzeigs zūsu gona.
Īt pi dorba kas vīn var,
Tolkas taisa, zemi ar.
Mārgom grōbekli uz placim,
Puišim izkaps, jaunim, vacim.
Stōjās ryndā, sīnu pļauņ,
Syt nu vōlom, kaļtej, kraun,
Vad uz sātu vazumenim,
Sērmim, bārim kumelenim.
Tai, kad gara vosordīna,
Strōdoj ļauteni pi sīna.
Bet nu, ak!
Laiceņš dreiži tecīņ tak.
Tikkū ļauds pi dorba kerās,
Te jau verās:
Augsti maikstīs guņs jau dag.
Tauta Jōņus svētej nag?
Klōt i Jōņa zōļu dīna,
Sātā napalik nivīna,
Īt Jōneišus ileigōt,
Jōnim dzīsmes skandynōt.
Pylnas kryutis papardeņu,
Boltu zīdu sudabreņu.
Visi kolni leigojās,
Kad sauleite rūtojās.
Na par garu,
Nasdams vasareņas montu, varu,
Dreiž i Pītereits ir klōtu.
Pylnas dryvas kyuļu, stotu.
Pleiv storp kyulim vylnōneites,
Rokstim šyutas aprūceites,
Bruņčim zeida ilūceni,
Golvā zīdu vaiņuceni.
Un kad dīnas dorbi beigti,

Skubynōti, steigti, veikti,
Kad jau stājās naktis klusas,
Visi lēnom it pi dusas,
Slādzūt darbeņu ar dzīsmem,
Breinum jaukom, breinum ligsmom.

Rudiņš

Rudineits pa zemi gōja,
Bōrzdā rūgom pībyruse,
Dubļūs nūbrysta jam kōja,
Golva sormom apauguse.

Pučes, lōpas klēpī losa,
Taisa myglas mēteleiti.
Ap jū tynās vēji, rosa,
Rūkōs nosoļ vōceleiti.

Paplēš myglas mēteleiti,
Palaiž vējus, soltu leitu;
Svōrceni jam raibi, gleiti,
Sovaidi speid kotru reitu.

Cyтом olpom violeiti,
Cyтом zalta streipem austi,
Citim zaļums speid tik reti;
Beigōs visi gubā rausti.

Atsadz solnas mēteleiti,
Dryvas, meži palik pliki,
Palaiž leita vējputneiti,
Dubli šlakst, kur kōju liki.

Pamat solnas mēteleiti,
Atsadz borgū zīmeleiti;
Vysa zeme sasoluse,
Vysa doba sastynguse.

Veirs vairs naīt rejas kultu,
Kur jam gryudi gubom byra;
Pricojās par syltu gultu,
Sovs jam pūrts, i ols, i dzyra.

Ūrā trokoj snīgs un auka,
Kas vēļ atlics, zemē slauka,
Lopas cyloj, jauc un svaida.
Rudineits tai zīmas gaida.

Nūgrymušō pile

Ir Latgolā upeite Malta,
Pi upeites piliskolns stōvs,
Un sādža pi kolna ir calta,
Grōvs apļeik ap kolnu rokts prōvs.

Tur kolnā sen grymuse pile,
Kai pastōsta vacōki ļauds,
Uz pili vad ola ļūt dziļa,
Tur zalta un sudobra daudz.

Bet paaudzes, pili kas dzyma,
Bez saules tur vōrgoj un neikst,
Nu laika, kad pile šei gryma,
I zemeite asnī vīn sleikst.

Jū gremdēja naideiga vara,
Kad pilis ļauds dareja slikt,
Un atdeve pili bez kara,
Kad vaidzeja golvas jim likt.

Par vactāvu zemeites vogu,
Lai nadreikst jū naidinīks meit,
Jemt škāpu, saukt karā ar rogu
Un prūjom, tik prūjom jū dzeit.

Te divpadsmit stuņdēs pa nakti,
Kad gaili ap pušnaktim dzīd,
Nu piļs izit mārğa uz vakti,
Kas skaista kai mogona zīd.

Jei stōsta par senejim laikim,
Kū darejis bruninīks ļauns,

Kai apspīdis tautu ar guni un tvaikim,
Kaidš bejis jai jōnas ir kauns.

Jeī tautu sauc breiveibas karā,

Uz Reigu, uz Reigu lai brauc,

Jo breiveiba stōv tovā varā,

Tai piļsmārga stōsta un sauc.

Tur Reigā piļsatslāga lykta,

Jū apsorgoj bruninīks borgs,

Bez breiveibas dzeive ir slykta,

Ir jōgōž piļsatslāgas sorgs.

Tai simtenim godu jei sauce,

Jū izdzērda Latvijas dāls,

Ar zūbynu Reigā jis brauce,

Gon zūbynim sakopōts jāls.

Bet Reiga un Picers ņyu gryma,

Ar jim gryma bruninīks borgs,

Un tautai piļs vacō ņyu dzyma,

Kad kryta piļsatslāgas sorgs.

Un divpadsmit stuņdēs pa nakti,

Kad gaili ap pušnaktim dzīd,

Vairs naiļ piļsmārga uz vakti,

Jeī skaista kai mogona zīd.

Cyuka un sile

(*Fabula*)*

Nu siles tukla, izaganejuse cyuka

Grauž pošā sili tai, ka skroukst un tikai skombas loksta.

I pavaicoj, par kū? Voi bareibas jai tryuka?

Voi silē meikles nav i zaļa, sulas pylna loksta?

Kū maneidami, suņš ar kumeļu cyts cytam sōnūs boksta

Un soka:

— Avai, cik troka!

Lai kas zam smeceres jai dīszyn kaidu montu salik,

Kai cyuka bejuse, tai cyuka jei ir palik. —

* Fabula — stāsts dzejas vai prozas formā ar morāli beigās, kas piešķir stāstījumam alegorisku nozīmi.

Kū stōsta fabula, tys i storp ļaudim tai:
Lai dažam lobu dori dīszyn kai,
Bet jys tev rūkā kūžās
Un vēļ par tū uz tevi būžās.

Zeps un peipe

(Fabula)

Uz jumta beja izatrausis Zeps:
Aiz jūstas beja aizbōzts tabāka jam reps
Un peipe zūbūs ikūsta.
Šei līta Zepam parosta:
Ar peipi zūbūs jumtam jaunas cysas likt.
Un jumtu lōpeit nav jau slikt'!
Tik slikti beja tys, ka jumts nu peipes sōka sviļt
Un diļt
Kai korstā saulē pavasara snīgs,
Ka Zepam pōrgōja i snaudūņa, i mīgs.
Tik verīs, mōjas izputēs — vot, vot!
Par laimi kaimiņš gadejōs jam klōt,
Kas žygli jumtam dali nūplēse,
Ar yudini jū aizlēja un guni apdzēse,
Lai gon i peipi zemē nūsvīde, ka saduza,
Un Zeipeits beja glōbts.
Bet Zeps jū lomōja: — E, padauza!
E, naprašā, kai cērva pīšs, kai kōts! —
Tik kaimiņš breinojās: — Par kū? —
— Jo nasaprūt, — par tū,
Kam peipi saberzi
Un dorbu izjauci! —

Ar ļaunu atmoksōt, tur ļaudis dreizi gon, bet
pateiceibā sovaidi:
Kod lobu dori kam, tod pateiceibas nagaidi!

FRANCIS KEMPS

Aizmērstō dzimtinē

Pasoki, brōleit, kur syltōka saule,
Kur pučes skaistōk vys zīd,
Kur sirsneibas vairōk, kur meilōki vōrdi,
Kur meitines skaneigōk dzīd?

Pasok, kur gordōka maizeite malnō,
Kur osorom ryugtuma nav;
Kur skaidrōkas sirdis, kur teirōkas jyutas,
Pasok — es aizmērsu jau!

Voi aizmērsi brōleit, ka dzimtinē saulei
Kai eistynai mōtei vysmeilōks ir vōrds,
Ka dzimtinē dzaltonem teirōkas sirdis,
Jūs pučem vysgordōkais smōrds.

Voi aizmērsi, brōleit, ka dzimtinē klēpī
Tev bādas kai jyureņā grymst,
Ka dzimtinē maizeite vīnumār gorda,
Ka sirds tik vīn dzimtinē rymst.

Kai dzeivē ir

Kas bogōts, tys gūdā un cīnā,
Tys dzeivoj, cik sirsneņa nas,
Ni ļaudīs, ni Dīveņa nomā
Jō vīteņas naizjem nikas.
Tu, nabadzeņš, kakteņā stōvi
Un gribi tik pasavērt vīn,
Gribi tik redzēt kai laimeigam
Vīglajō dzeiveite skrīn...
Bet durovas tyuleņ tev aizcārt:
— Naskaudi! — Skaņ nazkaidis bolss:
— Tev viņā byus pasaulē laime,
Tur cīsšonom tovom byus gols. —

* * *

Zibens spejda, pòrkyuns graude*
Lela syla maleniâ;
Diw' bròliši sasakowa
Tàwa drywas galeniâ.

Zibens prìdei skujas dedze
Pàrkyuns calmu saspère;
Bròli dyžu naidu sòce:
Tàwa zemi dalija.

Nasasteidzi, pàrkyuniti,
Lelu sylu tricynot:
Rimstit, bròli, nasalaidit
Tàwu, mòti ryudynot.

Wàtre gòja sowu celiu,
Krita prides, waideja;
Bròli strejdâ nanùrima,
Tàwa drywu dalija...

Ūda nalaime

Kas tur mežā reibēja,
Zam ūzula ducēja,
Voi na ūdeņš nūkryta,
Sev gaļveņu sasyta?
Tec, skrīņ dreizōk, mušeņa,
Apraug sova svōteņa,
Kurs nu zora nūkryta,
Sōnkauleišus salauze.

* Dzejolis dots kā 20. gs. sākuma latgaliešu rakstības paraugs. Pārējie šī posma darbi sniegti tradicionālajā mūsdienu latgaliešu rakstībā.

Attak dreiži mušēņa,
Apraug sova svōteņa:
Voi ciš krita nu zora,
Voi navajag doktora?

Man navajag doktora,
Muna dzeive nagara;
Dūd' man sveci rūceņā,
Sauc ūdeņus puļceņā!

Ūdeņš sōp'u naizcīte,
Tūpat dīnu nūmyra,
Skrēja ūdi, mosolas,
Lēja gaudas osoras.

Beja bēres bogōtas,
Pūra molā taiseitas;
Dzēre madu soldonū,
Teice ūdu slovonū.

Muša calmā uzkāpe,
Taidu runu turēja:
Kur mes ūdu globōsim,
Kur jō montu nūliksim?

Palykuši ūdeņam,
Munam meilam svōteņam,
Divi kaula radzeni,
Seši osi nadzeni.

Ir vēļ tauku vēdereņš,
Un tys garais deguneņš,
Divi zalta spōrneni,
Sabyruši sōnkauli.

Visi ilgi dūmōja
Un galveņas grūzeja,
Golā tai jī nūsprīde:
Mušai vysu atdeve.

Nu tōs prīcas mušēņa
Mads treis lases atnese,
Vysi brangi padzēre
I glōzeites apgōze.

Tāvu zeme

Tāvu zeme, vōrgu zeme,
Kō tu guli tymsumā?
Celīs! Tovas dryvas, pļovas
Sābri kōjom samyna!

Tāvu zeme, paplēt acis,
Verīs, gaismas saule lāc;
Sābri pļauņ jau zalta kvīšus,
Tovys teirums vēļ nav sāts.

Tāvu zeme, vōrgu zeme,
Celīs, sovus dālus sauc!
Verīs, cik vēļ dorba priškā,
Un cik tōļ jau sveši ļauds!

NAAIZMĒRSTULE (ROZALIJA TABINE)

Tu manis navaicoj

- Tu manis navaicoj, vai mīļoju tāvu svīdrim laisteitū zemi.
— Vai mīļoju skaneigu mežu, zeļteitus teirus, pučem izrūtōtas pļovas, zemes acs — azarus...
— Es latvīte asu!..
— Tu manis navaicoj, vai mīļoju boltōs svētneicas, kur ļauds, kai tyucteņa maun, — kur latvīšu sirdis caur dzīsmēņu uz Dīvu steidzās.
— Tu manis navaicoj, vai es mōku ar nabogim, nalaimeigim vīnuvīt dzeivōt, vai kūpā ar visim dzeivē eju...
— Es tak latvīte asu!..
— Es mōsa vysu, kas sōpēs un osorōs stīp rūkas uz jaunom gaišōkom dīnom, stīp rūkas un sauc:
— Paleidz mums, Dīveņ!..
— Navaicoj manis, vai mīļoju tūs, kas steidzās uz gaismu, kas turis vīneibas karūga...
— Es latvīte asu!..
— Tu manis navaicoj, vai mīļoju zemņikus — latvīšu ciļti, tautas nōkūtni, kur boltais putneņš dzīd dzīsmēņu, prīcynoņ strōdņiku pulku...
— Tu manis navaicoj, vai maņ labi ir dzeivōt, kad apleik skumeigi raud...
— Es latvīte asu!..
— Tu manis navaicoj, vai mīļoju volūdu, kas skaista kai putna dzīsmēņa un vareiga kai pārkyuņa bolss...
— Tu manis navaicoj!
— Nadūmoņ, ka baile vai ļaunums uzvarēs munu sirdi...
— Es latvīte asu!..
— Mīļoju Dīvu un Jō Mōti, un pēc jūs Latviju par sovu dzeivi vairōk.

Nōc, ak vīneiba svātō!

Nōc, nōc, ak vīneiba svātō un uz ar īnaida guni sakarsteitom, myusu golvom, uzlic sovu dzidynōjušū rūku. Nōc, izdzeņ brōļu naidu nu myusu sirdim un pataisi sev tur mīra mitekli!

Nōc... lai tovs skaistums speid pret myusu acim un lai mūdynoj mīleibu storp mums!

Vyss, kas tev pretojās, o svātō, lai nu myusu storpas teik izdzeits...

Nōc un pasoki tūs soldonūs mīra vōrdus, kas spēj apdzēst streidus, tautas naida auku... Nōc, Tovi vōrdi, kai dzīdejuša, atdzeivynōjuša rosa lai kreit Latvijas dālu sirdīs, lai ceļ aizmygušūs darbinīkus, jo daudzi ir dorba...

Nōc, spūdrō austra, kas sludynoj saules lāktu...

Apgaismoj tymsu, mōkūņōju myusu debesi! Nōc, ak vīneiba svātō!

Kōdēļ beja grīztīs?

(Jauna goda stōsteņš nu dzeives)

Solts zīmas vokors. Pa skaidru debesi kur nakur zvaigzneites mirdz; tur aizamaļdējušais mōkūņš pa gaisu maun un, likās, ar zvaigzņem jauki, nūslāpti runoj. Mežs nazkai sovaidi šalc un kailūs, tymsūs zorus vācynoj...

Pa šaltim vīgls vējeņš pa kūku zorim pōrskrīn, nazkū jim pačyukst un otkon tōļōk skrīn.

Ekur, pa meža stygu začeits pōrskrēja, tur baileigō stērneņa gaudom actēnom skotōs, un, likās, glōbšonas, paleiga lydž. Nazkur, dzili mežā vylks gaudoj... Stērneņa izdzērda jō gaudōšonu un otri iskrēja kryumūs. Baileigais zvēreits, glōbdams dzeivi, nūbāga, bet ekur, pa meža stidzeņu nazkaidš veirīts īt. Tys vylka gaudōšonas nasabeist. Varbyut jys tōs ī nadzērd. Jys tik par vīnu dūmoj un uz prišku steidzeigi īt.

Lai gon pa kūkim lausks sporda, snīgs zam kōjom čerkst, soltums ausīs knaiba un caur vōjū sveitu pi placim kerās... jys vys īt. Te mežs beidzās, klajums priškā.

Nu stidzeņas pa lelceļu jys laižās, streipōtōs verstes skaita un vys skotōs, vai tur tōļumā nasaredz palāku, boltim snīga jumtim mōju, vai mozajūs lūdzeņūs guņteņa namirdz.

— Ka dreizōk, ka dreizōk, — jys dūmoj: — ka dreizōk sātā maņ tikt, pi sovīm... tik seņ jūs naredzēju.

— Varbyut mōte jau pavysam vaca, mozōs mōsas mārgōs saauga... Jōs i nazyna, ka es uz mōjom eju. Es tak ziņas nasyuteju un daudz godu par sevīm klusēju. Kas zyna, kū jōs tur par manīm dūmoj?

— Varbyut par seņ myrušu skaita... Tik godu, tik godu!... Ak, māmeņ un jyus dōrgōs mōsas, kai jyus satiksīt mani? Varbyut beisitēs tō nazkod meilō, vīneigō, bet ņyu bez laika savecējušō nu visīm aplaistō jyusu dāla un brōļa?

Varbyut dūmōsit, ka Jauna gods vokorā tikai muns gors pi jums atīt?..

— Jā, šudiņ tak Jauna gods vigilija. Pīmiņu kai seņōk, kod jauns beju un vēļ sātā dzeivōju, kai tūlaik jauki tū vokoru mes pavadejom. Tāvs mums visīm laimes nūvēlēja...

Pīmiņu, vīnā taidā Jauna gods vokorā, tāvs, bučōdams mani, saceja: "Dāls, tu vīns maņ esi. Kad es mēršu, tu byusi mōtes un mōsu barōtōjs." Varbyut jys kū paredzēja...

— Bet kai es izpīļdeju tāva vaļu? Pametu sātu, mōti un mōsas. — Tāvu skumē nūgremdēju. Es pēc lelas peļņas dzynūs un aizkleidu tōli un par sevīm pat ziņas nasyuteju sētnikim.

Gōjējs vys it, lausks sporda, snīgs čērkst, pa lelceļu streipōtas verstes mejās, bet solas kai naredz, tai naredz.

Gōjēja atmiņā dūmas, kai dyumi vējā: vīna bolta, jauka, ūtra taida malna, gaudu osoru pylna...

— Vai jī pazeis mani? — dūmoj jys.

— Vai pazeis? Bet vai tu jūs atrassi? — vējs, cauri skrīdams, čyukst.

— Kū? Kas par baileigom dūmom? Vai es jūs atrassu? Kur tad jī varēja palikt?

— Na, jau... Nā, nā, tys navarams! Tāvs, mōte dzeivi, mōsas varbyut kai rūzes zīd. Pošlaik ņyu pi golda sēd, varbyut vēļ kaidis vīsis ir. O, ka es jū storpā atrostu, sovu meilū ļaudaveņu! Jei saceja, ka munas atnōkšonas gaideis, pi cyta naiš.

Cik mums byus labi! Mes tai miļojamēs... Bet kai es tur īšu?
Kai jī mani satiks?

Un tai jys vys it un it uz prišku, lausks sporda, snīgs zam
kōjom čērkst un nazkai sovaidi vyzuļoj, likās, dōrgu dimantu
pylns. Ekur, tōļumā guņteņas mirdz. Gōjējs uz turīni steidzās.
Nasaskotūt uz zīmas soltumu un plōnū apgērbu, svīdri pa
vaigu jam lejās, mugurā krakls jau slapnis un nu īsonas kōjas
tikkū cylojās.

Jys salosa pādejūs spākus un vēļ dreizōk it. Soldonas dū-
mas nazkur pazyud, un ļauna nūjauta sōc jō sirdi grauzt. Jys
ar skumi, kas vysod nalyugta bōžās, spākojās, ļaunu nūjautu
mat molā un otkon it.

Jau jys sādžā.

— Vai tei sādža? Vai es nasamoldu? — dūmoj jys. — Tik
godu sātā nabyuts! Par tik garu laiku cylvāks vysu var aiz-
mērst: na tik sātu, bet i eistu mōju. Vajadzātu jau jai byut! Jys
stōv un apleik skotōs, bet zvaigznes tai sovaidi mirdz, mōkūni
vīns pēc ūtra maun, un vīgls vējeņš caurskrīdams, likās, runoj:

"Kai ekur pa veļvi mōkūni maun, tai ōtri cylvāka godi me-
jās, un tūs godu tecīni daudz laimes, bet vōrgu vēļ vairōk."

Un kūku zori otkon sovu dzīsmi dzīd:

"Pameti, bet kas zyna, vai tu jūs atrassi."

— Tovū breinumu, — dūmoj jys: — muna tāva sāta beja
trešō, tai, trešō, ņyu labi pīmiņu. Jys uz uz ūtru pusi skotōs un,
pamanejis krystu, runoj: — tai i krysts tys pat, tik pameļnējis.
Eistyn tei ir muna tāva sātas vīta, bet kur sāta? Kur tāvs,
mōte, mōsas? Kū zeimōj tōs mōjas drupas?

Ļauna nūjauta nadūd jam mīra. Ōrā nivīna ciļvēceņa, pat
suni nūsaslāpuši, un tik guņteņas jauki lūgūs mirdz.

Kū dareit? It jys pirmajā ustobā. Saime, Jaunu godu sajim-
dama, pi golda sēd, jauki, prīceigi runoj, jaunōtne dzīdōt sōc.
Cyts lik priškā daņčus, cyts svātku kavēkļus "dzērvī", "lōci",
bet uz īgōjēju nivīns i vēreibas nagriž.

— Lai byus pagūdynōts! — treisūšu bolsu, jys soka.

— Myužeigi myužam, — pi golda sādādams, atteice mōjas
saiminīks un cēlis pīgōja pi svešinīka.

— Pidūdīt, ka Jauna goda prīcu jums trauceju, bet es gry-
bātu zynōt, kas nūtyka...

— Ā, Jurdžu Jākubs! I napazynu, — pārtrauce jū saiminīks: — nōc šur, brōleit, pasakavej ar mums. Vai pīmini, kai seņōk mes laiku pavadejom, kai Jaunū godu sajēmēm? Nu, sēstis, a tū, kū vaicōt gribi, reit pastōsteišu.

Jaunī pārtrauce dzīsmes, un ziņkōreigōki pīgōja pi svešīnīka. — Nu īsim, atsasēst, atsapyut, šudiņ pasakavej. Redzi cik te jūs pīsalaseja! Pi mums, brōļ, vacī laiki. Kur leigova ustobā, kur skaistules ir, tur i jaunōtne losōs. Reit, jo gribēsi, tad vysu izzynōsi.

— Augusteņ — tevi Augusta sauc? Augusteņ dōrgais! — Es nā, paļdis, es grybu pi jim. Munas mōsas ari jaunas un varbyut gleitas, bet jaunōtnes storpā jūs nav, un tōs, zini, mīlōs ari te naradzu.

Pastōsti, lyudzams, kur jī ir, kur muna tāva sāta un kū zeimōj tōs vacōs sātas drupas? Soki, lyudzams, dreizōk soki, kas ar jim nūtyka!

— Kas nūtyka? Kas nūtyka? Skumeigi, brōļ, byus tev klauseitis.

— Vai kas slykts? Soki, soki lyudzams! Vai muna ļauna nūjauta... Nā, nā tys navar byut!..

— Tova nūjauta? Nazynu, kaida jei beja, bet šūvokor es nagrybātu gon stōsteit. Golā, jo gribi, un radzu, ka tevi nazy-nōšona komoj, tad pastōsteišu.

Ej šur, sēstis un pasaklausi!

— Kaidi trejs godi pēc tovas aizbraukšonas nūmyra tova mōte. Tāvs palyka ar divejom meitom un strōdōja kai varādams. Na reizi runōja par tevi, na reizi nūraudōja.

— Mōte mērdama ari tovu vōrdu pīminēja.

— Mōte munu vōrdu pīminēja? Mōte? A es par jū i naigōdōju! O, es nalobais dāls!..

— Vacōkō tova mōsa izgōja pi veira, jaunōkū mōte pi sevīm paaicynōja, bet tāvs...

— Tāvs?! Kur muns tāvs? Kur ustoba?

— Skumeigi, brōļ! Ustoba nūdaga, palyka tik drupas, kai pats redzēji. Večam nabeja kur dzeivōt. Jys, salasejis pādejōs kapeiceņas, teice: "Īšu dāla maklātu," un aizgōja. Leidz šam nazynom, kur palyka.

— Tāvs nūgōja manis maklātu!.. — uzsaucē atgōjējs, pastōvēja, padūmōja un izīdams teice: — Paļdis tev, August brōļ, dzeivoj laimeigs! — un izgōja.

Pastōvēja jys pi tāva sātas, pi sadrupušom sīnom, paraudōja un skumeigi, dryumi teice: "Kōdēļ beja grīztis?"

Bet vējs zorūs nūšaļce:

"Kōdēļ beja sātu atstōt?"

Par slymū mōti un jōs trejam meitom

(Pōsoka)

Mozā mōjeņā dzeivōja atraitne ar trejom meitom. Jōs vysas beja skaistas kai pavasara pučēites. Jaunōkō beja skaistōka par vysom un ari lobōka.

Jōs vysas strōdōja gryutu dorbu, paleidzēja mōtei sogōdōt uzturu.

Reizi jūs mōte smogi saslyma. Sanōce kūmeņas un šveikstētōjas. Jōs gudrōja, kai paleidzēt slymajai. Kūmeņu zōles un šveikstātōju vōrdi nikō napaleidzēja. Atraitne mōte palyka arvīnu slymōka. Meitas bādōjēs un raudōja.

Vīnā dīnā mōjeņā īgōja sērms veceits, ar boltu bōrdu. Jys pastōstēja, ka aiz septenim kolnim un septenim strautim, dziļā mežā ir olūts, nu kura nivīns cylvāks vēļ navā smēlis yudini. Yudiņš asūt dzeidynojūšs. Lai mōte syutūt vīnu nu sovom meitom uz olūtu pēc yudiņa. Tō nūsadzāruse, palikšūt vasala. Tū pasacejis, sērmais veceits aizgōja. Nōkūšajā dīnā pyrms saules lākta mōte syuteja vacōkū meitu uz olūtu aiz septenim kolnim, septenim strautim pēc dzeidynojūša yudiņa.

Meita mīļōja mōti. Nabādōdama par ceļa gryuteibom, jei pajēme skrūzi un devēs pēc yudiņa. Pōrgōjuse septēņus kolnus, pōrlākuse septēņus strautus, vacōkā mōtes meita īgōja lelā mežā. Pošā meža dziļumā jei atroda olūtu un pīsalice pasmelēt yudiņa.

Ūmai olūtā pasarōdeja kaida brīsmūņa golva, un rups bolss sauce:

— Gribi smeļt yudini, skaistū meitiņ? Jo snēgsi maņ rūku un apsūleisi reitu nōkt maņ par sīvu, tod varēsi smeļt yudini un nest slymajai mōtei.

Vacōkō mōtes meita tai nūsabeida, ka skrūze izkryta nu jōs rūkom un sasasyta. Jei poša naatsavārdama skrēja uz mōjom. Atskrējuse stōsteja:

— Pakrytu, skrūze sasasyta un nabeja kamā pasmeļt yudini.

Par bidaklu olūtā jei napīminēja ni vōrda. Nōkušajā reitā mōte syuteja videjū meitu pēc yudiņa.

Pōrskrējuse septēņus kolnus, pōrlākuse septēņus strautus, videjō meita īgōja mežā. Meža dziļumā jei atroda olūtu un pīsalice pasmeļt yudini. Olūta dybynā pasarōdeja brīsmūņa golva, un rups bolss saceja:

— Gribi smeļt yudini, skaistū meitiņ? Tovas mōtes veseleibas dēļ snēdz maņ rūku un apsūli byut muna sīva, tod pasmeļsi yudini.

Videjō meita nūsabeida taipat kai vacōkō. Pamatuse skrūzi, jei aizbāga mōjōs un stōsteja, ka ceļā pakrytuse, skrūze izkrytuse nu rūkom un sapleisuse gobolūs.

Trešā reitā mōte syuteja jaunōkū, skaistōkū meitu uz olūtu pēc yudiņa.

Jaunōkō meita pajēme skrūzi, nūbučōja slymū mōti, pōrmete krystu un aizgōja. Pōrskrējuse septēņus kolnus, pōrlākuse septēņus strautus, jaunōkō meita īgōja lelā mežā. Pošā meža dziļumā jei atroda olūtu un pīsalice pasmeļt yudini. Otkon olūta dybynā pasarōdeja brīsmūņa golva, un rups bolss runōja:

— Gribi smeļt yudini, skaistū meitiņ? Tovas mōtes veseleibas dēļ snēdz maņ rūku un apsūli byut muna sīva, tod pasmeļsi yudini.

Jaunōkō meita ļūti nūsabeida, gribēja bēgt, bet, padūmōjuse par slymū mōti, saceja:

— Apsūlu byut tova sīva.

— Smeļ yudini, nes tū mōtei, bet pīmini: jo tu naizpīldeisi sova sūlejuma, mōte napaliks vasala.

Tū sacejis, brīsmūņš pazuda olūta virpuļūs. Jaunōkō meita pasmēle yudiņa un steidzēs mōjōs pi slymōs mōtes. Padavuse

mōtei nūsadzert, meitine raudōdama saceja, ka reit mōte byušūt vasala. Mōte nūgida, ka jōs lobōkō, skaistōkō meita salykuse lelu uperi nu sevis, bet navaicōja par uperi.

Nōkušajā reitā, sauleitei lācūt, jaunōkō meita nūbučōja mōti un atsavasalōja nu jōs uz vysim laikim. Raudōdama un bailēs drabādama jei gōja pōri septenim kolnim un septenim strautim uz olūtu, kur dzeivoj brīsmūņs. Tikkū jei pīsalīce, pasavēre olūtā, nu tō izleida najauks brīsmūņs un stīpe pynkainu, slapņu depi pēc sova upera. Jaunōkō meita kai nasa- maņā padeve brīsmūņam sovu rūku. Ūmai nūtyka breinums. Brīsmūņa pynkas nūkryta, īgryma olūtā, bet meitines priškā stōvēja breinum skaists kēneņa dāls. Rogona beja jū pōrvārtuse brīsmūnī par tū, ka jys bejis rups pret sovu mōti. Najaukō brīsmūņa izskotā kēneņa dāls symts godus cīte brīsmēigas mūkas. Varbyut cīstu vēļ ūtru symtu godu, jo jaunōkō atraitnes meita ar sovu pošaizlīdzēigū mōtes mīlesteību nabyutu jū izglōbuse.

Pajēmis meitini pi rūkas, kēniņa dāls gōja ar jū nabadzei- gajā atraitnes mōjeņā apsveikt nu slīmeibas pīsacālušū mōti. Tū apsveikuši, jī obi aizgōja kēneņa pilī, kur sataiseja bogōtas kōzas. Kōzu daleibnīkim kēneņa dāls stōsteja par sovu nalaimi un laimi. Stōsteja, ka jaunōkō atraitnes meita, kas miļōja mōti vairōk nakai sovu dzeivi, glōbuse jū nu nalaimes un atgrīzuse slymajai mōtei veseleību. Vysa tauta pīcōjōs par jaukū pošaizlīdzēigū kēneņa dāla sīvu, sovu kēnenīni.

Jaukō kēnenīne vēļ tagad volda sovu tautu un mōca bārnus miļōt sovus dzymdynōtōjus vairōk nakai sovu dzeivi.

NEIKŠANĪTS (NORBERTS TREPŠA)

Veīžu posts

(Pēc tautas anekdota)

Reiz puiss vīns brauc uz vazuma ar molku.

Golvu napalīc pret vōrtu bolku —

Sasyt pīri. Uzlāc puns.

— Dīveņ, muns!

Kai to tev tys gadejōs? —

Dzērd jys — svešas bōbas bolss.

Bōba cyta pogosta

Uz sātu īt nu oplōta,

Un tik pret vōrtim veīžoj jei —

Godōs nūtikt nalaimei.

Puišam jaunam

Nasagribīs lelam kaunam

Nūtykušō daudzynōt.

Sōc jys bōbu pīrunōt:

— Še tev, cioceit, rublis, tik vīn klusi.

Mīreiga tik ej uz sovu pusi,

Nastōsti nivīnam, kaida lita nūtykuse! —

Jam bōba rubli. Tōļōk īs.

Sūlōs runā vaļdeitīs.

Nūgōjuse ceļa голу,

Redz jau tyvojamīs sātas molu.

Sateik ūtru takaļu —

Sābru Madaļu.

Tai kai bōbai zynōtkōre osa,

Tyuleit prosa:

— Kur tu beji?

Mož kū jaunu saklauseji? —

— Ai mōseņ, poša redzēju,

Kai bej ar molkas vedēju...

Ot, tik tys rublis nadūd vali... —

Veīžoj bōba atpakaļ.
Puišam rubli dūd un soka:
— Dēleņ, maņ tei mēle vysā švoka.
Jem sovu rubli atpakaļ,
Bo maņ grākā ikrist baiļ. —
Skrīn ņyu stōsteit Madaļai,
Radzāts pošai beja kai:
— Vede molku...
Naredz bolku...
Bolka kryta...
Sasasyta... —
Vai Madaļa var vaļdeitīs?
Jau jei tōļōk stōsteit skrīs:
— Bāda, bāda nūtykuse...
Svešā pusē...
Bolkas kryta...
Daudzi ļaužu nūsasyta... —
Jaunō ziņa nōk ar auri,
Veīžu posts klīdz lelū tauri:
— Kaimiņu pat parapeju
Dīva strōpe pīmeklēja:
Sasagōze meži leli —
Nabašniku pilni celi... —
Puiss, kam pīrē moza puna,
Tys i nazyn, ka nu jō tei lelō runa.

Jo tev kas par lelom litom stōstu sōk,
Papētej, vai ziņa na nu "veīžu posta" nōk.

Dundurs skudru pyuznī

Reiz skudru pyuznī dundurs ikryta.
Jys beja ivainōts un tōļōk natyka.
Kas tys par trikmīni bej seikūs skudru vaļstī!
Jōs vysas klōt,
Sōc miļzi apbreinōt,
Sōc tausteit, vaļsteit!
Te vīna gudrineica pēški zyna teikt:

— Šys gadejums
Ir lela laime mums.
Mums navajdzēs vairs bodā neikt.
Redz — vogūls miļzeigais, kas nūkritis šite,
Ir pate čaklō bite.
Un dzērdāts biži jau pat myusu molā,
Ka bite strōdeiga bez gola.
Nu agra reita jei leidz vālam rītam skrīn,
Kotrā zīdā jei pēc mada līn
Un stīp bez romonom da sātai.
Tai laimei vajag byut mums nacarātai,
Ka jei te gadejōs.
Mes kūpsim jū, leidz vasala jei kļjus
Un tod nu jōs
Mums vīnmār daudzi mada byus. —
Vyss skudru pyuznis ņyu uz kōjom.
Kas lobōks atsarūn, tū stīp uz mōjom
Un vysu dunduram,
Tam — slymajam!
Jys ād tik, barojās da rūzōs.
Par tū, ka nūtics mōns, jys napapyuš pat ūsōs.
Čaklōs skudras takalej un skraida,
Un mada gaida.
I dundurs — bite, redzīs, vasals jau,
Jau apēds vysu skudru bogōteibu,
Bet jys i nadūmoj par pateiceibu.
Tai mada nav, kai nav.
Te vīnreiz cyta bite kaimiņūs nu zīda dzer.
Tū skudras aicynoj un cer,
Ka tei ņyu pastōsteis, kas tei par bādu,
Kam izōrstātō bite nanas madu.
Tei dora tū ar lobu prōtu:
Nōk skudru pyuznī, uzmat skudru bitei skotu
Un smīklā smaida:
— Nu šitō vogūla jyus veļti mada gaidot.
Jys, mīlōs, bite nav. Ir tikai dundurs šite. —
Nu šytō pamōceiba taida:
Na kotrs lelōks vogūls ir jau bite.

Uz azara

(Pēc tautas anekdota)

Svātdiņ Stņņs uz sātu brauc
Pōri Eša azaram.

Vīsyuļs snīgu gaisā jauc.

Stņņs tik uzsyt zirdzeņam.

Prīceigs braukt, jys sīvai soka:

— Kōjom īt ņyu līta švoka. —

Bet, jo kas pavest pakaļ sauc,

Stņņs zyrgā sētīs napasauc.

— Lai īt, kas īt; lab' tam, kas brauc, —

Jys bōrzdā ryuc un tōļōk trauc.

Te uz pagrīziņa krušō

Izkreit sīva nūgurušō.

Stņņs tō steigā napamona,

Syt tik zirdzeņam uz sōna.

Dzērd gon klīdzam: — Pagaid, Stņņ! —

— Maņ jau vazuma tai gon!

Vēļ nu tōlīnes dzērd saucam.

Jys tik nūryuc prīceigs klusi:

— Lai klīdz, kas klīdz, bet mes, bōb, braucam, —

Un rykšoj tik uz sātas pusi!

Cytam paleidzēt jo līgsīs,

Pats ar bādu sasatīksīs.

MADSOLAS JŌŅS

Laksteigola

(Triolets)*

Jau bērtale pēc zīmas solim
Sauc laksteigolu atpakaļ.
Rit sudobrys nu spōrnu golim...
Pēc zīmas putinim un solim
Jei atver slyužas dzīsmu polim
Un straumes skaņu ladā kaļ.
Jau bērze ņyu — pēc zīmas solim
Sauc laksteigolu atpakaļ.

Rudiņš

(Triolets)

Dag lopu zalts jau saules storūs,
Un vāsma timekleišus sīn.
Snauž vīglys gurdonums jau zorūs.
Dag lopu zalts jau saules storūs,
Raud strauta atbaļss nūvokorūs,
Tik pumpurs speiteigs golvu slīn.
Dag lopu zalts jau saules storūs,
Un vāsma timekleišus sīn.

* Triolets — stingrā panta forma, kas sastāv no astoņām rindām, ar noteiktu atskaņu kārtību

Klusums un vārdi

(Saeisynōts sonets)*

Reiz plotas acis dzeivei pretim vēru
Un klusēju, kai zivs klus yudinī.
Ikkotru dūmu, kotru vārdu svēru,
Kod pretim šaļce vārdu plyudinī.

Bet tod — maņ lyupom rysa mīra skupsts,
Un vārdu straumē dzēru, — atsadzēru,
Leidz mēle pagura un topu kluss...

Ap sevi licu vīntuleibas lūku,
Un mīra priškā bejeigs ceļus lūku.

Mintavai, kēneņu piļsātai

Kod tovōs ilōs vīntuļs eju,
Ai Mintava, tu zemgališu piļs!
Maņ dzidru varūneibas dzeju
Dzīd maigim spōrnim ausīs putnys zyļs.

Šalc Lelupe, un viļņi runoj,
Un senu dīnu tālus acīs bur.
Es radzu veirus slavas dunā,
Kū myužim miņā latv'u tauta tur.

Vēļ smiļtis krostūs pādas globoj,
Kū minis Viesturs, ceiņōs īdams te.
Miņ vōrdā Zemes mōte lobō,
Tūs varūņus, kam — jōkleist svešūtnē.

* Saīsinātais sonets — Raiņa izstrādāta pantforma. Tai ir 3 varianti:

- 1) deviņrinde, kas sastāv no četrindū, trīsindū un divindū panta;
- 2) desmitrinde, kas sastāv no četrindū, trīsindū, divindū un vienrindas panta;
- 3) sešrinde, kas sastāv no triju rindu, divu rindu un vienrindas panta.

Uz krosta hercogkapenēs
Maņ pīre kaidu šķērstu skar:
Reiz okeanim pōri nesi
Šōs zemes rūbežas un slavu ar!

Piļs veļvēs elpoj vyduslaiki,
Ap pusnakti te fraņču mēle šolc...
Nu Driksas, Lelupes kōp tvaiki
Un veidojās nu myglas trūnis bolts...

Dzymtō zeme

Nu myužim nūlamta tu esi myusu daļa
Uz zemes lūdes šōs, kas zvaigžņu pulkā skrīn.
Nikaida ļauna vara naatraiseis vaļā
Šōs saites myužeigōs, kas myus pi tevis sīn.

Mes ādam maizi tū, kas tovūs kolnūs deiga,
Mes dzeram yudini, kū tovas okas snīdz.
Mes tevī rūkamēs kai krostu bezdeleiga,
Tu sovus sirdspukstus mums klauseit naazlīdz.

Ir myusu dvēseles šim mīlim kolnim roda
Un mozim azarim, kas strautu rūkas pleš.
Nivīnā molā sirds tik laimes naatroda,
Cik tova elpa snīdz, kas silti pretim dveš.

anti:
anta:
indas
anta.

ALBERTS SPRŪDŽS

Meitines sapnis

I.

Jauna goda sagaideiņonai Puryņu tāvs beja izdarējis olu, un mōte vysu dīnu capuse un vōrējuse. Kotrs nu jīm aizpraseja sovus tyvōkūs rodus, bet, lai byutu ari ostoņu godu vacajai Anneņai kaidis priks, tad nūlēme saaicynōt jaunīšus.

— Doncojūt un rūtoļojūt eišōk aitzak laiks. Un kur tad vēļ laimu lišona, gaiļa barōšona un cyti irodumi? Byus ari bārnām sovs priks, — sprīda mōte, un tāvs pīkryta:

— Kū tur skūpōtīs ar glōzi ols vai sīra kanci! Lai jau ari saīt. Īkurinoj ūtru ustobu!

Tagad nu beja pīnōcis vacō goda pādejaiss vokors. Tāva brōli un mōtes mōsas sēdēja ap bolti klōtū goldu, uz kura teļvēdžūs beja uzlykti dažaidi ēdīni. Tāvs lēja dzaltoni bryunū olu glōzēs, vīsi saskandynōja un dzēre, uzsaukdami veseleibu vīns ūtram, stōsteidami pīdzeivōjumus jauna goda naktīs, smīdamīs.

Bet Anneņa, kas cytkōrt miļōja stōstus un pōsokas, tagad nasaklauseja vīsu runēs. Sādādama krāslā atstotōk nu golda, šyupōdama kōjas kai stuņdinīka mēli un turādama rūkas klēpī, kai tū dora pīaugušōs meitas un mōtes, jei sapņaini vērēs pretejā kōktā, kur kustējōs sādātōju ānas.

— Jezups ir skaists, — dūmōja mozō. — Tik skaists kai pōsoku princis. Jam ir dzaltoni zaļas drēbes, bet ap vydu plota, tysi sorkona jūsta ar myrdzūšu zalta sprādzi. Pōri placam pōrmasta ūtra, daudz tīvōka. Cik tys jūceigi, tai syksnu nivīns tok nanosoj! Tāvs, kad apkar koklā sātivi, tad aukla stōv gluži taipat kai Jezupam syksna. Bet... tāvs ir našmuks. Apakle jam ir nūdyluse, bet Jezupam augsta un taisna. Uz placim un apaklē jam laistōs zalta zvaigznes. Un kai jis prūt sveicynōtīs! Pīlik rūku pi capures, sasyt papīžus, ka pīši vīn nūskaņ un spūdrōs kaļovas nūmirdz kai spīdžeļs...

Jei skaidri atminēja, ka Dvēseļdinā, atbraucis uz mōjom, jis apcīmōja ari Puryņus. Sasasveicynojuť mōte navarēja nūsaturēt, un acīs jai īsamirdzēja prika osoras.

— Kas tū byutu dūmōjis, ka nu muna mōsas dāla izīs tik brangs saldats! — jei tod saceja un ōtri pīgryude boltō priškauta styuri pi acim.

Jezups smaideja. Pīgōjis pi Anneņas, jis jai pībēre pylnu klēpi ar konfektem. Vālōk jēme klēpī, sauce par sovu bryuti.

— Nu, Anneņ, tev jōaug lelai un skaistai. Voi školā jau ej? Šūgod īsi? Nu, redzi, tad ari mōcīs labi. Kad es vēļreiz atbraukšu, tu byusi jau lela un gudra, un mes dzersim kōzas, — jis sacēja aizbraukdams.

Tāvs, mōte un jis tad smējēs, bet jei tymysi pītveika:

— Jezups sauce mani par sovu bryuti! Jis mani precēs!

Palykuse ustobā vīna, jei ōtri aiztecēja ceplāsōnūs, kur prusaki lūžņōja škērbōs, slaisteidami garōs ūsas. Sirdī īgula ryugts žālums: jis aizbrauce! Pošai namonūt, korstas osoras kai taukšāti zērni sōka bērt par mozajim byudenim.

Ilgi jōs byra. Klēps beja palicis slapņš, konfektes izmērkušas.

Kod osoru pīttryuka, palyka vīglōk. Jei jau varēja atteit un nūgaršōt konfektes. Cik meikstas un cik soldonas tōs beja! Pavysam na taidas, kaidas tāvs tod atvede nu tērga, kod kū navin beja pōrdevis!

Konfektes apsaēde jau pyrmajā dīnā, bet Jezups naaizāmērsa. Konfekšu papeirini, ryupeigi izgludynōti, globōjōs mōtes skreinē, pošā dybynā. Kotrreiz, kod mōte pōrkrovōja drēbes, ari Anneņa pōrcylōja sovus papeirus, dūmōdama par Jezupu, par jō zalta zvaigzņem apkaklē un placūs, par jō jūceigajom syksnom.

Laiks dreiži aiztecēja. Pīnōce oktobris, un tāvs aizvede Anneņu uz školu. Daudz bārnu, daudz pazeistamu un svešu tur beja. Bet kas vysvairōk patyka, beja tys, ka školōtōjs biži stōstēja pōsokas, leidz osorom skaistas, par apbūrtim prinčim un princesem.

Klausūtīs jimīs, Anneņa sapņoja par Jezupu. Ari jys beja princis. Jys nōks un apprecēs jū.

Jā, bet kōpēc jys vylcynōjīs? Kōpēc jis nanōce, kai beja sūlējīs? Kōpēc lyka jai gaideit nu dīnas uz dīnu, biži skumt un raudēt?

Ni tāvam, ni mōtei Anneņa par tū nastōsteja ni vōrda. Jyuteigō bārna fantazija atroda atbiļdi šim vaicōjumim. Cytaižōk nabeja — Jezups beja apbūrts. Ļauni būri un rogonas jū beja apbūruši, un tagad jis staigōja kaut kur svešā molā, maklādams jū dīnu un nakti. Bet jys atrass! Anneņa ticēja, ka jys jū atrass. Kukaineiši un putni jam paleidzēs tikt vaļā nu burveibas lōsta, jo jys beja lobs. Tad jys atīs uz jū. Jī sēs rotūs vai rogovīs un brauks uz bazneicu. Daudz ļaužu tur byus, un vysi vērsīs uz jim. Oltora priškā jei nūstīs boltīs drēbēs, un zaļu mirtu vaiņuks byus golvā. Bazneickungs salaulīs jūs. Cik tad laimeigi, cik jautri jī byus!...

Tys beja skaists sapnis.

2.

Jei nabeja dzērdējuse, ka pogolmā važīs raustejīs un skali rēja Burka. Atsamūda tikai tod, kod ustobā leidz ar palāku suta mōkuli pōri slikšņam pōrsavēle daudz puišu un meitu. Un ari Jezups.

Sajyusmā jei nūlēce nu krāsla. Spridzeigom acim ilence Jezupu un vārōja kotru jō kusteibu. Jai lykōs, ka tagad jis ir palicis daudz skaistōks, izaudzis daudz lelōks.

— Nu, Anneņ, gaideji mani? — praseja Jezups, satvardams jū pazusēs un pacaldams augši gaisā.

— J — Jā! — nūlaizdama acis, jei kauneigi nūvylka, kad jys jū beja nūlaidis zemē.

— Še konfektes! — Jezups pībēre jai pylnas rīškovas.

Anneņai beja tik vīgli, tik labi! Skaistais princis beja atbūrts. Zalta zvaigznes mirdzēja vēļ spūžōk, jūceigīs syksnas stōvēja taipat. O, tagad jī varēs dzert kōzas. Trejs, četras dīnas!

Vēļ vairāk — vasalu nedeļu! Un jis nikur tod vairs nabrauks, dzeivēs pi jōs, dūs konfektes...

Kod jis beja apsasveicynōjis ar pōrejim, un mōte jū nūsādynōjuse golda golā uz krāsla, jis aicynōja meitini pi sevis:

— Mozō, ej šur un pastōsti, kai tev it školā!

Bet Anneņai nabeja jōstōsta. Tāvs ar mōti sasacanzdami izteice vysu, kū Jezups vēlējōs zynōt. Pa tū laiku jei varēja vārōt, cik smolkas jam drēbes, cik garas kaļovas un cik tōs ryupeigi nūsūdrynōtas. Ar lobū rūku jis vīgli glaudēja jai motus, bet kreisōs pērkstūs breiniški laistejōs gradzyni ar zalim un sorkonim akminim jōņūgas lelumā.

— Nazyn gon, kurū jis atdūs maņ, — sevī prōtōja mozō. — Es gon lobōk jemtu tū ar tū zaļū akmini. Tys gon namirdz tik spūži kai sorkonais, bet lelōks, — nu jei apsavēre sovus pērkstēņus, it kai izavālādama, uz kurō gon uzmaukt jū...

Bet jaunīšu lasejōs arvīnu vairōk. Ustoba beja pylna nu durovom leidz goldam. Mōte aicynōja jūs ūtrajā golā, kur varēšūt doncōt.

— Anneņ, ej šur, isim rūtaļōs! — aicynōja jū Paegļu Tekle un gondreiž raut aizrōve leidz. Pylna tērpstūšu jausmu, jei atsaraiseja nu Jezupa glōstim.

Ūtrojā ustobā vysapleik gar sīnom beja nūvītōti sūli. Kōktā pi golda atsasāda Dūbmeža Jūsts, kurs spēlejūt armōniku izstīpe tik garu, cik atļōve rūkas. Īskurbuši puiši nabeja skubynomi. Papirosom zūbūs jī meiksti pasalūceja meitu priškā, un ocumirkli ustoba piņyra jautrim doncōtōjim.

Anneņa sēdēja blokus ar Paegļu Tekli un breinōjōs, kōpēc tei lydžējim atsoka:

— Kōpēc tu naej doncōt?

— Napateik. Asmu nūkususe, — atsacēja Tekle, gondreiž tūksteidamōs. Jei kircynōjōs ar mozū, biži uzmazdama acis durovom, it kai kō gaideitu.

Pēc breiža tōs ari atsavēre. Tekle pīmīdze sev Anneņu klōt tik stypri, ka tei tikkū nāisaklīdze. Ustobā beja īgōjis Jezups. Lēni jys tyvōjōs.

Anneņai pōrskrēja tymss gar acim un ausīs sōka dunēt. Jei pīsamīdze pi Tekles: tei drebēja, kaut gon ustoba beja sylta un ikurnōta. Bet Anneņa dūmōja, ka Jezups, varbyut, īt uzlyugt jū. Kaidš kauns, ka jei namōk doncōt. .. Kaut jys naitu un nalyugtu jū!.. Ak, kaut jys zynōtu tū!.. Ak, kaut jam kaidš tū pasaceitu!..

Bet vyss izgōja labi. Jezups uzlyudze Tekli. Anneņai uztraukums nūsavēle nu sirds kai akmiņš.

Jei sēdēja, rūceņas salykuse klēpī, un apbreinōja jū: — Cik šmuki jys doncoj! Kai skaņ jō pīši, kad picāt kōju! — Navarēja nūsaprīcōt vīn. Acis smaideja pošas nu sevis.

Bet tod sirdī īgula klusa smeļdze: jei namōk doncōt. Cik gon naizsokami laimeigai vajag byut ņyu Teklei! Redz, kai jei smaida! Laikam, Jezups jai stōsta kū smikleigu. Drūši vīn stōsta, jo jei navar labi sadzērdēt trūksnī un pīglauž pi jō golvu. Ari Jezups pīsalic tyvōk. Vēļ mirklis — un, ak Dīvs! — Anneņai sirds apsastōja — Jezups bučōja Tekli. Bučōja taišni lyopōs. Jei smējōs un pīsaglaude vēļ tyvōk...

Kaut kas oss kai odota īsadyure sirdī. Dyure dzili un sōpeigi. Anneņa turējōs, turējōs, bet veļti. Spruka raudōt pynā koklā. Muzykants apturēja armonikas jautrajā skrējīnī. Tekle pīsaveidze pi jōs:

— Kas tev, Anneņ? Uz kōjeņas uzmyna? Soki.

Bet Anneņa klusēja.

— Nu soki tok! Kōpēc tu narunoj?

Atbiļdes nabeja. Mozajōs kryutīs tik plūsejōs apspīstas raudas. Osoras rejōs uz dybynu.

Mōte beja padzērduse meitu raužam. Pajēme klēpī un iznese mīrinōdama ōrā:

— Klusi, nu, naraudi! Jezups apsasmīs.

3.

Ar lelom pyulem mōtei izadeve Anneņu nūmīrynōt. Bet kōpēc jei raudōjuse, nivīns tū naizzynōja.

Eisi pyrms pušnaktim pōrtrauce dejas.

— Barōsim gaili! — gaviļēja meitas. Vīna īnese kūka čipeiti mīžus, ūtra aizgōja pēc gaiļa uz klāvu. Vysas pēc kōrtas pagrōbe pa sauvei un lelā riņči izbēre uz greidas.

— Anneņ, ej šur, pagrōb ari tu! — sauce jū Tekle, īsavāruse, ka mozō nūsaver žalom, izraudōtom acim.

Ūtru reizi navajadzēja saceit. Anneņa dareja taipat, kai tū beja nūsavāruse nu lelūs meitu reiceibas. O, tagad jei izzynōs, kod jai byus kōzas! Jezups tepat stōv, ari jys tū redzēs.

Īnese gaili, lelu ar sarepējušu seksti. Kotra nu meitom nūsatupa pret sovu izbārtū mīžu gubeņu. Jūsts skrišom apnese gaili trejs reizes ap vysu riņču un tod nūlyka pošā vydā.

— Cst! — un ustobā istōja kopa klusums. Skateitōju sīna amfiteatra veidā īslēdze gaili. Apjucis jys grūzēja golvu uz vīnu un ūtru pusi. Stōvēja uz vītas, nazynōdams, kū dareit.

Puiši ar zynkōri uzlyukōja jū, bet meitas klusom sevī lyudze:

— Lobais gaileit, ej un ēd nu munas gubeņas! Nu, pasagrīz šur, pasagrīz! Esi tik lobs!

Jezups jūkojūt pagryude Tekli nu mugoras un tod nūturēja, satvardams cīši pi placim.

— Ker, ker, ker! — gaiļs sasyta spōrnus.

— Ak, tu! Satraucēji gaili! — jei smējōs, atsagrīzuse, vārdamōs jam acīs.

— Dzīdōs, dzīdōs!

— Cst!

— Redzēs, kura pyrmō tiks pi veira.

— Nu tok natraucejit!

Un otkon vysi apklusa. Gaiļs nūgrūzēja golvu, pastaipeja koklu un sōka staigōt. Meitas aitzurēja elpu: ņyupat, ņyupat sōks ēst! Ak Dīvs, kura gon byus tei laimeigō!

Īlgi jis staigōja riņča vydā, īlgi mūcēja gaideitōjas. Kotru jō golvas pagrīzīni, kotru vysmozōkū kusteibu Anneņa īvārōja, naatlaideigi uzlyukodama jū. Nikō jei sev apleik naredzēja, namaneja, najuta. Gaiļs, mīži un Jezups — trejs lītas nūdarbynōja jōs prōtu, jyutekļus. Jei pat najuta, ka, ilgi tupūt, nūtērpa kōjas, ka jei beja saspīsta, ka jū mīdze...

Gaiļš vēļ arvīnu grūzējōs naāzdamš.

— Glups gaiļš.

— Pibarōts, pogōns!

— Varbyut jys naredz?

Bet kur nu jys naredzēja, jo grūzēja golvu. Otkon izslēja koklu un savācynōja spōrnus. Nūpleivōja meitom moti, aizavēle vīglōkī gryudi prūjom.

— Nikas prōteigs te golu golā naiznōks! — kaida zaudēja cereibu. Bet Anneņa nā. Jei ticēja nasašaubeidama, nimoz prōtā naiļaidama dūmas, ka gaiļš šūreiz varātu atsateikt nu sova pīnōkuma, kuru tys, kas zyn, nu poša laika gola jau uzcīteigi piļdejis.

Kod vysim jau beja apnykuse bezsekmeigō gaideišona, kod jī gribēja dzeit glupū gaili prūjom, jys sōka izrōdeit gribu stōtis pi dorba. Un nūpitnu gribu.

Vyspyrms pagōja pōrs sūļu uz prišku. Acis jam beja aprodušas ar spūžū gaismu, pats palicis drūšōks. Nūstōja taišni pret Tekli. Tei ivylka elpu:

— Kņōb, gaileit!

Bet nā, jys nūsagrīze molā. Nūlice golvu tik zemli, ka gondreiz gnēze aizsnēdze Palaidniku Apales mīžus. Tei jau gribēja īsaklīgt nu laimes, bet... Anneņa vēļ ticēja!

Gaiļš nūsagrīze ari nu jōs. Apgōja vasalu riņču. Un tod... Anneņa sasyta plaukstas: gaiļš beja kņōbis mīžus nu jōs gubeņas.

Kaida laime, kaidš priks!

Jā, kurs lai tū aproksta, kū izjuta mozō tymā breidī.

Bet tys breidis beja skaists, skaistōks varbyut kai poša laimeigōkō cylvāka dzeive.

Kod sajusma beja daudzmoz rimuse un ustobā īstōjis eiss klusuma breids, Anneņa, apsatvāruse Jezupam ap kōjom vērs celim, atgōzuse gaļveņu, vērēs jam acīs un ar dziļōkū pīpiļdējumu bolsā sacēja:

— Bet tagad, Jezup, tu Tekli vairs nadreiksti bučōt!

Skaļa smiklu vātra satrycynōja ustobu, bet Jezups un Tekle tymsi pītveika...

Cyrma azars

Teika

Saules tveice vaigus glōsta,
Olūts augši vilņus svīž,
Yudiņs burbuli kū stōsta,
Naminēt sirds nanūciš.

Divas mārgas, skrūzes pyldūt,
Sirdi kryutīs sytam jyut:
— Saulei pōrōk korsti syldūt,
Kaut kam baigam vajag byut. —

— A, nu nīki! Kotru dīnu
Versmi debess zemē mat...
Bīdnūs svīdrūs troškū sīnu
Myusu puīši skaudzē mat.

Nasam vāsas dzyras molku,
Lai jī spāku atgyun, spērgst.
Re, kai sauvi ceļ kai bolku,
Saule ar' kai rōvā mērkst... —

— Baigi, baigi! Šitik korsti
Bejis nav, kod launogs klēt...
Tu jau ari gaisu tvorsti,
Der mums vaigus nūskolēt. —

Mārgas nūlik zemē skrūzes,
Palukstīs vāsu smeļdzi smeļ.
Sōrtus vaigus, it kai rūzes,
Olūtlīmeņs pretim ceļ.

— Tūmār gurdums nateik mozōks,
Spāka nav, taipat kai pyrms —
Versmes speidums kļyust vēļ osōks,
Bailes sirdi grauž kai cyrms... —

Pēški zemes klēpis vōžās:
Olūts, it kai satrokōts,
Šļakstūt pōri krostam gōžās,
Aprej mārgas, vard un krōc...

Dažūs mirkļūs izgaist pļovas,
Redzīs tikai azars vīn.
Jytūt viļņu meikstōs skovas,
Atvolgst sagrudušais sīns.

Placūs vīgli ceļūt skaudzes,
Viļni tōs uz krostu nas.
Naizpētēs jaunōs audzes
Cyrma azarradeibas.

Vōrdu mārgas atminēja,
Un, kai vēlejās tū Dīvs,
Cikom myužūs godi skreja —
Azars saulē siļdeisis.

Tikai solu, tī, kur dzyna
Agrōk olūts straumei traukt,
Ņyu, lai vysi ļaudis zyna,
Tū par Mārgu solu saukt.

Ceļā augūt, krostā šļōpstūt,
Viļni šļupst kai cylvāks vacs,
Nazyna, ka pīt trōpstūt,
Dzērd tū vysi: jauns i vacs.

ALEKSANDRS ANCĀNS

Aprīli

Vēļ vakar pīkaļņē kai traips
Bej snīgs, un kūkūs šolca vēji, —
Bet šudiņ sylvā saulē spēji
Tō vitā zeme kyup kai klaijs,
Kas pōrgrīzts, maizei svaigai asūt.

Vēļ vakar lūgūs vāsums pyute
Un dōrzā kails bej ōbeļzors, —
Bet šudiņ plaukst jau pavasars,
Ik osnā paslāpts, kū mums syuta
Sylts saulstors, kaismi zemei nasūt.

Vēļ vakar snīgs ar leitu leja
Un kluss bej ceiruleits un strozds,
Jo aprīlis tim škita slozds,
Kas beistams, tūmār teikams beja, —
Bet šudiņ viņu dzīsmes skaņ...

Vēļ tikai vakar dobu mōce
Taid savaidis tukšums, ladā skauts, —
Bet tagad klōj tū zīdu auts,
Jo šudiņ sātā saule nōce
Un laukūs pavasaris tvaņ.

Berceuse*

Klusu, klusu mīdzenš nōk,
Aijā, aijā, jā!
Vīgli bērneņš īmigt sōk,
Aijā, aijā, jā!

Guli mīreigs, soldu dusu,
Lauki, meži seņ jau dus.
Sudrobmēness apgōž klusu
Zvaigžņu sītu — un otkon kluss.

Un kai zērneišus, kū tevīm
Rīškovōs bej' vactāvs bērs, —
Debess veitnēs dimantspūžōs,
Zvaigzneites ir mēness vērs.

Dusi soldī, mozais bērneņ,
Kūkūs vējeņš rimis jau,
Lyugšu Dīveņu par tevi,
Lai tev mīgā baigi nav.

Klusu, klusu mīdzenš nōk,
Aijā-aijā-jā!
Vīgli bērneņš īmigt sōk,
Aijā-aijā-jā!

* Šūpuļdziesma (franču val.).

MARTA SKUJA

Vysvalža gols

(Sonetu oktāva)

Vēsturiskī nūtykumi (sk. Indriķa hronikā XIII) autorei šeit nūder tikai par fonu lelim dvēseliskim pōrdzeivōjumim. Pēc apkaunojūšas bēgšonas, mira leiguma, piļš atpakaļsajimšonas Vysvaldis mēršt, naatstōdams teiša pēcnōcēja.

Īskaņa

Ai Jersika, piļš sena, diža, cāla,
Par liktiņupi myuža sorgūs stōvi
Pret svešu varu, izneiceibu, nōvi
Kai varons spāks, ciļts vīnōtōja kvāla.

Ai Jersika! ai stōsts, pylns skumu, žāla,
Kas dvēseli ar dziļu smeļdzi skōvi,
Kad zaļā pakaļnē maņ skateit lōvi
Kai dzelmē dzysa rīta saule vāla...

Ai Jersika! Skumst pakaļnē bārzs, zōle seika,
Ar saknem ciši takas apskaunūt, kur nōves its,
Kur diži sūli myna, lapna sirds reiz tveika,

Kur tautas liktiņš sōrtom myužu saitem sits...
Un sirdī īskaņ sērmō dzīsminīka steiga:
Ai Jersika, ai Vysvaldi, ai — asiņainais rīts!

Nakts Jersikā

Ai karaļ, nakts jau vāla! Sorģs pi vōrtim
Jau trešū raizi mainōs. Līgā snaudā
Piļs, īgrymuse rudiņš myglas autā,
Dreiž saule pasaceļs nu ausmas sōrtim.

— Grib nūmūdā byut sirds ar myžu skōrtim
Piļs seņčim, drabūt baigā liktiņjaudā:
Draud rītūs Īkškile, šei dzelžūs skautō,
Seņ škāps pōr reitim, asiņaini sōrtim.

Vēļ tovā tautā seņču gors nav zudis,
Kas mežūs, pūrūs, straumēs klivis cīts,
Un draugs vai nav tev dižais Daugerutis?

— Pret vilteibu i lōča spēks ir nīks... —
Pret vyltu — vyltu liksim! Nazuss, vaļdinīk,
Ciļts vīnōta! Dīvs sorgōs tū! Kō bāģ tovs mīrs?

Vysvolža bēģšona

Ai karaļ, steidzīs, spindzūt augsti šaujās
Pōr vaļņam īnainnīka bultas; līsmas
Kai rejeiģs zvērs, bez jaunās dīnas vīsmas
Piļs myurūs tverūt, nakti pōrškeļ straujas.

— Šeit munu cālū seņču gori skaunās
Ciļts styprom saitem; svātōs uperlismōs
Šeit dagti zvārasti: tū sorgōt brīsmōs.
Voi Vysvaldis lai nūdeveibai ļaunās?

Ai karaļ, steidzīs! Ceļš vēļ drūšs. Kaut naidnīks sōrtus
Vysapkōrt kyuris. Tev patvārums ir viņpusupes rosts!
— Kū leidz vairs Dignōju maņ zynōt naaizskōrtu?

Voi nava tovs i liktiņupes kreisais krots?
Tu ciļti glōbsi! Steidzīs! — Dryums ver karaļs vōrtus
Aiz sevis. Smogs jam sūlis, gōjiņš naparosts.

Jersikas degšona

Ai Jersika, ai munu seņču mītne,
Ai munu dīnu līcineica svātō!
Ai tāvu piļsāta, seņ izradzātō —
Ņyu-baiga, nabeidzama līsmu veitne...

Ai nagūds, kauns! Ni dzēst, ni atvaireit, ni
Glōbt, ni svāti atrībt nav vairs munā spēkā.
Vyss jimts, vyss pamasts, glēvi pazaudāta
Ir dzymta, gūds, ciļts ticeiba un mītne.

Es nūdevējs, zams, vōjs un nūžālojams.
Na bēgt, tik mērt maņ pīnōkums bej eistais.
Vīn nōvē sūlis nūsūdomais izlobojams. —

Ai karaļ, Vysvaldi, vēļ naidniks neistais
Nav rimis. Ciļts sauc tevi! Pazamōjums
Jū skōris dziļōk. Tur tovs gōjums eistais!

Atbiļde Veiskupa Syutņam

Ai Jersika — ai, lōsts par munu golvu,
Kū likt maņ byus ar naida pylnu kryuti!
Kam, Dīvs, šū ryugtū zamōjumu syuti,
Lai sajimt tū, kas myužūs muns, kai bolvu?

Lai palnu kaudzi sajimtu kai bolvu,
Kad laupeits vyss, kas dōrgs un svāts! Ir gryuti
Lyugt mīru, atrībe jo vīn trauc vysu byuti...
— Ai karaļ, gaida vēstnesis ar mīra spolvu...

Vai karalis vairs es, vai muna tauta — muna?
Vyss palnūs vārsts; kai vojōts vušku bors ciļts dyukstīs
kleist.

Vai sameitam vairs mīrs, vai reita zvoni zvona?

— Ai karaļ Vysvaldi, — i lauztam kūkam rātas dzeist.
Ciļts gaida vodūni, piļs — cēlēju pēc ceīņu tvona. —
Teic syutņam — jā! — Styngs raugōs tōlēs skots, un
svīdri leist.

Vysvalža atsagrīžona

Ai Jersika, ai svātō drupu kaudze!
Es kailom pādōm tovas nūras skaru
Kai nūžēlnīks. Ļauņ atsagrīzt, lai varu
Šais pakaļnēs, kur snauž ciļts seņču audzes,

Rast mīru sirdei, pazamōtai daudzi.
Ļauņ ceļus, lūceitus pret svešu varu,
Pi tevis likt, kur myužus, dižus, garus
Ciļts vodūņus tu sorgi, svētej, saudzi.

Ļauņ munai pīrei, vyltus skupsta aptraipeitai,
Šais palnūs škeisteitīs! Ļauņ dvēselei, kū pylda naidis,
Nu lōsta, zamas atriēbs kļyut atraiseitai!

Ļauņ maņ uz drupom jaunu dzeivi sōkt, lai sōpu vaidis
Ir otkoņ tautai svešs, ņyu — dyukstīs izkaiseitai.
Ai Dīvs, lai nanūsavērš vairs Tovs Svēteitōja vaigs!

Vysvalža nōve

Ai Jersika, ai seņču mītne svātō,
Ai tāvu montōjums, seņ lamtais!
Ai — tautas varoneibas lapnums jamtais,
Ai — būjā eja, laikūs nadzērdātō!

Vai dzimt, vai dzeivot, man bej tovā sātā,
Lai zustu, divkōrt zamojūtīs, jamtais,
Bez miņas aizejūt? Es — nōvei lamtais,
Seiks nīks, kū, ļauni smīdams, liktiņš mātoj.

Kas dzeive ir, kas dorbs, kas zīdōšonōs tautai,
Jo myužs — tik bultas skrējīņš straujs, kas šaipus
mērķa kreit!

Tad lobōk nabyut, lobōk bultai naizšautai...

— Ai karaļ Vysvaldi, vēļ ceļsīs tys, kas kōjom meits!
Vērs skotu nōkūtnē! Lyuk — dižas gaismas skautai,
Aust tautai vīnōtai aiz godu syntim reits.

Izskana

Ai Jersika, piļs vīta diža, cāla,
Par liktiņupi myuža sorgūs stōvi
Pret svešu varu, izniceibu, nōvi,
Kai varons spāks, ciļts vīnōtōja kvāla.

Ai Jersika! ai stōsts, pylns skumu, žāla,
Kas dvēseli ar dziļu smeļdzi skōvi,
Kad zaļā pakalnē maņ skateit ļōvi,
Kai dzeļmē dzysa rīta saule vāla...

Ai Jersika! Skumst pakalnē bārzs, zōle seika,
Ar saknem dzili takas apskaunūt, kur nōves īts,
Kur diži sūli myna, lapna sirds reiz tveika,

Kur tautas liktiņš sōrtom myužu saitēm sīts...
Un sirdī izskaņ sērmō dzīsminika steiga:
Ai Jersika, ai Vysvaldi, ai — asiņainais rīts!

Breinūs es

Breinūs es, cik klusi
Ausma sauli īdagusi
Sōrti myrdzūšajūs reitūs.

Breinūs es, cik klusi
Saule zīdu atvārusi,
Zylsōrtajūs saptņūs veitū.

Breinūs es, cik klusi
Dvēsle, smaržā nūreibusi,
Nese laimi seņgaideitū.

Svātkūs

Maņ spuldzi īdegt rūka nasaceļ:
Vēļ telpu gaismoj tymszaļš egles zors
Un sveču dzīsnā myrdzūšs debess gors.
Sirds šajā mīrā mirkli veļdzes smel.

Un lyugsna atplaukst nūgurušā vaigā:
Lai nūmūdā par tevi klusais gaismas gors,
Par tovim celim tōlā tundrā, taigā.

AUGUSTS EGLŪJS

Mōtes aicynājums Zimassvātkūs

Svātku vokors lūgā stājās klusi,
Zvaigznes otkon gaišok mirdzēt sōk,
Skotūs es aizvīn uz ceļa pusi —
Varbyut bārni muni cimā nōk.

Izauklēju, izaudzēju vysus,
Atdevu jums vysu, kas maņ bej,
Dzeives namīrs sauce tōlēs jyusus,
Bej par šauru ustabeņa šei.

Ir jau labi pabyut svešos molos,
Cikom sirds vēļ jauna kryutis ir,
Meklēt dōrgakmiņus zemes olos,
Slōpt pēc tō, kū bezgaleiba škir.

Bet, kod svātkus katedrales zvona,
Egleitēs kod atmirdz boltais snīgs,
Bārni, vīntuleibas, vīntuleibas gona,
Atnōcit pi manis! Kaidis byus priks! —

Goldā boltu goldautu tod klōšu
Un zam tō tik soldi smaržos sīns, —
Klusā lyugšonā pret Pesteitōju stōšu,
Kas reiz dzyma nabadzeigs un vīns.

Zyrgu sajyugsit kai bērneibā jyus poši,
Ilkšam klōtu sisit zvaneņu,
Cauri pīsnygušam mežam braši
Brauksim mes uz boltū bazneicu.

Svātku vokors lūgā satymst klusi,
Zvoni lēni, lēni skaneit sōk,
Bet es skotūs vēļ uz ceļa pusi,
Varbyut bārni muni cimā nōk.

Vokors

Saule lēni nūgrymst egļu sylā,
Rūžaiņš purpurs mōkūņmolas sadz;
Azars klusi tynās myglā zylā,
Mēness bōlu vējlukturi dadz.

Polsā gaismā izzyud dīnas tōli,
Pōri laukim tymsas ānas kreit,
Nakts it vīgli klusim samta sūlim
Tymsūs mīra pologūs myus teit.

Rudiņa saulei

Cik skaista gon esi tu, rudiņa saule,
Lopōs bōlōs kod speidi,
Līkās, ka nūklōsi pasauli vysu
Ar zaltainu mīru kod breidi. —

Rudiņa saule, tev pretim maņ dvēselē
Ilgu pylns olūteņš irdz, —
Vai tovu lelū, dīviškū mīru,
Kaidu reiz montōs šei sirds?

ČENČU JEZUPS

Piters Vylāns

(Romans nu Latgolas atmūdas laikim)

F r a g m e n t s

Baigus laikus pōrdzeivōja myusu dzimtaine nu 1905. leidz 1907. godam. Daudzeji cerēja, ka caur uzlīsmojūšim namīrim tiks pīpīldeitas ari latvīšu tautas dybynōtas praseibas par zemi, vīnleidzeibu, par tautas pašnūteikšonas tīseibom. Cereibas navīn napīsapiļdeja, bet nūtyka kas ļaunōks: namīri tyka apspīsti ar tymā laikā naīdūmojamu bordzeibu.

Pīdzirdeitī krīvu karaveiri, jōtnīki un kazaki dadzynōja mōjas, bez kaidas tīsas apšōve cylvākus, vysaidi beņdēja un spydzynōja pat taidus, kurim nabeja nikaida sakora ar namīrim.

— Še tev breiveiba! — bīži klīdze krīvu vērsnīki, lykdami nūpērt kotru gōjēju vai braucēju, kuru seja tim nabeja pa prōtam.

Tī beja šausmu laiki, kuri vēstures lopōs ar ašņa burtim byutu irokstami.

Tymā laikā es beju vēļ jauneklis, lai gon jau volkōju Krīvijas golvas piļsātas augstskūlas studenta speidūšū formu. Krīvijas studenteibai pīkryta īvārojama, daudz reizes pat vodūša lūma ceīņā pret cara patvaļdeibu, ceīņā par breiveibu. Šamōs ceīņōs Krīvijas studenti arvīnu beja pyrmajōs ryndōs, seviški tys sokams par golvas piļsātas studentim, kuru pīmāram sekōja ari citi. Bīži vīn taisni studenti beja revolucionaru organizaciju priķšgolā.

Augstskūlu profesori un citi pasnēdzēji parosti beja liberali nūskaņōti pret tūreizejū Krīvijas ikōrtu, kū jī paude lekcijōs un seminarūs, šaidā pat gorā audzynojūt ari jaunūs studentus. Pat botanikas pasnēdzēji sovōs lekcijōs, runojūt par augim, saleidzynōjumā atroda daudz taida, kas runoj pret cara patvaļdeibas principu, kū turpat uz vītas pastreipōja studentu

prīškā. Dabeigi, ka pi taida profesoru sastōva, augstskūlas mōceibas spāku ryndōs navarēja tikt cara pīkritēji, bet, jo ari tyka, ilgi napalyka, taidu arvīnu nūstyume molā, un pi tōs nūstumšonas seviški aktivi beja paši studenti.

Naatkareigi nu socialō stōvūkļa, naatkareigi nu tauteibas, studenteiba vysumā arvīnu augši turēja breiveibas karūgu, jimdama aktivu daleibu ceinōs par breiveibu, taišni pyrmajōs ryndōs stōvādama. Te leidza gōja krīvs i pūļs, latvīts i leitovīts, gruzins i tatars. Te kūpā turējōs kai zemņiku un strōdņiku, tai ari muižņiku un augstōku irēdņū dāli. Krīvijas gubernatoru, generalu, senatoru dāli un meitas, kas apmeklēja augstskūlas, parosti turējōs leidza ar pōrejim studentim.

Dabeigi, ka krīvu voldūšōs apryndōs studentus uzskateja par navālamu elementu, vysaidim leidzeklim jūs apkarōja. Beja pat taidi gadejumi, kur policija ībruka studentu sapuļcēs un vysus sapuļcē asūšūs studentus nūdeve kara dīnastī, izsyuteidami pat uz Sibirijas pulkim (kara dīnasta laiks tad beja ap 2 1/2 godim). Bet tys nikō naleidzēja — palykuši turpynōja īt aizgōjušū ceļus. Voldūšū apryndu acīs vōrdi: students vai revolucionars — dumpinīks beja gondreiz vīnvērteigi sinonimi.

Sabīdreibas nūskaņojums pret studentim turpretim beja cytaidōks. Sabīdreibas acīs mes, studenti, bejom breiveibas dūmas paudēji, breiveibas karūga nesēji, "tautas zīds", kai tūlaik saceja. Pītyka pasarōdeit studentu formas tārpā, provincē seviški, lai jau ar tū pošu baudeitu zynomu uzti-ceibu, politiskū īpaši. Pat augstōkōs omota personas provincē nasakautrēja studentu klōtbyutnē aplīcynōt, ka jī apbreinoj studentu idealismu un pašuzuperēšonūs vyspōreibas lobā un leidzjyut jūs centīnim. Bet saime, bārni, stōvūklis — grybūt nagrybūt asūt jōlic mugora, jōklausūt, kū augstō priksnīceiba pavēlejūt pat personeigu uzskotu ziņā. Tai tys beja tymūs laikūs!

Es personeigi navarēju jimt vysai aktivu daleibu studentu vyspōrejā dzeivē. Vajadzēja pašam peļneit maizi, ar kū iztikt, vajadzēja mōceitīs, bet golvonais, — es, kai ari citi latvīši — studenti, vysu breivū un pat nabreivū laiku, atlycynōju nacionalam dorbam, kurs nūritēja gon legali, gon nalegali, slēpūtīs

nu uzraudzeibas istodem. Beja ari vēļ vīns apstoklis. Kai cylvāks, kurā rit paaudžu zemņika asnis, es pēc byuteibas navareju byut eisti aktivs revolucionars, sasaceļšonu organizeitōjs. Beja tūmār breiži, kad navareju atsaraut, poša gūda dēļ nadreikstēju izpalikt nu vysporejōs studentu kusteibas. Un taidūs breižūs es nasaslāpdams gōju leidza, vai tys beja augstskūlas telpōs, vai uz ūļneicas. Na reizi dabōju ari nūsēdēt policijas icirkņa telpōs, cauri tūmār tyku ar vasalu ōdu. Kaidu reizi studentu demonstrācijas laikā kazaku puļceņš, pa labi un kreisi ar "nagaikom" cērzdami un kailim zūbynim vycynōdami, atdaleja nu vysa pulka kaidus 200 studentus, ari mani tymā skaitā, ileņce myusus vysapkōrt un dzyna uz policijas icirkni.

Dzīdōdami un vysaidus jūkus taiseidami, mes ejam, pat ar kazakim sōcam nūdybynōt draudzeigas atteiceibas. Lai jau borgi tī grib izalikt, cylvāki vīn ir, navar nasasmīt par myusu jūkim un osprōteibom. Te apskrīn ziņa: divi studentu vodūši darbinīki ir myusu pulkā, tim jau lelas napatikšonas draud, kad rūkā tyktu, — jōglōb! Pēc eisa breiža ar rūku zeimem sasaprūtām ar publiku, kura, nasaskotūt uz kazaku "nagaikom", nav atbaidama, un myusu gōjiņš apsastōj. Vīnam ūtram teik ar "nagaikom", taipat naleidz borgō lomōšonōs, kailu zūbynu vycynōšona un zyrgu trenkšona taišni mums vērsā. Mes nalūkami stōvam uz vītas un dzanam zūbgaleibas. Pa tū laiku vīnā molā pi mums klōt teik publika, mes atspīžam sōnim pōrs kazakus, un divi myusu vodūši darbinīki leidz ar nadaudzim citim, kas baileigōki, ir prūjom, publikas vydā. Nu meklej tūs! Tad mes, kazaku apsorgōti, mīreigi turpynojam ceļu uz icirkni, kur sōcās nūpratynōšona. Tei īsavalk garumā, tik ūtrā dīnā beidzami teik cauri. Pa nūpratynōšonas laiku policijas darbinīki staigoj pa myusu vydu, draudzeigi sasaruņoj. Te kaidis pinōk pi manis.

— Maņ nūrōdeja uz jums, ka asūt latvīts, — jys soka latviski.

Īsarunojam, atminim kūpejōs paziņas.

— Kad īsit uz nūprotynōšonu, īsakōrtojīt, lai tyktu pi ūtra golda, tū varēsīt, — soka šys īrēdnis un seiki aproksta ustobas ikōrtu, lai es tyktu eistā vītā, — tad iztiks ar šū vīn sēdēšonu. Mes sagrūzeisim it kai najauši jyusu uzvōrdu, lai vālōk nivīns

gyusu nasadzeitu. Par gyusu paroksta naskaidreibu gyus jau paši pagōdōsit.

Tai palyka un tai ari nūtyka na ar mani vīn. Bet daži dabōja nūsēdēt pa mēneši trejs, kurā laikā pacīteigi mōcejōs.

Kaidu cytu reiz (tys beja golvas piļsātas nūmalē) lita beja jau nūpītņōka, jo kaidis provokators, kura personeiba natyka nūskaidrōta, beja sōcis šaut uz kazakim, ivaiņōdams zyrgu. Bet es tyku cauri, pōrlācūt ļūti augstam vasarneicas žūgam, tik capure un vīna galoša palyka aiz tō. Vasarneicā dzeivōja maņ sveša saime, kas paslēpe mani, bet citi pa tū laiku it kai dzynōs maņ pakaļ pōri pogolmam, saukdami un klīgdami. Viļteiba izadeve, bet tikai ūtrā dīnā dreikstēju laistīs prūjom, jo ūšķeri blandejōs apkōrt. Kad es pēc kaida laika atnōču pasateikt šai saimei par patvārumu, tad raudzeju tikt pōri tam žūgam. Nikai nasaveice, pat īsaskrīnūt naiznōce pōri tikšona. Bet tūreiz, kad kazaki beja aiz mugoras, tyku...

Šymā pat gadejumā interesants sagadejums: kai tū vālōk nūskaidrōju, taišni daži nu tim kazakim, tūreizejim myusu vojōtōjim, lelō pasaules kara laikā beja munā teišā padūteibā un sauce mani par "labdzimteibu". Tai krystojās cylvāku celi!

Šī nadaudzī pīmāri, kurus varātu papyldynōt ar naskaitamu daudzumu, lelā mārā roksturoj tō laika apstōkļus un atteiceibas, kai ari Krīvijas studenteibas lūmu ceiņōs par breiveibu. Šū ceiņu laikā augstskūlu slēdze pa vairōkim lōgim. Slādz, tod ļaun darbōtīs, otkon slādz...

Kaidu reizi šei slēgšona beja paradzāta uz garōku laiku. Ar tū maizes peļņeišonu ar' beja kai beja, gōja pagryuti. Tamdēļ es bez lelas dūmōšonas devūs uz dzymtū pogostu — uz tāva mōjom, nu kurīnes jau nōce ziņas, ka manis pogostā gaidūt.

* * *

Vēļ napaspēju tāva mōjōs kōrteigi nūkrateit ceļa putekļus, kod jau sābri — tyvōkī un tōlōkī — klōt. Cik daudz ir kū runēt, cik daudzi — kōrtōt! Maņ vajag īt uz pogosta vaļdes un pogosta tīsas sēdem, kai ari apmeklēt pogosta sapuļces ("shodkas"). Un jōsoka, ka daudzi muni padūmi un prikslykumi teik pījimti

un izvasti dzeivē, bet tim gon nav nikaida revolucionara rokstura, jo par taidu nauzskota mēģinājumu pīspīst muižu jimt daleibu ceļu lobōšonā. Pogostā tyka nūorganizeita pašaizsardzeiba, kaut kas tautas milicijai leidzeigs; teik atcalti mīsas sūdi (pēršona). Mēģinoju īvest kōrteibu pogosta sapuļcēs. Pats par sevi saprūtams, teik gōdōts par latvīšu avižu izplateišonu. Vītejā pogosta skūlā privatā kōrtā sōču mōceit latvīšu volūdu, kam seviški nasapretoj ari vīneigais skūlōtōjs — krīvs, kas pats latviski naprūt. Pats par sevi saprūtams, ka nikaidas atleidzeibas par dorbu skūlā nasajamu, — asu priceigs, ka ir īspēja tur strōdōt.

Iznōce sasādurt ar ļaunom parōdeibom pogosta dzeivē, caur kū rūnās īnainīki. Es tūmār naatsalaižu nu sova ceļa. Bet napaīt gars laiks, kai dzymtō pogosta zeme maņ palik par korstu. Kaidu vokoru pi manis īskrīn ar putōs sadzeitu zyrgu kaidis zemnīks nu attōlōkas sādžas un pastōsta, ka mīstēnā ijōjuši sveši jōtnīki un meklejūt pēc manis. Gaidūt tik uz "uradniku" (kōrteibnīku), cikom tys sakōrtōs zyrgu leidza braukšonai. Tū zemnīkam pastōstejuse "uradnika" sīva.

Nav ilgi kū gudrōt. Uz otru rūku sasagērbu, pakeru dažas grōmotas, drēbes un cytu napicīšamū, tad vēļ ādamū un pa pērts stidzeņu laižūs plašā pasaulē. Brōļs pādu jaucēja lūmā kaidu gobolu mani pavoda, tod atsagrīž atpakaļ. Nu es palīku vīns, un plašō pasaule maņ draugs. Cik ilgi es dzeivōšu, šōs drausmeigōs zīmas nakts naaizmērsšu nikod. Soltums gon nalels, ap 12—15 gradim. Sābru vīnsētnīku sātas nav tōli, bet tur rōdeitis navaru — lobōk ar leikumu tikt tom apkōrt. Pa ceļu ari īt nadreikstu. Jo kur godōs pōri ceļam īt, vajag uzmaneigi jaukt pādas. Atlīk tik brist pa dziļu snīgu. Byutu bejis kaut garūs zōbokūs — kōjōs parostōs kūrpes.

Un tei vīntuleibas mūcūšō sajyuta! Nu sōkuma vēļ šai tai īt ar brisšonu, bet pēc nagara laika jau jytūs galeigi paguris.

Vyss svīdrūs, kai nu mōrka izvylkts. Apstōt uz garōku laiku nadreikst — pasolts. Lai nūteik, kas nūtykdams — īšu atpakaļ, — sōcu sprīst sevī, — lai tīsoj. Bet jo bez tīsas tepat uz vītas nūšaun, kai jau ir bejis na reizi. Voi naktī vēļ vozōsīs ar tū dumpinīku studentu — lobōk krūgā padzeivōt. Bāgūt

nūšauts — un līta cauri. Nikaidu paskaidrojumu navajadzēs, nīkas ari napraseis.

Šōs dūmas pīdūd maņ spāku ceļa turpynōšonai. Brīnu tōlōk. Galeigi pagurstu. Tai labi byutu — atsasēst snīgā un aizmigt. Kaut uz breiteņu atsasēst snīgā, atsapyust — tōlōk it navaru. Nu jau sēžu snīgā, acis it kai verās citi. Te myusu pat solā — tei nav tōli — dzērdīs nykna suņu rīšona. Uzatryukstu kōjōs. Jā, tys ir Taksis, kas rej, pēc bolsa tū pazeistu. Tu, meilū Takseit, kai es grybātu byut tovā vītā — tev ir sova budka, bet maņ... Atskaņ šōvīni — vīns, tad ūtrs. Voi byus trōpeits? Varbyut. Takseits aizasmīkst un jau aiz klāva vēļ nyknōk rej. Varbyut trōpeits, bet dzeivs palicis. Taksi, Taksi, tik naskrīn uz munu pusi, tu vēļ nūdūsi mani, pats tō naapsazynōdams. Nā, Taksis skrīn uz cytu pusi, uz kula pusi, byus labi. Rupi bolsi svešā volūdā, ar lomu vōrdim. Mōt, mōt, — kam es tev sagōdōju šōs cīsšonas... Jo byutu īrūcis, ītu un vysus nūguļdeitu. Mōt, mōt, — kū tu tur sauc vai klīdz, voi tī eļnes gorī byutu tevi sytuši? Jo tī kaut pērstu tev pīdūrs, es dabōšu zynōt, kas tī taidi, un pat eļnē sadzeišu jūs, lai atribtu tevi. Kas ir muna labklōjeiba, muna dzeiveiba pret tovu mīlesteibu! Naskumsti, mōt, kotru tovu osoru es ar ašņa straumem izpērksu. Maņ jōdzeivoj, leli spāki jōsajam.

Palīk klusōks. Tik kēdē apkōrt myusu ākom nūvītōtī sorgi sovā storpā sasaklīdz.

Lobam pulkam tur vajaga byut, — na mozōk kai 25—30. Voi tī byutu sasagatavōjuši ari uz taidu varbyuteibu, ka mani ar spāku aizstōvēs, kai zemnīki tū vairōkkōrt beja sūlejuši?

Zemnīki — tautīši, kur jyus? Jums tak vajadzēja dzērdēt šōvīņus, vajadzēja dzērdēt rupūs bolsus un rupūs lomu vōrdus, kas pyrmū reizi skaņ munā tāvu tāvu sātā. Nivīna nu jums ni dzērd, ni redz. Kotrs sovā koktā īsarōvuši, jyus sēdit un gaidot, cikom pīnōks ari jyusu pošu kōrta. Pa vīnam, pa vīnam, kai jārus apkaus. Es naprosu, lai jyus aizstōvit mani, tys nav vajadzeigs. Bet jyusu pīnōkums, cikom es naspēju, aizstōvēt munu mōti, navareigu sīvīti, kas maņ dzeiveibu davuse un ar sovu uzuperēšonas pīmāru taidu dzimtīnes mīlesteibu manī

idvāsuse, ka es nu tās, jo ari grybātu, navarātu tikt vaļā. Kur jys, muni labprōteigī aizstōvi?

Dzērd ustobas durovu klauudzēšonu, otkon rupi bolsi pogolmā. It kai ītu uz škyuņa pusi? Manis tur meklēs, ar zūbinim sīnu dūrsteis. Lai īt, lai meklej. Ni šudiņ, ni reit, ni pareit jī manis nadabōs. Paciteibu, meilū māmeņ!

Un es ar divkōršu spāku tōlōk brīnu pa dziļū snīgu. Tagad manī radīs lels naizseikstūšs spāks, kuram, likās, nav rūbežas. Maņ jōteik leidz vīnsētnīka Klimāna mōjom, ap 2 1/2 kilometri lels gobols byutu jōnūt. Bet zīmā, nakts laikā, bez ceļa ejūt un pādas jaucūt, byus daudz tōlōk. Vysa apkōrtne naktī izalīk kai sveša, napazeistama. Ari tur, kur uz sovīm laukim bērneibā lūpus ganēju, nūsamaļdēju, cikom tyku pi treju egļu pudura. Kur nu vēļ pa svešīm laukim! Klimānu mōjōs es byutu drūšs — tur nav pļōpu, pi tam tur nav tyvu sābru. Ari nivīns nadūmōs, ka es tur varātu byut.

Gon varēju apsāmet cytōs tuvōkōs sātōs, gondreiž kotrā sātā drūsi varātu meklēt patvārumu. Maklātōji tūmār var sajūt kotrā pogolmā. Ari mēles nanūtūrēs. Kai lelu naizpaužamu nūslāpumu pastōsteis sābru meitom, nu turīnes īs tōlōk, cikom tiks nadrauga starostas ausīs, kurs drūši vīn byus uzajēmis labprōteiga ūškera omotu. Šys starosta palyka par munu lelōkū īnaidnīku munu atklōtū vōrdu dēļ, ka bez buteles pi jō navar tikt klōt, kai tys patīseibā ari beja. Vēļ šū pat vokor jys mani redzēja, jys vysas pyules pīliks, lai dabōtu mani rūkā. Jo tik daudz veiru vajadzēja syuteit, tad apvainōjums uzstōdeits vysā nūpītns... Lai meklej i vīni, i ūtri, tūmār nadabōs.

JŌNS KLĪDZĒJS

Debešu puse

It kai vysnūpītņōkū litu apsvārdams, Ontiks kreisū rūku ibōze zylūs lynu bikšu kabatā, bet ar lobū glaude atpakaļ sovus nūsagatavōjušūs rudzu krōsas motus un vērēs uz ceļu, un ōtrumā nikō navarēja izdūmōt, kas tī taidi braucēji, kas ņyupat izrikšōja nu prīdaines. Voi tei beja zyrga gaita, voi ari kaidreiz jau dzērdāta rotu skanēšona, kas saceja: ir un ir pazeistami, bet vēļ navar pazeit, kas jī ir. Tod pēški atmiņa atvēre sovu aizturātū gaismu. Jī tī ir, jī obi! Voi es aizmidzis, ka tik ilgi tū navarēju isadūmōt! Taidis zyrgs ar boltu zeimi pīrē nabeja radzāts nivīnam cytam, kai tikai jaunajam radinīkam Jezupam nu Pataļčim, uz kurīni pagōjušā zīmā aizvede myusu Zuzi!

Braucēji jau beja tyvōk.

Ontiks pīsyta ar mōlym nūzistū dalnu pi pīres un, paskrējis uz upes molu, ar uzašyupōšonu uzasvīde rasnō veitūla zorā un vārōja. Kai tod! — tur pi Jezupa placa sēdēja Zuze. Veris, zylū lakateņu sasejuse taidā kicē, ka ni pazeit! Un Jezups — kungs, kas par kungu! Šam golvā malna platmale kai prāvestam. Grūžus tur sastīptus ar obejom rūkom. Voi tod šam zyrgs tik troks skrējējs? Koklu gon tys nas salīktu kai gaiļa seksti.

Braucējs laikam pīdyure meļņam pi sōnim, jo tys pa teiruma ceļu sōka skrīt taidu riksi, ka aiz rotim pasacēle putekļu mōkuļš un kai miļzeiga palāka aste izastīpe par vysu Dzērkaļu teirumu, bet pajyugs, šū asti aiz sevis vylkdams, jau trejūs mirklūs beja pi rejas, kur ceļš lice lūku uz sātas pusi.

Ontiks pamete skotu uz ustobas golu un redzēja, ka tāvs boltā kraklā beja izgōjis cīmenim pretim un vēre vaļā lēlūs, zali krōsōtūs pogolma vōrtus. Beja gon miļzis tys Jezupa meļnis, caur vōrtim ībraucūt, pajyuga kūplys tikkū tikkū naizamete vōrtu jumta molā! Tod nu gon mōtei byus taisneiba, ka Jezups asūt bogōtōkais saimnīks Pataļčūs. ņyu Ontiks pīminēja ari tū, ka vakar mōte beja minējuse par vēstuli nu Pataļčim un ka jī te byušūt cīmā. Atbraukt par četrim pogostim

nabeja nikaidis jūks, un tū, prūtams, varēja tikai Jezups, kam taidis zyrgs.

Ontiks vēl pasašyupēja un pasviļpēja veitūla zorā. Ir gon skaista taida sastdine, kod cīmeni brauc! Šūvokor un ari reit mōte dūs, cik gribi, ēst pīnā captu peirāgu ar īvōrejumu. Ontiks zynōja, ka mōtei ir kiršu burkas vēl, nu pagōjušō goda. Jei pastenēs, pastenēs sevī un gon jau atness taidā reizē jo na divejas, tod vīnu burku drūši gon. Jā, jā, varbyut pat mada škeivs var pasarōdeit... Seņ jau byutu lobōk bejis, jo par pogroba maņteibu vaļdejis tāvs. Bīžōk iznōktu apteit ap mēli šū voi tū soldonu. Ar mōti gryuši kaut kū lobu sarunōt. Jai vīnmār tys pats sokomais: "Kuš! Lai pastōv kaidai lelōkai vajadzeibai!" Ej tod nu sagaidi tū lelōkū vajadzeibu — Zīmāssvātkus, Leldini voi ari taidu reizi, kod vēl kaida nu mōsom sōks precētīs, kur tagad vēl tikai jūlija sōkums!... Paļdis Dīvam, ka šudiņ tik pēški gadejusēs taida lela dīna! Ir gon tei Zuze loba mōsa, un jōs Jezups ari lāga cylvāks.

Šymā breidī Ontiks jūs obejus miļōja nu sirds, jo kai gon varātu namīļōt taidus cīmeņus, kas eistā laikā beja protuši atbraukt un — kai Ontiks tū paredzēja — te īnest tik daudz pōrmaiņu uz lobu!

Ontiks nūlēce nu veitūla zora un palākdams skrēja atpakaļ pi gūvim, bet jō palākais draugs ar bryunajom ausim — Žiks, jautri rīdams, skrēja jam pretim. Žikam bez Ontika beja sasametis garlaiceigi. Tys pīsaslēja draugam pi placim, ar sorkonu un korstu mēli nūlaizeja zūdu un, nūsalaidis otkon uz sovom četrom, nūsmīkstēja: — Sveiks! Es tevis ilgi naredzēju. Kur tu beji pazudis?

— Žik! — Ontiks saceja, uzsyta draugam uz placa un aplōsteja ausi. "Šūvokor tu dabōsi kaņci maizes vairōk nakai parosti. Ai, nā — kas tys ir sauss kaņcis! Tu dabōsi ari cyukas gaļas škēli uz kaņča. Šūvokor sātā ir meili, gaideiti cīmeni — Zuze ar sovejū. Tōpēc mums obejim klōsis labi!"

Žiks pakustynōja asti divreiz uz vīnu un ūtru pusi. Tys nūzeimōja: — Saprūtu. Paļdis, draugs!

— Tu esi gudrys, Žik, na taidis kai tys ūtrys, kas sēd pogolmā, važōs pīsits. Nu, zyni — tys Niks! Tam ir tikai zūbi un reikle, bet tev ir golva, kas gaļveņa! Tu zyni, kū nūzeimoj

draugam byut. Un mes divi vīn esim draugi. Vairōk mums ari navajaga, voi nā?

Žiks cīši vērās Ontikam acīs un otkon kustynōja asti divreiz. — Prūtams!

— Tagad, Žik, tev ir vēļ tikai divi godi. Ō, kod byus tikpat kai maņ tagad — divpadsmit, tod tik tu redzēsi, kū mes obi breinumainu taiseisim!

Ontiks pasavēre uz gonompulka pusi. Voi, kur tys vucyns beja gon razgaļš vīnmār! Otkon vysu sovu saimi īvedis mīžūs!

— Žik! Pakust! Skrīņ un pakroti tur tam jō boltū vylnu!

Žiks kustynōja asti tikai vīnu reizi.

— Kū — nasaproti? Voi tev varbyut bailes nu vucyna? Tu augumā lelōks par tū sprūgainū maisu un spāka tev aiz lyupas vairōk nakai šam obejūs rogūs! Fui!

Ontiks parōdeja ar rūku, un Žiks aizgōja kai sviļpīņš. Aiztrīcis zagli nu nadorba, Žiks tikpat ōtri beja atpakaļ.

— Tagad tu palic te vīns un verīs, lai byutu kōrteiba! Es aizskrīšu pasavērt, kas tur sātā. Labi?

Žiks pamōve gon divreiz ar asti, bet tai žēli nūsavēre Ontika papīžūs, kod tī pa gaisu vīn aizzibsnēja uz sātas pusi.

Zuze un Jezups beja izgōjuši pogolmā, kur tāvs tim rōdeja un dancynōja šō pavasara kumeļu Teksi.

— Šys gon maņ nūpeļneis zalta stuņdinīku! Pasaver, kas par kōjam! — staigoj kai uz atsperem. Nu, prūtams, jō tāvs ir nu augstas ciļts, kas zīmōs pa skrīšonom vīn dzeivoj. Voi tu namoni, Jezup, ka šam gaita kai jaunkuņdzei, kurai obi papīži nīzeitu pēc kōrteigas poļkas? Reiz ka raušu pa azaru — sviļpōs gais un dzīdōs snīgs, es tev soku!

— Te byus eists skrējējs. Redzi — jam dzilī nogi. Īs kai leidaka! — saceja Jezups, un tāva ūsas sasacēle leidz dagunam.

— Es jau radzu, znūt, ka tu nu zyrgim saprūti gon, — saceja tāvs un īvede kumeļu klāvā.

— Ontiks! — īsasauce Jezups, beidzūt jū pamanejis, un snēdze rūku. — Vasals! Nu, kai tu dzeivoj?

— Nikū saceit, Jezups ir cylvāks. Prūt ar radinīkim aparunōt, — nūdūmōja Ontiks. Jā gon, jys te, Dzērkaļūs, beja

tyuleit pēc tāva pyrmais veirīts, pōrejōs vysas tikai meitas. Ar kŭ gon cytu Jezups lai prōteigi apsarunōtu, jo na ar jŭ?

— Paļdis par apsavaicōšonu! — Ontiks salyka rŭkas aiz mugoras. — Dzeivoju labi. Šŭ pavasar jau ecēju. Vysu lynu teirumu vŭns pats nŭecēju.

— Kas tod gonŭs īt? — Jezups īsavaicōja.

Ontika pīre sasavylka: — Nu, Jezups jau otkon grib sōkt jŭceigi runōt. Atradis, kŭ pīminēt!

Ontiks pasavēre saulē un pōrdŭmōja. Jys nadreikstēja sagraut cīnu ar gona vōrdu.

— Obi ar tāvu pōrrunojam, ka jōireikoj aizžŭgs. Tod nivīnam navajadzēs īt gonŭs.

Jezups kaut kŭ meklējōs pa kabatom, izvylka lelu rīkšovu konfekšu un snēdze Ontikam.

— Tōs tev.

Ontiks nasasteidze sajimt. Snādz tai kai mozam bārnām! Kŭ te lai dora? Tai kai navajadzātu jimt, bet ari kai vajadzātu... Sasarodušais mytrums Ontika mutē sakustynōja jō mēli, un tei jau pasaceja: "Paļdis!" — lai gon jys konfektes nabeja vēļ pajēmis. Nu vairs cyts nikas naatlyka, jōjam vīn beja.

Zuze vysu laiku beja vārusēs uz sovom vacajom puču dŭbem ustobas golā. Pasagrīzuse ari jei pamaneja Ontiku.

— Ontik! Brōleit, meilais... Tu tik gars izastīpis! Un motus jau sōcis audzēt... Verīs, verīs!

Tod jei satvēre Ontiku pi rŭkas:

— Nōc leidza ustobā!

Zuze uzmauce jam golvā teiri jaunu capuri. Ontiks juta, kai tei gulēja jam uz golvas kai pīmārōta, Ontiks tyuleit tŭ nŭrōve un apsavēre: voi tys monts ir vērts, lai saceitu paļdis? Zyla ar sarkonom streipeitem. Cepure beja taida, kaidu Ontiks beja vēlējīs.

— Paļdis, Zuzik!

— Pateik?

— Es — soku!

Vēļ nabeja vyss. Zuze jam ilyka rŭkōs lelu papeira kuli. Tur beja taidi peirādzeni, kas poši kusa mutē.

— Voi tī vēļ nu tovom kōzom palykuši?

Zuze smējās.

— Ak, tai tev likās?

Ontiks pamōve ar golvu.

Ustobā jim vairōk nabeja kŭ dareit. Te mōte, Mare un Lidija, vysas kaut kŭ meiceja, cepe un vōreja.

Ji obi ar Zuzi, sasakāruši rŭkōs, izgōja pogolmā.

Taišni pret durovom stōvēja Źiks.

— Kur tu te gadejīs? — Ontiks jam uzklidze.

Źiks vaineigi nŭkōre golvu un pakustynōja asti trejs reizes:

— Beja garlaiceigi bez tevis.

— Labi, labi! Byus labi. Źik, isim atpakaļ!

Ontiks jēme nu sovas bogōtōs papeira kules un reizē pa divi peirādzeni mete Źikam uz mēles. Jam nabeja žēl, nimos nā!

— Źik, voi mani tu vēļ pazeisti? — Zuze licēs un gribēja nŭglōsteit Źikam golvu. Eisi pasavēris Zuzē, Źiks savylka ausis pi golvas un, kai sorgōdamīs, nŭsaslēpe Ontikam aiz mugoras.

— Redzi, kaidis! — pusdusmeigi nŭsaceja Zuze.

Ontiks paslapyn smējōs.

— Jys tikai ar mani, ar mani vīn! Bet, jo ar mani, tod it koč pošas eļnes ceplī. Taidis ir Źiks.

— Ejam, Źik! — uzsauc Ontiks, un jī izgōja nu pogolma.

— Voi es tev nasaceju, kas par skaistu un gudru suni ir šys Źiks? — Zuze pamōve Jezupam.

— Jā, suņs ir lelyskis. Tikai nu nasagrybātu sanōkt naidā ar Ontiku, — parausteja placus Jezups.

Zuze vīgli atmete ar rŭku:

— Pōris.

2.

Svātdines reita cēliņš gonūs Ontikam nimos nabeja garlaiceigs. Pi jō beja atnōkuši Zuze un Jezups.

— Es naasmu gons, nimos nā. Źiks gona. Es tikai pīsaveru, — Ontiks stōsteja Jezupam un otkon staigōja, rŭkas salicis aiz mugoras, lai Jezups nadŭmōtu, ka jam rŭkas vajadzeigas kaidas reikstes turēšonai.

— Žik, tui! — Ontiks komandēja un parōdeja ar pērstu uz vērškalānu, kas beja jau sōcis nūkūst soldonūs kvišu stībru golus.

Verīs, kai Žiks ganeja! Vērškalānam aste vīn aizagrīze uz ganeibu vidu.

Tod Ontiks rōdeja mōkslas. Kod jys nūsātupa četrrōpus, Žiks īsaskrēja un lēce jam pōri.

— Tagad es, Žik. Stōvi taisni!

Žiks stōvēja, ausis izslējis, un Ontiks lēce jam pōri.

— Žik, tagad parīsim. Obi divi! Nu! Vau, vau!

Kas Žikam beja par bolsu! Skanēja kai lelas mutēs pyusta vara taure, un atbaļss aizāšyupōja prižu syļa dyumōkā un kolna miļzeigūs bārzu zaļumā aiz Dzērkaļu rejas.

— Nu muna Žika varātu pasamōceit myusu cīma Viktors un Andrejs, kas skaitōs leli dzīdōtōji! Jūs bolss pret Žika rējīni ir tikai taida cērciņōšona, vairōk nikas!

Zuze pasavēre Jezupā. Jys pakrateja golvu un klusom saceja:

— Te nikas lobs navar iznōkt...

Jys uzlyka rūku Ontikam uz placa:

— Jo mes tai draudzeigi sarunōtu, voi tu navarētu Žiku atdūt maņ? Redzi, mums Pataļčūs nav suņa, kas sātu sorgoj, nav, kas rej taidā bolsā. Kai byutu?...

Ontiks strauji cēle golvu un vērēs Jezupā kai nasapratis: kū tys cylvāks te runōja un gribēja?

— Žiku? Tev? Munu Žiku? Nā, nā! Tō nivīns nadabōs!

— Ej nu... Tu gonūs varātu iztikt vīns pats, bet mums nav, kas rej... Atdūd gon, Onticeņ!...

Tai ļūti mīleigi sōka runēt Zuze.

— Tod rej poša! — Ontiks atcērtē un aizagrīze.

— Redzi, kaidis!... — saceja Zuze un saknībe lyupas.

No dōrza puses Mare sōka saukt, lai gūvis dzanūt sātā, jo asūt jau pušdīņu laiks.

"Cik labi!" nūdūmōja Ontiks, ka taidā veidā jys nu var atsaraiset nu meilajim cīmenim.

— Ko tu taidis sasabūzs? — vaicōja Mare, gūvis sajmīdama.

Ontiks naatbiļdēja un dūmeigs īgōja ustobā. Kas tev dūs mīru? Jys skaidri maneja, ka nalaikā inōcis ustobā: mōte vysus sauce pi pōtorim.

— Jau divpadsmitō stuņde — tagad miša laiks. Vysi, vysi, nōcit — cīmeni, Jezups un Zuze, ari! Palyugsim Dīveņu, tod varēs pušdiņōt.

Ar tū mōti gon nabeja nikaida gola. Poši vīn voi ari cīmeņu pylna ustoba, bet, jo tī te gadejōs svātđiņ ap divpadsmytū stuņdi, vysim beja jōnūsamat ceļūs pi sūla, kas beja nūlykts pret krystu pi ustobas sīnas, un jōbyun uz celim tik ilgi, cikom vyss garais Rūžukrūņs beja nūskaiteits. Jo ap šū laiku kaidreiz īgōja tāva draugi voi kaimini, voi ari pi Ontika atgōja Jušku Jōņs voi Veipu Ignats, nivīns vairs natyka nu ustobas ōrā un dabōja byut uz celim vairōk kai stuņdi.

— Mam, — Ontiks klusu saceja, mōtei pavīlcis lakateņu nu auss, — šudiņ pōtorus parausim tai ōtrōk!

— Kū? — mōte īsaruņōja pylnā bolsā.

— Saprūti pošu — cīmeni...

— Cīmeni? Varbyut jīm reizem pīsamērst, kas svātđiņ jōdora, jo naesi aizbraucis uz bazneicu... — mōte pasavēre uz Zuzi un Jezupu. — Tod lai jī pi manis pasamōca, kas jōdora! Un tu — ka byutu rūkā grōmota! Skaiti bolsā, lai es tevi dzērdātu!

Cikom Ontiks vēļ paspēja kū padūmōt, mōte beja sameklējuse divi bīzas lyugšonu grōmotas un, uzškeiruse eistū vītu, vīnu lyka Ontikam rūkā. Sameklējuse vajadzeigū vītu ūtrō grōmotā, tū snēdze Jezupam:

— Šei byus tev, znūteņ. Es zynu, ka lyugšonas tai bēdeigi turīs golvā. Maņ navajaga grōmotas, es vysu zynu nu atmiņas.

Ontiks redzēja, cik naveikli jutōs Jezups, pajimdams rūkōs grōmotu. Kai nu tai mōte varēja! Ontiks beja sašutis un nūsakaunējis mōtes vītā; tai apsait ar jaunū radinīku, Zuzes veiru, reikōt jū vēļ vairōk nakai mōjinīkus... Tod Ontikam inōce prōtā, ka Jezups beja ikōrōjis jō suni. — Ak, tai tu dūmoj, Jezup? Nu, tod zyni — paskaiti kōrteigi pōtorus, tod tev vairs nasagribēs dūmōt par munu Žīku! Paskaiti, paskaiti vīn! — Nā, Ontikam vairs nabeja jō žāl.

Mōte pōrmete krystu un nūsamete ceļūs. Ari vysī pōreji — Jezups, Zuze, tāvs un Lidija, un jys pats, Ontiks, tyuleit nūsamete ceļūs obejōs pusēs ap mōti, un lyugšona sōcēs. Ontiks breižim skaiteja pats, breižim klausejōs cytu bolsūs. Vyss cyts ustobā tagad beja nūrimis, tikai šī vīnmēreigī bolsi skanēja kai yudiņa tecēšona un burbuļošona uz kaidu lelu upi, un šys yudiņš Ontika dūmas aiznesa tōļumā. Breižim Ontiks padūmōja par Dīvu, bet pi šō Dabasu Tāva dūmas nasasaisteja ilgi. Dīvs beja vacs un lobs. Jo kaut kū taidu pavysam nalāgu kaidis izdareja, tod Jys laikam sūdeja ari? Jā gon! Ar tū pošu Leikaču Doni, redzi, kai nūtyka: jys, gonūs īdams, sovas gūvis un vuškas beja vysaidi lōdējis, bet vysbīžōk klīdzis: "Ak tu čyuska!" Ari sovas obejas mozōkōs mōsas na reizi vīn beja saucis par čyuskom. Pēc kaida pēriņa reiz pat sovu mōti tai paklusom, caur zūbim beja nūlomōjis ar šū vōrdu. Un kas nūtyka? Aizvakar jū sakūduse poša dzaltonō čyuska, un nivīns navar pasaceit, voi Doņs byus vairs dzeivōtōjs. Gultā raudōdams, kai pa mūrgim par vysu sovu runōšonu atsazinis mōtei. Tagad jau gon asūt lobōk. Ontiks nūdrebeja. Nā, tik brīsmēigi grākōt gon nadreikstēja, ni un ni! Bet, jo tikai tai pa druskai šū voi tū, tod jau nikas! Voi tod Dīvam beja laiks vysus nīkus pīraksteit par puikom, kur lelī vysaidus grākus krōve nostom vīn, nostom vīn!

Pi Dīvmōtes Ontika dūmas pasakavēja vairōk: jei beja vīnmār jauna, skaista un mileiga. Jai beja zyļu zvaigžņu vaiņuks. Ari tōs zvaigznes, kas speideja naktīs, ari tōs asūt jōs. Beja dzērdāts, ka maja mēnesī jei staigojūt pa zemi un tur, kur vokorūs ļaudis pi cīmu vacajim krystim skaistōk dzižūt, tur jei apsastōjūt, un jaunas meitenes varūt jū redzēt. Jā, bet kōpēc puikas nā? Nu, nikas! Koč ari meitines var redzēt Dīvmōti, tūmār par meitini Ontiks nagrybātu byut. Nā, nā — paļdis! Tū, ka par puiku byut beja lobōk nakai par meitini, Ontiks zynōja ļūti skaidri. Sateikūt kaidu, kū jōsvēcynoju, meitinem vīnmār vajadzēja kniksēt, tai sokūt, saplakt. Kas puikam vaines — parauņ tik capuri gaisā! Atnōcis nu školās, tu dzeivoj kai kungs, breivys — dori, kū gribi, bet meitinem vajadzēja sasapeit vysaidūs adeklūs un dzejōs kai zivim teiklūs. Nikō

loba tur naiznōce ari tod, kod jōs beja jau lelōkas, kai Zuze. Jōtāisa kōzas, un tod brauc raudōdama prūjom nu sovas sātas. Bet tu palīci sovā sātā vīnmār!

Bolsi ar yudiņa tecēšonas skaņu Ontiku tagad nese vysur, kur jys jau beja bejis un vēl beja nūdūmōjis byut. Jys dūmōs izstaigōja pa mežu, zam vecūs prižu saknem maklādams ōpšu olas. Tod kolnā pi bārzim byuvēja vēja patmales. Mōceja Žiku rīt taktī. Pōrdūmōja, kōpēc nabeja nivīnas taidas grōmotas, kur byutu apraksteits, voi tys, kū naktīs sapņūs nūredz, dīnōs atsagoda voi nā. Ontiks tai staigōja pa symts vītom un nikur nabeja apstādōšonas...

Jys sasatryuka un nūsakaunējis pīsacēle kōjōs: kai nu tai varēja — cyti jau beja beiguši pōtorus skaiteit un, krystu pōrmatuši, beja pīsacāluši, bet jys vēl beja palicis ceļūs.

— Tai vīnmār Ontikam godōs: kod jys sōc pōtorus tai nu sirds skaiteit, tod vairs nikai navar sevi apturēt. Laikam iznōks bazneickungs, — zūbōjōs Lidija, bet Ontiks, nūsarcis un zūbus sakūdis, cīte klusu.

Kod Lidija, īdama uz vyrtuvi, gōja jam garum, jys tai caur plōnū kleitu īknībe rūkā pi placa tai, ka jei īsaklīdze.

— Eilyns taid!

— Tys tev par tū muļdēšonu! Redzi, kai dabōji!

Pušdīņojūt vysi kaut kū sprīde un runōja par naudu, par lynim un cukra batvinim. Jys, ōtri paēdis, vērēs pa lūgu un vārōja, kai bezdeleigas gaisā kaitynōja lelu vonogu. Kod dzērdēja Jezupu voi Zuzi pīmiņūt sovu vōrdu, par tū jys nasalyka ni zinis. Beja nūlēmis jūs obejus sūdeit par uzbōzeibu reita cēlinī.

Tikkū beja paāduši, tāvs, kai parosti, kod jam beja cīmeni sabraukuši, tyuleit aicynōja paīt pa teirumim un apsavērt, kai tur vyss auga.

— Voi tod mes trejs vīn īsim? — vaicōja Zuze. — Ontik, nōc ari tu leidza! Uzlic jaunū capuri!

Jeī poša izjēme nu skapa dōvynōtū capuri un uzlyka Ontikam golvā. Nā, tei capture nabeja slykta. Taidas nav ni Jušku Jōņam, ni Veipu Ignatam. Varbyut vajadzātu paīt pa teirumu molu? Var gadeitīs, ka pi rubeža vīnu voi ūtru sateik.

Tod šī vērsīs un naatsavērs un, drūši vīn, saceis: — Tev jau ūtra jauna capure šūgod!...

— Labi, es varu ari it, — saceja Ontiks.

— Īsim gon! — īsarunoja ari Jezups.

Jī apstaigōja ap vysim rūbežim. Tāvs gōja pa priekšku, rō-deja ar rūkom uz vysom pusēm, runōja par pyurim un pyuravī-tom. Jezups ar Zuzi gōja aiz jō un laikam gon nikū daudz nasaklauseja tāva stōsteišonā un skaidrōšonā. Jī obi vysu laiku par kaut kū sasačukstēja un smējōs vīnā smišonā. Nā, par kū gon te beja kū smītīs? Jezups pavalk ar rūku ap placu — jei smejās. Zuze īsyt Jezupam dunku sōnūs, tod otkon smejās šys. Un tai vysu laiku. Ontiks gon jau ogrōk beja īvārōjis, ka cylvāki pēc apsaprecēšonas palik jūceigōki. Bet tik jūceigus, taidus pusjukušus kai šī obi divi Ontiks vēļ nabeja redzējis. Par kū te beja smītīs, kod Jezups Zuzei pōrvylka ar pērstu par dagunu? Bet šei smejās! Tagad jau bolsā, un kai vēļ — it kai jū kitynōtu vasali septini uzreizes. Reiz gan Ontiks pamaneja, ka Jezupa ūtrō rūka šaudejōs tur, kaut kur ap Zuzes sōnim. Laikam gon ari Jezups sovā ziņā beja taidš pats blēdis kai jaunī puiši... Ontiks nabeja bez acim.

Nu Zylānu cīma pakaļnem atleigōja vysā garumā izstīptas garmaņas muzyka, un lykōs, ka par pļovom un mežim byutu palaists gaisā kaidš breinumaiņš putnys, kas smītūs trejūs bolsūs uzreizes sovu jautrū: Ei! E-hahā! Ai-lai-lā!

Zuze pīsakēre pi Jezupa rūkas un, golvu pīspīduse jō placam, ar obejom nōsim gaisu īvylka tik dzili un ar taidu patyku, it kai tys byutu soldons, un čukstēja:

— Jezup! Voi tu dzērdi?

Ontiks otkon navarēja saprast, kas ar Zuzi nūteik. Jo jei byutu zyrgs, tod varātu saceit, ka īnōši pīsamatuši. Ej nu tu, sazyni!

Ontiks sovōs dūmōs atmete ar rūku un sōka vērtīs uz cytu pusi.

Jī beja jau uzkōpuši Dzērkaļu teirumu pošā augstōkajā kolnā. Tāvs apstājōja un pacēle dalnu pi pīres, kai acis sor-gōdams nu pōrok lela saules spūžuma. Tai jys stōvēja breidi,

vārdamīs vysapkōrt un klusādams. Ontiks nūsavēre šymā breidī ar apbreinōšonu vysu tāva augumu nu zōbokim leidz sērmajim motim vērs lelōs pīres un dūmōja: "Ir gon maņ tāvs, nikū saceit! Tagad stōv kai kolns uz kolna!"

Pasagrīzis atpakaļ pret vysim, beidzūt tāvs īsarunōja:

— Bārni, ir gon te skaista vīteņa! Kur vīn verīs — kolni kai viļņi, meži kai vaiņuki.

Ari Zuze beja apklususe un vērēs apvōršņa dyumōkā, un lykōs, ka ari jōs sejā dzystu un otkon īsadagtu taida sapnaiņa gaisma.

— Jezup, — saceja Zuze, — te ir un palik tūmār skaistōk nakai... tovūs Pataļčūs. Nu, pasaver, pasaver!

Tod jei atstōja Jezupu un pīsakēre tāvam pi rūkas, runōja ōtri, un bolss beja sēreigs:

— Tēt... es navaru un navaru aizmērst Dzērkaļus. Kod dūmoju, ka saule lāc, tod tū es varu īsadūmōt tikai te — Dzērkaļūs... Pataļčūs saule tikai nūrīt... Tur leidzonums un leidzonums. Voi nav tai, Jezup?

Tāvs nūglōsteja Zuzei motus, bet ar ūtru rūku kaut kū aizdžyna pats nu sovu ocu kaktenim.

— Ak tu muns bārns! Pīrassi... Ari tur lēks saule... Taida jau ir cylvāka dzeive, ka mums jōit šur un tur...

Jezups sajēme Zuzes ūtru rūku:

— Jo tu tai runōsi, tod es tevis te vairs navēsšu tik ilgi, cikom tu byusi pīroduse pi saules lēkšonas ari Pataļčūs. Redzēsi, ka tai byus! — jys smējōs.

Zuze pīsaspīde otkon pi Jezupa placa un īvyłka gaisu ar obejom nōsim. Jōs acis vairs naskuma, bet lyupas vēļ arvīn beja sasaknībušas sēreigā vaibstā.

Šymā breidī Ontikam beja aizamērsuse Zuzes nikōšonōs un smišonōs, un jam palyka mōsas tik ļūti žāl, ka jys byutu varējis kuru kotru breidi sōkt slauceit acis, jo kauns jū nabyutu breidynōjis: Dzērkaļūs tu esi pyrmais veirīts pēc tāva.

Vokora cēlinī, kūpā ar Žiku gonūs aizgōjis, varēja otkon sviļpōt, bet arvīn nu jauna jam atskanēja atmiņā skumeiga meldija nu dzīsmas, kas pagōjušā zīmā beja dzērdāta Zuzes kōzōs: — Īšu, īšu, te nabyušu, — te nav muna sāta...

Jōdūmoj vīn: kaida gon Zuzei varēja byut dzeive tymūs Pataļčūs, jo tur pat saule nalēce tai kai te, Dzērkaļūs?

Jys apsasāda uz akmiņa, un Žiks jam gulēja pi kōjom un, drauga seje pētuidams, vērēs Ontikam acīs.

— Žik, jo ari tev byutu aizvasta mōsa kaut kur tōli prūjom, ari tev byutu žal...

3.

Tai kai sapņūs, tai kai pustumīgā Ontikam lykōs, it kai dzērdātu gaiļus gari dzižam, it kai Žiks smiļkstātu un kauktu, it kai daudzi bolsi nu tōļuma pīmyntu jō vōrdu, bet mīgs beja bizs un sylts kai bolts vuškas ōdu kažuks, un otkon vyss nūgryma zam tō.

Pyrmūdines reita saule jau beja taišni uz klēts čukura, kod ustobā inōce Mare un pavylka Ontiku aiz kōjas.

— Celīs! Jau gūvis tevi sauc.

Ontiks tikai apsagrīze uz mutes un gulēja tōļok. Kō gon tai Marei vajadzēja taišni tymā breidī, kod pats mīga syltums glōsteja ocu plakstiņus un beja tik klusi un labi?

— Guli, guli... Guli vīn! Cikom tu tik ilgi guli, tovu Žiku aizvad.

Un Mare smējōs.

Likās, it kai kaidis byutu Ontika gultu apgōzis un jū pošu nūsvīdis uz greidas. Mīgs beja pōrcērsts vīnā mirkli kai tymsums ar zibini. Ontiks pīskrēja pi lūga. Pogolmā pi sovas kēdes beja tikai Niks. Ontika bolss kryušu dziļūmā īsakunkstēja. Jys metēs atpakaļ pi gultas un jau dažūs mirkļūs beja sasagērbis.

— Kas aizvede? Zuze ar Jezupu? — Ontiks pacēlis dyuri pret Mari, klīdze, un jō lyupas drebēja.

Jys beja jau pogolmā.

— Jau aizbrauce? — jys uzklīdze Lidijai, kas nōce nu vōrtu puses.

— Tovs Žiks jau brauc caur mežu.

Ari Lidija smējōs.

Ontiks skrēja. Jys naradzēja ni tāva, ni mōtes, kas stōvēja ōrā pi vōrtim.

— Kur tu? — mōte īsasauce sasatryukuse.

— Es jau saceju... — atmete ar rūku tāvs, bet tū Ontiks ni vairs dzērdēja, ni redzēja. Jys jau ceļa vydā storp mōjom un prīdaini.

— Žik!... Žik!... Žik!... — jys klīdze aizaalsdams, un jō bolsu slōpēja osoras un miļzeigs nyknums, kas ap jū tynōs kai guņs.

Ontikam sōka tryukt elpas un lobajūs sōnūs dyure kai ar noglu. Jau beja prīdes. Caur poša elsom jam lykōs, ka dzērdātu rotu atbaļsi duņūt vysā mežā. Jā, jā, jī ir tikkū braukuši! Gaisā vēļ smaržōja ceļa putekli un zyrga elpa. Vysu pādejū spāku sajēmis, Ontiks skrēja kolnā, nu kura varēja redzēt ceļa tōļumu caur mežu.

Tur jī beja! Pōri ceļam, meža tōļuma vydā cēlēs putekļu mōkuļs, un tymā nūteikti beja Žiks!

— Žik!... Žik!... Žik!...

Mōkuļs uz ceļa dzysa. Ontiks redzēja vairs tikai tukšu, zylu reita dyumōku starp prīdem.

Jys apsastōja, pacēle obejas dyures pret ceļu aiz meža un klīdze alsdams un aizsmacis:

— Zagli!... Zagli!...

Tod Ontika spāks beja golā. Jys apsasāda turpat ceļa smiļk-tīs un raudōja bolsā aizavylkdams. Pamozam kryutīs rodōs pylna elpa, un jys varēja sōkt dūmōt. Kur beja muns prōts, ka es nasaprotu, kū jī grib nu muna Žika, kod tī obi vakar sōka par Žiku runōt? Maņ navajadzēja vys it ustobā gulēt, bet vajadzēja palikt škyunī kūpā ar Žiku, tod nabyutu tys nūticis. Voi taidis vīn draugs Žikam es varēju byut? Jo mani tai byutu kaidis vedis prūjom, Žiks tū byutu nūkūdis kai mušu! Un es? Šūreit gulēju kai mīts! Kai mīts, kai sīksta, kai akmiņs! Bet, kas par tū, ka es gulēju — voi Zuzei un Jezupam tai vajadzēja dareit? Voi taidi ir radiniki?

Atbrauce te tik mileigi, glumi kai zuši: — Ontik, tev konfektes, še tev jauna capure!... — Zagli, zagli! Nikod te jī obi lai narōda vairs ni ocu! Un Zuzes vakar maņ beja vēļ žāl! Kur es varēju byut taidis muļkis? Obi zagli. Obi! Nu, tagad gon jī redzēs, gon jim vēļ parōdeišu!

Atribeibas spēka pylns Ontiks pīsatryuka kōjōs un sōka it uz sātas pusi. Reizem apsastōja un pasavēre atpakaļ: varbyut Žiks kaut kai var izsprukt un jau laiž atpakaļ, kū tik var! Ceļš beja kluss un tukšs. Ontiks klausejōs vēļ breidi: lykōs, ka dzērdātu Žiku žēli smīlksam.

Sōka otkon it.

Pyrmais — es jim nūraksteišu taidu vēstuli, ka jī pusgodu navarēs gulēt, bet, ka jī ir zagli, tū pīminēs vysu myužu!

Pogolmā Ontiks otkon satyka Mari.

— Tu redzēji, kod Žiku aizvede?

— Redzēju.

— Un maņ nasaceji? Tu vēļ gribi maņ byut par tū lobū mōsu! Nu šōs minutes mes vairs naesim nikaidi draugi — tev tū byus zynōt! Jo tu kaut kur vokorūs skrīsi, vysu, vysu izstōsteišu mōtei.

Mare vairs nasasmēja.

— Kai jī Žiku aizvede? — Ontiks vaicōja, obejas rūkas sažņaudzis dyurēs.

— Īgryude maisā, aizsēja un prūjom beja... Ontik, voi tev tō suņa tik ļūti žāl? — vaicōja Mare un pagōja uz Ontika pusi.

Ņyu jei gribēja pīsalabynōt, radzams!

— Tys nabeja nikaidis suņš kai vysī suni, bet — Žiks! Muns Žiks, kas beja gudrōks par taidu Jezupu, Zuzi un par jums vysim kūpā!

— Tai navajaga runōt, — jū mīrynōja Mare.

— Kai navajaga! Jī ir zagli! — Ontiks klidze un vēļ styprōk atkōrtōja: — Zagli! Zagli!

Pi lūga pasarōdeja tāva golva, bet uz sliksņā iznōce mōte.

— Puika, voi tu esi apracs tō suņa dēļ? — mōte rōjōs. — Kū tu tur pirmeit saceji?

— Es saceju, ka jī zagli... — izaslējis atbiļdeja Ontiks.

— Kai — zagli? Kai tu isadrūšynoj jimt mutē taidu vōrdu un tū saceit par sovu mōsu? Jei tovu Žiku nanūzoga, bet es jai tū atdevu. Un voi tu jau pīmērsi, ka jei tev atvede jaunu capuri? Nōc ēst un tyuleit laid gūvis gonūs!

— Ak, tai — mōte pīminēja tū capuri... — Tyuleit jyus vysī redzēsīt, cik maņ vajadzeiga tei Zuzes capure, tyuleit!

Ar lēcīni Ontiks beja garum mōtei un, iskrējis ustobā, pakēre cepuri un ar vysu spāku svīde tū ōrā pa lūgu. Grīzdamōs kai sleipi palaista ripele, capure aizgōja pa gaisu un ikryta dōrza kartupeļu vogōs. Nu Ontiks beja breivs nu vysa, kas šymōs dīnōs beja nōcis nu Zuzes.

Mōte, kai sasabeiduse un reizē sasasirdejuse, pamōve tāvam:
— Voi tys puika nav galeigi jucs? Tāv, jem tok syksnu!

Tāvs atmete ar rūku, un Ontiks ar vīnu acs maleņu tū maneja.

— Zagle, zagle... — jys vēļ reizi uzadrūšynōja nūšņōkt caur zūbim.

— Klusi! Muti cīti! Jo vēļ vīnu vōrdu, tovas bikses putēs. Saproti?

Nu mōtes acim un bolsa varēja nūprast, ka jei varātu ari pasōkt šū voi tū nalāgu.

Ontiks stōvēja ustobas vydā, un jymā daga un jaucēs žā-lums, dusmes un mozlīt bailes. Jys ikūde lyupā un tai sa-satryukšonu pōrvareja.

— Jo gribi, mām, vari mani sist, bet es runōju un runōšu: jī obi ir zagli, un Zuzei vēļ taida čygōneicas mēle. Ap mani vysu laiku tynōs: Onticeņ, Onticeņ... Un šūreit, cikom es guļu, šei pajam munu Žiku. Kauna jai nav!

Mōtei nūsalaida rūkas. Taidu kai ņyupat šū sovu puiku jei vēļ nikod nabeja redzējuse: jys izavēre tik nalaimeigs, saju-kušim motim, nūputējis un rosā nūsabridis leidz vydam, un ašņainim, apdauzeitim kōju pērstim.

— Kur tu ņyupat beji aizskrējis, Ontik? — mōte vaicōja, it kai nazynōdama, un jōs bolsā vairs nabeja ogrōkō borguma.

— Dzynūs... Gribēju tū myusu čygōneicu nūgyut.

Mōte nūsappute.

— Par Zuzi tai navajaga runōt. Jei vairs nav nikaida meitine kai myusu Mare voi Lidija, bet ir Jezupa sīva.

— Sīva... Kas nu jōs var byut par sīvu! Pagōjušā vosorā kūpā ar mani gonūs vēļ kyuliņus mete. Jā, un namōcēja kyulini apmest! Bet šūgod šei jau sīva... Spriksteņš taidis, sisiņs na sīva! Tik vīn ari tur Pataļčūs īsamōcejuse kai suņus zagt!

Nā. Ontiks jai navarēja pīdūt un napīdūt!

— Pādējū un beidzamū reizi tev atkōrtoju — beidz tū zag-
ļošonu! Es tev jau saceju, ka es poša jim atdevu tū Žiku, —
saceja mōte un sōka likt uz golda maizi un pīnu, kū Ontikam
uzkūst pyrms gonūs dzeišonas.

"Tod jau tu poša, mām, naesi lobōka!" Ontiks nūdūmōja,
bet nikō nasaceja.

— Jim nabeja suņa, — mōte vēļ saceja kai Žika aizvesšonu
attaisnōdama.

— Jo jau jim pat suņa nav, tod jī ir ubogi; lai kar kules
koklā un īt obi dzīdōt pi bazneicas, tū es soku! Labi! Jo tev,
mām, napateik, es vairs nasaceišu, ka jī zagli. Bet ka jī ir ubogi,
tū es stōsteišu vysim, vysim! Tu vēļ poša izlīlēji, ka Jezups
bogōts, Jezups gudrys... Še tev — pat sova suņa nav! Ubogi!

— Gona! Piteik! — saceja tāvs, un runas beja izbeigtas.
Ontikam vēļ gribējōs kaut kū saceit, jam gribējōs, lai vysmoz
kaidis nu mōjinīkim nūžālōtu, ka jī tai ar Žiku beja izdarejuši.
Vysi beja vaineigi, vysus Ontikam gribējōs skrōpēt un vūrbt
vysmoz ar taidim vōrdim, kas dūrta kai korstas odotas. Nikō
dareit — tāvs beja pasacejis: gona! Tys nūzeimōja, ka vysmoz
pagaidom mēle beja jōikūž zūbūs. Laizdams sovas gūvis un
vuškas nu pogolma, gonu ceļā Ontiks satyka kaimiņu Jušku
tāvu nōkam.

— Ubogi! Ubogi! — jys klidze tai, lai Jušku tāvs dzērdātu.

— Kas par ubogim? — jys vaicōja un apsastōja.

— Myusu jaunī rodi Pataļčūs ir ubogi. Galeigi plukateņas!
Jušku tāvs vērās Ontikā, acis īplētis.

— Runōja, ka Jezups asūt pat ļūti bogōts saiminīks, — jys
saceja.

Ontiks atmete ar rūku.

— Izrunōts! Pat sova suņa tim nav. Beja atbraukuši obi —
Zuze un Jezups. Šūreit, braukdami prūjom, nūzoga munu Žiku.
Ni kauna, ni grāka taidim cylvākim...

Jušku tāvs pastumdeja capuri uz golvas.

— Ak tai?... Tovu Žiku...

Ontiks pīnōce gluži klōt Jušku tāvam un, pasavēris uz sātas
pusi, vaicōja klusynōtā bolsā:

— Nu munejim nivins maņ tō napasaceis, tōpēc pasoki tu:
cik tōli var byut leidz Pataļčim?

— Pataļčim?... Voi, puis, tei jau ir pavysam cyta debešu puse, — saceja Jušku tāvs un pacēle rūku pret vokorim, kai toļumu mēreidams. — Jōaprēkinoj... Tys ir pasauļa gobols! Byus vairōk nakai septeņdesmit kilometru.

— Septeņdesmit! — Ōntiks īsasauce un saploka sevī.

Jys vairs nasaceja ni vōrda un sōka dzeit gūvis, un jam lykōs, ka pōri prižu golim vējs atnastu Žika smiļkstiņus.

— Žik... Tu byusi pavysam cytā debešu pusē, pavysam cytā...

Leidz goneibom Ontiks gōja nūlaistu golvu un nasalyka zinis, voi gūvis un vuškas brīn pa kartupelim, rudzim voi pa kvīšim.

Palaidis gūvis pa ganeibu plašumu, Ontiks ikōpe rasnajā veitūlā un, uz zora šyupōdamīs, dūmōja un izdūmōja: kū šymā litā lai sōc?

— Žik! — Ontiks pēkški īsasauce un nūlēce nu zora. — Žik, nabādoj! Mes obi vēļ dzeivōsim! Lai bādoj meitines, bet puikas kaļs breinumus!

Ontiks laksteja nu vīnas kōkas uz ūtru un sviļpōja.

Beja rodusēs dūma, kas beja vairōk vērts nakai bādas.

4.

Na mozumu pasabreinōja vysi Ontika mōjiniki, ka beja jau pagōjušaš trejs dīnas nu tō nalaimeidgō pyrmūdines reita, bet jys sovu Žiku nabeja pīminējis ni ar vīnu vōrdu. Varēja dzērdēt, ka Ontiks gonūs dzīdōja un sviļpōja taipat kai ogrōk, breižim vēļ pat cišōk un bezbēdeigōk. Tikai vokorūs jō navarēja nikai laikā dabōt gultā, jo vīnmār pēc vakareņom jam beja svoreiga un gara runōšana ar Jušku Jōni, kas beja vīnu godu par Ontiku vacōks un jau pabeidzis piktū klasi.

Ontika obejom mōsom, mōtei un pat tāvam tei lita sōka liktīs sovaida, pat naišpējama: Ontiks par Žiku klus, jys tō napīmiņ ni ar vōrdu, it kai taida Žika te, Dzērkaļu sātā, nimoz nabyutu bejis!

Nā, tys beidzūt beja gluži oplom, ka kaida radeiba, kas dzeivōjuse Dzērkaļu sātā, skrējuse pa Dzērkaļu teirumim un tik gudrom acim ik reitus un ik vokorus vārusēs kotrā nu

Dzērkaļu sātas ļaudim, ka tei tik pēški varātu topt aizmērsta, it kai tei byutu bejuse molkas pagale, kas sadaguse un izkyupējuse ar dyumim pasaulā gaisā. Taišni Ontika klu-sēšona par sovu draugu laikam beja tys īmeslis, kas vysūs arvīn vairōk sōka mūdynōt atmiņas par Žika skaistumu, gud-reibu un lobū bolsu. Jā, Žiks te beja skanējis kai zvons, te vīnā, te ūtrā Dzērkaļu teiruma molā, te otkon sātā. Kas gon beja šī vokori un reiti bez Žika? Kai palāks laiks bez stuņ-dinika, nūdin!

Tāvs ar mōti pat jau beja paspējis sasabōrt par tū, kurs bejis vaineigs, ka Žiku bez kaidas apsadūmōšonas beja atļōvuši aizvest pavysam uz cytu un svešu debešu pusi. Varbyut tur naboga suneits kauce un smīlktēja naktim cauri, un naēde nimoz, un nu skaistō, lapnō suņa vairs beja atlykuši tikai kauli un ōda?

Ari Mare un Lidija pīminēja tū dīnu, kod Žiks te beja at-nasts, mozs un opols kai meikstas dzejas komuļs, un korstā laikā vyslabprōtōk beja leidis pagulēt jūs rūžu dōrzenūs. Kod Lidija reiz beja pīsprauduse rūzes zīdu sovam gimnazijas drau-gam Ontōnam, kas aizpagōjušā vosorā te beja atbraucis cīmā, Mare, kurai šys gaišmatainais vēja golva napatyka mozōk kai Lidijai, beja īdzāluse:

— Nasapricojis par daudz! Lidija tevi aplaimōja tikai ar suņa rūzi...

Nā, Žiks nabeja vys kaida parosta suņa dvēsele. Tys beja pat ļūti liktineigi īmaiseits mōsu milesteibas sapņūs, un tōpēc beja pat raudōts un vālōk na mozumu smītis. Ai, Žiks...

Tai nu Dzērkaļu sātā vairs napagōja nivīna ēdīna reize, kod natyktu runōts par Žiku un kod tys nabyutu beidzis ar lelōkim voi mozōkim streidenim, ar Žika slavynōšonu voi jō bēdeigō liktiņa nūžālōšonu un nūpyutom.

Mōte reiz jau pat pīdraudēja atstōt Dzērkaļus un pōrīt dzeivōt pi meitas Zuzes uz Pataļčim.

Tikai Ontiks klusēja. Klausūtis garajōs runōs par Žiku, jys sēdēja atsagōzs un lykōs nivīna naradzūt un nadzēržūt. Reizem, kod Žika vōrds tyka pīmynāts bīžōk, Ontika mōla krōsā nūbryunējušō pīre sasavylka grumbōs, un muskuli ap

jō muti satreisēja, un jō koklys sasakustēja, it kai jam ar mūkom byutu jōnūrej kaidš lels un sauss kymūss. Jys dū-mōja: — Jyus vysī prūtat tikai vaidēt un nūsapyust, bet nikō ni gribit, ni spējit dareit. Un kas beja vaineigs? Poši ļaundari, tagad leli žālōtōji!

Reiz Ontiks beja tāvam īsarunojis, ka vajadzātu aizbraukt un atvest Žiku atpakaļ.

— Ar kaidu kaunu tagad tū lai dora? Tikkū atdevem un tyuleit jimt atpakaļ... Nā!

Tagad Ontiks nūžālōja, ka par tū taidā vīglprōteibas un žāluma breidī beja runōjis un atklōjis, kū navajadzātu atklēt. Grōmotōs jys beja daudz lasejis par tū, kai reikojās eisti veiri: tur, kur lyktūs, ka jōklīdz un jōraud, tī sakūž zūbus, ka žūkli džinkst, un narunoj, bet dora sovu doromū klusādami. Kod ir paveikts, tod lai nōk poša eļne un tū vairs naapgōzš!

— Ontik, voi tev sova drauga Žika nimos nav žāl, ka tu tū vairs napīmini ni un ni? Laikam tikai puikas vysu kū tik ōtri var aizmēršt, — īsarunōja Mare, Ontika sejā pēteidama.

— Tod laikam tu beji un esi tei, kam Žika žāl? Kas tod tymā reitā smējōs, soki tu maņ! — Ontiks atcērta un nūsavērse.

Marei beja mute cit uz vītas. Ak tu ērcū kēneņš taidš! Jei tikai paspēja nūsasirdeit, bet Ontiks jau beja pīsacēlis nu golda un izgōjis ōrā.

Īsalaist sarunōs un streidā tys nūzeimōja īkarst dūsmēs. Kod īkorsts dūsmēs, tod mēli vairs nanūvaļdeit. Tod toļōk varēja byut vyss pagolam, jo, mēlei ļaunūt vaļu, varēja atklēt tū, par kū vajadzēja klusēt kai akmiņam.

Vokorā, saticis tāvu vīnōtnē, Ontiks saceja:

— Tēt, kod es šudiņ beju postā pēc avīzem, satyku školōtōju, kungu Meikulānu. Jys brauks uz piļsātu un vess grōmotas. Asūt jaunās grōmotas! Ari maņ grybātūs dabōt divejas nu tom. Vīna ir par senejim karōtōjim pa myusu puses kolnim un pilim, ūtra — par jyurom un zvaigzņem. Īdūd, tēt, maņ sešus latus!

Par breinumu tāvs naībylda ni vōrda. Jys nūdūmōja: jo jau puikam atjimts draugs, tod lai zaudējums teik izleidzynōts ar grōmotom! Seši lati Ontikam beja kabatā.

Tagad beidzūt golvonais jō plana sōkumam beja paveikts: nauda dzeļžceļa biletei nu šejīnes stacijas leidz stacijai Pataļču tyvumā beja īgyuta. Lai gon tāvam beja samalōts, tūmār Ontiks šōs reizes malus attaisnōja sevī, jo tī beja lelas vajadzēibas mali: Žiku vajadzēja glōbt!

Braucīnam jōnūteik sastdines vokorā, bet tai, lai jō pazusšonu nu sātas nivīns napamaneitu. Celi beja izpēteiti navys kaut kai pa jūkam, bet pēc eistōs Latvijas dzeļžceļu un zemes ceļu kartes, kū Ontikam beja sagōdōjis Jušku Jōņs. Viņā golā nu dzeļžceļa stacijas leidz Pataļčim beja gon prōvs gobols — vasali četrupadsmīt kilometri, un tū tagad Ontiks zynōja, lai gon ni reizes vēļ nabeja cīmōjis pi jaunajim rodim. Bet voi tod par vēļti jī obi ar Jušku Jōni beja mōcejušis geografiju un peļnejuši na mozōkas atzeimes par četri? Lyuk, kai lobas un kōrteigas golvas tagad nūderēja!

Breizim Ontikam uzamōce šaubas — kai gon lai atrūn Pataļčus? Varbyut tur ir leli meži, upes, tylti, pūri un vysaidi celi leikumu leikumim? Pi tam tei līta nabeja nikaida vīnkōršō cīmā išona skaidrā dīnas laikā, kod inōcis vari nūraut capuri un skali saceit: — Loba dīna! — Tur vajadzēs inōkt naktī, pogolmā atrast Žiku un nūzagt! Gluži, kai Zuze ar Jezupu tū beja darejuši te, Dzērkaļūs — nūzagt!

Sovai dūšai ilgi grimt glēvumā Ontiks nadreikstēja ļaut, un jys sovōs dūmōs sev uzklidze itiņ borgi: — Kas te byus! Voi tu esi meitine voi veirs?

Jau tymā pošā breidī Ontiks otkon beja veirs: jys īs cauri, lai tur pūri, meži voi azari priksā, un izdareis, kū nūlēmis — Žiks byus otkon Dzērkaļūs!

Pīnōce ļūti gaideitō sastdine. Daļu ceļa maizes Ontiks aiznese un nūslēpe rasnō veitūla zorūs jau reita cēlinī. Nūvērtējis krōjumu, atzyna, ka tys ir vēļ par mozu, jo nadreikstēja dūmōt tikai par sevi vīn. Žiku tī obeji nabogi nimos nabyus barōjuši tai, kai vajadzātu, nav kū dūmōt! Vokora cēlinī veitūla zorūs tyka nūvītōts jauns papyldynōjums.

Nu vyss beja kōrteibā ceļam. Ontiks staigōja lūkā ap veitūlu un varēja pōrdūmōt nōkušōs lītas. Tik labi, ka reit jam breiva svātdine! Lidija īs gonūs, un nivīns napamaneis, ka Ontika nav

sovā gultā. Pa šū nakti jys aizbrauks tur. Reitā izpēteis ceļu uz Pataļčim un uzzynōs, kura ir Jezupa sāta. Tod nōkušā naktī klusi īs Jezupa sātas pogolmā un saceis Žikam: — Klusi! Žik, turi muti! Esi kluss kai yudiņs sauvē! Žiks jū pazeis, klusēs un tikai laizēs jam rūkas. Ontiks nūjims važeņas nu Žika kokla un tod — lai dzeivoj breiveiba un taisneiba!

Nā, vairs nikai nabeja īspējams nūstōvēt uz vītas. Stunđe tyvōjōs, un namīrs un tōlejō ceļa sapni ar lelu spāku dunēja jō golvā un kōjōs. Ontiks skrēja nu veitūla pi gūvim, tod tōļok uz poša jaunbyuvi pi strauta, kas beja calta nu akminim un mōla senejōs piļs veidā ar vysu kara tūrni pēc tūs attālu paraugim, kaidi beja radzāti Latvijas vēstures grōmotōs. Nikas nasaisteja ilgi. Beja jōskrīn otkon atpakaļ.

Ontiks apsastōja un vērēs pīvokora saulē. Vēļ augši, vēļ vokors beja patōli. Parosti tī vokora cēlini beja nalāgi ar sovu garumu, bet šudiņ tys beja bez jāgas izastīpis! Voi tod saule navarēja saprast, ka šudiņ beja sastdine, un pasasteigt?

Ontiks stōvēja ilgi, vārdamīs uz vokoru pusi un acim mēreidams, par cik gon saule nūgrymst zamōk, cikom saskaita leidz syntam?

Kas tys taid varātu byut? Ontiks pōrstōja skaiteit. Pi poša apvōršņa, pa Upinika teirumu kolnu zaļū maureņu it kai peļdēja kaid tymss punkts, breižim palākdams. Nā, nā — tys nastōvēja uz vītas, bet auga lelōks un nōce tyvōk, breižim ap sevi apteidoms saules sōrtū spūžumu.

Soltas un reizē korstas treisas pōrskrēja Ontikam par mugoru: "Jo tys byutu... voi tys varātu byut?"

Punkts nūgryma īlejā, un Ontikam apžylba acis nu pōrmēreigō saules un vysa plašō spūžuma. Jys sōka skrīt uz tyvōkū pakolnu, lai varātu tū otkon īraudzeit. Sirds jō kryutīs syta kai vasars koltu. Un nu jys skrēja na ar mozōku spāku, kai beja skrējis pyrmūdines reitā.

Jys jau beja pakolnā, un tymā pošā breidī nōkušajā pakolnā iznyra pazudušais punkts, bet tagad jau skaidrys un lels, saules apmyrdzāts ap vysu trokā skrējīni izstīptū augumu. Tys, kū tagad Ontiks redzēja un pazyna, nu jō kryutim izrōve taidu klīdzīni, kas atbolsim skanēja pa vysim apkōrtnes sylim, bārzim un kolnim:

— Žik!... Žik!... Žik!...

Nu jūs vairs škeire tikai nalela ileja.

Žiks, laizdamīs lejā, izgryude tik neparostas skaņas, ka tās navarēja byut ni rējīņš, ni smīlkstejīņš, bet tys beja pavysam kaut kas nadzērdāts, jaunā bolsā izklīgts. Tys varātu byut raudiņš un dzīsmē reizē.

Vēļ mirkli skrēja jī obi. Tod turpat sazālušā lynu teiruma vydā saklupa vīns ap ūtru. Žiks eļsineidams pīsaslēja pi placim un korstu un drabūšu mēli pīgryude Ontikam pi zūda. Ontiks vairs naspēja ni parunōt, ni kōjōs nūstōvēt. Jys turpat apsasāda, apkēre obejas rūkas Žikam ap koklu, un jō lyupas sōka rausteitīs. Žiks, arvīn vēļ eļsineidams, laizeja jō rūkas, seju, placu un vysur, kur vīn pasagadeja.

Pyrmais breidis ar sovu lelā smogumā teitū skaistumu beja pōri. Ontiks pīsatryuka.

— Īsim, Žik! Tev gribīs ēst. Zynu, tev ļūti gribīs ēst.

Jī skrēja obi blokus, vīns ūtrā vārdamīs, it kai lai naizlaistu nu acīm un napazaudātu vairs. Tikai jūs acīs liksmōja taidš spūžums, it kai tur atmyrdzātu daudzu vērs jim īdagtu guņteņu gaisma.

Pi veitūla Ontiks sōka Žikam dūt pa nalelam gobolam maizes un gaļas reizē.

— Ēd lēni, Žik! Cytaidi vari saslimt, zyni!

Vyss, kū Ontiks Žikam snēdze, pazuda jō mutē jau pusmirklī.

Pyrmū lelū olkonumu apmīrynōjis, Žiks jau sōka kustynōt asti divejas reizes, kod Ontiks jam kaut kū vaicōja.

— Tagad, muns Žik, stōsti, kai varēji otkon atrast sātu? Tu beji vairōk kai septēndesmit kilometru prūjom nu šejīnes... Voi, Žik!... Tys ir pavysam, pavysam cytā debešu pusē! Tur pat saule nalāc tai kai te, Dzērkaļūs!

Žiks klausejōs sova drauga runōšonā, ocu nanūvērsis nu jō sejas, un kustynōja asti divi reizes pēc kotra Ontika vaicōjuma.

— Zynu jau zynu, kai tu varēji atrast šejīni... Tu beji gon pavysam cytā, svešā debešu pusē, bet tu varēji atrast ceļu uz myusejū tōpēc, ka taidas ūtras leidzeigas debešu puses nav nikur vysā pasaulī, voi nā? Tu soki — pareizi? Es jau tai dūmōju...

Ontiks pats vērēs vysapkōrt, satraukts un reizē ari pōrsteigts: nā, vēļ nikod ogrōk jys nabeja pamanejis, ka šī kolni vysapkōrt tik augsti, bārzi tik bolti un debeši tik zyli.

Jys satvēre Žika depes, uzslēja sev uz placim. Tagad Žika golva beja vīnaidā augstumā ar jō, un jī obi kūpā varēja redzēt šū jaunū pasauli:

— Redzi, tī bārzi, tī boltī miļži ar zaļajom capurem viņā kolnā aiz sātom... Voi taidi bārzi kaut kur cytur ir? Nav! Tu ari soki, ka nav? Pareizi? Taišni šūs bārzu gokus tu, drūši vīn, redzēji ari nu tōs svešōs debešu puses, kaidā kolnā pakōps... Tu soki — jā? Es jau ari tai dūmōju — ka taišni šūs bārzu gokus tu byusi redzējis, saulei lācūt. Nu tō ceļš tev topa skaidrys, un tu zynōji, kurā pusē ir myusu debešu puse, voi nā? Tai tu sōki skrīt un meklēt ceļu uz sātu. Tu ari tai soki? Es jau dūmōju, ka tai beja... Tod, redzi, vēļ — voi kaut kur cytur ir tik zyļa dyumōka uz prižu sylim kolnūs un uz eglainem īlejōs? Nikur taidas nav! Ari tū tu zynōji! Bet myusu kolni, Žik! Redzi, tys pats Kaļva kolns voi ari Zūbynu un Dvēseļu kolns — vysi jī ir ar placim un golvom golā kai sardzē nūlykti stiprinīki. Ari tī ir tikai myusu debešu pusē. Tod verīs vēļ — te uz celim ir bolta smiļkts navys kaut kaidis puszyls voi pussorkons mōls kai tymūs naboga Pataļčūs, kur tevi beja aizvaduši. Prūtams, tu zynōji ari tū, ka tikai myusu debešu pusē reitūs un vokorūs bolss tik skaisti un ilgi skaņ? Kod tu rej voi es dzižu, te bolss ilgi turīs gaisā, it kai tam augšā byutu kaidis plaukts, uz kō uzamest. Voi tu zyni kōpēc? Tōpēc, ka myusu debešu pusē asūt taidas padebešu kūkles jau nu senejim laikim! Kod lejā rej voi dzīd, tod tymōs kūklēs bolss vēļ ilgi skaņ. Cyti debešu pušu ļaudis breinojās, kōpēc pi mums tik lobi dzīdōtōji? Mums tei līts pavysam skaidra! Tai vyss, vyss te ir tai, ka ceļu uz myusu debešu pusi nivīns navar pazaudēt, lai ari tū aizvastu prūjom naktī voi maisā kai aizvede tevi. Un tu, Žik, atrodi. Redzi, kai atrodi!

Jau ritēja saule. Vysā debešu pusē ap Dzērkaļu teirumim zyls rūtōdamīs jaucēs ar sōrtom tōļumu gunim, un zylga vokora dyumōka pōri bērzem, sylim un teirumu tymsū zaļumu sedzēs lānim viļnim.

Kaida veira bolss aiz bārzu boltuma dzīdēja par tymsu nakti un zaļu zōli.

Žiks sōka prīceigi un aizagyudams rīt.

Ontiks pacēle obejas rūkas kai spōrnus un sauce:

— Žik, tagad īsim da sātai! Vairs tevis nivīns tur naaztikis un nikod naatdūs svešim!

Pi vōrtim jūs sagaideja vysa Dzērkaļu saime.

Cylvāks uz tylta

Marta pēdējō sastdine šam dīnvydu zemes styuram beja atnasuse pyrmū eistū pavasara dīnu. Vairs naleja. Caur natōlūs Alpu miļzeigajim rūbim tveicēja jau korsta pavasara saule un apkōrtnes pīkaļnes ap sorkonim juntim puškōtu Bavarijas cīmu ar vīglom dyumokom elpēja pyrmū, breivū pavasara elpu.

— Redzi, jī jau te sōk art, — īsarunōja Žuburs un rōdeja ar rūku uz pīkaļni, kur jauns bavarīts, napōrtraukti sovus dīvus lānūs vēršus mudynōdams un ar tim runōdams vīnā runōšonā, dzyna pyrmōs vogas šymā pavasarī.

Vērši pastōvēja, padūmōja un pavylka sūļus divdesmit otkon. Tod ari jaunais bavarīts pastōvēja, padūmōja, pacylōja sovas eisōs, ōdainōs bikses un sōka ar vēršim runōt nu jauna.

— Jā, jī ar. Var art, kod tev ir kū art... — skumeigi un na bez skaudeibas bolsā atbiļdēja Ceriņš un šymā breidī dūmōja par sovim teirumim Vydzemes augstīnē: kas gon ar tūs.

Jī gōja lobu gobolu pa šū pīkaļnes ceļu klusādami. Pavasara dīnas syltums, bolsi un dzeiveiba jūs napadareja prīceigus, bet apsedze ar skumem. Jī obi beja Latvijas zemnīki, bet te jim nabeja kū art un bezgola smogi beja redzēt, kai cyti ar. Te ir pavasars, un ļaudis ar zemi. Jūs bārni skrīn un klīdz prīceigi, un tim ir vīta, ir sova tāva teirums, kur skrīt un kļigt. Stōvajā nūgōzē, skabardžu un prižu mežā atskaņ symts atbaļši un pa upes īleju aizviļņoj tōļōk.

Žuburs nūsapyute, apstōja un dūmōja par sovu sātu Daugovas krostā pi Krōslovas.

— Redzi, tur jau ūtrs ar, — jys otkon rōdeja ar rūku uz cytu pīkaļni, kas beja atsasaguse jūs skotam nu meža styura.

— Ceriņ, soki, par kū tikai mes te staigojam kai nalītas, kai sliminīki. Te ļaudis ar zemi, vysi ar. Jūs bērni skraida un skrīn, kur grib. Myusejī īspisti kai cōli skalinī. Ni kur jim skrīt, ni pakļigt. Audz tu, cylvāka bērns, kai seipuls, īstateits konservu bundžā. A mes? Kas asam mes? Staigojam kai susātivi... Ek, taida dzeive!.. Par kū? Par kū?

Pi pādejim vōrdim Žuburs īsaklīdze kai nu gultas pīsa-tryucis sliminīks, kas vysu laiku ir mūrgōjis.

— Par kū? Jā, par kū? Voi es tev tū varu atbiļdēt? Tagad vysi un vysā pasaulī vaicoj un vaicoj bez gola, bet nivīns navar nikō atbiļdēt. Kū tī vaicōt? Lobōk staigoj kai māmuļs un verīs, kai vēļ speid saule par šūs māmuļu pylnū pasauli.

Obi klusādami un kotrys sovu nabeidzamū dūmu teidami, kas tūmār obim tynōs ap vīnu un tū pošu asi, jī gōja uz upes pusi.

Te, svešumā, nivīna cyta dina vysā godā jim nabeja tik smoga kai šei, kod teirumūs otkon redzēja orklus un orōjus.

Pavasara skaistums nu svešas zemes kolnim namirdzēja gaišs. Tys dzyna dūmas skumēs dziļōk.

Klusādami jī beja nūgōjuši leidz upei un leidz tyltam, pōr kuru ik reitus un vokorus, uz sovu fabriku īdami, jī beja stai-
gōjuši vairōk kai godu.

Uz tylta margom, ar obim alkyunim atsaspīdis, stō-
vēja cylvāks un nakusteigi un dūmeigi skatejōs virpuļojūšajā
dzelmē, kuras yudini nu kolnim beja atnasuši Alpu kliņšu
zaļgonū un palākū krōsu.

— Tys cylvāks jūceigs, — saceja Ceriņš. — Stōv kai putns
uz sēteņas pyrms nūsaļšonas.

— Taipat te uz tylta ilgī stōvējis ari tys, kas pagōjušā nedelā
ilēce. Labi, ka vēļ laikā pīskrēja ļauds un izzvejōja. Nazyn gon,
kas tōs var byut par litom, kuru dēļ cylvāks pats grib mērt?
Bet tagad taidi laiki, ka cylvāks vairs nazyna, kas jys ir... Un
šei dzeive taida, ka nu jōs reizem vairōk bailes kai nu nōves.
Tei ir tei lita, — saceja Žuburs un pakrateja golvu.

Kod Žuburs un Ceriņš jau beja uzgōjuši ari uz tylta un jūs
noglainūs tanku sūli tur nūskanēja kai četri vasari, ari tod
dūmeigais cylvāks napacēle golvas. Jys nakusteigi skatejōs
dzelmē.

— Zyni, — pi pidurknes pavilcis Ceriņu, isarunōja Źuburs, un jō bolss pōrgōja čukstūnā: "Zyni, maņ likās, ka ar šū cylvāku kas navin nav labi. Pasaver kaida jam seja! Kai pēdējā stuņdē pyrms nōves. Es beistūs, ka jys tai skateisīs, skateisīs dzeļmē un ilēks tur myusu ocu priškā..."

Ji obi pagōja vēļ kaidus sūļus tyvōk.

— Jā, vyss var gadeitīs, — saceja Ceriņš. "Kū gon tagad cylvāki nadora un kai tik golu najam. Tagad te vysaidu nalai-meigu cylvāku pylns. Dūmoj, dūmoj un vēļ dūmoj, dūmoj, un kū na dūmoj — tymss vīn ocu priškā. Un tai cylvāks izdūmoj pats sovu nōvi, kod dzeivi vairōk navar panest vairs..."

Cylvāks uz tylta pōrvylka ar dalnu pōr pīri, kai cītu dūmu steipu nu pīres pōr dagunu nūdzejidams.

— Voi tu redzi, kai cylvāks mūkōs? Vajadzātu it klōt un kai navin paleidzēt. Dažu reizi ar vīnu mozu, lobu vōrdu var daudz kū uz lobu pagrīzt... — Źuburs isarunōja nu jauna.

— Kai tod, kai tod! Tai ir, — atsasauce Ceriņš. — Redzi, pēc izskota ari nasalik, ka jys byutu šejinīts. Taipat kaidis cylvāks, ikleidis nu izpūsteitō pasauļa molas un ir taidis pat kai mes te vysi. Vai! Kaidom acim jys skotōs otvorā! Drūši vīn jys pošlaik dūmoj par pazaudātū dzimtinī, par tāvu un mōti, varbyut par sīvu un bārnim, jo kū cytu taidis nalaimeigais var dūmōt. Un kod vyss ir izdūmōts un redz, ka vyss ir zaudāts, jys pēški grib lobōk zust ari pats...

Cylvāks uz tylta nazkū sevī bez gola bēdeigi runōja. Varēja redzēt, ka jō lyupas kustējōs. Varbyut ari tikai jō vaigi lelōs sōpēs nūsarausteja?

— Nā, nu gon ir pādejais laiks it klōt un glōbt, kas vēļ glōbams, jo mēs obi vyspōri vēļ asam kristeigi cylvāki un gribim sovam tyvōkam izmysumā paleidzēt! Skotīs, skotīs — jō seja palik arvīn tymsōka... Maņ likās, ka jau, vysas pasauļa bādas un sōpes pōrdedzis, jys ir pījēmis pādejū, nōveigū izaškēršonu... Šūreiz Ceriņš pavylka ryupu brōļa Źubura rūku.

Tymā pošā breidī ari cylvāks uz tylta vēļ vairōk pasa lice pōri tylta margom un ar naaprokstamu izmysumu sejā, skatejōs duļkainajā, šolcūšajā pavasara polu dzeļmē. Beja skaidrs nu jō sejas izteiksmes, ka ņyupat jys pōrciš vysosōkōs

šo pasaūļa sōpes, nas vyssmogōkū nostu, un vyss jys pats ir vīna lela tragedija.

— Nu tod ar Dīva paleigu! — saceja Žuburs. — Ejam!

Obi pašnōvņika vārōtōji uzmaneigim, nadržšim sūlim tyvō-jōs nalaimeigajam. Jī tak navarēja tai tik vīnkōrši skrīt klōt un tyuleņ cylvāku tvert pi apkakles. Vajadzēja vēļ pōrdūmōt, kaidim vōrdim ar taidu lai sōk, jo nadreikstēja jō sōpes un uztraukumu padareit vēļ lelōkus.

Pagōjuši tyvōk, obi glōbēji apstōja un dzērdēja, ka cylvāks uz tylta caur zūbim lelōs sōpēs izgryude divus dzeivē dzērdātus vōrdus:

— Kaida nastuņde!

Ā! Taitod šys pavysam nalaimeigais bādu brōļs beja latvīts! Prūtama līta, tagad nu jau pavysam nikai navarēja ļaut sovam latviša cylvākam izdareit pošam sev golu, lācūt uz golvas otvorā. Jys, drūši vīn, taipat radzādams šū pavasara dīnu svešumā un vārōdams laimeigus orōjus svešōs zemes kolnūs, pēški īkryta izmysuma gunkurā un ņyu grib dareit muļķeibas. Nā, draugs, tu tagad dzeivōsi otkon raudōdams tōļōk! Vyss pōrīt. Ari tovas šōsdīnas lelōs skumes pōrīs.

Vīns nu vīnas, ūtrs nu ūtras puses, kai tys beja nūrunōts, Žuburs ar Ceriņu pīsalaveja pošnōvņikam un kai dōrgūs cylvāku dzeiveibu sorgōtōji policisti sajēme tū pi obom pīdurknem, tai vīgli, maigi.

— Taidas dūmas vajag izmest nu golvas, tai ir tei līta. Nu tymsuma ceļās tymsums. Nasaverit otvorā! Lobōk veritēs uz augšu! — pyrmais runōja Žuburs, pīsalicis pi nalaimeigō placa.

Tys pagrīze golvu gon uz vīnu, gon uz ūtru pusi un ar nasaprašonas pylnom acim pasavēris obūs, otkon ar vysu skotu nūgryma dzeļmes vārōšonā.

Cik itīpeigi jys beja nūlēmis škērtīs nu šōs dzeives! Cylvāks na vacs. Ap godu četrudesmit. Vēļ tik pat ilgi varātu dzeivōt un vēļ vysaidu breinumu pīdzeivōt, bet šys tik sovu ijēmīs golvā.

— Metit tōs dūmas nu golvas, lyudzams! — saceja Ceriņš jam nu ūtras puses. — Mes obi asam gotovi jums vysā paleidzēt. Sokit, kas jyus nūspīž? Kū es jums varātu paleidzēt?

— Paleidzēt! Paleidzēt! — nykni, kai mēdeidamīs atcērtā nalaimeigais, skota nu dzeļmes napacēlis.

— Paleidzēt? Kū te vairs var kaidš paleidzēt, kod vyss ir beigts?! — jys atklidze kai eists histerikis, kū nivīns navar pīrunōt. Glōbēji bezcereigi sasaskateja.

Tod cylvāks uz tylta atsagrīze pret glōbējim un, nalaimeigi pasavēris sejā vīnam un ūtram, saceja: — Kū te vairs... Te ikryta un tymā zaļgonajā mutulī grīžās, turpat uz vītas grīžās. Jo tū kaidš viļņš panesis uz krosta pusi, es dzeitūs pakaļ... vēļ varātu kai navīn glōbt...

Nalaimeigais nūsapyute un otkon vērēs dzeļmē. Ari Žuburs un Ceriņš, arvīn vairōk uzatraukuši, licēs pōr tylta margom un meklēja acim, voi otvora mutulī nasagrīž kaida capure. Beja skaidrs — vīns te beja nalaimeigi ikritis, un cylvāks uz tylta izmysumā beja zaudējis golvu un naspēja aptvert, kai sovā nalaime sev paleidzēt.

— Īkryta? Kas — bārns, sīva voi draugs? Mozs voi lels? Mes gribim paleidzēt! Voi tu apjēdz? — mes gribim paleidzēt! Tōpēc, cylvāk, ver muti vaļā un runoj skaidri!

Žuburs un Ceriņš satvēre un purynōja nalaimeigō placus.

Beidzūt nalaimeigais pagrīze bādu un izbreina plynōs acis pret glōbējim, bet nu jō bolss beja jau prīceigōks:

— Ā, jyus gribit maņ paleidzēt? Varbyut izviļksit tū? Nu tod esit tik lobi! Es te jau pusstundi stōvu un sevī lomojūs. Acis jau steivas nu vēršonōs tymā mutulī. Redzit, redzit, kur tei uz vītas grīžās — tei peipe! Te maņ ikryta peipe. Loba peipe. Kas tei beja par peipi!

J. PŪRMALĪTS (JEZUPS LELIS)

Trokais īnainīks*

— Lōci, i tū var izvuiceit staigōt uz pakalis kōju, suņs, i tys mōk slumsteitīs un papraseit maizes gobola, lūps, i tys saprūt, ka tu jam saklīdz — a itys trokais īnainīks, — Juškīne pakrateja sovam laulōtajam draugam dūmōtū dyuri uz ustobas pusi, — itys trokais īnainīks nikō najādz! Labi, ka tu jam ar lobu, a raugi koč drusku pavilkt pret spolvu, i jys tev staigōs cēlinim, golvu nūdyurs, strēčem dūmōtīs kai bez samaņas. Prosi jam, kō grybi, jys tev tai vīn atbubinej nazkū zam daguna kai kaidis krūļs, vusu dīnu kryumūs napōrsits. Ni tu, cylvāks, vari kō saprast, ni kō. Ka tu, mōseņ, zynōtu munas klopotas, tu vēļ nazyn kū pasceitu!

Juškīne gryuši nūsapyute un pa pusei gaidūši, pa pusei pētejūši pasavēre uz Lukstōju Juzikīnes pusi. Tei izaškeire vēļ nasaceit nikō, tikai meidejōs uz celeņa nu vīnas kōjas uz ūtras. Jai ari, prūtams, mēle nīzēt nīzēja īsvist kaidu vōrdu storpā un izvilkt nu Juškīnes vairōk, lai var otkon tōļok pastōsteit, bet apsadūmojūt jei nūlēme klusēt. Kas varēja zynōt, kai Juškīne jōs vōrdus vēļok napōrgrīzs Juzikīnei pošai uz kokla? Lobōk beja jōsasorgoj. Golu golā, Juzikīne sprīde, Juškīne pošā izskrēja nu ustobas un jū apturēja te uz celeņa. Tei jau beja loba dīzgon zeime, ka Juškīne nūdzīdōs leidz golam vysu sovu "nešporu" bez kaidas skubynōšonas.

— Tu varbyut, mōseņ, nazyni, — Juškīne turpynōja, — a myusim tok jau šūpavasār beja nāzs pi kokla. Nu, tok apraksteišona! Nūdūkli i vuss kas nabeja moksōts nazyn kod, i vīnu dīnu es šekur pat gonu obejas gūteņas, losu skōbīnes i verūs — nu kolna vīns nūsalaiž ar lisapetku. Proskrīn caur Meika sātu, proskrīn caur Aļuša i myusu pogolmā kai lykts iškā. Nūlāc nu lisapetkas, iznam nu sūmas nazkaidus papeirus, roksta i grūza golvu pa pogolmu. Daīt pi rotu i

* Komentāru par J. Leļa valodu sk. 281. lappusē.

roksta, pacyloj orklu i otkon roksta, pasaver uz munu pusi i vēļ roksta. Maņ taidi breinumi, ka pate nazynu, voi skrīt uz sātu, voi nā, kod verūs — muns veceļs, pamets zyrgu pi eceižas teiruma vydā, ari jau kuļkoj šur. Maņ jau tai nalabi ap sirdi palyka. Tu zyni pate, kaidis tys muns Pōvuls ir — ka tu jam dareišonōs nastōvi klōt i nabyksti vusu laiku sōnā, jys tev nikō namōceis ni nūrunōt, ni padareit, kai vajaga. Byutu tu redzējuse, kai jam ar tom atsaceibom beja, kod uz roksta aizbraucem... Kō? Ak tai — nu, verūs, Pōvuls atīt, sasavasaloj ar tū kuņdzeņu, i sōc obeji runōtīs. Tys raksteitōjs, var redzēt, vysu laiku jam per nazkū vērsā kai nu grōmotas, a itys stymbyns stōv nūdyurs golvu i tūš, varbyut nikō nasceidams. Es vairs tōļōk itai navarēju pacīst, nūmatu skōbiņu nostu i skrīšu uz sātu! Cikom es tai skrīnu alsdama, pyuzdama, tys kundzeņš jau atsavasaloj, sāstās uz sovas lisapetkas i kai vējs pa ceļu.

— Nu, — es prosu sovam veceļam pīskrīdama, — kas jys taidis beja, kō te gribēja?

— Kyukuļu Pīte nu Pogosta, — šys maņ atņūrd, i es jau redzu nu jō bolsa, ka nazkas nu tīsas nav labi.

— Kur to tu tik cīši cīneigs palicis, — es jam soku, — ka Pogosta veiri skrīn te ar tevi vasalōtūs i sumynōtūs pošā dorba laikā? Tu lobōk, kuņdzeņ, soki maņ ar lobu, kō jys te vaicōja!

Šys jau tai i grūzōs, i kosōs kai izbēdzis nu skudru pyužņa, a es jam napalīku meikstōka. Tai šys beigōs iztuš, ka vusa myusu dzeiveite apraksteita!

— Ak tu, trokais īnainīks! — es jam soku. — I tu nazynovi, kō jam padareit? Es, tovā vitā byudama, panimtu, šekur, itū lōpstu, cērvi voi kapaci i kai vylktu taidam ocu vydā, jys maņ aizītu grīzdamīs — Pogosta veirs voi na Pogosta!

— Tu esi aptrokuse i pate nazyni, kū tu soki! — jys maņ saklīdz ar brīsmegu dusmi.

— Nasōc tu maņ te rēkt i kaukt pi pošas auss kai kaidis nazvērs! — es jom soku. — Byutu tu pasaklausējis kai cylvāks, kū itei aptrokušō sīvits tev vusu laiku runoj, tu nabyutu šudiņ apraksteits! Kauna nav — pošā brōlāns Pogostā

par staršyni, a tevi itaids Pite, kam pošam sāta put i bārni raud nu tāva dzeršonas, nam, atbrauc uz lisapetkas i apcērp kai vucynu! Seņ jau tev klidžu ar kligšonu, — es jam soku, — ej, apsarunoj, lai vēļ pagaida, a tu nikō! Ļaužu puiši, kuri mōk dzeivōt, tai nikod nasēd vusu laiku uz cepļa. Jī dēļ sevis kustīs, apsarunoj, kur vajadzeigs, i nivīns jūs ni aproksta, nikō. Tikai tu vīns pats pa vusu parapeju te esi taidis kai nadaparāts!

Tai es jam, mōseņ, i kūrču, ir runōju vusu laiku, a jys maņ cits kai mīts. Nagribēja nikō ni dareit, ni klauseitīs. Golu golā vēļ tai uz manis sasasirdeja, ka reizē vairs pi golda nagōja i kotru vokoru leida pyuneitē vīns pats gulātu.

Vusa muna kligšona un raudōšona beja zemē nūsvīsta — dagōja ar osorom acīs vest nu sātas vīnu gūteni. Taišni kauns i žalums — obejas pa zīmu izturātas i vīna ņyu, pavasara laikā, beja jōnam i jōpōrdūd.

— Nadūmoj tu maņ, — es jam saceju, — ka es vesšu uz tērga sovu pyura gūvi! Jo jau myusim tik cīši vajaga ļaužu izsmikļa, tod lobōk vessim itū kaulu grūzu, kū tev tei lobō mōte īdeve pi atsadaleišonas! Ka tu, mōseņ, zynōtu, kai muna veiramōte mani ēde, kod vēļ vusi kūpā dzeivōjom... Ak tai, kai beja ar tū gūvi? Nu, aizvedem i gribējom atdūt kaidam sovam cylvākam, kas grybātu uz dzeives paturēt — vēļ jau beja jauna i labi pīna deve — a taidā nalaikā kuram to zemņikam byus nauda? Tai dagōja pōrdūt tam dasinīkam Šmuļkai par trejs tyukstūšys. Jā, mōseņ, tikai trejs tyukstūšys panēmēm. Jys ari gudrys i labi zyna, ka na nu loba zemņiks vess uz tērga pīna gūvi pavasarī.

Jys idūd Pōvulam pīcdesmit latu vīnā gobolā i vēļ divejus sudobra pīcinīkus. Es panamu nu Pōvula itū naudu i tagad... Nā, mōseņ, tu lobōk pasaklausi — itei ir taida kai pōsoka! Es tagad panamu naudu i soku sovam Pōvulam: — Tu tagad maņ te pastōvi pi ūlu kerzes, i es aizskrišu i atnesšu kaidu bulku voi baranku. — Nu reita ar tom bādom i žalobom nikas koklā naleida.

Tai es aizīmu pi tom mozajom būdeitem, verūs i radzu — vīnam žideņam vēļ pavusam syltas bulkas. Lela bulka, i

židenš gryb desmit rubļu. Panamu rūkā — taida korsta, meiksta — i maņ tyuleit slika aptecēja. Soku židenam: — Moksōšu tev desmit rubļu, jo dūsi kuleiti, kimā ilikt.

Šys maņ padūd kuleiti i es, sev nūlauzuse gobolu, ūtru pusi iliku tymā kuleitē, saberu turpat vusu naudu, ibōžu vēļ klōt i tūs pīcdesmit latu papeirā i aiznasuse soku veceļam: — Še, ēd, Pōvul, ir sorgoj itōs kules kai ocu pīrē! Tymā iškā vusa myusu gūteņa! Es tagad drusku ar ūlom pastaigōšu.

Jys maņ nazkū atņūrd i sōc ēst tū bulku nu vusas kules, kai zyrgs torbā golvu ibōzis. Maņ, jau uz jō verūtīs, prōts nabēja mireigs — sok voi var jū tai palaist vīnu pošu ar icik lelu naudu rūkā. Labi, ka labi, a jo nā, kū tod mes dareisim? Tai dūmōdama, es laižu riņči pa tērgu. Dreizi maņ dasasyt kupcs i panam uz reizes vusu kerzi.

Atīmu otkon atpakaļ i radzu — vēļ stōv kai stūps tymā pošā vitā, kur šū beju pamatuse. Vairs naād, a peipej ar Pōkšu Zepeiti. Īraugu — ari krīvs Vaņka, tys ceplu licējs, stōv tīpat, i obeji ar Pōkšu Zepeiti šam cīši nazkū šveikst i stōsta, plotōs ar rūkom i šys klausōs, acis izbūzis. Byutu muna sirds, mōseņ, jau tūlaik paredzējusi, kai tagad byus, es jim obejim byutu tīpat uz vītas ļaužu pulkā acis ar nogim izplāsuse! Jo valdeiba byutu gudra, seņ byutu ar peicku sadavuse i tim obejim, i itam īnainīkam!... Jā, nu, tagad tu pasaklausi:

— Es pīimu pi sova veceļa i jam soku: — Tagad īsim, Pōvul, uz Pogostu i atdūsim sovus svīdrus i pādejū maņteibu tim tovim draugim, apraksteitōjim!

Es panamu nu jō tū kuleiti. Dzēržu, vēļ nav vysu apēdis — bulkas gabaleņš pa išku sytās. Aizīmom tymā ustobā, kur jōmoksoj nūdūkļus. Muns veceļs mani ar gryuzšonu atgryuž nu durovu. Soka, lai es nasavolkojūte kai aste jam leidza pi dareišonom, ap kurom maņ nāsama nikaida saprasšonas. Lai es pastōvūte molā kai cytas bōbas, i šys vīns pats iškys i dreizōk vusu padareiškys. Es, mōseņ, nikod nagaidēju, ka jys maņ tai ni nu šo, ni nu tō sōks tyuleit lēkt acīs ļaužu pulkā, a jam jau tūlaik nazkas beja sōcis pyrynōtīs aiz ōdas!

— Labi, labi, lelais gudrinīk, skrīņ, skrīņ pats, — es jam soku, — tikai naaizmērsti, kū tev pīsaceju: nadūd jim tagad

vairōk par pīdesmit pīci lati i prosi, lai cyta pagaida! Jau nu itō jim vusim byus gona dzert, cikom jaunnedeļ varbyut kaidis cyts sprosts cylvāks jim atness i nūliks uz golda sovu gūteni.

Tai es paliku pi durovu, īraugu vēļ cytas bōbas, jau sōcam runōtīs, kod es dzēržu — maņ naskas rausta aiz placa. Muns veceļs! Bōls, ūsas raustōs uz augšu, uz zemi, klīdz i prosa, kur es tūs pīdesmit latus lykuse!

— Voi to' kuleitē nav? — es jam soku, ari nūsabeiduse.

— Nav! Pasaver pate! — jys maņ klīdz.

— Nataisi te cyrka ļaužu acīs ar sovu vaideišonu! — es jam soku i izraunu šū ōrā ar vusu tū naudas kuli. Apsasēžam uz trepeitem, es izklōju skusteņū klēpī i izberu vusu nu tōs kules ōrā. Ir seikō nauda, ir sudobra lati, ir vēļ ari bulkas styurs; kuleite tagad tukša, a tūs pīdesmit latu papeirā nav.

— Tu labi zyni, ka āzdams nikur naizsvīdi? — es jam soku.

Šys sasavībis tikai purynoj cakulu.

— Varbyut idevi parōdeit Vaņkai ar Zepeiti i aizmērsi panimt nūst? — es sōcu gōdōt i šai, i tai.

— Naturi manis par mozu bārnu! — jys uz manis aizarāc.

— Jo tu pats, kuņdzeņ, naudu pagaisynōjis, vēļ uz manis te klaigōsi, — es soku, — es panimšu, šekur, itū bulkas gobolu i aizbōzšu tev muti! Tod tu varbyut maņ saprassi, ka nāsi mežā īgōjis!

Es panamu tū bulkas gobolu, i maņ, mōseņ, tyuleit sirds aiztreisēja! Nu, taišņi kai pōsokā — es pate dūmōju, ka sepiņeju. Es panamu tū bulkas gobolu i īraugu — nazkaidis papeirs tam pīlipis. Vēļ vīnā styurī var saredzēt taidu kai pīcdasmytū numeri. Nu ja, mōseņ, tei beja tei naudeņa!

— Ak tu, trokais īnainīks, — es šam soku, — še, pasaver pats, kai tu esi vusu sovu gūteni vīnā maļteitē apēdis!

Nu ja, mōseņ, tei bulka beja sylta, kod ibōžu naudu kulē, i tei papeira nauda pi bulkas nazkai pīlypuse. Šys vysu laiku ēdis naudu reizē ar bulku, acis aizmīdzis! Vēļ taidis styureits tikai beja palicis i tys pīlipis pi maizes tai, ka ni atplēst navar. Jā, taišņi kai Dīva pērsts, mōseņ, lai cylvāks zynōtu, kurs bejis tys vaineigais!

— Nu, kū to mes ņyu dareisim? — es jam soku. — Pādejais pļāgurs nūdzēr vīnā reizē mozōk, kai tu nūsvid zemē ar vīnas bulkas ēššonu.

— Nabyutu tu mani vusu laiku ar gazetom barōjuse, varbut es sprostu maizei cytu garšu, — jys, nazynōdams, kū vairs saceit, sōc maņ pōrmest par tū, ka es zam kukulim naliķu kļova lopas.

— Napōrmet tu maņ, — es jam soku, — voi as asu vaiņeiga, ka tu mani izvedi uz uboga dērvas, kur ni maize, ni kļovi aug! Es naišu skraideit pa parapeju, lai ite, taidam kuņdzenam, byutu kļova lopa pi gorūzas! Es ari tū pošu maizi ādu, — es jam soku, — a tī vajag cīši sprosta cylvāka, lai apāstu itaidu naudu reizē ar boltmaizi!

Jys maņ vairs nikō naatsoka, tikai sēd kaidu laiku ar dagunu uz zemi, golvu rūkōs sanēmis. Tod pīsaceļ i, maņ ni vōrda nascādams, it otkon Pogostā iškā. Es saucu i dzanūs, a jys nikō nasaklausa. Sagyunu dadzynuse šū aiz pērduknes i soku: — Kur to skrīsi kai dundura sadzelts?

Jys vēļ gryb tai kai nu manis atsakrateit, a kod redz, ka navarēs, iztuš, ka iškys pi sova brōlāna, staršynes — varbut tys zynōšksys, kū dareit itaidā litā.

— Labi, labi — īsim! — es jam soku, — voi es tevi naiķu, ka tu bēdz nu sovas sīvas kai nu pādejō inaidņika?

Aizīmom pi staršynes, i es jam vusu izstōstu nu gola da gola, raudōdama i nikō naslāpdama, kai i kū Pōvuls padarejis. Tu jau, mōseņ, pate zyni, kaidis ir tys myusu staršyne i kaida vusa tei Juškānu cilts. Vysi pašmīleigi, vusim daguni gaisā. Dūmōtīs — tu esi tōrps, a jī poši lelōkī gudriniki uz pasauļa. Tai i tagad Juškānu Mačs klausōs uz mani tikai ar vīnu ausi, grūza i pētej vusu laiku tū bulkas gobolu i pošōs beigōs vēļ soka, kur muns prōts bejis, ka es tik lelu naudu lykuse ar bulku vīnā kulē! Redzi, mōseņ, cik viļteigs — brōlāns. Pōvuls apād naudu, a es Mačam tei vaineigō!

Tu vēļ varbut, mōseņ, pate pīmini, kai vusi Juškāni beja preteimā, kod Pōvuls mani nēme. Vins ūtrs nu jūs par tū raudōja pi pošu bazneicas durovu i mani nūlyka saceidami, ka maņ asama brīsmēiga mēle i ka mes, vusa Punculeišu

ciļts, nu laika gola asūts cīši sprosti. Tai i tagad radzu Juškānu Mačs taisos navys izlomot sovu brōlānu, a vusu vaini sagrīzt uz manis. Kod maņ jys vēļ pasoka — kur es asūte cik sprosta uzauguse, ka nazynūte, kai nauda jōsorgoj, es ari vairs nanūsacīšu. Muna sirds beja tik pylna, ka jam pascēju vusu taisneibu taišni acīs.

— Tu varbyut, kuņdzeņ, dūmoj, ka jyus vysi asot stātņi i gudri i as nāsu nikas, — as jam soku, — a as tev varu koč nakts vydā apzvērēt, ka nivīns nu Punculeišu ciļts naudas naād i naiť ar gaili bazneicā!

Ak tu, mōseņ, itō nazynōji? Nu, šekur pat vacō Stepīne, Mača tāva mōsa, aizpagōjušu godu Elieša dinas tērgā īgōja nu reita ar apsagtu kerzi bazneicā. Nu reizes ļauds nikō nazynōja, i cikom vecele skaita pōtorus, tam gaiļam kerzē nazkai atsaraisa spōrni, tys pabōž golvu nu skusta molas i sōc tai dzidōt i kladzynōt, ka vusa bazneica skaņ kai klāva priška! Daudzi navajadzēja, ka byutu pasprucis i varbyut uzlēcis kaidai cytai bōbai uz golvas! Stepīne šū tyuleit aiz kokla sagyvuse i, nu ļaužu smīkla bāgdama, izalaveja nu bazneicas.

Ak tai, par tū naudu — nu, staršyne Pōvulam soka, šys paturēškys tū naudas styuri ar vusu bulkas gobolu. Vēļ navarama zynōt, voi nu vaļdeibas varēs dabōt atpakaļ vusu vērteibu.

— Cikom tu te nikō nazyni, — es jam soku, — kū to mes ar Pōvulu lai ņyu dorom? Varbyut tu grybi, lai vadom nu sātas ūtru gūteni?

Mačs pasaver uz manis, padūmoj i tod atslādz vīnu taidu lōdeiti i dūd — na jau maņ, a Pōvulam — kaidus trejs voi četrus papeira naudas gobolus.

— Nadūd tu jam papeirā, dūd sudobrā, — es Mačam soku, — cytaiž tovs brōlāns vēļ otkon nims i apēs ar vusom vaļsts veiru biļdem, i par tū vēļ tiks cītumā! Var byut, ka maņ ari sātā byus tagad jōsōc turēt i vusi kalendari, i obrozi zam atslāgas!

Juškānu Mačs nūsaver uz manis caur pīri ar taidom boltom acim. — Tu lobōk sōc turēt sovu mēli zam atslāgas, — jys maņ soka. — Itei ir taida lita, par kuru tai parunōt, lai

tepat i palik. Es vēļ nazynu, voi es kū navin varēšu dabōt atpakaļ, i es jyusus obejus tagad izdzeitu, navys dūtu naudas, jo Pōvuls nabyutu maņ brōlāns. Es dūšu jam naudas, jo tu maņ apsūlej par itū nikur vairs tōļōk napļōpōt.

Es pi sevis dūmoju, cik jys cīši viļteigs kai slapkauņs, a vēļ nikō nasoku. Nauda vajadzeiga. Mačs otkon jau dūmoj, ka ir mani nūbīdynōjis, tagad jau ar taidu kai dusmi vēļ soka: — Nu, voi tu maņ saprūti, kū tev pīsacēju?

A ka jys maņ tai, mōseņ, to es ari jō vairs naišu glōsteit pa spolvai. Pošom tōs naudas kai skaidu, a vēļ gryb, lai tu, cylvāks, jam klonīs par kotru nīku, kū jys tev nūsviss kai suņam!

— Es saprūtu tikai tū, — es tagad jom soku, — ka tu, kuņdzeņ, grybātu, lai pasauls nadazynoj, cik jyus, tī Juškāni, na brīsmeigi gudri, a sprosti! Tagad byutu na tikai maņ jōrunoj par itū tovu brōlānu, a vēļ i vusōs avīzēs jōpīroksta, taipat kai par tū Pōkšu Baņuku i Zabaleiti, lai ļauds skaita vusōs molōs i redz, kaidi teļagolvas vēļ dzeivoj myusu styurī i skaitōs puiši!

Nā, mōseņ, par Baņuku i Zabaleiti nav nikas izdūmōts! Beja avīzēs, beja! "Jaunōkōs Ziņōs". Nu, i es tev tagad pastōsteišu: tu zyni varbyut, kai jī vīnu mēnesi tīsojās, ūtru sumynojās. Zabaleitei ar Baņucīni nasakreit, i poša Baņucīne taida kai skoborga...

Ak tu soki, na vadaklas, a veiramōtes vaine, ka navar sadzeivōt? Maņ tai rōdīs, mōseņ, ka jī vusi trejs ar vīnu slūtu pārti. Nu, i pasaklausī: es vēļ beju naseņ te atvasta, kod vīnu svātīņ dadzanu Zabaleiti nu bazneicas. Jei maņ raud i žālojās, i as, lobu vīn grybādama, jai soku, lai šei tok spōrojās preteimā — cytaiž vēļ vadakla izdzeis ar kuli pa pasauli.

Nu ja, mōseņ, tev taisneiba, a as vēļ tūlaik itō nazynōju, ka jei vusim tai žālojās. As jai sastōstu, kai byutu jōdora, a itei Zabaleite, troka bōba byudama, nam i vusu šim sātā atstōsta, vēļ varbyut nu sevis vusu kū pīlykdama!

Nu tō laika Baņucīne, kod mani īrauga, skrīn cauri šņōkdama bez vīna vōrdeņa. Reizi as nazkai pate nu sevis gribēju īsōkt ar jū runōtīs, a jei maņ atšņōc: "Skrīņ i pļuksti vusu

Zabaleitei, na maņ!" — i tū pascējuse, kai svīdyn nu manis nūst. As jai napaspēju aizbōzt muti, tikai pi sevis nūdū-mōju...

Nu, pi staršynes beja tai: tu breinōtūs, mōseņ, klōt byu-dama, kaidūs vōrdūs jys manis nasauce, kai nanūlyka, kod jam otkon beju pascējuse taisneibu acīs! I muns Pōvuls tīpat kūrņ kai calms, i nikō nasoka, lai poša sīvu aizstōvātu!

Beigōs Mačs soka: — Jo tu, Pōvul, grybi naudas, atej pi manis vēļōk vīns pats bez itōs plōpas, i mes pasarunōsim kai veirs ar veiru.

Es vēļ vīna pate gribēju ar jū tōļōk spōrētīs, a Mačs myu-sus obi divejus izstyume nu sova kambara.

Maņ, mōseņ, beja brīsmeigas sirdis — vairōk uz sova veceļa, navys tō Mača. Kas tūs Juškānu napazeist — taidš Mačš pīradis ar ļaudim tur Pogostā bļaušētīs. Es tikai vusu laiku dūmoju, ka byušu Pōvulu jau pa sovam pōrgrizuse, a tagad radzu, ka nā.

— Jo tu esi taidš bezprōts, — es jam soku, — to i nav tev pavusam vērts vairs dzeivōt uz šō pasaulā! Maņ jau dūša vusu laiku škebinejās, ka radzu — asu izgōjuse pi taida vucyna, kam vīna olga, kai ļauds jō sīvu izlomoj!

— Tu vēļ beji peicku peļņējuse, na izlomōšonu — tu šudiņ vusu dīnu ar tū sovū mēli taida kai aptrokuse! — jys tagad sōc vēļ uz manis rēkt ari nu sovas puses.

— Rēc, rēc te uz manis kai ļovs! — es jam soku. — Rēc i padūmoj, kur beja tova lelō dūša, kod Mačš uz myusu obeju bļōve, i taipat tūlaik, kod Kyukuļu Pīte tevi aprakstēja! Lo-bōk rēkšonas vītā pakosi golvu, kur pasagyut tūs pīcdesmit latu! Nadūmoj i nagōdoj, ka tevi laisšu skrīt atpakaļ pi Mača! Lai propulst sāta, jo nav puiša, kas tū sātu pacaltu!

A jys, mōseņ, jau beja nu tō sova brōlāna i varbyut ari nu Vaņkas i Zepeleiša tai pret mani sarīdeits i savužgynōts, ka vairs nikō nazaklausa — soki jam, kū gribi! Kod jam itai pasceju, jys apsastōj, kai samani izkyukōjis, vuss vaigs meis-tōs, pats brīsmeigi būlej acis i maņ soka — šys vairs navars pacīst munas kladzynōšonas. Lai es uz vītas pōrstōjūte, a jo nā, nazyn kas varama pasadareit.

— Jo tu te mani bīdynōsi i nasōksi kur navīn vaicōt nau-
das, skaidrs, ka vuss kas pasadareis, — es jam soku. — Ka
tu namōki dzeivōt, to namōki — tai i pasoki, i nasōc te
cylōtīs!

Es jau, mōseņ, dūmōju, ka jys maņ tyuleit nims i siss tī-
pat, pasauļa vydā! Nikod vēļ nabeju jō taida redzējuse — nu
siržu vairs i labi parunōt navar, tikai šņōc ar taidu kai šņōk-
šonu, ka šys pasoks maņ pādejū reizi, lai es apklustūte.

Es pasaraunu nu jō drusku nūst i jam soku, lai šys maņ
nadūmoj pavēlēt, kod runōt, kod nā. — Naveiksti tūs kulāku,
i lobōk marš tyuleit naudas vaicōtu! — es jam soku.

— Labi — ka tai, lai tai! — jys maņ atšņōc ar brīsmēigu
dusmi. Šys iškys tōs naudas vaicōtu, i as tagad pate nazynūte,
voi šū vēļ sātā sagaideiškūte.

— Skrīņ, kur pateik, i leiņ, kur gribi! — es jam soku,
"maņ ari ir pabōdis stutēt tevi vusu laiku kai lōci uz pakaļas
kōju!"

Byutu es, mōseņ, jau tūlaik zynōjuse, kas šim aiz ođas, es
jō nabyutu nu sovu ocu izlaiduse, a es nazynōju. Maņ ari beja
uz jō brīsmēigas sirdis. Pamešu jū tīpat mīstā uz uļņeicas i
atgōju vīna pate uz sātu.

Atīmu uz sātu, izslaucu sovu gūteni, drusku paraužu par
Zeimaleiti, gaidu, gaidu, vokors klōt, a šō kai nav, tai nav.
Tikai ūtrā reitā atkuļkōja. Ar mani nivīna vōrda — soki jam,
kū grybi. Uzkōpe raitu uz zyrga i otkon tusdams pa ceļu.
Tikai vēļōk nu ļaužu padzērdēju, ka Ludzā tērgā zirdzeņu
pōrdevis i sapērcis vusaidu "strumentu". Tai pa šudiņ dīnai
ar Vaņku i Pōkšu Zepeiti ceļ kōrmus i lik ceļus nazkur aiz
Beļovas.

Pa vusu vosoru divi vīn grōmotas atlaide. Vīnai pošai beja
i sīns jōpīpļauņ gūteņai, i rudzu teirums jōnūleikoj. Ņyu miži
jau taisōs gotovi. Jā, nu naudas ir drusku atsyutejis, a kū tys
leidz, jo vīnai jōdzeivoj. Pate nazynu, kas as asu — voi bōba,
atraitne voi nazyn kas. Nivīns naatīt pasarunōtu, i tai es
vīna pošā reizem kū navīn padoru, reizem drusku paraužu —
taida, mōseņ, tagad muna dzeive.

Nā, nikō nav rakstejis, kod brauks uz sātu.

Lai jei, mōseņ, zyna voi nazyna, nu Zepīnes gon es naišu vaicōt! Jei maņ vēļ vusu laiku grīž kyukumu nu tōs reizes, kod es jai ļaužu priškā pi pošas bazneicas pascēju, ka tei jōs veceļa vaine, ka muns par burlaku palyka. — Ar itaidim sasasitis, — es jai saceju, — varbyut muns Pōvuls ari jau pļāguroj i dreiži vēļ paliks par ūtru Zepeiti!

Nā, mōseņ, par tim pīcdesmit latu vēļ pa šudiņ dīnai nazynu, kas golu golā pasadarēja.

Kai es uzzynōju par Pōkšu Baņuku i Zabaleiti? Voi es tev vēļ itō napastōstēju? Nu to pasaklausi — itai, mōseņ, otkon taida kai pōsoka!

Kod redzēju, ka Baņucīne mani itai nycynoj i nagrib ni pasavērt uz munu pusi, as pi sevis tai nūdūmōju, sok', ceļ, ceļ, mōs, tū sovū strupū dagunu gaisā, cik augši vari! Gon jau as tev parōdeišu, lai pasauļs ari īrauga, cik tu svāta i lela! I tai, mōseņ, i pasadarēja!

Pārni rudinī vīnu dīnu atnasu siļčas nu mīsta. Žyds ītinis avīzē, a muns veceļs taidš, ka izskaita kotru papeira gobolu. Lai tys byus ar sōgļu voi siļču sōļejumu — jam vīna olga. Tai jys panam itū avīzi, sōc skaiteit i, radzu, smejās.

— Kas tev tik jūceigs tymā siļču papeirā? — es jam soku, i šys maņ stōsta, ka "Jaunōkōs Ziņas" pīrakstējušas par Pōkšu Zabaleites tīsōšonūs ar dālu i vadaklu. Pīmini, mōseņ, kai jī pārni vusu vosoru pa tīsom volkōjōš?

Jys maņ parōda i es skaitu pa čyuluskam: "Dāls ar sīvu mōti dzynušš gulēt pi aitom." Nudi, mōseņ, tai tur beja, i tōļōk vēļ Baņuka, Baņucīnes i Zabaleites vōrdi, kai jī vusi trejs plāsušis i ecējušis! Ēs vēļ beju tū styuri nu avīzes ar zirklem izgrīzuse. Īlyku pōtoru grōmotā i aiznešu pi bazneicas cytom bōbom parōdeit. Vusas nūrunōjom i nūsasmējom.

Nā, mōseņ, navaru tev tō parōdeit. Maņ jys nazkur pagaisa, a pōtoru grōmotā vēļ tagad uz vīnas lopas ir tai kai drusku sazīsts ar siļču sōļejumu, kur tys maņ ilykts stōvēja. Tai maņ pats Dīvs deve parōdeit Baņucīnei, cik jei cīši stātna... Pasaklausi, voi jei tev nadaīt mōsiniška? Ak daīt? Nu, es vairs nikō nasoku... Pagaidi, nabēdz — saule augši, gon vēļ aizskrīsi — es tev vēļ na taidus breinumus pastōsteišu!...

Orōja lyugšona

Kū vysai šai ciļtei Tu nūlicis, Dīvs,
Tū sevī pošā es jyutu:
Art teirumus, ari vystukšokūs,
Ni myužam maņ nabyus par gryutu,
Un cerēt — reiz leigōsīs labeibas lauks,
Kur tagad ir vacaine plaša.
Vairs naatstōs mani pat svātdīnē
Nu jaunim sējumim dvaša.
Lai Tovā ir ziņā, voi svēteisi Tu
Ikkotru gōjumu gryutu!
Tik nadīnā ticeibu napajem! —
Lai myužam seiksts orōjs es byutu!

Zīdi, Dzimtime!

Kai tu, zeme, saisteit prūti,
Kaidōs važōs mani kaļ!
Pagurst sirds, bet vysas ilgas
Trauc pi tevis atpakaļ.
Muna zeme! Tikai sapnā
Dreikstu es vēļ cīmā it,
Kur kai bārns es aizraudōju,
Augdams mōcejūs kur smīt.
Voi tev tagad saules dīna,
Azarrūzes viļni glauž?
Vacō mōte gūda sagā
Pōrsokas un pučes auž?
Kū tovs orōjs šudiņ dora?
Kam tī vysi zīdi zīd?
Kaidas meitines ar sauli
Šudiņ pļovā rūtōt it?
Kura sirds un kura sāta
Mīreiga tev klēpī dus?!
Ganeņš mozs voi dzīd aiz kolna?
— Maņ te solna, svešums klus.

Borgā solnā prūjom gōju.
— Acis tikai zīdus jauž:
Ūbeļneicas kuplas zoroj,
Dōrzi dīnavydu snauž.
Tōli nūskaņ tovi bolsi...
Voi tur kaidis vēļ mani sauc?!
— Zīdi zeme! Tovā sapnā
Maņ vēļ palik laimes daudz.

Karaveiri

I. Aizišona

Mes traucam, mes ejam, mes traucam!
— Pasauļs mīreigi stōv.
Mes aizejam naktī dziļā.
— Pasauļs mīreigi stōv.
Sōrts reits nas jaunu dīnu...
— Pasauļs mīreigi stōv.
— Voi tei ir jau ausma? Nā, nav vēļ ausma —
Zibšni pamalē blōv.
Un turpu mes jūņojom, traucam!
— Pret reitu, kur plūsōs drausma!

xxx

Tai zemē klusajā, kas tagad satymisuse
Aiz skumom atvodom un vālom lyugšonom
Rats namirs treisēja reiz syla tūrņu golūs,
Kod nagaiss bezspēceigs tur dūsmē spōrnus syta
Un tōli, tōli dziļā bizūkņi
Storp ryupem, pōsokom un pilem grymušom
Reiz vāsmas izauklēja vātras putnu.
Maigas, skuju smaržu meža vāsmas!

Aijā, žū - žū! Šyupeleitī
 Vōrgs un saudzoms vēļ tu dusi.
 Godu reiti myglā teiti.

— Kur tu pats aiz godim byusi?

Dusi, dusi...

Tai kai puče pusplaukuse
 Smaida jauna, krōšņa dīna.

— Lai tev loba kotra dīna,

Laima kū byus vēlējuse,

Kod tu ar smaidu dusi.

Ērgli tōli lidinojās.

— Meža ānas sorgoj klusi

Myusu ryupu caltōs mōjas,

Leidz tu lels un gudrs byusi

Staigōt klusi, klusi.

Vēļ tu sovā šyupeleitī

Meils un vōreigs sapņūs dusi;

Sapņū celi myglā teiti,

— Kur tī vad? Uz kaidu pusi?

Kaut tu vēļ dusi.

— Taure īsasauc trauksmaini

Sasatryukst atmiņu bors,

Aizsadz ar spōrnim mēnesi.

Caur tymsu pavēle steidz:

— Byut gotovim! Turpu!

Pārkyuņs ar borgu lemesi

Myrdzūšas pļovas ar

Zibini nagaisu divkaujā

Tyvōk un tyvōk škind.

Un dūmas, uztrauktas bites, dzaldamas spiņdz:

— Pyrmō brōzma! Tu nōc!

Sirds naspēja maņ ļaugt malnā zemē
 Storp mežu zemneicom un ryugtūs mātru kryumu,
 Bet skaude vōveres un tōlu egļu krūņus,
 Kur lākts un rīts un vēji cimōjōs.

Sirds saklausēja svešus namīrvōrdus,
 Un pate atroda vēl daudzus svešōkus,
 Tod, vysus sasējuse mežūneigā vejā,
 Kai steigu rūkom traucēs tūrņgolūs.

Bet tūrņu dyžonums ar kotru pakōpīni
 Pi zemes saploka. Un, augšup caldamōs,
 Pa svešim padebešim brauce tōlu vātra,
 Kaut mežs te dzīdōja, vēl saules apmyrdzāts.

Mežs dzīdōja par mīru, laimes pļovom,
 Par rōmu vokoru, kas atnōks uguņōts
 Un par nakšu boltū teiksmu puči,
 Kas sapnu takā paparžānōs plaukst.

— Maņ lobōk patyka tovs purpurs, tōlō vātra,
 Tovs mēļais kara zyrgs, ar lismem pōtogōts.
 Tik vīnu brōzmu maņ, tik vīnu brōzmu syuti
 Nu svešō namīra, kū sirds tai kōri slōpst,
 Tev aizjōjūt, kas leidza gaiss!...

Tovs namīrs ir tys, tu vātra,
 Tovs nagaisa meļņs ir muns!
 Maņ tovu lismu pōtoga
 Ļūdzeigā rūkā dūta!
 — Turi tū tvirti, rūka!
 Turi!

2. Kaujas vātra

— Ha! Ha! — Klīdz visuļu vaļdneica,
Klīdz vātra šausmeigō:

— Tu puteklis, parauts nu zemes,
Nu zemes aizpyusts teic!

Ha! Ha! Ha! —

Jau nagaiss aiz zvaigzņem jaucās,
Vaid zeme un dreb, un zyud.

— Raug, ašņainu līsmu skrondōs
Kai splāstō pusnakts bāg!

Ha! Ha! Ha! —

Lai bāg, lai pazyud, lai nava,
Lai smeļtē vyss vaidādams gryust!

Kauc auka ar pārkyuņu bolsim,
Kauc jaukdama putekļus!

Ha! Ha! Ha!

Ašņa paļtīs naprōts dzērkt.

Sveļme cyloj krēpes,

Kur kaidis kaulaiņš karakungs

Aizjōj, līsmēs tērpis.

Kur jys, liksmi skurbis, trauc,

Bēzres palik skrondōs,

Lauka vydā krōsmotōs

Veļ jō karūgs plondōs.

Ašņa suni nykni rej

Saād mīsas skrondōs,

Te un vysur gryvešūs

Nōves karūgs plondōs.

Voi šei ir tei stuņde,

Kam cālai bej byut,

Tik škeistai un varonai

Veļ pošā myužeibā?!...

Vēļ štabi un laikroksti nazyna,
 Kō liksmeibai svoru kauss svērsis,
 Kod mudrōkais krauklis pyrms reita jau trauc
 Uz sātu ar prīceigom ziņom.
 Un pyrmais pareizais biletens skaņ:
 /Kaut vyss vēļ ir juceklī vērsis/
 Šūreiz, munu krauklīņ, nabyus jōkyukoj tev
 Bez dīniškom, vakareņom!
 Kram! Ņam - ņam!

xxx

Izvandeitā nōves laukā
 Vēļ,
 Apsveikdami bolsi saukoj —
 Daudzus nasasauc.

— Tur palyka bōleleņš,
 Kur guļ veiri kai ūzuli.

Nōves vōlā, plaši pļautā,
 Pūsts,
 Mīsas, myuža mīgā skautas,
 Sagulušas daudz.

— Tur staigoj Dīva dāli,
 Dvēseleites laseidami.

Tai kai stōds pēc leita sylta
 Krysts

Pi krysta svaigā smiļtī
 Sēņu vītā deigst.

Atroduši dvēseleiti,
 Īnas svātā paņā.

Dzeivim golvas līcās zamu.

Dzīd

Lōpstas skaudru rekviemu
 Tīm, kas dusēt dreikst.

Mes tāli — Īnas svātā paānā
Kur ir t Guldej Dīva šyupelī.
Ik kur Zemē, kur ir golvu līcis
Un d Veirs,
Mygla kyup, bet cītōks ticis
— Dzeivais otkon trauc.
Aijā, dusi, dvēseleite,
Naktī Kaujā kauta karaveira.

3. Nekrologs

— Jyus, kas jau tykuši Mōjōs,
Ardīvas nasokūt,
Aizmyužu tymsā voi jyutot
Vysus myus sekojūt?
Vēļ myusu drūsme un laime
Pi sliķšņa mums lykuse stōt —
Bet jyusim jau zvaigžņōtā Nomā
Pōrpylns dzīru golds klōts.
Un jo jums dabasu gori
Rānas un asni svīž,
Tod stōstit: tōs atvodu veļtes
Nu dzeives, kas sapnus šķīž.
Tod stōstit, kai pīdzymstam vysī
Ar sapni, kas teirs un gaišs,
Un izejam dzeivē ar sapni,
Bet dzeive ir — nazvērs baiss!
Tys prosa sapņus un svīdrus,
Vyss kļyust jam uperis,
Un, kod mums vairs dūt kō nava,
Tod myusu asni dzer jys.
Pa cārtam sev un vīns ūtram
Tod bryuces, un naļaunam dzeit,
Un līkam tō nazvāra priškā
Ašņam bezmāra leit.

Tod nykni un vōji mes tūpam
Un bāgam, un nazynam kur,
Un jyutam, tys nazvērs baisais
Vēl sovā varā myus tur.

Jys apsaguļ nōves vōrtūs

Un bīdej myus tuvōk nōkt

Un, dīzgon jau ašņa lacis,

Sōc pādejū drūsmi lakt.

Un kod mums jōmērst — bez drūsmes

Vēļ pādejū sliksni kōpt —

Jys nōk, vairs naspādams turēt,

Myusus vēļ drausmeigōk krōpt:

Jys parōda laupeitūs sapņus

Un nūkautōs cereibas,

Leidz vōjumā sovā mes lyudzam

Un tveram pēc dzeiveibas.

Vēļ dzeivei gotovi vērgōt

Mes okli pateicam

Par mirkli ikkotru, kū škērti

Nu myužeibas, aizvodam.

Kod, stōstu klausūtīs, gori

Ar smaidu jyus mīrinōt steidz,

Tod syudzit, lai Zvaigžņōtā Nomā

Jums atmiņas sōpēt beidz.

xxx

Reiz zeme lykōs gaiša paradīze,

Kū tāvi zaudejuši stulbumā voi speitā,

Bet myusus gaida, sūlūt jaunu dīnu,

Jaunai dzeivei, jaunas gaismas veitai.

— Kur tei dzeive?

Mes tāli meklējuši un jau, šķīt, tik ilgi.
Kur ir tās teikas, namūdynōtas kas snauž
Ik kolngolā, kŭ reita blōzma mozgoj,
Un dīna zylu pleivuru vysapkōrt auž?

— Tī kolni sasnāgti.

Nakts pyrmō uzkōpe ik kolna golā
Un, mums tur nŭkļyustūt, bej tikai tymša,
Un tikai viļšonōs un kaila lada gōle,
Un teikas myrušas jau seņ zam lada.

— Mes kōpem īlejā.

Mes kōpem īlejōs un, kur mes traucam,
Vairs zōle naauga. Mums kotru dōrzu
Lamts pōrvērst tuksnesī un līsmu jyurā,
Un asnī atveļdzēt tik naida ērškus,
Kas augs vēļ varbyut ilgi.

Vēļ ilgi pat pēc tam, kod byus jau izdzysuši
Te myusu sŭli, ceņteiba un myusu naspāks
Meit, pazudynōt vysu un zust pošim — — —

xxx

Kod jaunas ōbeļneicas, jaunā zōlē zīdi
Ar smaržom leidza otkon izpauss teikas
Par reita blōzmu un par paradīzi —
Vēļ myusu pīmineklī ērški atgōdynōs,
Kai mes reiz bejom, vilomēs un naticējom,
Un aizgōjom, kai krusas mōkuļs aizīt,
Pa zemi pŭsteidams, un pŭsteidams pats pazyud.
Nu zemes, kas reiz bejuse un byus dreiz otkon
Tik gaiša, myužam jauna, krōšņa paradize.

ONTŌNS RUPAIŅŠ

Tauta grib dzeivēt

(Latgaļu atmūdas romans)

(Fragments)

Poloj svātō Piterburga

5.

Nikodems Rancāns, nūsagērbis kraklā, meicejōs ar celim uz krāsla un ar alkyunem uz golda kai uz sīna vazuma. Tai jys beja meicejīs bērneibā, kod mōte jū mōceja skaiteit pōtoru grōmotā. Tok mōte raksteit dzymtā mēlē namōceja un nivīnā školā tō namōceja. Dzymtā mēlē raksteit ņyu beja jōsamōca Nikodemam pošam trejsdesmit godu vacumā.

— Brīsmēigi nūkavāts pīnōkums! — dūmōja sevī Nikodems. Tūmār šys pīnōkums beja tikai sirds līta, jo dzymtā mēlē nivīns raksteit napraseja. Vysa sarakste ar īstōdem nūtyka krīvu mēlē. Goreigī priķšņiki latvīšu mēles nasaprota, un eistī rodī raksteja jam vēstules krīvu burtim voi drukōtim latiņū literim.

Vīneigi daži latvīšu prīsteri, kas krōja tautas dzīsmes, raksteja dzymtā mēlē, bet ari jūs vēstules izavēre kai orumi leidumā — sastreipōtas, lobōtas un apraksteitom molom. Taidus kašņōjumus kai vystu nogim prota ari Rancāns.

Trasuns un Smeļters gudrōja, kai byutu pareizōk raksteit, bet Rancāns dūmōja, ka ir pareizi tai, kai tauta runoj. Kotrā draudzē ļaudis runoj sovaidōk, bet vysim jim ir taida pat dvēsele. Voi varakļōņīšu dvēsele lobōka par rogovkišu dvēseli? Tū zyna tikai Dīvs.

Rancāna lelōkō bāda beja tei, ka jys par moz beja runōjis dzymtū mēli. Ivanovas muižā, kai rentņika dāls, jys ar kolpu bārnim runōja krīvyski un pūliski. Školas vyscaur beja krīvyskas, bet Pliskovas realškolā un kara školā nimos nadzērdēja latvīšu mēles.

Breinumu breinums rodos Pliskovas tyvumā, kod vīnā dze-
raunā jys uzgōja staroverus, kas runōja taidu kai latvīšu mēli.
Tod gribējōs īit jūs vacajā bazneicēnā. Tur beja oltors kai na
oltors. Uz tō nūlykta senejūs slavu volūdā beibele voi lyugšonu
grōmota, bet vērs oltora korojās uzroksts: "Prie Deev". Tys skaņ
tai kai latvyski, bet sīvītes garajūs sarafanūs syt pīres pi greidas.

Tōpēc Rancāns breinōjōs, ka jys nabeja dzytmū mēli aiz-
mērsis pavysam, kai tū beja pīmērsuši Pliskovas staroveri un
seviški školōti cylvāki. Par tū jys beja pateiceigs mōtei un
mōsānam Kempam, kas ar jū runōja tikai dzytmā mēlē.

Un tūmār latvīšu mōceibas laikā jys bīži nazynōja, kai lobōk
izsaceit dūmas. Tū pošu mōceibu krīvyski, pūliski voi pat fran-
ciski jys byutu nūlējis kai leitu, bet dzytmā mēlē jōloksta kai
pa Ivanovas calmim. Kod pītryukst vajadzeigūs vōrdu, tūs
saturu jōizsoka ar aplinku vōrdim, pagryužūt tūs ar rūkom un
placim uz bazneicōnu golvom, sok', nu jyus tok saprūtīt, kū es
grybu saceit.

Tōdēļ mōte ar svātūs dzišmu padzīdōšonu un Kempis pi
sōnim beja lobōkō volūdas škola. Kempis Ludzas piļsātas skolā,
dzeivōdams kūpā ar draugim, beja īsamōcejis ludzōnīšu un
sebezišu izrunu, kū Trasuns slavēja par Kolnu ļaužu teirū
izlūksni. Pats Trasuns runōja Sakstagola mēli, bet slavēja
ludzōnīšus tōdēļ, ka tūs slavēja Bilenšteins. Turpretim Kempis
runōja ludzōnīšu mēli un smējōs par rogovkišim.

Streidi par pareizū izrunu kavēja pasōkt raksteišonu
dzytmā mēlē. Kempis jau pyrmajūs klerika godūs kritizēja lat-
vīšu prīsteru mōceibas, ka tōs asūt ļaužu ryudynōšona
bez jāgas. Jys stōdeja plānus pamōceigom mōceibom. Tod ari
Rancāns sōce pīzeimēt šū tū. Jam patyka stōsteit par brei-
numim Ļurdā, kur pats beja bejis, tōdēļ kotrai mōceibai pī-
zeimēja pa nūtykumam.

Bet eistō raksteišonas vajadzeiba rodos tikai tagad, kod
nūrunōts ar Kempis izdūt sovu kalendaru. Prūtams, Kempis
byus raksteitōjs, Rancāns dūs naudu. Tūmār taidis kai ļaužu
bolss spīde kaut kū iraksteit pošam — kaut kū par tū pošu
Ļurdu. Un te nu atsaklōj lelō nalaime, ka nait, ka nait, ka nait!

Desmit vēstuļu varātu uzraksteit moza pastōsteņa vītā, un tys pats izgōjis na taidis, kaidu gribējōs.

Maidzeidamīs ar celim uz krāsla un ar alkyunem uz golda, Rancāns laseja poša uzraksteitū breinuma pastōstu par Franča Makara izavasalōšonu:

"Ziņa par breineigū Franča Makara izalečēišonu rozgōja tymā vēļ pat dinā pa mīstu Ļavuru un vysu jō apgabali. Pēčōk Makars nūgōja pazarōdētīs sovim doktorim. Tī, saprūtams, īraudzējuši jū pusam vasalu, cīži nūzabreinōjās. Doktorī labi zynōja, ka Makara slimeibas navarēja pusam izlečēt, jei aizavylkās 30 godu un vyspōreigi nabeja leidz šam laikam taida gadējuma, kab kas nu jōs spruktu vaļā. A te pret jim stōv pusam cyts Makars, ar vasalom kōjom: ni pyužņu, ni dzīderu, ni vōtiu... nikō itō uz jom navā! Jī ilgi vērēs uz Makara kōjom, aptaustēja jōs ar rūkom, glōstēja, klaudzynōja ar vasareišim, bet nikur nikaidas slimeibas vairs naatroda. Tūlaik jau nu jī pīzyna, ka te bez dabasu paleiga navarēja itō nūtikt..."

Pi durovom klauvēja.

— Otkon grib vest pi kaida slymō! — dūmōja Rancāns un mudri gērbe mugorā sutanu. Jū īgnōja tys, ka pa dinas laiku slymūs apmeklej cyti prīsteri, bet, kod atīt vokors, kod tu, cylvāks, gribi raksteit, tod Rancānam jōbrauc pi slymajim.

Bet šūreiz sliminīka vītā durovōs pasmaideja brašs veirs, dzaltonom ūseņom, vodmolās rullim par placim.

"Voi tu mani gribēsi mōceit par skrauci?" Rancāns sōce jūkōtis ar Kempa vacū draugu.

"Nā, tikai par slapyna monta nūlyktovas pōrzini," saceja Asāns. "Pareizōk byutu saceit: grybu lyugt Kempa vōrdā jyusu māmeņu, lai nūlīt šūs bakus drēbu skreines dybynā!"

Nu vyrtuves izasteidze Rancāna mōte, šmauga un koldona kai jau vysī Miglinīki.

"Kū ta Franceits maņ atsyuteja?" veceite dzērkstynōja izbreinā acis, ka krystdāls jai dōvynoj divus milzu rytumus skaistas malnas vodmolās. Vēļ pagōjušā vosorā Nikodemam vajadzēja īkrist porōdūs, lai pašyutu mōsānam jaunu sutanu un sveitu, ar kū nūbeigt seminaru, bet tagad jau Franceits sōc atmoksōt tūs rubļus, kū Nikodems jam spīdis sauvē pazagšus

nu mōtes. Beja vērts mōceit jū par bazneickungu! Tikai brei-
numš, kur jys jau tagad jam naudu?

Bet, kod Asāns pastōsteja, ka vodmolā iteitas Kempa grō-
motas nūdrukōtōš lūksnes, kū jys navar globōt pi sevis semi-
narā, jo ir kritis nažēlesteibā, vecēite sasaļūdzeja vaimaņōš,
par grumbōtim vaigim spontani sōce bērt osoras, un daguns
jai izastīpe gars kai jōš myrušajam brōļam Pīteram.

Kod Asāns aizgōja, jei vaimaņōja pylnā bolsā taipat kai
tod, kod beja apcītynōts Pīters Miglinīks.

— Ai Jezus, Jezus, Marija! Taidu pūstu i taidu nalaimi! —
vecēite brakšynōja sovu kaulaiņūs rūku pērstus, kas kolpyne-
nes un veļas mozgōtōjas dorbā beja peļnejuši kapeiceņas, lai
izvuiceitu dālu par bazneickungu un tod lai dāls varātu iz-
viļkt par bazneickungu Franci Kempī. Un tagad Kempš kritis
nažēlesteibā, taipat kai jōš brōļš Pīters! Puse veseleibas pa-
zaudāta Pītera dēļ. Ņyu jau varātu pi vecuma sōkt dzeivōt,
bet Fraņcs ar sovu nalaimi rūk kopa dūbi!

— Mes asam nalaimēigō Miglinīku cilts! — jei raudōš sīce
kai zērnekļa teiklā īsapynuse muša. Miglinīkim Dīvs devis
lelas spējas ceļtīs gūdā, slavē un bogōteibā, bet liktiņš grīž
jūs kai vīsyuls kulasātas cysas!

Jeī sōce uzskaitēit nalaimes uz pērstim:

— Nabašniks Pīters varēja kļūt bogōts muižinīks un
augstu omotu veirs, bet liktiņš jū īgryude cītumā un kopā.
Muna mōša Dōrte izgōja pi muižinīka, bet nūmyra Bēržu špi-
telēs. Muna ūtra mōša Marta, izidama pi Kempa, saceja, ka
byus laimeiga zemnīka sīva, bet pēc pōrs godim — krysts uz
kopim. Es izgōju pi tureīga muižas rentnīka un cerēju izško-
lōt dālu par generalu, bet dāls nūrōve nūst spūžūs pagonus
un maņ, palykušai atraitnei, ar stričim beja jōšīn nūplāstūs
bocīkus, lai varātu izvuiceit dālu par bazneickungu. Muns
jaunōkais brōļš Andryvs sveist kai čyģōns uz vacaines tukša-
jūs Miglinīkūs. Bārnim pūrduleits lein mutē. Vysi plyki un
bosi. Tu, Nikodem, vīneīgais tagad izleidi kai Dīva pērstš nu
Miglinīku maisa, bet maņ sirds treis, ka nalaimēīgais Kempš
īgryuss tevi otkon maisā. Nu voi tys nav liktiņš? Brīsmēigi
ļauns liktiņš!

Rancānu Anna raudāja un šausmynājās, globodama Kempa nostu pyura skreines dybynā. Bazneickungs Nikodems ceņtēs mōti mīrynōt, kai spēja.

— Māmeņ, tei ir Dīva gryba! Dīvs grib pārbaudeit cylvākus, kurus jys mīļoj! — jys pyulējās pīdūt bolsam prīstera maigumu. "Dīvs ir idvesis Miglinīku ciļtei taisneibas un patīseibas meklēšonas goru. Krysttāvs Pīters sovā dzīsmē soka: — Šō pasaulā nataisneiba stypra ir kai myurs, un myuru myusim ar kulākim nikod nasasist, — bet mes gribim sasist un lācam nu ōdas ōrā, kod dyure par meikstu. Ot, tur ir vysa nalaime!

Tai runāja bazneickungs Rancāns, bet jō dūmōs škindynāja pīšus oficers Rancāns. Jam kōjas cēlēs marša sūlī, rūka teicēs žņaupt zūbyna spolu, un zylgonbryunī byudi pyutēs stingreibā kai dzeļzinīki buļbi. Acis atblōzmāja soldotu durkļu tārauda zaigu.

Ot, taidam jam gribējās šūvokor īsarast Goreigā seminarā un uzgremzt: — A kū jyus dorot munam mōsānam Kempam!? Voi nazynit, ka es jyusus varu izkaiseit vējā kai palovas!? Un taipat jam gribējās uzbrukt kotram, kas pazamynoj Miglinīku ciļti, ari Trasunam, kas vysur matās par runōtōju un reikōtōju. Sok', ar kaidom tīseibom, putneņ, tu dzīdi? Voi tōs tev īdzymtas nu neikuļa tāva Tanclova, kas Sakstagola vaļsts muižas daleišonas laikā beja atsakyulis nu Prezmu puses saplāstā kažuceņā un sajēme uz nūmoksu četras učastkas zemes, tōpēc ka Pīters Miglinīks jau beja sōcis runōt par zemi un Trasuns tū beja padzērdis, bet cyti nazynāja? Kurai tod ciļtei ņyu ir pyrmōs tīseibas runōt — vystai voi ūlai?

Bet Rancānam vairs nabeja ni zūbyna, ni pīšu. Tūs vitā jys beja izavēlējis krystu, varas vitā — mīlesteibu. Kaidreiz šei izvēle skanēja ausīs bezgola cyldoni: — Ar šū zeimi tu uzvarēsi! — un jam sirds olka pēc uzvaras, bet tagad jys krysta uzvaru redzēja tikai tyukstūšas godu tōlā nōkūtnē, un par uzvaru beja jōsauc tū, kū kluseibā var paveikt krysta uzvaras lobā. Tys praseja symtkōrt lelōku spēku, nakai raut nūst golvas īnaidnīkim, un pyrmā kōrtā praseja uzvarēt sevi: salauzt un sameiceit sovā sirdī tū vērsinīku Rancānu, kas pa vacam cēle golvu, škindynāja pīšus.

Lauzdams un meiceidams savu lapnū roksturu, jys maigi runōja mōtei, ka vyss nūteik ar Dīva ziņu, ka cylvāks ir vysmōzōkais skrytuleits bezgaleigā Dīva grybas mašinerijā. Taidis pat mozs mušaceņš ir arī Kemps, arī jam uzlykts sovs pōrbaudejums. Jo jys kritis aizdūmōs, par tū nav jōuzatrauc: seminarā kotru kleriku tur aizdūmōs. Un byutu jōtur vēl lelōkōs aizdūmōs un jōmaļ daudz smogōkōs dzērnovōs, lai seminars naizlaistu prīsterus ar pasauleigom dūmom. Tī nav prīsteri, kas dūmoj tikai par naudu un politiku. Lobōkā gadejumā tūs var saukt par katōliskim darbinikim sutanūs.

Kod naleidzēja arī taidi sevis idvāsmōjumi, bazneickungs Rancāns jēme rūkā rūžaini un breviarū. Nu Ļurdas apmeklējuma laikim jys beja klivis dedzeigs Jaunovas Marijas cīneitōjs.

Un jō mōte, radzādama, ka jōs dāls ar cītim karaveira pērstim spīž rūžukrūņa zeileiti pēc zeileites un kai jō kīgeļu bryunuma byudi tric leidza energiskajam zūdām un lyupom lyugšonā, pamozam nūsamīrynōja, sōce poša skaiteit pōtorus un klusu īsavylka gulātu sovā mozajā ustabeņā, dāla sagōdōtā vacumkōktā. Jei jutōs laimeiga, ka var gulēt plebanijā, navys tai, kai jaunōkō mōsa Dōrte pyrms nōves vōrtejōs uz cysom Bēržu draudzes špitelēs. Jei juta dāla sludynōtū dīviškū taisneibu — kas ir paaugstynōti, teik pazamōti, un zemeigī teik pacalti nu dublim — un jutōs laimeiga, ka jai ir tik lobs un gudrys dāls Nikodems.

Arī dāls ikōpe mōtes klōtā gultā un, pēc bērneibā mōtes imōceitōs parašas pōrkristeja spylyvynu murmynōdams: — Baslai, Dīveņ, dūdi lobu mīgu, soldu sapynu! — Jys pōrvylka sev meikstū sagu leidz dagunam un aizvēre acis.

Bet tū nakti jam ilgi nanōce mīgs, varbyut jys pat nimoz natyka aizmidzis. Tūmār jys redzēja sovaidu sapynu un, kod reitā cēlēs, gribēja redzējumu saukt par vīnas nakts sapynu. Un tys sapyns beja taidis:

Jys maršej kara školās korpUSA pirmajā ryndā, kur izmaklāti taidi vīn trīcīnniki, kas nav pašōvuši nivīnu lūdi mērķ'am garum, kas lidoj zyrgam sodlūs kai putni un pōrvar

vysus šķēršļus. Jī ir ari brašokī maršeitōji pryšu junkeru sūli, kas pīsyt kōju tai, ka dzērktis škeist nu zōboku noglom, un tric dzismi ar pārkyuneigim bolsim:

— Raz — dva! Raz — dva!

Gore ne beda!

Bet kara školās generals, vōcīts, sōc pi jō kaseitīs un lik saprast, ka jys navarēs kļyut par pylntiseigu oficeri un lai nacerej kļyut par rotnīku, pulkveđi un generalu. Īmeslis zynoms: Rancāns ir katōļs un nav vōcīts, kaidu īspaidu sōkumā dvese jō uzvōrds un tārauda paskots. Jam pēc karaškolās beigšonas pīškērs junkera pakōpi un komandēs uz laukim mēreit zemi un zeimēt apvydu topografiskōs kartes.

Prīkšnika sīšonōs klōt bez vaiņas īlej jō sirdī ryugtumu pret vōcu generalitati, īrēdnim, golminīkim un vysim vōcīšim, kas kai paraziti uzamat Krīvijai. Par tū jau symts godu ryuc krīvu vērsnīki un cerej, ka franči jūs atpesteis nu vōcīšim.

Tys pats gors volda krīvu muižnīceibas kadetūs. Jī mīļoj runōt franciski, losa franču literaturu, meklej draugus krīvu franciskūs klubūs. Rancāns jyut, ka tī ir jō liktiņam tyvōkī bīdri, un ceņšās īgyut jūs draudzeibu.

Tok jys saprūt arī tū, ka muižinīkam ar zemnīku var byut tikai taida draudzeiba kai ar lobu zyrgu voi medeibu suni. Jys glaužās dyžciļteigim draugim klōt kai zyrgs un lumstōs kai suns.

Īdzymtī boltrūči ir slinki, jī teik dzeivē un školā uz prīšku ar zaltu un nu tāvim montōtim titulim. Rancāns paleidz jim mōceibōs, zeimej jim topografiskōs kartes, gatavoj špikerus eksamenim, uzjam uz sevis vaiņu par jūs nadorbim un izcīš jūs vītā sūdu.

Tys paleidz. Dyžciļteigī bīdri sovu zyrgu un suni jam leidza uz klubim un lyudz sātas vīseibos. Augstī veiri būžās uz jū kai uz kolpu, plykotu, bet sīvītem pateik zyrgi un suni. Kod taidys pylnasneigs kadets, zīdušim vaigim, pučainom acim un bīzim kai volakā savaltim tymbryunim motim, sasyt pīšus daņcī, tod dāmai nūkit tērpūni cauri vysai korsetei.

Ar gludū franču volūdu un kundzyskom manīrem Rancāns beidzūt pībrauc pi grāfu piļs līveņa. Kadets syt pīšus vacō

generala priškā, sasalic kūplā, bučojūt lapnōs grafīnes rūku, bet vysur jū pavoda greizi skoti, kas soka: kadet, tu esi tūmār navītā. Brašais kadets sovā sirdī smīlkst kai nūpārts suņs.

Tod nūteik breinums. Bolts eņģeļs kōp nu dabasim pa trepem. Jō gaismu atspeid vysas zāles lustras. Jō maigū bolsu dyuc Štrausa vaļšu skaņas. Jō lyupas atsasauc uz daudzūs gostu smaidim un acis dzērkt kai glōzēs šampanīts.

— Gaisā voi maisā, — nūdūmoj Rancāns, taipat kai jys beja paradis saceit, kod naudeigī draugi vylka jū pi karšu golda sist ar sovu laimeigū rūku jūs vītā pa banku. Rancāns nūrunōja: — Gaisā voi maisā! — uzpyute būra dvašu pērstim un syta — un draugi smīdamīs rause zalta gabaleņus sauvē.

Taipat ari tagad: Gaisā voi maisā!? Jys pagōja braši graciozim sūlim eņģeleišam pretim, pazibsnēja ar pučainom acim, savylka gleitōs lyupas kairā smaidā un syta spūži lakōtūs papīžus kūpā.

Banka kryta. Smaideigō dailova, bolta kai pyuka, īsleidēja jō skovōs un apveja sovu maigū rūceņu ap placu. Tō beja dizgon, lai kadets jau varātu sōkt gavilēt uzvaras prīcā par vysim tim saskōbušim augstmanim, kas tagad satraukumā cēle pret jū lornetes.

"Pētejit voi napētejit, es asmu Rancāns, tō Miglinika krystdāls, kas dancynōja kungus," tai jys dūmōja par nalabvēlim, skaugim. Bet sovu eņģeleiti jys nese uz rūkom, izjuzdams sirdī vysskaistōkū dzīsmi: — Ak, šyupojit myusus, Donavas viļni, ak dzīdit jyus, Vīnes un Parīzes kori!

Un eņģeleits boltais jam smaideja pretim. Skots glaudeja skotu, sirds pukstēja sirdei. Ar eņģelu spōrnim jī lidōja augstumūs, kur nav ni lornetu, ni zemes gratūnes...

Mēneša gaismā uz balkona bolta, kū liceja karcerī pilyudze Puškins, kū slavēja Lermontovs, Tolstojs, Turgenevs un plejadu plejadas vysōs kara školōs — dzyma tys breinums, kū sauc par mīlu, par laimi, par dzeivi un paradizi.

Jī najuta vairs laika — tō laika, kura ritēšona steidzinoj cylvāka pulsu. Jī nadzērdēja ļaužu kņadas, kas tūs pošus ļaudis dora nalaimeigus. Jī ari natraucēja vīns ūtra jaust miļjonu zvaigžņu myrdzumu debesīs un dzert zemes dzastruma

dvašu. Jim pītyka izjust tū, ka jī vīns otrā atroduši breinumu, kas ūrdz kai strauts parka dziļumā, pūgoj kai vālō laksteigola, smaržoj kai zīdušais dōrzs. Vokors ar glaudeigom efeju steigom skōve jūs kūpā kai dabasu rūkas, un smaržeiga vēsmeņa skupsteja jūs...

Jī sōce just laiku, kod nūzvīndze zvaneni, tinkšēja treikuleni. Tī beja dyžūs dzīrōtōju ziņneši, ka laiks ir daleit vokoru, kas vysus beja sagryudis kūpā. Tod arī divi laimeigī vaicōja ar skotim: voi jūs sēja najaušeiba, voi tys beja liktiņš?

Jaunais kadets daga vaicōt: kas tu esi, eņgeleit, — boltō grafiņe voi cylvāks? Un tikpat vaicojušu skotu raideja jam jaunova: kas tu esi, jaukais kadet, — kavalers voi cylvāks? Tai jī obi sasaskōre vīnā dūmā — cylvāks! Cylvāks, pēc kura sirds ilgojās godim, bez kura dvēsele žyust kai vīntuļs strauts. Cylvāks, kas pīdūd dzeives jāgu ūtram cylvākam; cylvāks, kas izraisa breinumus dvēselē. Un lelōkais breinums beja tys, ka jī spēja sasaprast bez volūdas.

Tikai ciļvēceigais vōjums lyka saceit kaidu vōrdu. Gailim pīdar pyrmō dzīsmē, tū zynōja kadets un īvylka spēka elpu. Bet vyss, kū jys varēja pasaceit, beja tikai vīns vōrds:

— Nikodems... — Jys tū pasaceja bez pišu škindynōšonas, tikai dziļā cīnā nolīcūt golvu dīvynōtos parōdeibas priškā.

— Oļga... — nu sirds dziļumim skanēja atbaļss, jai uz acīm nūsalaide divas debess zvaigznetes, bet jei tōs nūlaide uz kadeta placa.

Tod kadetam pēc īdresētōs laikmeteigōs parašas kōjas licēs pagūdīnōt sovu lelū laimi uz celim. Bet jys atcerejōs nūdaldātū frazi, kū taidā gadejumā byutu jōsoka: Oļga, es tevi mīļoju! Oļga! un jam metēs sōjums uz mēles. Gribējōs turētīs pi dzimtīnes parašas, kur cylvāki mīļoj, bet par tū narunoj. Jys tikai zamōk nolīce golvu un juta jaunovas sirds pateiceigus pukstus par klusēšonu:

— Mercy, mercy, mercy!...

Nu boltō balkona leidza pajemtais klusums atškeira kadetu nu trokulim draugim. Jys vairs nalauze capurei nogu, nasyta pa banku un vairejōs komandas pryušu junkuru gorā. Draugi par jū nirgōjōs ar romantiskōs kaites frazi: — On — balkon,

ona — luna, — bet jys juta ņyu, ka cylvāks nav vys dresējamaiss suns voi zyrgs.

Varēja gaideit, ka jam nīpaļaus nūbeigt kara školu. Tūmār nūtyka breinums. Vērsniki kliva pret jū napanrosti laipni. Jam uzšyva oficera zvaigznes uz placim, par ceņteibu pikōre zalta medaļu pi kryutum un kai gūdolgu piškeire komandējumu — studēt Francijas Kara akadēmijā!

Tod jys saprota, kū nūzeimōja divas zvaigznes, kas uz grafu balkona nūsalaide uz jō placim, un sapynā jys redzēja fantastisku zvaigžņu leitu. Par vysu īgyutū gribējōs pasateikt boltajai laimes meitinei ar korstu sirdi, ar sovu dzeiveibu, ar sovu pyrmū un pādejū elpu. Jys pīpyute spāka kryutis kai kaļva plēšas un cērta papeirā spolvu kai lemesi teirumā.

Bet te plašais orums iznōce tikai taidis:

— Oļga!

Mercy, mercy, mercy!

Un leigova atbiļdēja:

— Nik!

Lai Dīvs Tev paleidz!

Kod nu vysom kara školom Pīterpilī sabrauce izlaseitī studenti un čaloja volūdas, ka šī byus nōkamī generali, brašōkais nu brašajim raksteja leigovai:

— Oļga!

Es grybu aizbraucūt saceit Tev uz redzēšonūs!

Un leigova tyuleņ atbiļdēja:

— Nik! Taupi spākus ceļam! Es pošā Tevi izvadeišu!

Šī daži vōrdi laimeigūs sirdīs skanēja ar Leldines zvonim, ūrdze ar pavasara strautim, čyvynōja vysu putnu bolsim, smaržōja ar vysu dōrzu zīdim. Tī beja tōs lelōs dzeives sōkums, kū navar izsaceit ni kōzu marši, ni krystobu taures, bet kū spēj mēreit vīneigi cylvāka sirds.

Izvodomūs studentu nōkamū karjeru vēsteja fanfaras, reibynōja bungas. Pulkveži un generali uzsaucē laimes, orkestri spēlēja tostus un maršus. Pats kara ministrs mudynōja aizbraucējus ceļt Krīvijas slavu draudzeigā Francijā un kotram aizbraucējam pīspraude gūda rekrušu pušku pi capures.

Tod bryutes un pīdareigī nese sovīm milulim zīdus voi vazumim. Daži pat kōre puškus pi vagonu durovom.

Tikai vīns aizbraucējs stōvēja nūmalē kai Dīva un ļaužu aizmērstais cylvāks. Vīneigi saules stori rūtōjōs ap jō zalta medaļu, spūžim uzplečim un pūgom. Zam speigulainō capūres noga gailējōs jō skumeigi dūmeigōs acis. Jys atcerējōs mōti, kas tōlā muižā brīn kolpyunes dubļus, atcerējōs tōlū dzimtini un rodus, kas pat nakustynoj ausu, ka jūs asnis ceļās slavā.

Tikai vīna dvēsele spēja jū saprast, tikai nu jōs jys gai-deja kaidu zīdu — nu Oļgas, Oļgas, Oļgas! Bet Oļgas vēļ ar-vīnu nav — Oļgas, Oļgas, Oļgas!...

Svineibu nūslāgumā orkestri pyute himnu: — Bože, carja hrani! Siļnyj deržavnyj... — Aizbraucēji pi sova karūga zvērēja myužēigū uzticeibu keizaram. Tod orkestri trīce atvodu maršu, un aizbraucēji kōpe pyrmōs klases vagonūs.

Pyuļa stumts un beideits, vagonā kōpe vīntuļņīks un otkon pīploka ar seju pi lūga. Ņyu pōri golvu golvom varēja pōrredzēt pyuli, bet tur naredzēja Oļgas, Oļgas, Oļgas!...

Brašō vērsnīka byudi, bryuni kai rudiņa ōbeli, sōce idzeļtēt un meļnēt. Pazilējušōs lyupas tricēja, it kai vaicōtu: — Kōpēc jyus mani sytot uz ōrzemem!? — bet jō poša augstō pīre deve taidu atbiļdi: — Kungs pat sovam suņam ceļ lapnu pīminekli, gondareidams sev, ka jys beja mīļōjis lūpu. Zalta uzpleči, me-daļa un komandējums sadz tū kaunu, ka grafine ir mīļōjuse zemnīku.

Jam gribējōs lēkt ōrā nu vagona un vysu ļaužu ocu priškā nūraut sev uzplečus, tod lai nūteik kas nūtykdams.

Bet uz vagona kōpnem vēļ bryutes skōvēs ar aizbraucējim, un viļciņš sviļpe. Izvadeitōji paslēja pret vagonim rūkas kai tundras brīžu pulks rogas. Pādeji zīdi trīcēs kai snīga pōrslas.

Tod caur rogam un caur snīgim izalauze tymsa āna un stei-dzēs pi lūga ar lyugšonā paslītom rūkom.

— Oļga! — sauce gaideitōjs un taisejōs izlēkt pa lūgu.

Bet viļciņš jau kustējōs, un slaikō jaunova, ar tymsu plei-vuru uz golvas, dzynōs leidza vagonam un sauce aizlyuzušā bolsā:

— Nik, pīdūd, pīdūd, pīdūd!...

Por jōs nūbōlušim vaigim vēlēs lelas osoras. Jei kaut kō meklēja pi sevis.

Aizbraucējs juta, ka jei bejuse aizkavāta. Jys taisejōs

voi aiz rūkom īraut jū vagonā pa lūgu, tod lai noteik kas nū-tykdams. Bet viņciņš devēs uz prišku ar skubu, un tikkū beja sadzēržams jōs maigais bolss:

— Pīdūdi maņ un aizmērsti mani!... Aizmērst!... aizmērst!... aizmērst mani!...

Šī vōrdi satrīce aizbraucēja sirdi. Jys mirkli jutōs, it kai byutu zibiņa karts. Un kod otkon jō skots mekleja palicēju tymsā pleivurā, bet jei jau strauji atpalyka pi boltōs stacijas.

Tūmār jys vēļ gryude nadūmōtus vōrdus:

— Uz redzēšonūs Parizē, Oļga, Oļga...

Un jam tai vīn lykōs, ka jei atsasauce un deve zeimi, ka jei aizbrauks cīmūs.

Šamā vītā sakareigais sapyns pōrtryuka. Sōcēs najēdzeigs mūrsg, pa kura laiku gulātōjs varbyut desmit reižu apsasvīde nu sōna uz sōnu.

Mūrsg beidzēs ar tū, ka Oļgas maklātōjs pa klubu klubim un salonu salonim beja kaidā lokalā pikauts un aplaupeits, īgryusts pogrobā un pīsmīts.

Tod jys sasatryuka dvēseles dziļumūs kai bērneibā, kod sleika Mežvydu sāžolkā, kur tai sauktais vārputs vylka jū dzeļmē. Tod jys sauce: "Jezus, Marija!", un tāvs jū izglōbe. Bet kas glōbs jū svešumā nu vārputa un saisteigom laičiņu saknem!?

Tūmār boltā bērneibā sauktais Dīva vōrds skanēja jō dvēselē arvīnu spēceigōk — skanēja ar tūrņu zvonim un vargaņu dyucīnim dīvnomu veļvēs. Jys atskōrta, ka Parizē nav tikai saloni un klubi, bet zam sērmūs myužu veļvem dyuc un dzīd svātums. Tys jū sōce viņkt kai dzeļme.

Pi Parīzes Dīvmōtes katedrales kōpnem jū uzlyukōja bolta, stolta jaunova ar zīdim rūkā. Otkon jys gavilēja atradēja prīcā. — Oļga, kai te gadejīs? Seņ maklātō Oļga! — Bet Francijas Oļga jymā pasavēre izbailu acim un žīglim sūlim aizdipēja dīvnomā. Bailēs jai pat grōmateņa izkryta nu rūkom.

Tod jys atskōrta, ka laikam jō paskots vīš taidu pat īgnumu kai Judaša tāla modeļs, kū Leonardo da Vinči godim bejis meklējis Milanas krūgūs. Sirds traucēs sērmajā dīvnomā, kur symtim godu škeistejušīs palaidni un keceri, bet jys jutōs

nacīneigs īt zam vīna jumta ar boltū, cālū jaunovu, kas atrōve jam skotu.

Ar treisušu rūku jys pacēle uz dīvnoma kōpnem nūkrytušū grōmateņu un steivom acim laseja tōs nūsaukumu:

" L U R D A "

Reita pusē gulātōjs jau sapynōja mīreigi:

Jys īt ar luktureiti rūkā uz breinumu Grotu, kur vaid slymī, kūrlī, oklī, kur duņ lyugšonas un himnas. Jys spraucās caur symtim ļaužu tyvōk svātai Grotai, kur nu tymsūs kolnu olas atmirdz pesteišonas gaisma.

Sirds jam skaņ ar tyukstūš zvonim, ka šei gaisma atpesteis jū nu myužīgōs trauksmes pēc Oļgas, kas jū īgryude pyvumu pogrobā. Lyupas teicās runōt mōtes īmōceitū lyugšonu: — Mōte vysuteirōka, lyudz Dīva par mums! Mōte vysuceistōka, lyudz Dīva par mums!...

Un kod jys ir debeseīgōs gaismas tyvumā un redz boltū Dīvmōti, kū redzējuse Bernadete, jys nūkreit uz celim, ar pīri pīsyzdams svātai zemei. Jys skupsta zemi, uz kuras beja grākōjis, un mozgoj ar osorom traipus, kū jam beja uzšļōcis putujušais šampanīts. — Sveicynōta, Marija, žēlesteibas pylna!... Bezvaineigi Ījemtō, lyudz Dīva par mani!... — jys gryuž vōrdus, kaidi vīn jam pasagoda mutē, bet dvēsele izmiseigi sauc: "Mōt, dūd maņ mīru!"

Un tod jam likās, ka boltō Dīvmōte pastīp uz jū rūku. Nu tōs steigoj svātlaime un debeseigais mīrs. Tōļumā nūzyud mēnešnaktis ilgōtō meitine uz balkona un kai tvaiki izkyup jōs meklēšonas murgi. Likās, vysu zemes prīcu var atdūt par vīneigū dabasu glōstu, kas kai snīga pōrsleņa atvāsynoņ kais-tušū golvu un sirdi.

— Celīs un ej vasals! — soka jam Dīvmōte.

— Kur maņ īt? Kū dareit? — vaicoj laimeigais.

— Ej uz sovu dzimtini un gōdoj, lai tei nakrystu Francijas grākā!

Dīvmōte pamaun acim uz austrumim, un izdzidātais redz idillisku ainovu:

Saules myrdzumā laistōs jō dzimtine. Tur zaļu mežu īlūkā stabulej ganeņš veitūla stabuli, un orōjs ar orklu dzan vogu teirumā.

Svātū mīru pauž cīmu sātas ar zali syunōtom cysu capurem golvōs. Krystceļūs zam lubu jumteņa stōv zemes svātums — krysts, un tam ap Pesteitōja tālu apveits zylu rudzu pučeišu vaiņuceņš.

Tur jam jōsasteidz. Tur jō gaida kotrys kūks un akmiņš.

Bet kū lai jys isōc tur, izmasts nu pasauļa laivas?

Un atbiļdi jam dūd atmiņas par Jōneiti Ļoļānu. Jys beja beidzis Rēzeknes aprinča školu, bet nūlēme kļūt par tautas apostolu. Īt gudrais Jōneits nu cīma uz cīmu ar poša izgudrōtom mozom lyuškeņom. Jys lobj sarautōs rūžaiņu krelles un isīn vōkūs saplāstōs grōmotas. Vokorā pi krysta jys stōsta ļaudim mōceibas. Jam tikvīn ir monta kai vaca sveita mugorā, bet dvēsele pylna ar vysom Dīva želesteibom. Jys ir laimeigs.

Un cik gon taidu Jōneišu nav vysā dzimtinē! Jō poša nautrānišūs vacais Andrivs Jūrdžs. Tī aizpylda prīsteru un skolōtōju tryukumu, jo dzeive nacīš tukšuma.

"Tok lobōk byutu, ka taidi Jōneiši ītu par prīsterim un skolōtōjim," tai dūmōja Nikodems un jutōs atradis ceļu uz laimeigū dzeivi un dabasim...

Nu Francijas uz dzimtinī jys brauc ar jyuras kugi, lai jys vairōk naradzātu urbaniskūs pogrobu, lai jō acis nakōrōtu Rītumzemu greznumu un lai sirdi nautrauktu vōrds — illuminati. Tikai Ļurda jō atmiņā mirdz kai sveču gunkurs. Tōs sylvumu un gaišumu jys grib nest dzimtainei, kas jam škita asam svāta kai Ļurdas province, un varbyut tur Dīvam patiks rōdeit breinumus.

Ībraucūt Reigas ūstā, jam likās, ka ir it kai sātā. Aizmugurē palykuse bezdīveigō Eiropa, sōcās daudz svātōkas Krīvijas zeme. Tei ir Dīva svēteita, tōpēc ka te dzimtaine, katōliskō Pūlija, Leitova un Baltija.

Bet, kod jys moldōs pa vacōs Reigas leikom ilom, otkon jū purynoj Parīzes drabuli. Likās, ka Jōņa vōrti vad jū uz eļni, Rātsnoms un giļžu nomi tērgojās ar dvēselem. Aiz plotom un malnom pogrobu durovom, likās, kyup vydsmyžu alkimiku cepli. Tur uz veina bucom sēd ragaini valni, un plykas rogonas doncoj jūs priškā. Brrr!

Tod jō sirds sauc, ka te vēl grāku pasauļs — vēl nav aizsnāgta svātuma zeme. Jys nūkreit uz celim Sōpeigōs Dīvmōtes

Austušais reits saceja — nā! Un plyudu viļņi plakšynōja kai ar valātives vōli: nā, nā, nā!

Tod jys saprota, ka jō sirds taigōs vēļ nav izkusuši daudzu godu ladi un tys jaunais snīgs, kas tur pīkryta, meklejūt svātuma Eiropas austrumūs. Rītumi tod lykōs asam pogōnisma varā, tur tikai svātō Ļurda spēj izōrstēt palaidņus. Dīva kūplys — varaveiksna — septenkrōsu myrdzumā licēs pōri svātajim Eiropas austrumim. Tys ar vīnu golu bolstōs Varšavā, ar ūtru storu — Svātajā Pīterburgā. Jys vērēs šōs dzelvēdzeres lūka pošā augstumā un dūmōja: cik augsti ir dzimtines dabasi!

Bet kod jys beja Reigā, dzelvēdzere pazuda. Dīva kūplys aizgōja tōļōk uz austrumim. Ari dzimtinē šei skaistō dabasu jūsta prīcynoj ļaudis tikai pēc ražeiga leita. Tod lykōs, ka varātu tai braukt vysapkōrt pasaulam, bet nikur nauzītu svātuma rūbežas. Un tagad jau lykōs, ka taidas rūbežas nav pošā cylvākā. Vysi grymst grāku pūrā, svātums šod tod pazib kai spūži Jōņu tōrpeni. Pat svātumkōrōs devotkas, kas ik dīnas pījam Oltora Sakramentu, pīgryuž muti pi biktskrāsla un stōsta vakarejūs grākus: čōp, čōp, čōp! Tok tī nav vakarejī, ni pārnejī grāki, tī spūrdz sirdī ari tod, kod mute pi bikts restem šveikst: čōp, čōp, čōp!

Dovida psalmu lasejumā saceits: — Kas var byut teirs nu nateiras sāklas!?

Bet Rancānam gribējōs ticēt un cerēt, ka ari nateirū sāklu var izteireit. Tū var panōkt ar pošaudzynōšonu, bet školā jōlik tai cementa pamatu.

Jys sōce atzeit, ka pasaulš nav audzynōts, tys tikai vuiceits un osynōts prōtā. Ari jys pats nikod nav eisti audzynōts — ni kara školā, ni Goreigā seminarā. Kara školā jys ir drasāts šaut lūdes mērki un seminarā trenēts šaut lyugšonas dabasūs. Tikai mōte jū ir drusku mōcejuse dzeivōt, tūmār cylvāks naprotuse izskaidrōt da gola.

Tōpēc jys ir palicis taidš — ni captš, ni vōreits — kam dūmas raunās debesīs, bet dubļūs meicōs kōjas.

Analizejūt sovu dobu, Nikodems atroda sevī daudz vysaidu greizumu, leikumu un zoru bumbuļu kai prīdes rapainā calmā. Jymā dunēja tāva gors, čaklō muižas rentnika Rancāna doba,

kas centēs pileist kungim un byut nežēleigs pret kolpim, kam pērsti nīzēja pēc zalta un gribējōs sist pa banku. Jymā augsti slēja golvu mōtes — Miglinīku ciļts gors. Jys vysur gribēja byut pyrmais: školā, karā, debesīs.

Pret kotru, kas stōjōs ceļā, jam nu kryutim auga rogi — gribējōs šņōkt kai dusmeigam vēršam, kod pretim cyts vēršuks grumboj pakakli.

Bez šim zoru bumbulim pi styprūs ciļšu calma jymā beja daudz kas cāls un augsts kai šmaugōs prīdes. Ar dziļom mīta saknem tōs dzer sūrmi nu pazemes slōnim, ar garom vērasyuņu slūtom taisōs izslauceit ļaužu zamūs dabasus. Un nu stumbra dēlim, kas auguši bolti dzaltanom škīzņem, var taiseit vys-skaistōkūs šyupeļus un grobus.

Tei vīn ir nalaime, ka nav osa sleimasta, taisnas, gludas ēveles un pulejamō spuļča, kas šim skaistajim dēlim pīdūtu spūžumu, kod pat osūs zoru rīvas smaideitu kai pučes. Nav audzynōšonas — tryukst roksturu sleipēšonas. Cylvāks ir ap-laists kai mežoga dōrzā.

Ot, tōpēc poloj roksturi — poloj tai kai Neva. Nevas straume nūrymst jyurā, ļaužu namīrs nūgrymst kopā. Bet tod jau ir vālu ļaunu grīzt par lobu. Tok lobajam ir jōdzeivoj, ļaunumam jōmērst! Tam jōmērst jau ar bārna dzimšonu pasaulī. Ļaunumu jōsyt da nōvei, kur vīn tys ceļ golvu...

Tai dūmōja Rancāns šymā namīra reitā un apsjēme meklēt ļaužu lobōšonas zōles. Doktorī sovas zōles izmēginoj pi žurkom, bet jys apsjēme sovas zōles litōt pats un, kod tōs paleidzēs, īteikt ari cytim.

Kai pyrmū leidzekli pret slyktu dūšu jys jēme spani ar soltu yudini. Īkōpis kubulā, jys nūrunōja vōrdus: — Dūd, Dīveņ, vasalu mīsu un goru! — un blaugže spani yudiņa uz golvas.

Tērpas nūleja pa vysu mīsu. Nūklabēja zūbi kai Leldines ūla. Ari tam ļaunajam tyka uz astes, kas jū tronkōja vysu cauru nakti. Tod kliva tik sylti, tik mileigi, kai Leldines reitā, kod skaņ Alleluja! Tod gribējōs kotram saceit lobu vōrdū un ari Trašunam saukt: Alleluja!

Šū spani yudiņa jys apsjēme litōt kotru reitu un ari vokorā, kod sōja dūša.

MARIJA ANDŽĀNE

Cylvākam

Dreiž
Tu vairs nepazeisi
Pats
Sova laika
Un sevis,
Maklādams
Nasadzeisi
Vaiga,
Kū Myužeigais devis.

Vacōkim

Ar jyusu
Milesteibas gaismi
Eju vēļ
Šai pasaulī.
Nu jyusu
Lelōs labvēleibas
Dag kaisme
Munā dvēselē.
Daudz dzeivē
Asmu sajāmuse,
Voi atstōšu,
Tik aizejūt...?
Un pīdūdit,
Kū naprotuse
Šai gaismē
Beju staigojūt.

Daudz un moz

Motors

Apēdis laiku!

Myrguli,

Vyzuli,

Grabuli

Izbērst

Nu tō

Ar zaigu.

Vysu, vysu

Te var...

Navar vīn

Zaudātū laiku

Atpakaļ atpērk

Ar naudu.

Cylvākam

Pīslāgta

Motoru jauda.

Skrytuli

Grīžās un klaudz.

Dīnu

Un nakti

Tī sauc:

— Saražōts daudz

Vysa kō, spūža

Un jauna!...

Tikai sanōk

Par moz

Laika,

Naudas

Un kauna.

Leldinas I

Polūs

Un

Kyupūšūs pakolnūs

Saule
Kurynoļ līsmes.
Šyupēles —
Reibstūšūs augstumūs —
Īlidoj
Ceiruļa dzīsmēs...

Bārnu
Prīceigi saucīni,
Jauneibas
Volūdas jautras,
Strodu
Skaneigī sviļpīni
Pōrskaņ ōri
Kai šautras.
Dzeiveibas bolsim
Un atbolsim
Atsmaida
Vyzbuli kautri.

Kyupūši cepeši,
Leldīnu peirāgi,
Bārzu sulas
Un krōsōtas ūlas —
Garu
Un augleigu vosoru
Sūlej.

Leldīnes II.

Īsaskaņ dobā
Un sirdī
Prīceigī
Leldīnu zvoni!
Atbolsoj ceirulim
Strodim

Veitūlu stabulēs
Goni.
Nyrbušos
Sudobra tērcēs
Puryni
Pumpurus mārč...
Mōkuli
Maunās par golvu,
Vīgli
Un gaiši
Kai zaigs.
Pīsauli
Vyzbuli klōjās,
Prīceigs tūp
Orōja vaigs.

Sapnis trymdā

Otkon pēc drausmeiga goda,
Pēc pōrcistim spaidim un boda
Es redzēju breineigu sapnu:

Pa dzimtines klajumim gōjom...
Mums pučes licēs zem kōjom,
Glōsteja syurstūšūs pādus...

Bolts eņgeļs, sūleidams mīru,
Maņ aizskōra svidraiņu pīri
Ar myrdzūšu spōrnu...

Tei mōtes lyugšona beja.
Kai gaisma par mani tei leja
Še trymdas tymsajā nakti.

ALBERTS SPŌĢIS

Jauneibas reits Vorkovā

Asu pasamūdis
pasauļa centrā —
Vorkovā.
(Pīdūdit,
tys dēļ manis,
veidojīt sev cytu!)
Syla Čeirānu prīdeitēs
aizasvyla
saules pokolas un
mums — Spūlēs un Braciškōs —
beja gaišs.
Aiz lūga, ūsī
pasamūdis strods
sōc sist
ar vōleitem barabanā,
pyuš švilpukā.
Navaru nūgulēt,
prūjom sapyns
par tōlom zemem,
par ašņainim oleandrim,
par rūzem zīmā
pi Santiago Apostol
studentu mītnes
Donoso Kortēsā Madridē...
Apropos...
Kam mūka mani šī sapyni,
Voi munas pādas tur paliks?
Maņ jōsaklausa stroda dzismē,
jōdūmoj par Madrides rūzem,
bet pērsti tveikst vēļ
nu meitines bizeites,
kū pyrmū reizi ilgōk turēju...

Ar vīnu aci pēteju lūgu:
voi es katedralē —
spraucās īkšā zylās vejūleites
nu izplatejuma,
zaļais mīrs nu muna ūša,
dagūšās pokolas jaucās pa vydu
ar zaltainom strēlem,
bet malnais dirigents
pi kūzuleņa
mātoj rūkas
un sauc:
"Celīs, cylvāka bārns,
izslauki sapynus,
dzer jauneibas bārzu sulu
un pīmini sovejūs,
jo eiss byus tovs pavasars
Vōrkovā!"

Rondo*

Skrējīns ap sevi un asi —
vysuma simetrija:
Kaidis ilics te
Sovu un vysuma jāgu.

Sirds raun timsā riņči,
itkai vyss:
kristala nūpyuta
sevi skaidrojūtīs.

Un tūmār —
vyss īkļauts sovā riņči:
sirdej daudzūtīs,
elpoju un eju sovu ceļu.

* Rondo — stingrā pantforma. Klasiskais rondo parasti ietver 15 rindas (3 panti — piecristinde, četrristinde, sešristinde) ar noteiktu atskaņu kārtību. Iespējams arī cits rindu skaits, saglabājot 3 pantus.

Lelceļa molā

Ganeju lūpus.

Dzērvu zōboki siļdeja kōjas
agrajūs reitūs:

syurstēja vītom,

pleisa kai tauku ladi

studzines blūdā.

Beja sōpeigi jauki...

Bērneiba muna te doncōja

lelceļa molā.

Satyku pasauli

ar vysim zynomim gudrajim.

Muzyka tei beja un

myusu poezija —

ar Spūļu Slicāna skripku,

Styurinīku Bronķas ermoniku,

Lausku Bronķas trompeti,

Vepru Savera basu un

myusu vysu skaneigim bolsim.

Myusu sātas —

sasatupušas lelceļa molā —

skanēja prīceigā, laimeigā rytmā.

saimineicas kai bites —

krōja svīstu,

lai skaneigi rūtōtu Jōņūs.

Paaugu lelōks.

Prīcovūs par ciršim un bezdeleigom.

Jauču jom perekļus.

Mōte gon bīdēja:

byušūt raibs vaigs

kai bezdeleigu ūlas.

Otkon paaugu.

Gōju uz školu,

oru teirumā,

vokorūs raksteju vekseļus.

Sōka patikt meitiņu bizeites.
Tei beja tauriņu muzyka —
dzonojūt vīnam ūtru —
cikom apjēdzem sevi un
drusku nu pasauļa
lelceļa molā.

Ānas naktī

Rezedas un naktsvijūles
Iztraucej tevi dūmōs;
Krōsu, smaržu gaišums roda
Pasauļa naktī blōzmu.

Mes kai lelōs dzeives ānas
Aizsleidim naktī, tymsā:
Mōkuli un fantazija
Pasauļa dūmu kolnūs...

Cylvāks, bāgdams eistōs Saules,
Paklyup par sovu ānu,
Cikom Saules jausmu skota
Mēneša bōlā sejā.

Ānas, ānas tik tak — jaucās,
Koleidz tu atrūd sevi,
Izdūmoj — uz kaidas solas
Nūkritis tu kai skrybyns.

Ak, bārns, naprosi, kur ejam!
Skotīs pēc Lelōs Blōzmas,
Sūļoj drūši Saulei pakaļ —
Ānas mat vysas lītas!

Astras

Nu saules puses
Plyust teimekli
Un satyn vysu
Kai zērnekli.

Dreiž pādejs zīds
Byus solnes kūsts;
Voi, staigojūt še,
Ir atsamūsts?

Lyuk — napilyudzams
Šys nūlykums,
Ka astras godam
Ir nūslāgums.

Jau dažas lopas
Raun vokorvējs;
Par tryudu klivis
Zīds vakarejs...

Vēļ atmiņā maņ
Zyls astras zīds,
Bet sagaidoms dreiž
Jau solnas bīds...

Mēness obruļneicā

Nakts, pylna dzeiveibas un osnu, tveika,
Maņ rosōts obruļzors pōr golvu sleiga.

Pat mēness obruļzīdus gaiši glaude,
Un zīdūnis uz obruļneicas snaude.

Vyss pretim dzeives prikam zīdūt ticās,
Un nakts kai teiksma vysam apkōrt licās.

Šys breinums plyuda cauri myusu rūkom,
Un elpōt varēja vairs tik ar mūkom.

Kai būru karuseli vari aizkleist,
Kod mēnesstori obruļneicā īkleist.

Dvēseles centrs

Nōvei padūts vyss

Zemes dzeivē;

Cikom izērst tys —

Kvāloj breivē.

Palik tikai mozs

Dvēsles styureits —

Napīveic tū oss

Nōves cēreits.

Laika nava tam

Zemes dzeivē, —

Cyta vīla jam —

Myuža breive.

Gora atnōkšona

Nu dzeiveibas pyrmdzeiles plyzdamš,

Gors vysumam saturu dūd;

Iz myužebibas pyrmšyunas škēlis,

Mozs cylvāks sev dzeiveibu rūd.

Tik laikā caur maineigu plyusmu

Var izsekot tam, kas īt un nōk;

Un augstōkais breiveibas bauslis

Jau ticeibā zeimeitīs sōk.

Par sevi bez spāka mes esim,

Mums prōtā tik drumstolas kreit,

Kū vysuma Nesējs un Kēneņš

Kai atspulgu nūmess mums reit —.

Bet dīnā, bet vīsuļu dīnā,

Kod izgaismōts tops mums reiz prōts —

Pat cylvāks var dziļumā vērtīs,

Kas vīnreiz tam atziņai krōts.

ROBERTS MŪKS

Sonets*

Voi laiki mitējušis jaunus spēkus krūt,
Kod vīns un atstōts ceļa molā stōvu,
Un važas, kuras pōrgaļveibā rōvu,
Ņyu ašņa bolsā žvadz un pošu lōd? —

Kai niceigs smīns ap mani dūmas stōj,
Nu tymša laužās pusbaileigi vōrdi:
— Mes vysī asam vīnas varas skōrti,
Mums vysim gols un tukšums pretim mōj. —

Tod stōvu kluss un klausūs dziļōk vēļ,
Kai līsmu mēles pōršalc vāsma skorba:
Kur jāga ir, tur dzeive beidzās mums.

Bet ceineitīs un cīst šōs jāgas dēļ
Ir vērts, kaut gaišums prosa dorba,
Un kotrā atbildē ir paslāpts vaicōjums.

Nōk vokori

Nōk vokori, un dīnas palīk ānā,
Zyud krōsu vyzmōjums un, kairōs smaržōs teits,
Ver tymšas bezdibiņus breidis seņgaideits.

Nu zemes ceļās spērgtums, gaismas svelmē tveicis,
Kai samtains lūks tys vysu sevī tver
Un pestej tū, kas dīnu saulē neicis.

* Sonets — stingrā pantforma, kas sastāv no 14 rindām (2 četrindes, tam seko 2 trīsindes) ar noteiktu atskaņu kārtību.

Grymst ānas dziļok kūka pavēnī,
Un lopu mīrā izgaist trūksnis spolgs.
Veļ sapņu steigas gaisūs vokors lēni.

Vyss klus kai nabejušu mirkļu gaidōs...
Tik rītumus kai sōrtu īdedzis,
Šū vītu pōrstaigōdams svētej Dīvs.

Plyust Rēzekne

Plyust Rēzekne pa zaļom zīdu pļovom,
Un gaisūs viļņoj myrdzums naradzāts;
Vyss Dīva krōšnums, cylvākam kas sāts,
Kai sōrta līsmē dag nu acim Tovom.

Ļaun vēlreiz sveikt man pagōjušōs dīnas,
Kas, Tevi pīmiņūt, kai reita blōzma kvēl,
Nu kurom aizgōju es cytas gaismas dēļ,
Un kurom leidzeigas vairs nabyus maņ nivīnas.

Tū pīmini: nu saules jēmu daļu,
Lai gaismā breineigā mirdz dīnas tōs...
Bet ņyu — es vīns sev sapnu kugi kaļu.

Plyust Rēzekne kai zaltā veita jūsta
Gar munu lūgu. Sapni, sapni vīn...
Kod ceļšūs es? Kur eistō laimes ūsta?

ANDRIS VĒJĀNS

Andriva Jūrdža myužs

Kotru godu pa orumam,
Kotru godu pa sējumam —
Godskōrtu vainagi krōjās un krōjās —
Kai rudzu lauki pi Kōrklinīku mōjas.

Kotru godu pa orumam,
Kotru godu pa sējumam —
Bez dīnasvyda,
Bez pusnakts dusas
Pa burteņam, pa vōrdeņam,
Pa stōsteņam, pa gudreibai
Bez rymas, bez stōjas
Pi skola gaismeņas vōjas
Godskōrtu grōmotōs krōjās un krōjās.

Kotru godu pa orumam,
Kotru godu pa sējumam.
Nu orkla atlaistas rūkas,
Pi spolvas pīlykta sirds:
Kaut pērsti pasteivi lūkās,
Bet acīs,
Bet acīs mirdz
Cereiba zaļi zyla
Kai lynu teirums un zīds.

Mīgs plaksteņus mīdz un mīdz...
Nakauņa jōaiztrīc
Ar dalnu
Kai pošu nagontū valnu!
Meitines sapņoj par kōzu braucīnim
Boltajā snīgā.
Jōs jau mirtes lauž mīgā.

Bet tu, Andryv, pīroksti sapynus,
Smaidus un nūpyutas,
Un baiļu nūjautas...
Nu izkopts atlaisti pērsti,
Pi golda dūmas un sirds
Syt taidu spareigu dzērksti,
Lai spūdrōk lūgi
Un skatīni mirdz.
Veiri sapņoj par ūbeļneicom.
Tu vuici tōs stōdeit
Un sorgōt nu začim un sola.
Tu nanūguris gribi rōdeit un rōdeit —
Pi apvōrkšņa nava vēļ
Pasaules mola!
Nu sprygula atlaistas plaukstas —
Kai godsymtu osoras tiņte plyust,
Kai svīdri, kai rosas lases soltas
Un lēni, lēni
Dzeivei un myužeibai naizžyust.

Kotru godu pa orumam,
Kotru godu pa sējumam —
Boda vāzda
Un asiņu ryučī,
Un pūsta vecines — solnas,
Kōrkliniku Andryv, tovōs vogōs
Kai akmini veļās nu kolna.

Bet varbyut tī nav akmini?
Varbyut tei ir akmiņu jyura?
Lai kaut mozdrusceņ vīgļōk byutu,
Kotrai meitai —
Pa grōmotai pyurā.
Lai kaut mozdrusceņ gaišōk kļyutu,
Kotram pīguļas guņskuram —
Pa vējainai līsmei,
Kotram pīguļņikam —

Pa dzīsmēi.
Kotru godu pa orumam,
Kotru godu pa sējumam.
Kotrā sējumā tyukstūš lopu.
Tos guņsgrāks naspēj iznycynōt,
Tos navar aiznest uz kopu!
Tos kotrai paaudzei pīnōk klōt
Un grib
Pasarunōt.
Divdesmit pīci sējumi atdūti tev,
Latgola — mōt!

Vyss atdūts.
Dīnasvydi un svātku dīnas,
Pusnakts stūdes un launags eisais —
Tai kai gōjputnu spōrnu treisas.

Vyss atdūts.
Kotra dīna
Pa stareņam īnas
Drukas aizlīguma eļņē baismā.
Vyss atdūts.
Sirds ūgles
Un
Ocu gaisma.
Vyss atdūts.

Akmiņš runōt sōc.
Akmiņš dzīdōt sōc:
"Nūjemit capures! Pasaklonit leidz zemei!
Tautas dzīsminīks nōk!"

Laikagrōmota

(Gustavam Manteifelim)

Taids laiks, ka nasagribīs runōt.
Taids laiks, ka nasagribīs dzidōt.
Taids laiks, ka nasagribīs dzeivōt.
Ver vōrtus — ūļneica kai dubļu jyura,
Tu izej teirumā — jau eža durās
Un izslej ušņu muguru kai kolnu.
Tu stōvi kolnā — krusas gryudi kopoj
Ik vōrgu vōrpu, kurai olkst pēc saules.
Tik gaismas cylvākam, cik kreit nu lūgim
Caur muižas dōrza obeļneicu ānom.
Bet tōļōk tymsa — pūri, meži, vyli.
Tik prīcas orōjam, cik ceiruļs sviļpoj,
Cik dīvanoms sauc vara zvonu mēlem
Un spīž zam krysta dziļi nūlikt golvu,
Un meitinei — cik mīlesteibas tai?
Cik sapnī pasarōdis īvu zori
Un myglā pazyud piļņņiku līse.

Taids laiks, ka nasagribīs dūmōt.
Taids laiks, ka nasagribīs kautīs.
Taids laiks, ka nasagribīs elpōt.
Nu mani ari borgi vēji rausta.
Par buntavneicu cara kolpi lomoj,
Par nakriškōni pūļu ksendzi saukoj.
Bet turūs es. Un paļdis soku veiram,
Kas sovu gōdeibu maņ leidza dūd
Un sovu gudreibu par ceļamaizi.
Jys gaismas stareņu grib tōļōk svīst
Par muižas cerinim, par ceļa grōvi.

Mes obi klausamēs: pyuš laika vēji,
Pa mežu golim kārkoj malnī kraukli,
Pa sābra mugoru vēļ lākoj peicka,

Kū starosts nava aizmetis pōr placu.
Vēļ cita dyure jam, vēļ pavēļnika bolss.
Ni tovu volūdu jys zyn, ni tovu ryupi,
Tik tovas asinis un svīdrus dzer,
Un smeļ par osorom uz bōbas vaigim.
Un smeļ par mani ari. Smeļ par veiru,
Kam pana svōrks, bet atsauceiga sirds
Un dōrgōki par buļbom muižas dōrzūs
Tam burts un vōrds, un grōmota uz golda.

Mes obi kūpā strōdojam dēļ tevis.
Mes kotru godu nōksim tovā sātā.
Es kļyušu, sābri, tev par lobu meitu.
Mes izīsim pa stidzeņu nu sādžas
Un sōksim Jaunō Laika skaiteišonu.
Pi rūkas turīs — īsim, īsim, īsim!

Es pošā asu Laiks. Es — Laikagrōmota.
Nav cytas krūzes, kur maņ ilīt sevi.
Nav cyta lūga, kur maņ īlaist sauli,
Kas orōju nu aizceļā tranc ōrā.
Maņ cytu spōrnu nav, kas caltu gaisā
Gon ceiruli, gon dzīsmi kōzu dīnā.

Es ari asu Laiks. Es — Laikagrōmota.
Maņ dēļa gola nav, kū pōrlikt mōlam,
Lai vējs pa greidu nadoncoj ar slūtu
Un bosim bārnim reiklī narej kōss.
Man cymdu nav, ni zōboku, ni sveitas,
Ni rubļa mokā, kas tik tukšs kai klēts,
Kod marta mōkuli gar jumtim grōbstōs.
Maņ acīs — osoras. Un sōpes — kryutīs.
Un smogums placūs. Tikai rūkas snādzās
Pēc burteņa, pēc vōrda un pēc spolvas.
Tū mērču osorōs — un rūnās stōsti.
Klōt reita rosu līku — rūnās dzīsmes.
Tū pīrei pīspīžu — un rūnās dūmas...

Kai itū bogōteibu paceļt placūs?
Kai pavuiceit, lai vairōk gaisa plauškōs
Tev teik, ka drūšōk vari cylōt kōjas?
Cērt plotōk durovas — byus vairōk dvašas.
Un lūgus vaļā rauņ, lai saule inōk
Un apsasāst pi šyupeļa un mōtes.
Bet rudinī tev škūrstiņš jōizmyurej,
Lai valk nu sātas ōrā ryugtūs dyumus,
Bet rudinī tev greida jōiztaisa,
Tod syltums globōsīs kai kažūkā.
Un tova naudeņa un pyules napropuļs.
Kod bārni paaugsīs, lai skrīn uz skūlu —
Kļyus pasaule tīm gaišōka nu burtim,
Kas munā ozūtē kai jāri syldōs.

Nōk Jaunais Laiks. Es — Laikagrōmota.
Tev grybu īvuiceit pa jaunam runōt,
Pa jaunam sprīst, pa jaunam dzīsmes dzidōt.
Tev grybu īvuiceit pa jaunam strōdōt.
Un tū mes varēsīm, ja byusīm dzeivi,
Byus breiva tauta, volūda un sirds.

Dzīmtīnes vōrds

Nu tōlōs Tōlovas, nu Jersikas jys nōk
Kai auseklis un gaiļa reita dzīsmē,
Kai karūgs un kai pyura skreines vōks,
Kai vairūgs, kas myus pasorgoj nu brīsmem
Un acīm kvālōt lik kai Jōņūs līsmem...
Nu tōlōs Tōlovas, nu Jersikas jys nōk —
Vystyvōkais nu vōrdim:

Latvija.

Nu Dubnas, Aivīkstes un Daugovas jys plyust
Kai svīdri, osoras un rosa godu symtūs,
Por Lōčuplēsi asins kaujōs kļyust,
Lai paaudzes un straumes nanūrymtūs,

Bet kūptu teirumu un dōrzus dzymtūs...

Nu Dubnas, Aivīkstes un Daugovas jys plyust —

Vysgaišōkais nu vōrdim:

Latvija.

Nu senīm latgalim, nu ūzulzeilem aug,

Nu sīvu klīdzīnim, nu bārnu smīklu polim, —

Nu svešim paglobōts kai ocuraugš,

Lai nasagrautu jū ar mītu golim,

Ar vōlem, zūbynim un lelgbolim...

Nu senīm latgalim, nu ūzulzeilem aug —

Vysmīlōkais nu vōrdim:

Latvija.

Nu teiksmu Latyholas-Latgolas jys īt

Uz zaļū Zemgolu un Ventas kuršu krostim —

Leidz baltu jyurai vēļ, kur kugi īt

Ar borgūs vējūs nūryudeitim mostim

Un cytu tautu bolsim naporostim...

Nu teiksmu Latyholas-Latgolas jys īt —

Vysdōrgōkais nu vōrdim:

Latvija.

Nu piļskolnim, nu šyupelim jys skrīn,

Ar uperdyumim skaunūt pošu sauli,

Par kuru veiri kreit vēļ šūboltdīn

Un apsēj leidumus ar sovīm kaulim,

Lai zeme breiva teik nu naida praulim...

Nu piļskolnim, nu šyupelim jys skrīn —

Vyssvātōkais nu vōrdim:

Latvija.

PĪTERS JURCEŅŠ

x x x

Asam tōli nu dzimtines —

-āni, -anči un -īki...

Dažam acīs vēļ Latgola zīd.

Tagad likās, ka nabejom Latgolai liki,

Tikai lūgi daudzi jau cīt.

Bet vēļ pastōv Latgolā

-āni, -anči un -īki,

Vēļ ir lūgi, kas dzeiveigi speid:

Ir vēļ Rancāni, Garanči, Migliniki,

Ir jūs bārni, kam acīs vēļ reits.

Mes te, Reigā, dažs astē, dažs vydā, dažs spicē,

Bet cytim pa kōjom — vyss vīns.

Tūmār Latgola pastōv — tys svātums, kam ticēt,

Kod prōts taidš kai īskōbis pīns.

Vyscereigōkī — bārnu acīs ir reiti:

Varu byut tovim bārnim vēļ kūms.

Gon vēļ nūleis pōr vacainem augleigi leiti:

Nalaid bārnus sovus, Latgola, prūm!

Salīdzinājumam: dzejolis jaunajā ortogrāfijā.

Asam tuoli nu dzimtinis —

-āni, -anči un -īki...

Dažam acīs vēļ Latgola zīd.

Tagad likās, ka nabejom Latgolai liki,

Tikai lūgi daudzi jau cīt.

Bet vēļ pastuov Latgolā

-āni, -anči un -īki,

Vēļ ir lūgi, kas dzeiveigi speid:

Ir vēļ Rancāni, Garanči, Migliniki,

Ir jūs bērni, kam acīs vēļ reits.
Mes te, Reigā, dažs astē, dažs vydā, dažs spicē,
Bet cytim pa kuojom — vyss vīns.
Tūmār Latgola pastuov — tys svātums, kam ticēt,
Kod pruots taidš kai īskuobis pīns.
Vyscereiguokī — bārnu acīs ir reiti:
Varu byut tovim bārnim vēļ kūms.
Gon vēļ nūleis puor vacainem augleigi leiti:
Nalaid bārnuš sovus, Latgola, prūm!

Reita krōsu rūtaļa

Reita saule skustu raisa —
Reita krōsas pasvīž gaisā,
Un vairs meitas navar pacīt
Taidas gaismas spēles acīs.

Krōsas spulgōdamas mainōs.
Breinōs meitas zylacainōs.
Skrūpstōs zaļa gaisma īkreit —
Plaksteņš aizveras un pīkreit.

Pīkreit zaļai, atīt polsa,
Tymsi zylō sauc vēļ bolsā.
Ībryuneigō pabāg molā —
Nūsagloboj lopsas olā.

Palākō caur myglu verās
Sābra besakūka cerā.
Ak, jyus grēceigōs un škeistōs,
Sokit — kura gaisma eistō?

Kura paliks? Kuru gyušu
Ceļa molā nūsapyušu
Gryutā pyrmūdines reitā —
Aizdancōtā, nagulātā.

Salīdzinājumam: dzejolis jaunajā ortogrāfijā.

Reita kruosu rūtaļa

Reita saule skustu raisa —
Reita kruosys pasviž gaisā,
Un vairs meitys navar pacīst
Taidys gaismys spēlis acīs.

Krōsys spulguodamys mainuos.
Breīnuos meitys zylacainuos.
Skrūpstuos zaļa gaisma īkreit —
Plaksteņš aizaver un pīkreit.

Pīkreit zaļai, atīt polsa,
Tymsi zylo sauc vēļ bolsā.
Ībryuneiguo pabāg molā —
Nūsagloboj lopsys olā.

Palākuo caur myglu verās
Sābra besakūka cerā.
Ak, jyus grēceiguos un škeistuos,
Sokit — kura gaisma eistuo?

Kura paliks? Kuru giušu?
Ceļa molā nūsapyušu
Gryutā pyrmūdinis reitā —
Aizdoncuotā, nagulātā.

ONTŌNS KŪKOJS

Latgola

Latgola nav lynu dryuva,
Latgola nav bārzu šolks, —
Latgola ir zemes sula,
Osnu zorōšonas laiks.

Latgola ir mōla vazums,
Naapjaustu skryužu klōsts;
Latgola ir saules goldauts,
Seņ izausts, vīn napōrklōts.

Latgolā var olu sadzert,
Latgolā var jumtā kōpt;
Latgolā tik nūskumuse
Atraitneite dōrzā sēd.

Latgola ir picisšona,
Lauztō kļova sulu sōļs;
Latgola ir atdzimšona,
Jauna kīvītāna bolss!

1970.

Salidzinājumam: dzejolis jaunajā ortogrāfijā.

Latgola nav lynu dryva,
Latgola nav bārzu šolks, —
Latgola ir zemis sula,
Osnu zoruōšonys laiks.

Latgola ir picisšona,
Lauztuo kļova sulu suoļs;
Latgola ir atdzimšona,
Jauna kīvītāna bolss!

Latgola ir muola vazums,
Naapjaustu skryužu kluosts;
Latgola ir saulis goldauts,
Seņ izausts, vīn napuorkluots.

Latgolā var olu sadzert,
Latgolā var jumtā kuopt;
Latgolā tik nūskumuse
Atraitneite duorzā sēd.

Vacmameņa

Pi cepleiša uz myureiša
Sēd bolta vacmameņa;
Gon cērčiņam, gon kačeišam
Jeī boltus cymdus oda.

Taipat kai vacā kopsātā,
Kur globōts kōrtu kōrtom —
Kai atpyutas, tai nūpyutas
Jeī sovūs cymdūs oda.

Ka reizem odūt aizkreit acs: I pērsti breižim īsōc megžt
Bolts — pōrōk spylgta krōsa! Pavysam zaļu streipi,
Ka reizem odūt nūgurst prōts, I zaļōs streipes galeņā
Por boltu sepinejūt. Kaidis īsviž dzērksteleiti.

I tai nu dīnas dīneņā

Pa kaļpeņam, pa kōrtai...

Pat ari tod, kod dzejas tryukst,

Nu cereibom vēļ oda.

1981.

Salīdzinājumam: dzejolis jaunajā ortogrāfijā.

Pi cepleiša iz myureiša Ka reizem odūt aizkreit acs:
Sēd bolta vacmameņa; Bolts — puoruok spylgta kruosa!
Gon cierciņam, gon kačeišam Ka reizem odūt nūgurst pruots,
Jei boltus cymdus oda. Par boltu sepinejūt.

Taipat kai vacā kopsātā, I piersti breižam īsuoc megžt
Kur globuots kuortu kuortom — Pavysam zaļu streipi,
Kai atpyutys, tai nūpyutys I zaļuos streipsis galeņā
Jei sovūs cymdūs oda. Kaidis īsviž dzierksteleiti.

I tai nu dīnys dīneņā

Pa kaļpeņam, pa kuortai...

Pat ari tod, kod dzejis tryukst,

Nu cereibom vēļ oda.

Variacija par Preilim

Mōls vīn, mōls, vysapleik — mōls,
Mōlu meicej pūdņiks vacs,
Izmeicejs, kai izgrīž pūdu,
Pūda vydā — Preiļs taidis sēd.

Moza, a kusteigs, leikom kōjom,

Kankarainu mēteli,

Lyudz nu pūdņika, lai idūd

Bāslaveņai daļderi.

Nav jau pūdņiks kaidis to žņauga,
Dūtu trejs, bet kur jūs jimt?
— Cik tōs bādas! — attrauc Preiļs,
— Byus tev tērgs jau aizpareit! —
Un, kai saceits — trešā dīnā
Divu ceļu krystceļūs
Tērga polots — plots kai paltraks,
Tērdziniki — tyukstūšōs!
I zvīdz zyrgi, i kvīc kvīkši,
I tynkš pūdim vōpējums,
I skaņ nauda, i smeļ pūdnīks:
— Dūdu Preiļam rīškovu! —
Preiļs, tū peļņu saskaitejs,
Blokus tērgam pili ceļ.
A, kur piļs, tī sāta leīdzōs —
Tai tam Preiļam — piļsāta!
Preili, Preili zīd kai jasmins,
Tōli tveiksmes byrga sveist —
Dažai daiļovai uz kōzom
Stōmačūs pat Laimu leigst!

1988.

Salīdzinājumam: dzejolis jaunajā ortogrāfijā.

Muols vīn, muols, vysapleik — muols,
Muolu meiceļ pūdnīks vacs,
Izmeiceļs, kai izgrīž pūdu,
Pūda vydā — Preiļs taidis sēd.
Mozs, a kusteigs, leikom kuojom,
Kankarainu mieteli,
Lyudz nu pūdnīka, lai īdūd
Bāslaveņai daļderi.
Nav jau pūdnīks kaidis to žņauga,
Dūtu treis, bet kur jūs jimt?
— Cik tuos bādys! — attrauc Preiļs,
— Byus tev tiergs jau aizpareit! —

Ka reizem odūt, sga Un, kai saceits — trešā dīnā
Bolts — pārocē spīvi Divu ceļu krystceļūs
Ka reizem odūt, sga Tiera polots — plots kai paltraks,
Por boltu sepine, dī Tiedziniki — tyukstūsuos!
I zvīdz zyrgi, i kvīc kvīkši,
I tynkš pūdim vuopējums,
I skaņ nauda, i smeļ pūdnīks:
— Dūdu Preiļam riškovu! —
Preiļs, tū peļņu saskaitejs,
Blokus tiergam pili ceļ.
A, kur piļs, tī sāta leidzuos —
Tai tam Preiļam — piļsāta!
Preili, Preili, zīd kai jasmins,
Tuoli tveiksmis byrga sveist —
Dažai daiļovai iz kuozom
Stuomačūs pat Laimu leigst!

ANNA RANCĀNE

Latgola

Tei nav zaļa sokta,
Kū vylnainē spraupt uz gūdim.
Tei — monta pakolnūs rokta,
Vacvaci naudas pūdi.

Kur nauda? Tik elkšņa lopas
Vējs, ryugti pīsveļpdams, skaita.
Kur monta? Cik dzymtu kopūs,
Cik nazynomu gaitu?

Bet vactāvs ar zibiņa vāzdu
Pōrmat par labeibu krystu,
Lai maizeiti namastu zemē,
Lai sōteiba napazustu.

Muna volūda

Muna volūda, zam mōju slikšnim parokti vōrdi,
kopūs zam divkūcenim, zam saulrītnim paglobōti,
skusteņū styureišūs īsītī,
naktīs mūrgainūs sapynūs, kū pyulamēs atgōdōt.

Volūda, maizes gabaleņš rūkōs, druponys kreit,
izkleist pa pasauli, uzdeigst vōrpotōs, usnēs,
vēja kvīšūs un mogonōs, sasajauc zīdlopas,
sāklys, saknis, palovys īsaker reiklē,
aizavalk ceplī guņš un škūrstynā vējs.

Muna volūda, okā dzīd yudiņš, svēre pībolsoj,
ūši, kļovi, ōbeļneicys, muna vacvacmōte nu aizmyuža
nōk, aiz rūkas vad munu bārnu, runojōs obeji
un styga jim sudobrōta.

1988.

No cikla "Latgolas laiku grāmota"

Te nu mes asam
brōleiši, mōsas,
nōkuši kūpā
sēteņā vīnā.

Kaunejis, brōleit,
nūraudi, mōseņ,
kam sovas mōtes
tu aizalidzīs?

Pi sovas volūdas
aizbārtō olūta,
pi sovim teirumim
aizaugušim.

Cyts tevi napaceļs,
cyts tevi namīlōs,
cyts tovu osoru
nanūs lauceis.

Skrējom kai cilovas
pōri pōr laukim,
cytas sātas un dzimtines
vaicōdami.

Te nu mes asam
nōkuši kūpā —
mērstūšas volūdas
dāli un meitas.

Nava tev cytas
dzimtines, sātas,
cytas volūdas olūtā
naatsadzersīs.

Na vīnas mōtes,
na vīna tāva,
vīna liktiņa,
vīnas tautas.

1989.

Salīdzinājumam: dzejolis jaunajā ortogrāfijā.

Te nu mes asam
bruoleiši, muosys,
nuokuši kūpā
sieteņā vīnā.

Skriejom kai cilovys
puori puor laukim,
cytys sātys un dzimtinis
vaicuodami.

Pi sovys volūdys
aizbārtuo olūta,
pi sovim teirumim
aizaugušim.

Nava tev cytys
dzimtinis, sātys,
cytys volūdys olūtā
naatsadzersīs.

Kaunejīs, bruoleit,
nūraudi, muoseņ,
kam sovys muotis
tu aizalīdzīs?

Te nu mes asam
Nuokuši kūpā —
mierstūšys volūdys
dāli un meitys.

Cyts tevi napaceļs,
cyts tevi namiļuos,
cyts tovu osoru
nanūsauceis.

Na vīnys muotis,
na vīna tāva,
vīna liktiņa,
vīnys tautys.

1989.

Latgaļu raksteiba

(A. Breidakam)

Latgaļu raksteiba: prīveite ceļmolas ūzulā,
ceļu lai naaizmērst, ceļu, kas pagaist zam kōjom,
pazaver, brōleit, nazkod te drūši mes gōjom,
nasdami vōrdus, kai bites madu nas kūzulā.

Latgaļu raksteiba: vōrdi, zam akminim globōti,
vēji skrēja un aizrōve tūs, kas iz ceļa beja,
kaidu siku vēļ vacmōte ceļļa palnūs irause rejā,
paraug, vēļ sylti tī vōrdi, kai lōpstu un izkapšu kōti!

Latgaļu raksteiba: besakūks sātas vītā,
tur, kur akmiņš uz akmiņa...

Nā, akmiņš uz akmiņa paliks,
vōrdus pa kūku zorim, pa valānom salaseis, saliks
dzīsmē, un prīcōsīs tāvu volūda, bōrine smītō, —
nu dzilīnes augšā ceļās vaca, seņ pīmērsta sōpe.

Taisneības nesējs

Poēma

Pīteram Miglinīkam (1850—1883)

Pagājušā gadsimta astoņdesmitajos gados žurnāli "Отечественные записки" un "Вестник Европы" publicē asus P. Miglinika rakstus par Latvijas zemnieku smago un beztiesīgo stāvokli; P. Miglinīks lieto pseidonīmu "Друг правды".

I

Kauc vēji ap mōju pakšim,
Pōri mēness kai gorūza līsa,
Dylst mīrs kai svātdīnes krakls,
Skreines apakšā salūceits.

Jumti kai veiri bērēs
Līc zamu grumbainōs pīres,
Plōns kai ganeņa rīciņš
Lein dryums un nagribeigs reits.

Dreiz pīsatryuks sīvas un pōrviļks
Pōr pīrem skusteņus malnus,
Meis veiri koponōs stygas
Cērst mežu un reju sērt.
Uz sovīm placīm ceļš muižu,
Ar svīdrim nūmozgōs slīkšņus. Myuža godus kai
gryudus
Barona klētīs bērs.

— Svecēs līsmēņa gryutā kōsā raustōs un treis,
sovus godus pa vīnam skaitu,
godus trejdesmit treis.
Ašņa sorkona blōzme. Mož jau sauleite lāc?
Dylūņš, uz vītas molas nūsamets, smejās un krāc.

As tikai vīns nu daudzim, daudzim storim,
Tū drūši zynu. Vīns nu daudzim vōrgim,
Nu daudzom osorom, kas zeimes atstōs
vēl myusu bārnu bārnu sejōs gaišōs,
jo tymsa dzili ar. Voi gaisma sāklu sēs
šais līsūs teirumūs, jo nūlōdāta
ar krūgim, bailem, kaunu ir šei zeme?
Un lōsts tik vīgli nagaist.

Kaut vēļ pīsaceļt
un nūžņaupt tū, lai naīt audžu audzēs,
kod muna mīsa jau par zemi byus,
par dōrgū, skaistū, aizlōdātū zemi! —

Nu zemes tu esi cēlīs,
Par zemi tev myužam palikt, —
Pībērst smiļktim acis un mute,
Un volūda aizbērst cit.
Krysti kopūs kai mugoras steivas
Nu pōtogas, lynu mōrkim,
Krysti kai dyures vērs zemes
Naktis pēc taisneibas it.

— Ei, ei, nabādoj! —

Nūzib bārzā zibiņa roksts.

— Ei, ei, nabādoj! —

Atspeid ustobā tymšā ik kokts.

— Ei, ei, nabādoj! —

Īskrīn nareiklē palova ryugta.

— Ei, ei, nabādoj! —

Cik nav laimeite osorōs lyugta!

Dzīd, trailoj mežs, un akmiņš gavilej
 tik skaidrā volūdā, kai yudiņš olūtā,
 un sādžos suni rej, guņš pōrtā sepinej
 tik teirā volūdā kai yudiņš olūtā.
Inflanty Polskie, Pūļu Vidzeme, Vitebskas guberņa
 un latvju malīne, trejs reizes pūsta putyns aizaklīgs,
 un tovi bārni tevi aizalīgs,
 un tovi bārni šaurōs šņūrēs ars,
 par ežom pīcim brōlis izīs kars,
 bet sastais lōpstu jims un prūjom īs,
 kur septeitais, tū zynōs tikai Dīvs.

Dzan vōrdi virpulī meldiņu
 Pa dūbainim greidas dēlim,
 Vijolei ustobā zamā
 Vējputnis aizdevis steigas.
 Plyust ols un dzīsmē pōr zūdu,
 Pōr vaigim, bet mutē nateik,
 Osoras byudūs valk vogas
 Un lyupōs rit pazemeigas.

Dzīd Pīters, un meitines piklust,
 Puiši greidā sōk vērtīs,
 Sīvas lokotu styurūs
 Rosu nu acim rauš.
 Kaida sovaida dzīsmē,
 Taidu pat bazneicā nadzīd,
 It kai nu rudiņa oruma
 Stypru spērgtumu jauš.

Nasaprīcoj tu, Pīter, —
Lein bolss nu ustobas kokta, —
Šudiņ vēļ aizgavēni.
Reitu jau gavēņs sōksīs.
Na pret lobu tei prīca,
Osoras myusu doli,
Kaidi Latgolā pīdzymom,
Taidim i nūmērt nōksīs.

Vīns pasaceja — navar, ūtrs pasaceja — navar,
trešais nūticeja, un nyule guļ zam akmiņa gryuta
volūda, latviša vōrds, nōce catūrtais, pīktais,
sastais, Jūrdžu Andryvs, Šķesteru Fraņcs, Seiļu
Jōņs, un palaide volūdu kai vōlūdzi dabasūs.

— Uz pasauļa laime ir,
Tikai na deļ myusu... —
Naidis aug tai kai nōtres sakne,
Ni ar pērkstim izplēšama,
It kai sōktu kryutīs zorōt
Palovu un ušņu maize.
Kas bez aizleja tū grauzis,
Sōļūs svīdrūs pamērcējūt,
Tam nav vīgli rūku kungam
Būglā pateiceibā laizeit.

Sōlejs spļōvīņs pi kunga kōjom —
Svīdri, osoras, asnis, —
Kai malna čyuska mat lūkus
Uz barona muižas pusi,
Slauka zemņiceņš pōrsystū muti,
Tūmār nasteidz pōtogu bučōt,
Laikam namīra dzīsmē
Tūmār lyupōs byus ikrytuse.

Vīns pasoka — baiss, ūtrs pasoka — baiss,
trešs nūtic uz laikim, skrīn bolūds pōr
laukim, vīna spolva pūļu, ūtra krīvu, nōk
caturtais — Pīters Migliniks, nas brōlim
taisneibu. Vīns brōļs naprūt, ūtrs najam,
trešam baiss, catūrtais guļ, pīktais pastīp
rūku, bet Pīters jau uzkōpis Desetnīku kolna
vērsyunē.*

III

— Taisneibai ir sova seja, —
Tei — munas tautas seja,
Skaista kai rudzu teirums,
Malns spļōvīņs vydā kai rāna.
Taisneibai seja kai maizei,
Kai mōtei, ar osorom acīs,
Taisneibai seja kai sōpei,
Seņ mūkūšai, nadzīdeitai.

As atdūmu jauneibu sovu
Par jyusu vacuma maizi.
As atdūmu sovu spāku
Par jyusu navareibu.
As atdūmu sovu dzeju
Par jyusu kaunu un bailem,
Par jyusu sōpem un nōvi
As atdūmu mīlesteibu.

Nūtreis svece rūkā, gryuši jū tureit, mām,
soki, kōpēc tei svece tik gryuta, uz kurīni
man tagad jōit, pasorgoj, mām, nā, lobōk
bēdz poša, malni zyrgi un ašņa blōzme lūgā,
ašņa blōzme...

* Domāti Desetnieku kapi, kur apglabāts P. Migliniks.

Taisneibai ir sovs ceļš, —
Nu muižas uz cītumu Ludzā,
Tys ir muns krystaceļš,
Un Lelōs Pikdines mūka.
Mōti zam kōjom samyna
Barona zyrgi malnī,
Aiz myuža man acīs paliks
Viņas sažņaugtōs rūkas.

Tei nav tīsas runa, bet orkls,
Kas pōr lauku dzan taisnu vogu,
Celeņš uz kopu sylu,
Bōriņu osorom slaceits.
Ni bolss tys, bet sprygulis pacalts,
Sokumu atvēzīņš naideigs,
Trōpejums nataisneibai
Na brovī, bet taišni acī!

Taisneibai ir sova elpa
Dylūņa saāstōs kryutīs...
Nōk ļaudis taisneibu praseit
Pa tyvim un tōlim celim.
Taisneibai nav sovas nōves,
Ir sova namērsteiba,
Nōvi tai napīmalōt
Nikaidim pasauļa melim. —

Nu zemes tu esi cēlīs,
Par zemi tev palikt myužam!
Kopusyls nūdrebeja,
Taišņōk atsalice krysti.
— Joīt Pitera palaistu, —
Tūreit runova vysōs sātōs,
Tūreit pat zīmas dabasi
Uzsēja malnu skustu.

IV

Taceņa paaudžu sūļus
 Lokota styurī sīn klusi,
 Guļ godi kai akmini teirumā
 Klēpī salyktom rūkom.

Zam slikšnim globētūs vōrdus
 Asam jau pīmērsuši,
 Caur zemei un myusu kryutim
 Pusaizbārts ašņaceļš lūkōs.

Vairōk kai pōtogas cērtiņš
 Smeļdz aizbārta okas mute,
 Aizīt atmiņa bosa
 Klēts durovas attaiseit,
 Pogolms nūvolkōts sadylst,
 Nūpleist kai mōtes sveita,
 Nav ilōpu — sūļu stypru —
 Caurumus aizlōpeit.

Vīns pasoka — kauns, ūtrs pasoka — kauns,
 trešs nūtic un apād kaunu leidz ar volūdu,
 nūdzer kaunu leidz ar tāvuzemi, nōk tauta
 un aizdzīd bolsā lylā un skaistā:

— Ei, ei, nabādoj,
 Ceiņā vysu gyusim,
 Ar osorom bādōs sovōs
 Nepaleidzēt myusim! —

Dzīd, trailoj mežs, un akmiņš gavilej
 tik skaidrā volūdā kai yudiņš olūtā,
 zīd maize teirumā un grīze grīž
 tik teirā volūdā kai yudiņš olūtā,
 un myužam zeme ar mums runōsīs
 tik spūdrā volūdā kai yudiņš olūtā!

VALODAS KOMENTĀRI

1. komentārs

1753. gadā Viļņā izdotsis evaņģēlija tulkojums "Evangelia Toto Anno." ir pirmais līdz mūsdienām saglabājies latgaliešu rakstu piemineklis. Grāmata iespiesta latīņu burtiem pēc poļu rakstības parauga. Lietotas zīmes $\grave{}$ (gravis) un \wedge (jumtiņš jeb vecais cirkumflekss) patskaņu garuma vai zilbes intonācijas apzīmēšanai. Jāpiebilst, ka šīs zīmes ne vienmēr lietotas precīzi, dažkārt viens un tas pats vārds vienā gadījumā rakstīts ar gravi, citā — ar jumtiņu. Kā redzams dotajā teksta fragmentā, divskaņi *ai* un *ei* atveidoti kā *ay* un *ey* (*łayku, tiey, dareys*). Divskanis *ei* bieži apzīmēts ar *i*, it īpaši vārdu izskaņās (*liudzibu, walstiba, pestiszona*). Ar burtu *o* atveidots gan īsais *o* (*fowim, Kołps*), gan arī divskanis *uo* (*Mocieklim, atnoks, milotu*). Skaņa *s* apzīmēta gan ar *s* (*jums, jùs, nùtiks*), gan arī, jādodomā, pēc ležemnieku veco rakstu parauga ar *ś* (*facyja, foku*), gan ar dubultu *ss* (*łossa, Dabaśsi*). Skaņa *v* savukārt atveidota ar *w* (*wordi, gotwas*). Pēc poļu valodas parauga apzīmētas skaņas *ś*, *č* (*teykszonas, ikśz, śzalts*), ar *ł* atveidota cietā *l* skaņa (*łayku, kłotu, Kołps*), bet ar *l* — mīkstinātā *l* skaņa (*Paśaule, koley*). Pēc poļu valodas parauga rādīts arī līdzskaņu mīkstinājums vai nu ar sekojošu *i* aiz līdzskaņa (*yudenia, atiejut, pzieyft*), vai ar speciālu mīkstinājuma jeb palatalizācijas zīmi *'*, piemēram, *żemes, iredżeja*. Tomēr skaņu mīkstinājuma apzīmējumi ne vienmēr ir precīzi.

Teksts ir interesants arī no morfoloģijas viedokļa. Pamatos evaņģēliju tulkojumā atspoguļotas izlokšnēm raksturīgās formas, dažas no tām ir senas un daļā mūsdienu Latgales izlokšņu zūdošas (piemēram, vēlējuma izteiksmes formas ar atšķirīgām galotnēm katrai personai — *byutumet*) vai pavisam zudušas (piemēram, vēlējuma izteiksmes formas ar *-b-* (*es nabyutub, jus milotubet*)).

Latgales izlokšnēs ir saglabājies senākais atvasināto darbības vārdu atgriezenisko formu veidošanas princips, t. i., kad atgriezenisko formantu *-sa-* vai *-za-* iesprauž starp priedēkli un sakni,

piem., *sasatikt, pasavērt*. Evaņģēliju tulkojumā *-sa-* un *-za-* sastopam reti (*paſacyja*), toties bieži lietots izloksnēm neraksturīgais *-si-* (iespējams, lietuviešu valodas ietekmē (*paſiwerities*)).

Tāpat Latgales izloksnēm nav raksturīgas tekstā lietotās sieviešu dzimtes lietvārdu ģenitīva un daudzskaitļa nominatīva galotnes *-as* (*teyſzonas, Swatas Tryjadibas*), *-es* (*bayles, zemes*). Šo galotņu lietojums skaidrojams ar leļzemnieku rakstu tradīcijas ietekmi.

Lasot vecos rakstus, parasti vissvešākā mums šķiet vārdu kārtā jeb vārdu secība teikumos. Jāatceras, ka laikā, kad top evaņģēliju tulkojums, vēl nav ne normētas rakstu valodas, ne arī gramatikas un sintakses pētījumu. Oficiālā katoļu baznīcas valoda ir latīņu valoda, tāpēc tulkojumā jūtama latīņu valodas ietekme, jo izteiksmes grūtības latviešu valodā tulkotājam nereti nācās "pārvarēt" ar latīņu vai arī ar poļu valodas līdzekļiem. Tā, piemēram, apzīmētājs parasti atrodas aiz apzīmējamā vārda (piemēram, *pacelit gołwas Sowas, Piminit wordus munus, dareys jums deļ worda muna*).

Tekstā bieži ir sastopams vietniekvārda katrs lietojums attieksmes vietniekvārdu *kas, kurš* vietā, piemēram, *tūs litu, kotras atnoks, Piminit wordus munus, kotrus es asmu faciis jums*. Šāds vietniekvārda *katrs* lietojums ir arī leļzemnieku vecajos rakstos.

Neskatoties uz atsevišķiem trūkumiem, evaņģēliju tulkojums liecina, ka tulkotājs, pats nebūdams latvietis, ir labi pārzinājis valodu, kā arī izstrādājis diezgan precīzu ortogrāfiju un ar atbildību strādājis pie šī darba. Par to liecina arī grāmatas beigās ievietotais kļūdu labojums ar latīnisko virsrakstu *Errata sic corrige*, kas tā laika rakstos ir reta parādība.

2. komentārs

Grāmatas "Eysa saſasiszona Historyas Swatas.." un katehismu "Nauka Chrzescian'ska Łotewskim Jezykiem Wyrazona" uzlūkojamas par M. Rota darbiem. Rakstības un valodas izteiksmes ziņā šie darbi pamatos turpina evaņģēliju tulkojumā "Evangelia Toto Anno.." aizsākto tradīciju. Tomēr vērojamas arī nelielas atšķirības. Tā, piemēram, abos darbos gandrīz nav lietotas zīmes patskaņu vai zilbes intonāciju apzīmēšanai, retos gadījumos darbā "Nauka Chrzescian'ska.." sastopams jumtiņš lokatīva galotnē, piemēram, *szamá, winiá, pasauli*. Līdzskaņu mikstinājums jeb palatalizācija parasti apzīmēta ar sekojošu *i* aiz līdzskaņa, piemēram, *kryſtietyu, pazieyt, swieſzu*. Gandrīz nemaz nav lietota palatalizācijas jeb

mikstinājuma zīme ', kā tas bija evaņģēlija tulkojumā. Izņēmums ir vārds *bausl'iba*, kurā šī zīme lietota.

Burts *j* bieži aizstāts ar *i*, piemēram, *treiu, iu, piimt, iau*. Atšķirības vērojamas arī morfoloģijā. Tā, piemēram, atgriezeniskais formants ar priedēkli atvasinātajiem darbības vārdiem ir *-sa-*, nevis *-si-*, kā tas bija "Evangelia Toto Anno..", piemēram, *atfaszkier-tis, fafamaytojas*.

Retumis sastop arī atgriezenisko formantu *-si-* resp. *-zi-*, piemēram, *ayzystod*.

Darbības vārdiem vēlējuma izteiksmē daudzskaitļa 1. personā lietots gan jau "Evangelia Toto Anno.." fiksētais formants *-tub-*, piemēram, *waratubem*, gan arī acimredzamais formu jaukums — vienskaitļa 1. personas galotne *-tum*, piemēram, *mes turatum, mes klanieytum, koļpotum, ceretum*.

Leksikā jeb vārdu krājumā fiksētie slāvismi galvenokārt saistīti ar reliģisko terminoloģiju, piemēram, *klofzters* 'klosteris', *dziewes fposfobs* 'dzīves veids', *spowede* 'grēksūdze', *nucieja* 'cerība'.

Vārds *pestellefzana* skaidrots kā 'vajāšana'.

3. komentārs

1805. g. Polockā iznākusi grāmata "Wyssa Mocieyba katoliszka" ilgu laiku tika uzskatīta par M. Rota darbu, kaut arī tā iznākusi 20 gadus pēc M. Rota nāves un rakstības ziņā atšķiras no pārējiem M. Rotam piedēvētajiem darbiem ("Eysa salasiszona.." un "Nauka Chrzescian'ska..").

Kaut arī grāmatas tulkotājam latviešu valoda nav bijusi dzimtā valoda, tomēr darbs izceļas ar visai labu, tautas runai tuvu valodu un precīzu rakstību. Lokatīva galotnē virs patskaņa gandrīz vienmēr likts jumtiņš, piemēram, *tymś nakti saturet' stozškā, tymā witā*. Diezgan precīzi apzīmēts līdzskaņu mikstinājums jeb palatalizācija — gan ar sekojošu *i* aiz līdzskaņa, gan ar palatalizācijas zīmi. Kā trūkums jāmin *j* burta aizstāšana ar *i* (laikam pēc latīņu valodas parauga), kas arī ne vienmēr ievērots, piemēram, iūs 'viņu', *iau, bieis* 'bijis', jo blakus lietots arī *j* burts, piemēram, *porgoja, bieja*. Ģenitīva, dažkārt arī akuzatīva galotnē likts ', piemēram, *to wylś, dweselú myusú*.

Morfoloģija un sintakse līdzīga iepriekšējiem darbiem, taču ir arī atšķirīgas iezīmes. Grāmatā "Wyssa Mocieyba Katoliszka" netiek šķirtas sieviešu dzimtes lietvārdu vienskaitļa ģenitīva un daudzskaitļa

nominatīva galotnes *-as, -es, -is*, visiem sieviešu dzimtes lietvārdiem tās galvenokārt ir *-ys* vai *-is*, piemēram, *dziewwis, Tycieybys, gaysmis*.

Tekstā sastopams arī prievārda *iz* (*uz*) lietojums ar nozīmi 'no, ārā no', kas mūsdienu Latgales izloksnēs sastopams tikai vecākās paaudzes runā, piemēram, *izawuicejitis uz prota* 'izmācīties no galvas', *kay uz jauna dzimt' addzyna* 'kā no jauna atdzima'.

Arī slāvu valodu ietekme visai jūtama gan leksikā jeb vārdu krājumā, piemēram, *prāca* (<poļu *praca* 'darbs'), *pażytki* (<poļu *pożytek* 'labums, derīgums'), *starawieities* (<poļu *starac'sie*, kr. *стараться* 'censties'), gan, tāpat kā iepriekšējos darbos, sintaksē.

Tekstā sastopamās pavēles izteiksmes 2. personas formas *abdu-moit tie* 'apdomājiet' un *igodoit sieu* 'atcerieties', iespējams, arī veidotas slāvu valodu ietekmē. Līdzīgas formas ir izdevies konstatēt arī dažās Latgales izloksnēs, piemēram, *mozgoite* 'mazgājiet' Naurēnos, *globoite* Makašēnos.

4. komentārs

Pēc jezuitu darbības izbeigšanas latgaliešu rakstība kļūst arvien neprecīzāka, strauji pieaug slāvismu skaits. Teikto var pilnībā atiecināt arī uz J. Macileviča "Pawujciejszonu..". Autors pats atzīst savus trūkumus latviešu valodas zināšanās, taču vienlaikus apziņās, cik nepieciešams dot zemniekiem praktiskus padomus, tāpēc grāmatas ievadā viņš raksta: "Eystyn zynu, kad atsarassīs na vīns pēc manis, kotrys gudrōku, lobōku un ar teirōku mēli latvisku paraksteis grōmotas, ne kai itei muna. Bet koleidz tys byus pijamit, latvīši, munu prācu ar taidu sirdi, ar kaidu es jums tū upereju."

Rakstībā balstīdamies uz jau iedibināto tradīciju, J. Macilevičs ievieš arī jauninājumus, kuri gan sevi nav attaisnojuši. Kā jauninājums jāmin divskaņu apzīmēšana: *aj, ej, uj*, piemēram, *majze, tiejra*. Divskanis *yu* (*iu*) dažkārt pat atveidots ar burtu *j*, piemēram, *jwdini*. Līdzskanis *j* atspoguļots gan kā *j*, piemēram, *jos, wajadziejgs*, gan arī *i*, piemēram, *nawaiag*. Burts *j* dažreiz apzīmē pat *ī*, piemēram, *jejs* 'īleiss'. Samērā precīzi atveidots līdzskaņu mīkstinājums, piemēram, *atniast', pasamussis', izlit'*, taču diakritiskās zīmes (˘ un ˆ) liktas visai neprecīzi.

Kā redzams no teksta parauga, leksikā jeb vārdu krājumā ir liels slāvismu (aizguvumu no poļu, krievu valodas) skaits. Tie ir vai nu jau 19. gs. vidū Latgales izloksnēs lietotie, vai arī paša autora

rakstos ieviestie slāvu izcelsmes vārdi, kā *vīšņa* 'ķirsis', *šļivka* 'plūme', *gruška* 'bumbiere', *sādynot* 'stādīt', *prāca* 'darbs', *sōds* 'augļu dārzs', *aizvest* 'izplatīt', *pavīdeiba* 'skaudība', *daspēt* 'nogatavoties', *pryprava* 'piedeva', *unuks* 'mazdēls', *voļns* 'brīvs', *štrafs* 'sods', *pažytkš* 'labums', *pryčina* 'iemesls' u. c. Iespējams, ka atsevišķos gadījumos slāvismu lietojums ir saistīts ar nepieciešamību darināt jaunus vārdus.

5. komentārs

G. Manteifelis pamatos balstās uz jau iedibināto latgaliešu senākā posma rakstības tradīciju. Divskaņa otrais komponents G. Manteifeļa darbos apzīmēts ar *j*, piemēram, *ajz*, *ajzdzird*, *rejzi*. Galotnē parasti likts [^], piemēram, *lusti*, *prykā*, *drywā*, *laukā*, tāpat apzīmēts izlokšnēm raksturīgais skaņu mīkstinājums, piemēram, *ciejrušs*, *kajminš*, *atdiewš*. Visai precīzi atveidots arī skaņu *i* un *y* šķīrums, piemēram, *skrynu*, *cytwaks*, *palik*. G. Manteifeļa darbos parasti netiek šķirtas sieviešu dzimtes nomenu vienskaitļa ģenitīva un daudzskaitļa nominatīva galotnes, piem., *drywys*, *saulis*, *worpys*, *skrypkys*.

Blakus tradicionālajām latgaliešu rakstos lietotajām formām G. Manteifeļa darbos sastopamas arī Rēzeknes un Dricēnu puses valodas īpatnības. Tā, piemēram, paralēli tradicionālajam atgriezeniskā formanta *-sa-* lietojumam aiz priedēkļiem, kuri beidzas ar patskani, piemēram, *nasabrejnowit* sastopams arī Viduslatgales izlokšnēm raksturīgais *-za-*, piemēram, *pazaplete*. G. Manteifeļa tekstos blakus personu vietniekvārda vienskaitļa ģenitīva formām *manis*, *tevis* parādās arī *mania*.

Dažkārt G. Manteifeļa darbos parādās arī īpatnības, kas raksturīgas tikai dažām Dricēnu apkaimes izlokšnēm, kā *uo* → *oi*, piemēram, *łobojk*, *strodojt*.

Tātad ar G. Manteifeļa darbību latgaliešu rakstu valodā ienāk viduslatgales izlokšņu īpatnības. 19. gs. otrajā pusē G. Manteifeļa darbi izceļas ar labu, tautai tuvu valodu.

6. komentārs

J. Lelis dzīvo, spraigo tēlojumu panāk, likdams stāsta varonei izklāstīt visu stāsta darbību izlokšnē jeb tautas valodā (nevis rakstu valodas formā). Stāsts daudz iegūst tieši ar Latgales izlokšnēm raksturīgo atstāstījuma formu izmantojumu. Plaši izmantotas lokāmo

divdabju formas ar -s (<us), -uote, piemēram, *šis vairs navars pacīst, as nazynūte, mes asūts cīši sprosti*, kā arī īstenības izteiksmes nākotnes divdabji ar -k- iespraudumu, piemēram, *šis iškys, pada-reiškys, paturēškys, voi sātā sagaideiškūte*, un nelokāmie divdabji ar -am-, piemēram, *man nāsama nikaidas saprasšonas, nazyn kas varama pasadareit, maņ asama brīsmēiga mēle, vēl navarama zynōt*.

Stāstā bagātīgi izmantoti arī tautā populārie izteicieni un salīdzinājumi, piemēram, *dūmōtīs kai bez samaņas, apcērp kai vucynu, kai vējs pa ceļu, kai svīdyn nūst, kai samani izkyukōjis, kūrņ kai calms, taidis kai nadaparāts, nūsvīss kai suņam, paviļkt pret spolvu*, tāpat Kārsavas puses izloksnēm raksturīgās formas ar priedēkli *pro-*, piemēram, *proskrīn*.

Prof. L. Latkovskis par J. Leli raksta: "Jys augstu vērtēj patīsu tautas volūdu. Šymā ziņā jam ir radnīceiba ar Fr. Kempī un N. Rancanu. Jō atzynums ir, ka tagadejūs latgaļu rakstņiku dorbi ir par daudz pōrplyudynōti ar lejas latvišu formu un sintakses īspaidim, kas volūdu padorūt steivu un nadzeivu" (žurn. "Dzeive", 1961, 50. nr., 3. lpp.).

Stāsts "Trokais īnainīks" ir veiksmīgs mēģinājums atgriezties pie dzīvās tautas valodas.

BIOGRĀFISKAS ZIŅAS PAR RAKSTNIEKIEM

Aleksandrs Ancāns (1910—1944), dzimis Pēterpilī. Beidzis Rēzeknes Valsts skolotāju institūtu, studējis konservatorijā. Darbojies publicistikā, rakstījis stāstus, bet galvenokārt pazīstams kā dzejnieks. A. Ancānam iznākuši divi dzejoļu krājumi: "Ezerzemes šalkas" (1936), "Zeme un sirds" (1939). Daudz darbu palikuši neapkopoti latgaliešu periodikā — izdevumos "Zidūnis", "Latgolas Vārds", "Latgolas Bolss" u. c.

Pseidonīmi: Alāns, Homo, Vilnis, Strauts, Austrums.

Marija Andžāne (prec. Strobe, 1909—1988), dzimusi Šķaunes pagasta Mačos. Beigusi Rēzeknes Valsts skolotāju institūtu, strādājusi par skolotāju. Emigrējusi uz ASV. Dzejoļu grāmatas: "Reits" (1933); "Namīra vortūs" (1951); "Caur dvēseles prizmu" (1977). Vairāki krājumi palikuši manuskriptā — "Dzeiveibai" (1944. g. godalgots drukas aizlieguma atcelšanas 40 gadu atceres literāro darbu konkursā); "Glāsts" (1975). M. Andžāne darbojusies arī prozā: atsevišķā grāmatā publicēts stāsts "Jaunī zōboki" (1945); stāstu krājums "Izejas punkts" (1982). Žurnālā "Dzeive" (Nr. 1—9, 1948—1952) aizsākās M. Andžānes romāna "Nosta" publikācija, kas netika pabeigta. Viņas dzeja un proza publicēta daudzos trimdas periodiskajos izdevumos, visvairāk žurnālā "Dzeive".

Miķelis Bukšs [Mikelis Bukšs] (1912—1977), dzimis Šķilbānu pagasta Plešovas ciemā, miris emigrācijā Stokholmā. Beidzis Rēzeknes ģimnāziju (1931), LU Filoloģijas fakultātes klasisko nodaļu (1938). Strādājis par skolotāju Aglonas, Daugavpils ģimnāzijā, Rēzeknes Valsts skolotāju institūtā, bet no 1941. gada līdz 1944. gadam M. Bukšs bija Rēzeknes ģimnāzijas direktors. 1944. gada rudenī M. Bukšs devās trimdā uz Zviedriju. Strādājis par arhivāru un bibliotekāru. Viens no aktīvākajiem trimdas latgaliešu kultūras darbiniekiem. M. Bukšs bija starp tiem, kas 1954. g. nodibināja

"Latgaļu izdevnīcību", bet 1960. gadā Latgaļu pētniecības institūtu. M. Bukšs bijis žurnāla "Dzeive" galvenais redaktors, viens no redaktoriem rakstu krājumiem "Acta Latgalica" (I—VII, 1965—1981; pēdējais iznāca jau pēc viņa nāves). Pēc M. Bukša un V. Loča ierosmes 1949. gadā trimdā tika nodibināts A. Jūrdža fonds, kura mērķis bija sekmēt latgaliešu rakstnieku un zinātnieku darbu izdošanu. M. Bukšs ir septiņpadsmit grāmatu autors. Nozīmīgākās no tām ir "Seņču pasaule" (1950), "Vacōki rakstnīcības pīminekļi" (1952), "Latgaļu rakstnīcības vēsture" (1957), apceres par F. Kempu (1969), F. Trasunu (1964), Nikodemu Rancānu (1939; 2. paplašināts izdevums 1971), "Latgaļu gramatika un pareizraksteības vōrdneica" (kopā ar J. Placinski, 1973), "Latgaļu atmūda" (1976) u. c.

Pseidonīmi: S. Adamāns, Aizeļksnīts, Dadzītis, Lobōrds, Juris Stākle.

Č e n č u J e z u p s [īstajā vārdā Jezups Kindzulis] (1888—1941?), dzimis Rēzeknes apriņķa Dricānu pagasta Kūzmu ciemā. Studējis Pēterpils universitātē agronomiju. Neatkarīgās Latvijas laikā strādājis dažādos sabiedriskos amatos: par Latgales lietu departamenta pārzini, bijis Centrālās Zemes ierīcības komisijas loceklis u. c. Strādājis par avīzes "Latgalīts" (1920—1926), "Latgolas lauksaimnīcības kalendars" (1924—1935), žurnāla "Latgolas Zemkūpis" (1925—1935) redaktoru. Līdz 1. pasaules karam ļoti aktīvi rakstījis par lauksaimniecības jautājumiem žurnālā "Dryva" un avīzē "Jaunokōs Ziņas". Padomju okupācijas laikā (1940) strādājis par Daugavpils maizes kombināta direktoru, ticis apvainots sabotāžā un apcietināts. Pēc dažām liecībām, miris Daugavpils cietumā. Ievērojamākais Čenču Jezupa darbs — romāns "Pīters Vylāns" izdots pēc autora apcietināšanas un, iespējams, arī pēc viņa nāves. Čenču Jezups publicējis stāstus žurnālā "Dryva" u.c. latgaliešu periodiskajos izdevumos. Atsevišķā izdevumā iznācis stāsts "Ar krystu pret krystu" (Rēzekne, 1931; ar pseidonīmu Dzērkste).

Pseid.: Dzērkste, Čenču Jezups.

A u g u s t s E g l ā j s [Augusts Eglōjs, īstajā vārdā Cipriāns Pokrotnīks] (1904—1994), dzimis Bērzpils pagastā Leidumnikos. Beidzis Rēzeknes pedagoģisko skolu 1924. gadā, strādājis par Līporu pamatskolas pārzini (1924—1926). Obligātajā karadienestā strādājis par rakstvedi pie ģenerāļa Goppera Vidzemes divīzijas štābā un vienlaicīgi apmeklējis Rīgas Tautas universitāti (1926—1927). Pēc dienesta strādājis Aizputes pamatskolā par pārzini (1927—1934),

vēlāk — Bērzpils pamatskolā par latviešu valodas un literatūras skolotāju, bet 1940./41. mācību gadā — par skolu inspektoru. Vācu okupācijas laikā — Voskānu muižas saimniecībā par priekšstrādnieku, bet 1943./44. mācību gadā Mežvidu pamatskolā par latviešu valodas skolotāju, 1944./45. mācību gadā — par Kalnezeru pamatskolas pārzini. Pēc kara ilgus gadus nostrādājis Rīgā par izglītības nodaļas metodiskā kabineta vadītāju. Beidzis LU Filoloģijas fakultāti.

Dzejoļu krāj.: "Dzīsmas rudiņa saulei" (1934); 2. izd. emigrācijā 1958. g.; Dzejoļu izlase "Vakara dūmakā zilgā" (R., 1983).

Pseud.: Augusts Eglājs.

Pēteris Jurciņš dzimis 1932. gadā Ludzas apriņķa Nautrānu pagasta Rogovkas ciemā. 1950. gadā beidzis Nautrānu vidusskolu. Strādājis par tramvaja vadītāju Rīgā, milicijas darbinieku Aucē, Liepājā, Tukumā, Madonā, Rīgā u. c. Izdevniecības "Liesma" redakcijas vadītājs (1979—1985).

Vairāku dzejoļu grāmatu ("Smagums" 1968; "Klātbūtne" 1977; "Gar doņiem ejot" 1981 u. c.) autors.

Andrivs Jūrdžs [Andryvs Jūrdžs] (1845—1925), dzimis Ludzas apriņķa Nautrānu jeb Zaļmuižas pagasta Korkliniku ciemā. Apbedīts Desetņiku kapos. Skolojies pašmācības ceļā. Ticis ievēlēts par pagasta "magazejas klēts" pārzini. Zaļmuižas pagasta vecākais ("staršina") Žarāns, baidīdamies, ka A. Jūrdžs varētu ieņemt viņa vietu, apvainoja to labības zagšanā. A. Jūrdžs 8 mēnešus pavadīja ieslodzījumā. Rakstījis galvenokārt dzeju, arī reliģiskas esejas un pārdomas, kas veidotas aforismu formā. Pēc laikabiedru liecībām, A. Jūrdžs sarakstījis ap 25 sējumu (tie lielā mērā dublējas), ko dāvinājis meitām u. c. Žurnāla "Zidūnis" redakcija Rēzeknē bija savākusi 15 Jūrdža sarakstītos sējumus, taču ugunsgrēka laikā 1925. gadā tie sadega. A. Jūrdžs vācis arī latgaliešu tautasdziesmas, sakāmvārdus, parunas, ticējumus, miklas. Latviešu folkloras krātuves fondos LZA glabājas vairāk nekā 600 Jūrdža savāktu un iesūtītu tautasdziesmu, ap 500 sakāmvārdu u. c. Atsevišķi A. Jūrdža dzejoļi publicēti pirmajā latgaliešu dzejas antoloģijā "Kūkle" (1914), neatkarīgās Latvijas gadu periodikā. Emigrācijā 1984. gadā izdots plašs rakstu krājums "Andryvs Jūrdžs" līdz ar A. Jūrdža darbu izlasi. A. Jūrdža dzejas un prozas darbu izlase ievietota arī A. Apīņa, I. Klekeres un L. Limanes pētījuma "Rakstītājs no Nautrēniem. Andryva Jūrdža dzīve un veikums" pielikumā (R., 1989).

Francis Kemps (1876—1953), dzimis Makašānu pagasta Sprūdževas ciemā. Mācījies Rogovkas (Nautrānu) tautskolā, Ludzas apriņķa skolā, pēc tam Pēterpils proģimnāzijā un garīgajā seminārā. No pēdējā kursa seminārā bija spiests izstāties (1899), jo radies smags konflikts ar rektoru. F. Kemps iestājās karadienestā, pēc tam — 1902. gadā — Pēterpils Civilinženieru institūtā, kuru pabeidza tikai 1914. gadā. Divdesmitā gadsimta sākumā F. Kemps nodibināja nelegālu latgaliešu jauniešu pulciņu "Gunkurs" un 1903. gadā izdeva pagrīdes žurnālu "Zvaigzne", kas nav saglabājies. F. Kemps bijis pirmās latgaliešu avīzes "Gaisma" (1905) un pirmā literārā žurnāla "Austra" (1908) redaktors. F. Kemps sastādījis tautā ļoti iecienīto kalendāru "Daugava" (1905—1915), bet 1913. gadā tika nozīmēts par būvinženeri Rēzeknes apriņķī, taču, iesākoties I pasaules karam, viņu iesauca armijā. 1915. gadā Kemps tika ievainots, pēc izveseļošanās atgriezās Pēterpilī, kur strādājis intendantūrā un bēgļu komitejā. Pēc 1917. gada revolūcijas Pēterpilī vadījis avīzi "Ļaužu Bolss" un žurnālu "Jaunā Latgola". 1918. gadā boļševiki F. Kempam piesprieda nāves sodu, taču viņam izdevās izbēgt. 1919. gadā komunisti viņu apcietināja otrreiz un ievietoja Rēzeknes cietumā, vēlāk izlaida pret parakstu, ka ar politiku turpmāk nenodarbosies. Neatkarīgajai Latvijai nodibinoties, F. Kemps tika ievēlēts Latvijas Satversmes sapulcē, vēlāk Saeimā. Viņš ir bijis Satiksmes ministra biedrs (1928—1931) un strādājis par galveno dzelzceļu inspektoru (1931—1934). Pēc Ulmaņa diktatūras nodibināšanās F. Kemps no darba tika atlaists — par "separātismu". Šajos gados viņš piepelnījies, izpildot dažādus projektēšanas darbus, dzīvojis savās mājās Ludzas apriņķī Zviergzdinē. Pieaugot nemieram ar Ulmaņa kursu uz Latgales "latvizāciju" (t. i., atbrīvošanu no visa latgaliskā, ar visu Latvijas novadu kultūras unificēšanas tieksmi), Latgalē nodibinājās slepena organizācija "Latgales dzelzs leģions", kurā aktīvi piedalījies arī F. Kemps. 1939. gadā šīs organizācijas biedri izplatīja pretulmaniskas lapiņas. Tika arestēti vairāki kultūras darbinieki, to vidū B. Spūlis un F. Kemps. Visu vainu uzņēmis F. Kemps. Viņu gan drīz vien atlaida — pierādījumu trūkuma dēļ, bet ne par kādu sabiedrisko darbošanos runa vairs nevarēja būt. Gan krievu, gan vācu okupācijas laikā F. Kemps strādājis kā inženieris, bet 1944. gadā, padomju varai atgriežoties, viņš tika arestēts un izsūtīts, miris 1953. gadā Tomskas apgabala Mihailovkā.

Ļoti daudz F. Kempa dzejoļu, prozas darbu, publicistisku rakstu publicēts 20. gs. sākuma latgaliešu presē. Bez tam viņš sarakstījis grāmatu lejaslatviešu rakstu valodā "Latgalieši" (1910) un "Latgales

likteņi" (1938; 2. izd. 1991). Viņa spalvai pieder arī "Eisa Latvijas vēsture" (I—IV, Pb., 1909—10).

Pseud.: Latgalis, Reformators, Skomba, Skoborga u. c.

Jānis Klīdzējs [Jōns Klīdzējs] dzimis 1914. gadā Sakstāgola Liuzūs. Beidzis komercskolu Rēzeknē, mācījies LU Lauksaimniecības fakultātē. 1944. gadā emigrējis uz Vāciju, kopš 1950. gada dzīvo ASV. Studējis psiholoģiju Berkeleja universitātē ASV, pēc pabeigšanas — mācību spēks turpat. J. Klīdzējs strādājis arī psihiatriskajā slimnīcā, pēc pensionēšanās dzīvo un raksta nelielā ASV pilsētā Napā Kalifornijā. J. Klīdzējs sarakstījis vairāk nekā 20 grāmatu — gan romānus, gan stāstu un noveļu krājumus. Romāni: "Jaunieši" (1942); "Džanitors" (1955); "Cilvēka bērns" (1956; 2. izdevums 1981; 3. izdevums Latvijā); "Zilie kalni" (1960), "Sniegi" (1963); "Dzīvīte, dzīvīte, šūpojos tevī" (1979); "Otrais mūsos" (1983); "Dāvātās dvēseles" (1986). J. Klīdzējs sarakstījis arī vairāk nekā 10 stāstu un noveļu krājumu gan lejaslatviešu, gan augšlatviešu literārajā valodā. Latgaliski: "Upe plyst. Stōsts" (1945); "Gōjputnu dzīsmē. Stōsti un noveles" (1944); "Debešu puse. Stōsti un noveles" (1968). Bez tam J. Klīdzējs rakstījis arī eseju grāmatas: "Prezidents un Latvijas paaudze. Nacionālas esejas" (1975); "Ievainotā dzīve. Socioloģiskas esejas" (1976; otrs, papild. izd. 1984) u. c. Jaunībā J. Klīdzējs rakstījis arī dzejoļus, kas atrodami dažādos periodiskajos izdevumos.

Pseud.: Jōnis Bridējs, Jōnis Rugōjs, Upmalis.

Antons Kūkojs [Ontōns Kūkōjs] dzimis 1940. g. Naurānu pagasta Rudukos. Beidzis Naurānu vidusskolu (1958), Rēzeknes lietišķās mākslas vidusskolu (1966). Studējis Latvijas Mākslas akadēmijā (1962—1964). Strādājis Rēzeknes Tautas teātrī (1965—1980), Rēzeknes novadpētniecības muzejā u. c. Ludzas mākslas skolas direktors (no 1991. g.). Dzejoļu grāmatas: "Māla vezums" (1979), "Vāraunieks" (1982), "Sovā saimē" (1990). Sarakstījis lugas "Troks voi nu Rogovkas", "Kōzas Latgolā", kas uzvestas Rēzeknes Tautas teātrī.

Leonards Latkovskis (1905—1991), dzimis Varakļānu pagasta Bokonos. Mācījies Varakļānu pagasta skolā, Varakļānu ģimnāzijā (1922—1926). Pēc ģimnāzijas pabeigšanas iestājies LU Filoloģijas un filozofijas klasiskajā nodaļā, ko beidza 1935. gadā. Blakus tam studējis arī baltu un vēstures nodaļās. No 1928. gada līdz 1933. gadam strādājis par skolotāju Pļaviņu ģimnāzijā, no 1933. gada

lidz 1940. gadam — par skolotāju Aglonas ģimnāzijā, kur mācījis grieķu, latīņu un angļu val. No 1940. gada līdz 1941. gadam — vecākais lektors LU, kur mācījis krievu valodu. No 1941. gada līdz 1944. gadam — Kārsavas ģimnāzijas direktors, no turienes 1944. gadā devies emigrācijā uz Vāciju. Strādājis latviešu ģimnāzijā Neietingā (1944—1951). No 1951. g. dzīvoja ASV un strādāja Luisvillā Bellarmina koledžā par profesoru, mācot latīņu, krievu, grieķu, vācu, spāņu, franču valodu un Eiropas vēsturi (1951—76).

L. Latkovskis vācis Latgales vietvārdus, pētījis Latgales izloksnes, folkloru, vēsturi. L. Latkovska nozīmīgākie pētījumi: "Latgaļu uzvārdi, palames un dzymtas" (I—II, 1968; 1971); "Dzymtās zemes ļaudis" (I—II; 1966; 1983); monogrāfija "Direktors A. Broks" (1954). Ļoti daudz rakstu par Latgales folkloru, vietvārdiem, izloksnēm publicējis žurnālā "Dzeive", arī rakstu krājumos "Acta Latgalica" u. c.

Pseud.: Sikš.

J ā z e p s L e l i s [Jezups Leļš, Lelis] (1927—1989), dzimis Kārsavas pagasta Pūrmaļos, miris Kalamazū, apglabāts Kārsavas Nau-daskalna kapos. No Kārsavas ģimnāzijas 1944. gadā iesaukts vācu armijā, dienējis aviācijas izpalīgos. Beidzis ģimnāziju Vācijā kā eksterns, studēt sācis Vācijā, turpinājis ASV. Doktora grādu valodniecībā ieguvis Harvardas universitātē par pētījumu "Latgaļu dialekta vieta baltu dialektu vidū". Strādājis par valodniecības profesoru Harvardas universitātē. J. Lelis darbojies gan kā zinātnieks, gan kā rakstnieks. Viņš bija pazīstams kā latviešu valodas mācību grāmatu autors: "Latviešu valodas mācība pamatskolām" (1983); "Latviešu valodas mācība iesācējiem" (1984); "Atslēdziņa" (1988). Žurnālā "Dzeive", "Treji Vārti", "Acta Latgalica", "Jaunā Gaita" u. c. trimdas izdevumos publicēti viņa raksti par latgaliešu izloksnēm, latviešu valodu u. c. valodniecības jautājumiem. Vienlaikus Jāzeps Lelis rakstījis prozu un dzeju. Dzejoļi un garākas poēmas publicēti žurnālā "Dzeive", avīzē "Latgola" (vēlāk "Latgolas Bolss"), kalendāros, bet krājumā nav sakopoti. Atsevišķā grāmatā iznācis J. Leļa stāstu un noveļu krājums "Ar lukturi" (1966; ar pseud. J. Pūrmalīts).

Kopā ar V. Zepu sastādījis Kārsavas novada tautasdziesmu krājumu, kas pagaidām vēl ir manuskriptā.

Pseud.: J. Pūrmalīts, Uncle Joe.

J ā n i s L u k a š e v i č s [Joannes Lukaszewicz] (1699—1779). Pēc tautības lietuvietis, studējis filozofiju un teoloģiju. No 1731. gada bijis Jezuītu ordeņa misionārs un skolotājs Latgalē — Preiļos,

Varakļānos, Kaunatā, Dubnā u. c. Miris un apglabāts Izvaltā. J. Lukaševičs tulkojis "Evangēlijus svētdienām un svētku dienām" (1753), kas ir pirmā līdz šim saglabājusies latgaliešu grāmata, sastādījis katehismu.

Jezups Macilevičs (1805—1872), dzimis Latgalē, apbedīts Ludzā. Poļu tautības katoļu prāvests, kurš visu mūžu darbojies Latgalē. Beidzis Izvaltas Jezuitu koledžu (1820), mācījies Krāslavas Garī-gajā seminārā (19. gs. trīsdesmitajos gados). Strādājis par mācītāju Asūnē (1838—1850), Šķaunē (1851—1852), Feimaņos (1852—1858), Dricānos (1859), kā arī Dukstagolā, Rēzeknē, Pildā.

J. Macilevičs sastādījis vienu no pirmajām laicīga satura grāmatām latgaliski: "Pavuiceišona un vysaidi sposobi dēļ zemņiku latvišu" (Viļņa, 1850).

Madsolas Joņs [Madsolas Jōņs, īstajā vārdā Jānis Ludboržs] (1913—1975), dzimis Nautrānu pagasta Griudinišos. Apbedīts Dobeles rajona Ukru ciema Nesaules kapos. Mācījies Griudinišu, Nautrānu un Mežvidu pamatskolā, Ludzas ģimnāzijā, beidzis Aglonas ģimnāziju 1934. gadā. Studējis Jelgavas pedagoģiskajā institūtā, kuru beidzis 1939. gadā. Strādājis par Nautrānu pamatskolas pārzini. Pēc 2. pasaules kara beidzis LVU Filoloģijas fakultāti (1951) un strādājis par skolotāju Zemgalē — Lielvircavā (1945—1949), Zaļeniekos (1949—1952), Ukros (1963—1972).

Izdotas divas Madsolas Joņa grāmatas — dzeja "Lynu zīdi" (1943), proza — "Ausmas zemē" (1944). Manuskriptā palicis lielāks skaits nēpublicētu dzejoļu.

Gustavs Manteifelis (1832—1916), dzimis Dricānos. Apglabāts Dricānu baznīcas dārzā. G. Manteifelis cēlies no pārpoļotas vācu muižnieku ģimenes. Mācījies Jelgavas ģimnāzijā, no 1852. gada līdz 1856. gadam studējis Tērbatas (Tartu) Universitātē Juridiskajā fakultātē. No 1863. gada dzīvojis Rīgā un strādājis Iekšlietu ministrijā par ierēdni. Pēc tam pārmaiņus dzīvojis Dricānos, Rīgā, Tērbatā. Mūža nogali pavadījis Bonifacovas muižā Latgalē.

Sastādījis (kopā ar Krāslavas mācītāju J. Jalovecku) krājumu "Piļņeiga lyugšonu grōmota" (1868, Tērbata; 2. izd. 1870), Bībeles stāstu izlasi "Nūtikšonas Biblijas" (1860, Tērbata; vairāki atkārtoti izdevumi). G. Manteifelis izveidojis arī pirmo matemātikas skolas grāmatu latgaliešiem: "Rēkinu grōmota, cik zemņika ļaudim vajaga" (1863). Ļoti nozīmīgi latgaliešu kultūras atmodai un latgaliešu

nacionālās pašapziņas saglabāšanai bija G. Manteifeļa izdotie kalendāri — pirmie latgaliešu rakstu valodā: "Inflantu zemes laikagrōmota aba kalenders" (1861—1870), pavisam 10 kalendāri. Daudz darbu par Latgali viņš publicējis vācu un poļu valodā, žurnālā "Magazin" (XIV, 2) apkopojis latgaliski rakstīto darbu bibliogrāfiju. Latīņu valodā G. Manteifelis sagatavojis plašu darbu par Latgales baznīcām "Terra Mariana" [Māras zeme], ko 1888. gadā pasniedza kā dāvanu Romas pāvestam no Latgales muižniekiem. Poļu enciklopēdijās, Rīgas vācu avīzēs publicēti G. Manteifeļa raksti par Latgali.

Pīters Miglinīks (1850—1883), dzimis Nautrānu pagasta Zaļmuižā. P. Miglinika tēvs kalpoja Zaļmuižā par desmitnieku. Muižas īpašnieks Modests Rozenšilds-Paulins bija iecerējis P. Migliniku izaudzināt par paklausīgu muižas cilvēku. Kad P. Miglinīks beidza vietējo pagasta skolu, barons viņam sniedza materiālu pabalstu mācībām Rēzeknes aprīņa skolā (1865—1867). Pīters Miglinīks bija vēlējis izmācīties par tautskolotāju, bet pēc poļu sacelšanās pret cara valdību valsts darbā Latgalē pieņēma tikai pareizticīgos. Rozenšilds-Paulins iekārtoja viņu Zaļmuižas kancelejā (ap 1868—1870) un izgādāja atbrīvojumu no obligātā karadienesta. Pēc kāda laika Miglinīks darbu muižā pameta un iekārtojās par rakstvedi Viļakā (1871—1874), pēc tam Makašānos. Par zemnieku tiesību aizstāvību viņš nonāca neželastībā un bija spiests slēpties. Zemnieki, atriebdamies baronam Rozenšildam, nodedzināja muižas riju un vējdzirnavas, kā arī noorganizēja uzbrukumu pašam muižniekam. Par galveno vaininieku barons Rozenšilds uzlūkoja Miglinīku. Viņu apcietināja un 11 mēnešus turēja Ludzas cietumā. Tiesa atzina, ka Pīters Miglinīks nav vainīgs, bet veselība cietumā bija sagrauta un progresējošais dilonis kļuva par iemeslu viņa pāragrajai nāvei.

P. Miglinika dzejoļus drukas aizlieguma laikā nedrīkstēja publicēt, bet tie bija ļoti iemīļoti tautā un izplatījās kā rokrakstu literatūra. Pēc dzejnieka nāves viņa darbu manuskripti ir glabājušies pie A. Rupaiņa. Emigrējot viņš tos nodevis glabāšanā Norbertam Trepšam (Neikšānītim). P. Miglinika manuskriptu tālākais liktenis nav zināms. Saglabājušies tikai nedaudzi dzejoļi, pie tam atšķirīgās redakcijās, — kura no tām ir īstā, šodien grūti vai pat neiespējami noskaidrot.

Roberts Mūks [īstajā vārdā Roberts Avens], dzimis 1923. gadā Rēzeknes aprīņa Gaļānu pagastā. Beidzis Rīgas I valsts ģimnāziju (1942), pēc tam iesaukts leģionā. Emigrējis sākumā uz Beļģiju, vēlāk — uz ASV. Studējis Briseles Universitātē, Mičiganas Universitātē

un Fordhama Universitātē Ņujorkā. Strādājis par salīdzināmo reliģiju un austrumu reliģiju vēstures profesoru Aijonas koledžā Nurošelē (1963—1987). Dzejas grāmatas rakstītas latviešu literārajā valodā ar atsevišķiem dzejoļiem latgaliski: "Nāve un Otto" (1982); "Krokodils un es" (1984); "Kad vairs nav govju" (1989); "Kali juga" (1991), "Erotika" (1992). Ar R. Avena vārdu publicējis veselu virkni eseju un zinātnisko apceru grāmatu svešvalodās. Ar R. Mūka vārdu publicētas apceres latviešu valodā: "Mīts un iztēle" (R., 1991), "Kas ir meditācija" (1993), "Pret straumi" (1992), "Martins Heidegers un filozofijas gals" (1994), "Reliģija un misticisms" (1994). Dzeja un esejas publicētas arī trimdas presē — "Jaunā Gaita", "Ceļa Zīmes", katoļu izdevumā "Dzimtenes Balss", "Latgolas Bolss" u. c.

Pseud.: R. Mūks, R. Lūks.

N a a i z m ē r s t u l e [īstajā vārdā Rozalija Tabine] (1890—1965), dzimusi Bieržgaļa pagasta Veckubulovā, apbedīta Aglonas kapos. Mācījusies Rēzeknes baznīcas skolā, ko beigusi 1904. gadā. Strādājusi par mājskolotāju grāfu Molu privātskolā Juzefinovas muižā. Grāfiene Mola sūtīja viņu papildināties uz Māsu nācāretiešu ģimnāziju Viļņā (1907—1913). 1913. gadā Naaizmērstule atgriezās Latgalē un turpināja darbu Juzefinovas grāfu privātskolā. No 1916. gada līdz 1920. gadam strādāja par skolotāju Balvos, pēc tam Daugavpils apriņķa skolā Somersetā, Aulejā, Aglonā u. c.

Darbojusies kā prozaiķe un tulkotāja, arī reliģisku tēmu autore. Grāmatas: "Zvaigzneite mozajim tautišim. Stōsti un pōsokas" (1913); "Stōsteņi par bērneņu Jezu" (1915); "Par bārnu audzynōšonu" (1920); "Lauku zīdi. Stōsti" (1934); "Dīva dorza pučēites. Stōsti" (1943). Stāsti un apceres publicēti izdevumos "Katōļu Dzeive", "Dryva", "Sauleite", "Draugs", "Latgolas Vōrds" u. c. Tulkojusi galvenokārt no poļu valodas: "Kristus karaveiri" (1915); "Uz Kaļvarijas kolna" (1924) u. c.

Pseud.: Naaizmērstule, N-le, Živilbia, Žogota.

N o r b e r t s N e i k š ā n i t s [īstajā vārdā Norberts Trepšal] (1913—1972), dzimis Pēterpilī. Beidzis Krāslavas ģimnāziju (1930), LU Tiesību fakultāti (1942). Ārzemēs studējis teoloģiju un filozofiju, bet 1953. gadā iesvētīts par katoļu priesteri un strādājis Detroitā, ASV. Literatūrā pazīstams kā fabulists un prozas darbu autors. N. Neikšāniša fabulas apkopotas grāmatās: "Dundurs skudru pyuznī" (1943; 2. izd. Neietingā, 1946); "Cīmā pi Aizopa. Fabulas." (Neietinga, 1946). Divu apjomīgu romānu autors: "Myura kolns" (1943);

"Vīna vosora" (Traunšteina, 1948). Rakstījis arī dzeju un stāstus, kas atrodami periodikā.

Pseud.: N. Neikšānīts, Norberts, bks — Joņs Jezupāks, J. Lekmiņš, Jurs Palāda, N. N., Norberts Notre, D. Orāns u. c.

Anna Rancāne, dzimusi 1959. gadā Ludzas rajona Miglīnīku ciema Liuzinīkos. Mācījusies Liuzinīku pamatskolā (1966—1970), Nautrānu vidusskolā (1970—1977), LVU Ekonomikas fakultātē (1977—1982), arī Maskavas Gorkija Literatūras institūtā (1983—1988). Strādājusi par programmētāju informācijas un skaitļošanas centrā (1982—1984; 1985—1986), par ekonomisti Rīgas TEC (1984—1985), Komunālās saimniecības ministrijā par inženieri (1985—1986), par izdevniecības "Liesma" redaktori (1986—1989). Kopš 1989. gada dzīvo Daugavpilī un strādā Daugavpils teātri par literārās daļas vadītāju. Avīzes "Latgales Laiks" galvenā redaktore. Izdotas trīs dzejoļu grāmatas: "Lūgšana mājai" (1982); "Piekdiena" (1986); "Advente" (1991) latviešu literārajā valodā ar atsevišķiem dzejoļiem latgaliski. Dzejoļi publicēti žurnālā "Karogs", laikrakstā "Literatūra un Māksla" u. c.

Miķelis Rots [Michael Roth] (1721—1785), dzimis Ilūkstē. Biogrāfiskas ziņas pretrunīgas. Pēc vienas no versijām, M. Rots 1737. gadā iestājies Viļņā jezuītu klosterī, kur iesvētīts par priesteri. Strādājis par skolotāju jezuītu skolā Daugavpilī. No 1744. gada līdz 1748. gadam studējis filozofiju Viļņā. No 1749. gada aptuveni līdz 1766. gadam darbojies Dagdā, arī Kaunatā, Varakļānos. M. Rotam ir lieli nopelni Latgales latviešu izglītošanā. Viņa darbi izceļas ar salīdzinoši tīru un labu latviešu valodu. M. Rots ir sarakstījis vairākas reliģiska satura grāmatas un tiek uzskatīts par pirmā latgaliešu laicīgā dzejoļa "Putneņ, laikā soltas zīmas" autoru.

Jāzeps Rudzītis, dzimis 1928. gadā Ilūkstes apriņķa Dvītes Krustceļos. Pabeidzis Ilūkstes vidusskolu (1947), LU Filozofijas fakultāti (1952). No 1952. gada līdz 1980. gadam strādājis ZA Valodas un literatūras institūtā Folkloras nodaļā, bet no 1980. gada līdz 1988. gadam — ZA Vēstures institūta Etnogrāfijas nodaļā. Nozīmīgākie pētījumi: "Andrejs Pumpurs. Domātājs un dzejnieks. Dzīve un jaunrade." (1991). Apceres un kometāri A. Pumpura eposa "Lāčplēsis" akadēmiskajiem izdevumiem 1961. un 1988. gadā. Raksti par folkloru, teiku un pasaku teicējiem, apceres par A. Kronvaldu, Raini u. c.

Antons Rupainis [Ontōns Rupaiņs] (1906—1976), dzimis Bieržgaļa pagasta Pūrišķu ciemā, apglabāts Rīgā Sv. Miķeļa kapos. 1991. gadā pārbedīts Briežgaļa kapos. Lai gan skolā A. Rupainis sāka iet tikai 12 gadu vecumā, drīz vien viņš izvirzījies par spējīgāko skolnieku klasē. Beidzis Bieržgaļa pamatskolu, 1928. gadā Rēzeknes skolotāju institūtu. No 1930. gada līdz 1931. gadam mācījās Latvijas Konservatorijā un teātraursos. Turpmākajos neatkarīgās Latvijas gados strādājis par skolotāju, diriģentu, režisoru Latgalē. A. Rupainis 1944. gadā devās trimdā uz Vāciju, no kurienes izceļoja uz ASV, dzīvoja La Krosā Viskonsinas pavalstī. Daudzu romānu, stāstu, lugu autors. Romāni: "Baltie tēvi" (1936—1937 žurnālā "Atpūta", grām. I—II, 1963); "Māra mostas" (I—III, 1951—56); "Zemes sōjs" (1963); "Tauta gryb dzeivōt" (1953). Lugas: "Laikmetu maiņā" (1930); "Uz slidena ceļa" (1930); "Kāzas Ezerniekos" (1939); "Kod pyrmī gaiļi dzīdōja" (Neietinga, 1946) u. c. Romāni vai romānu fragmenti publicēti žurnālā "Dzeive" (piemēram, romāna fragments "Gaisa roti" — par F. Kempu, P. Strodu, A. Apšīniku. — Dzeive, 1961, Nr. 46). Mūža nogalē bija izveidojis īpatnēju teoriju par senvalodu izcelsmi un tautu radniecību, ko izklāstīja grāmatā "Arheolingvistika" (1967). Periodikā palikuši A. Rupaiņa sacerētie dzejoļi ("Zīdūnis", "Latgolas Vords", "Sējējs", "Latgolas Škola" u. c.). Rakstījis gan latviešu literārajā valodā, gan latgaliski.

Pseud.: Školōtōjs, Stabiņū Kepītis, Vintūls.

Marta Skuja [īstajā vārdā Valerija Galvanovska, prec. Mundure] (1915—1946), dzimusi Neretas pagasta Bērziņos. Studējusi LU matemātiku un filoloģiju. Strādājusi par skolotāju un VI. Loča izdevniecības sekretāri. Rakstījusi dzeju un stāstus. Dzeja apkopota krājumā "Naziņā" (1944), proza krājumā "Mozais broleits" (1943).

Pseud.: Dekšņu Marija, Palmīte, V. P., Marta Skuja.

Alberts Spōģis [Aļberts Spōģis] dzimis 1924. gadā Vorkovas pagastā. 1943. gadā no skolas sola iesaukts leģionā, evakuējies uz Vāciju, nokļuvis angļu gūstā. Pēc kara beidzis R. Blaumaņa ģimnāziju Oldenburgā (1949). Pinebergas Baltijas universitātē studējis baltu valodas un salīdzināmo valodniecību. Taču drīz vien universitāti slēdza. Mācības turpinājis Hamburgas, Bonnas, Madrides un Minsteres universitātēs, kur studējis ģermāņu valodas, žurnālistiku, vēsturi. Ilgus gadus strādājis par skolotāju Minsteres latviešu ģimnāzijā (1957—1987). Publicēti dzeju krājumi: "Zylūs azaru šolkas" (1959); "Pirmās vijolītes" (1960); "Pecunia" (1972); "Dzagyuzes

lineni" (1972). Raksta gan lejaslatviešu, gan latgaliešu literārajā valodā. Dzeja un apceres, esejas publicētas žurnālā "Dzeive", rakstu krājumā "Acta Latgalica", "Tāvu zemes kalendārā" u. c.

Alberts Sprūdžs [Alberts Sprūdžs] (1908—1944), dzimis Varakļānu pagasta Dekšorēs. Gājis bojā Rēzeknē krievu uzlidojuma laikā. Beidzis Varakļānu ģimnāziju. No 1928. gada strādājis par tautskolotāju Latgalē (Bukmuižas Egļu, vēlāk Vidsmuižas Sondoru pamatskolā). No 1933. gada strādājis par ierēdni Latvijas hipotēku bankā Rīgā. Sākotnēji rakstījis latgaliski, vēlākajos gados pārgājis uz lejaslatviešu literāro valodu. A. Sprūdžam iznākusi viena dzejoļu grāmata "Klusos sātos" (1928) un virkne stāstu krājumu — "Bailēs un spaidos" (1933); "Asaru liekņa" (1935); "Daugavas vēji" (1937); "Zelta lietus" (1937); "Stiprās saknes" (1939); "Labā sirds" (1941) u. c. Periodikā publicēts A. Sprūdža romāns "Kulturas nesēji" un šī romāna turpinājums "Vēlēšonas Veitūlūs". A. Sprūdžs sastādījis latgaliešu dzejas antoloģiju latviešu literārajā valodā "Latgales dziesminieki" (1936). Emigrācijā izdots A. Sprūdža stāstu un noveļu krājuma "Daugavas vēji" pārpublicējums (1953).

Pseud.: Alberts, A. Dekšārs, Klānu Mārtiņš, Mistērs Vu, Augusts Vasarājs.

Francis Trasuns (1864—1926), dzimis Sakstagola "Kolnāsātā", apglabāts Rēzeknē. Beidzis Sakstagola pagasta skolu (1875), mācījies Jelgavas baznīciskolā, pēc tam Jelgavas ģimnāzijā (1875—1883). Studējis Pēterpils garīgajā seminārā (1883—1887) un pēc tam garīgajā akadēmijā (1887—1891). Pēc Garīgās akadēmijas beigšanas tika nozīmēts par ticības mācības pasniedzēju Daugavpilī. F. Trasuns protestēja, ka latgaliešu bērniem ticības mācība tiek pasniegta poliski. Sodot par brīvdomību, viņu drīz vien pārcēla no Daugavpils uz Rīgu. Bet arī tur F. Trasuns krita nežēlastībā, jo cīnījās par Latgales kultūras tiesībām. Viņu pārcēla uz Pēterpili (1893—1895), un vēl tālāk — uz Vladimiru (1896—1898) pēc Iekšlietu ministrijas dotas pavēles. 1898. gadā F. Trasuns tika atbrīvots no izsūtījuma, atgriezās Pēterpilī, kur strādāja sv. Staņislava baznīcā. Nākamajos gados viņš tika nepārtraukti pārcelts no Pēterpils uz Rīgu un atpakaļ, kur 1902. gadā viņu iecēla par Pēterpils garīgā semināra profesoru. 1906. gadā, būdams dekāns Rēzeknē, sāka izdot avīzi "Auseklis" (1906—1907). 1906. gadā tika ievēlēts I Krievijas Valsts domē kā vienīgais pārstāvis no Latgales. Pēc domes atlaišanas Francis Trasuns strādāja Pēterpilī par sv. Staņislava

proģimnāzijas pārzini (1907—1909). Administratīva spiediena dēļ šo darbu spiests atstāt, kādu laiku strādāja par draudžu prāvestu Narvā, Novgorodā, Tallinā (1910—1914). Bijis Rēzeknes kongresa (tas notika 1917. g. 9.—10. maijā pēc jaunā stila) vadītājs. Stingri iestājās par Latgales apvienošanos ar Vidzemi un Kurzemi kopējā Latvijas valstī. 1917. gadā komunistu okupācijas laikā viņam aizmuguriski tika piespriests nāvessods, tomēr, par laimi, viņam izdevās paslēpties. Divdesmitajos gados notika ļoti asa un nesaudzīga cīņa starp poliskās orientācijas arhibīskapu A. Springoviču un latgaliskās orientācijas aizstāvi kultūrā un reliģijā F. Trasunu. F. Trasuns izstājās no Kristīgo zemnieku savienības, nodibinot Latgales demokrātu partiju un izdodot avīzi "Zemņika Bolss". 1925. gadā viņš tika izslēgts no katoļu baznīcas. Nespēdams šos pāridarījumus panest, Francis Trasuns drīz vien ar sirdstrieku mira. Viņš sastādījis 20. gs. pirmajā pusē tautā ļoti iemīļoto lasāmo grāmatu "Školas dōrzs" (1909; 2. izdevums 1921). Drukas aizlieguma laikā viņš izdevis "Daugavas katoļu kalendāru" (1900—1904) lejaslatviešu literārajā valodā. Sastādījis vairākas mācību grāmatas: "Ābece latgaļiņu bērniem" (1921); "Latvišu volūdas gramatika latgaļiņim" (1921). Neilgi pirms nāves iznāca viņa sarakstīto fabulu krājums "Fabulas" (1924; 2. izdevums trimdā 1964). Atsevišķā grāmatā pēc autora nāves tika izdota F. Trasuna luga "Nūgrymušō pile", kas veidota, balstoties uz latviešu teikām un nostāstiem par senajiem laikiem. F. Trasuna kopoti raksti (F. Trasuns. "Dzīve un darbi") iznākuši divos sējumos 1938. un 1940. gadā. Ilgu laiku uzskatīja, ka komunisti iznīcinājuši otro sējumu, tomēr atsevišķi grāmatas eksemplāri bija drošu roku saglabāti. Tagad šis sējums pārkopēts un izlasāms Rīgā Misiņa bibliotēkā un F. Trasuna muzejā Sakstagolā.

Pseud.: Ripa.

Andris Vējāns [īstajā vārdā Donats Kalnačs], dzimis 1927. gadā Ludzas apriņķa Nirzas pagasta Vārslavas ciemā. Mācījies Dubuļu un Nirzas pamatskolā, ko beidzis 1941. gadā. Mācījies Ludzas vidusskolā (1941—1943), pēc tam turpinājis mācības Rīgas 1. vidusskolā (1943—1944). No 1945. gada sāka strādāt par matemātikas un vēstures skolotāju Nirzas vidusskolā. 1950. gadā beidzis Latvijas Valsts pedagoģisko institūtu. Ilgus gadus strādājis žurnālā "Karogs" (1950—1967) gan par līdzstrādnieku, gan par galveno redaktoru (1967—1989). Publicējis vairāk nekā 10 dzejoļu grāmatu latviešu literārajā valodā. Atsevišķi dzejoļi šajās grāmatās sarakstīti latgaliski. Dzejoļu grāmatas: "Jaunība" (1953); "Saule

kāpj augstāk" (1957); "Saknes dod lapotnei dziesmu" (1961); "Kalnu acis" (1965); "Balts kuģis zilos ūdeņos" (1974); "Un sākās viss no svilpaunieka" (1979); "Stundinieks vestes kabatā" (1984); "Varbūt nenoplūktās mežarozes zied" (1982) u. c. Rakstnieka atmiņas, pārdomas prozā un dzejā apkopotas krājumā "Latgolas mozaika" (1992).

Pseid.: Pēteris Tālums, A. Vējāns.

Valdis Zeps, dzimis 1932. g. Daugavpilī. 1944. gadā kopā ar vecākiem emigrējis. Dzīvo ASV, kur beidzis Miami Universitāti Oksfordā, Ohaijo Universitāti. Mācījies Centrālajā luterāņu teoloģijas seminārā Fremontā, Nebraskā. 1956. gadā turpināja studijas Indiānas universitātē Blūmingtonā. Kopš 1962. gada strādā Viskonsinas universitātē Madisonā par valodniecības profesoru. Trimdas presē publicējis vairākus nozīmīgus rakstus par latviešu tautsdziesmu metriku, par Latgales vēsturi, kultūru. Trimdā lielu traci sacēla netradicionālā manierē sarakstītais V. Zepa romāns "Ķēves dēls Kurbads" (ar pseid. Jānis Turbads; grāmatā iznāca 1970. gadā). Daļēji uzrakstīts romāns par Latgales pagātņi "Ansis, zelta cilvēks". Nozīmīgākais V. Zepa darbs valodniecībā — milzīgā Latgales vietvārdu vārdnīca ("The Placenames of Latgola", 1984). V. Zeps raksta galvenokārt latviešu literārajā valodā. Viņa pētījumi un apceres publicēti trimdas periodikā ("Jaunā Gaita", "Ceļi", "Acta Latgalica", kā arī ārzemju periodiskajos zinātniskajos izdevumos un rakstu krājumos). V. Zeps kopā ar J. Leli sastādījis krājumu "Korsovas tautsdziesmas".

Pseid.: Jānis Turbads, Andrzej Lurba, Kanču Jezups, Iepriekšējā Dēls, John Hungerthere, Janice There.

ĪPATNĒJO VĀRDU VĀRDNĪCA

- a** — bet
- aba** — vai (raksturīgs vecajiem tekstiem)
- aceple** — vieta aiz krāsns
- advents** (lat. *adventus* — atnākšana) — 4 nedēļas pirms Ziemassvētkiem, kurās Baznīca sludina par Jēzus Kristus atnākšanu
- ai** — ar
- aizagribēt** — iegribēties
- aizamesties** — aizķerties (aiz kaut kā)
- aizcikam** — tik — cik
- aizdūmōt** — iedomāties
- aizdzīdōt** — sākt dziedāt
- Aizgavēnis** — diena pirms Pelnu dienas, ar kuru sākas lielais pirmsliedienu gavēnis
- aizgōdāt** — iedomāties
- aizlejs** — pavalgs
- aizlōdeit** — nolādēt
- aizmīgt** (acis) — aizvērt (acis)
- aizmīļōt** — iemīlēt (novec., sastopams vecajos tekstos)
- aizkurt** — iekurt
- aizkūst** — (arī: apkūst) — ne daudz ieēst, uzkost
- aizmoksōt** — atmaksāt (raksturīgs senākajiem latgaliešu reliģiskajiem tekstiem)
- aizpraseit** — saaicināt (ciemiņus)
- aizraudōt** — ieraudāties
- aizskōbt** — ieskābt, saskābt
- aiztikam** — tik — cik
- aiztreisēt** — sākt tricēt
- aiztū** — tāpēc, tādēļ
- aizvest** (no kr. *завести*) — kaut ko veidot plašumā, lielā daudzumā
- ambona** — kancele katoļu baznīcā
- antifona** — dziedams fragments lūgšanā
- apakle** — apkakle
- apcīneit** — cienīt (laikam individuāls darinājums)
- apkrateit** — nopurināt (ābolus, ogas)
- aplaist** — atstāt novārtā
- apsabeit** — nobīties
- apsavērt** — apskatīties
- apslōbt** — noģībt
- apšmaukt** — *arī*: piemānīt, piekrāpt
- aptrakt** — kļūt trakam
- asnis** (ģ. *ašņa*) — asinis
- ašņains** — asiņains
- atīt** — nākt (šurp)
- atlaist grōmotu** — atsūtīt vēstuli (izloksnēs novecojis)
- atsaceibas** — ticības pamatu jeb katehisma mācība
- atsadzert** — atdzerties
- atsadrūsynōt** — iedrošināties
- atsavasalōt** — atsveicināties
- atspaids** — atbalsts
- augt** — *arī*: rūgt (par miklu, alu)

(ar) **auri** — arī: ļoti strauji, neapvaldīti
austra — rīta gaisma
aužamī stōli — aužamās stelles
avīkšnes, avīšas — avenes
ba, bo (no poļu *bo*) — jo
baiss, baist — bail
barabans (no kr. *барабан*) — bungas
baslai, Dīven! — saīsinājums no *bāslavej* 'svētī'
bausleiba — bauslis
bāslaveņa — ziedojums kāzās jaunajam pārim
bērkovs (no kr. *берковец*) — birkavs (mēra vien. — 160 kg)
besakūki — ceriņi
bess — velns, nelabais
bīdakls — biedēklis
bīdūs svīdrūs — vienos sviedros
byrga — tvans
byuds — vaigs
blaugžt — uzliet, uzgāzt
bleini — pankūkas
blikatōt, blikitōt — spēlēt spēli *blikitas*
blōgzna — blāzma
bobulis — bezzemnieks
bōba — precēta sieva
bociki — šnorzābaki
bolka — baļķis
botanists — botānikas speciālists
breviars (lat. *breviārium*, no *brevis* 'īss') — katoļu garīdznieku lūgšanu grāmata, kas satur izvilumus no Svētiem rakstiem un Baznīcas tēvu darbiem
brovi — skropstas
buca — muca
būgls — pazemīgs
buļba — kartupelis
buntavneica — nemierniece

būrējs — burvis, tāds, kurš nodarbojas ar buršanu
burlaki — peļņā gājēji
burri — burvji
butelka — pudele
car — caur, gar
cauri — garām
ceists — tīrs, šķīsts
ceļš — arī: paaudze, da pīktam un sastam ceļam — līdz pietātajai un sestajai paaudzei
ceplis — maizes krāsns; cepļu liķējs — amatnieks, kurš mūrē krāsnis
cērciņōšona — čukstēšana, čivīnāšana, dunošana
cērslis — cirtnis
cieški — bieži
cikom — kamēr
cioce — tante
cīši — ļoti
cylōtis — dusmoties, draudēt
cyrms — ķirmis
cysas — salmi
creativs (sal. latīņu *creativus*, angļu *creative*) radošs
cukra batvini — cukurbietes
čače (sal. liet. *kēkē*) — čemurs, ķekars
čāmōts — izķēmots
čīpis — ķīpis
čygōneica — čigāniete
čyuls — nievājošs apzīmējums luterānim (parasti vidzemniekam vai kurzemniekam)
pa čyuluskam — lejas latviešu runā vai rakstībā
dāds — vectēvs, večuks
dadzeit — panākt
dagaidēt — sagaidīt
daīt — pienākt klāt; arī nākties kaut ko izdarīt

dajyukt — pierast
dasasīt — piesieties
dasaspīst — piespiest (sevi)
dasavērt — pieskatīt
dasazynōšona — apzināšanās
dasinīks — desu izgatavotājs un pārdevējs
datikt — pietikt
dadzeit — panākt
depe — ķepa
devotka — nievājošs apzīmējums neprecētai sievietei, kas katru dienu apmeklē baznīcu
dērva — tīrums
dīneškas, diniškas — launags
divejūs — divatā
dyuņa — dūņas
dyuredži — burvi, pareģotāji
doktors — ārsts
doļa (no kr. доля) — daļa
drabeņas — iesala pārpalikumi pēc alus tecināšanas
drejōtōjs — amatnieks, kurš izgatavo vērpjamus ratiņus
drupona — drupata
ducēt — dunēt
dūbe — bedre
dūmōtīs — šķiet, liekas
Dvēseļu dīna — 2. novembris, kad katoļu Baznīca aizlūdz par mirušajiem
dzanyukša — dzenauksts (aizjūga piederums)
dzelvēdzere — varavīksne
dzelzinīki bulbi — īpaša kartupeļu šķirne (?)
dzērkstynōt — dzirkstīt
dzērve — rotaļa, kurā viens tās dalībnieks pārģērbies par dzērvi un knābā pārējos
dzīders — dziedzeris, agonis (?)

dzymums — arī: paaudze, dzimta
dzirvans — lauks, druva
dzyra — dzēriens
dzīsna — vakara blāzma, arī rīta ausma
Ei, ei, nabādoj! — piedziedājums tautā populārajai P. Miglinika dziesmai "Draugi, rūkā glōzes jimsim!"
Elieša dīna — Eliasa diena (20. jūlijs)
eļsinēt — elstot
ērklis — airis
eža — robežjosla starp šņorēm
figu kūks — viēgs koks
gaist — zust
gaļdenš — arī: dēlītis, dažās Latgales dienvidrietumu izloksnēs (piem., Līksnā, Nīcgalē, Kalupē) arī nozīme 'koka šķīvis'
garcis — tilpuma mērvienība
garmane — ermoņikas
gauds — skumīgs, sērīgs
gazeta — avīze
gīst — jaust
glābs — vienaldzīgs, nejutīgs
gnēze — knābis
gosts — ciemiņš
gōdōt — domāt
grāda — dobe
gradusnīks — termometrs
grātūne — dunoņa
graust — rūkt (par pārkonu)
grebstele — grodi savērpta, sagriezusies dzija, arī: šķipsna (sīna grebstele)
gryuds — grauds
grīvonka — ragavu sastāvdaļa (aukla, ar kuru senāk piestiprināja ragavām klāt ilksis)
grīziņš — kālis

grobs — zārks
grōmota — *arī*: vēstule; grōmotu
atlaist — atsūtīt vēstuli
grōmotniki — grāmatu lasītāji,
arī pārrakstītāji (drukas aizlie-
guma laikā)
grošs — vara sīknaudas monēta
(sal. poļu *grosz*)
gruša — bumbiere
guba — kaudze
gubēt — iznīcināt
hortikulturists — dārznieks
icik — tik
illuminati (no lat. apgaismotie) —
apzīmējums dažādām apvienī-
bām, kas lepojas ar sevišķu ap-
gaismību un sakariem ar garu
valstību
itys, itei — šis, šī
itai — tā
itaid — tāds
izalečeišona — izārstēšanās
izalečeit — izārstēties
izasaceit — izteikties
izaškelt — izšķilties
izbūzt (acis) — izbolīt (acis)
izgaist — pazust
izarunōšona — atrunāšanās, at-
taisnošanās
izavuiceit — izmācīties
ižbons — alus krūze
yzas — vīriešu bikses
jaunive — līgava
kadaki — koka tupeles
kaiki — gals, beigas
kai nibejs — kaut kā
kakaža — spēre (jumta), *arī*: kārts
kaļova — zābaka stulms
kaļpeņš — valdziņš
kaļve — smēde
kaļvs — kalējs
kam — *arī*: kāpēc, kādēļ

kancis — riecieni
kapacis — dakšām līdzīgs rīks
kūtmēslu izkraušana no ve-
zuma
kapturs — maizes krāsns aug-
šējā mala
karinēt — karāties
kārkōt — ķērk
karuši — karūsas
kas — bieži lieto arī ar nozīmi
'kāds'
katehisms — ticības mācības pa-
mati jautājumu un atbilžu formā
katrs — vecajos rakstos šis vārds
bieži lietots ar nozīmi 'kurš'
kāts — pērējs, mocītājs
kausteit — apkalt zirgu, *arī*:
pļaut ciņainu pļavu
kēniste — karaļvalsts
kerbelis — cilvēks, kurš brūvē un
pārdod alkoholiskus dzērienus
kerze — grozs
kēzeit — nosmērēt, notraipīt
kice — micē sasiets lakats
kitēt — kutēt
kyulains — apaudzis ar garu
zāli, kūlu
kyuliņš — kūlenis
klapans (no kr. *клапан*) — vārsts
klāvs — kūts
kleriks — katoļu garīgā semināra
audzēknis
klopotas — rūpes
klopotōt — rūpēties
kļocka — klimpa
koč — kaut
koldons — kalsnējs
koleidz, koley — kamēr
komōt — mocīt
koronka — arī kronītis — īpaša
katoļu lūgšana
kōrba — kārpa

kōrms — ēka
kōss — klepus
kraucis, kraucs — skroderis
krēkt, tag., krāc — skaļi smieties
kryuts — cinis
krostu bezdeleiga — čurkste
krūļs — vecs vārgs zirgs
kruši — ātri, veikli, mudīgi, strauji
ksendzs (no poļu *ksiądz*) — katoļu mācītājs
kubuls — liels stīpots dēļu trauks
kūdeļa — kodaļa
kulasāta — rija ar piedarbu
kulāks — dūre
kuls — piedarbs
kuļkōt — *niev.*, neveikli iet
kupcis, kupcs — uzipircējs, tirgotājs
kūplys — loks
kūrkt — kurkstēt, *arī*: nepārtraukti runāt un atgādināt
kūrms — kurmis
kurže — kur tad
kūzuleņš — putnu būrītis
kūzuls — bišu strops
kvāšne — apaļš stīpots dēļu trauks
Lai byus pagūdynōts! — pilna forma: Lai byus pagūdynōts Jezus Kristus! — katoļu sveiciens
laičine — ūdensroze
laidaks — sliņķis
laistis — lidot
lakereits — lakots, lakādas
laksteit — lēkāt
lingvistisks — tāds, kas saistīts ar valodniecību
lynōjs — linu audums
lisapetka — velosipēds
liters — burts
lizeika — karote; dažviet *arī*: ližeika, ložka
lytka — augšstilbs (cilvēka)

lyuškas — spiles, stangas
'lōcs' — rotaļa
lornete (fr. *lorgner* 'apskatīt') — brilles ar īpašu kātu, ar ko tās tur acu priekšā; arī neliels tālskatis
lūbtis — veikties, izdoties
lumsteitis — luncināties (par suni)
ļalka — lelle
ļaudova — ligava, iecerētā
ļazonka jeb **sčits** — krāsns mūrītis
ļovs — lauva
ļuste — prieks
maidzeit — spaidīt, berzt
maize — *arī*: labiba
majs — maijs
māmuļs — mēmais
maracis — tāds, kurš nodarbojas ar buršanu, vārdošanu
mārga — jauna meita, *arī*: ligava
maura — maurs
maut — peldēt
mežīt — adīt, arī pīt, sienot mezglus, piemēram, tiklu
meisteitis — minstināties
meļneicas — mellenes
mēnesniks — mēness
mežoga — meženis
mīgt — spiest
mīkrēslis — krēsla
miša laiks — parasti laiks no plkst. 12 līdz 13, kad baznīcā notiek katoļu dievkalpojums — Mise
myudeit — īdēt (par govīm)
myusa — muša
monopolka — tā cara laikā sauca veikalu, kurā pārdeva preces, kuru tirdzniecība bija valsts monopols

mosolas — sīkas mušiņas
mōkuļš — mākonis
mōsāns — brālēns, mūsu bērni savā starpā ir mōsāni
mōsiniška — māšica
mož — varbūt
mudri — ātri, veikli
mučaceņš — sīka mušiņa, kukaiņītis
mušens — varbūt
naatsavērtis — neatskatīties atpakaļ
nabašņiks — mirušais, nelaiķis
nadaparāts — līdz galam neizpērets, parasti tā saka par muļķi
nadazynōts — līdz galam neuzzināt
nagodns — necienīgs
nakryškōns — nekristītais, neticīgais
nalaiks — 1) neīstais laiks (kaut ko darīt),
 2) sliktis laiks (putenis, lietus ar vēju)
napisazeit — neatzīties
nareikle — elpvads
nasakrist — nesaskanēt
navuiceits — nemācīts, neizglītots
nazkas — kaut kas, *arī*: kāds
naz kur — kaut kur
navarēt — *arī*: nedrīkstēt
necva — no viena koka izdobts garena trauks ar rokturiem (citur sauc arī mulda)
neit — kult (sviestu)
nekrologs (fr. *necrologus*, gr. *logos* 'apraksts') — kāda nesen miruša cilvēka dzīves apraksts
nešpors — vesperes (katoļu vakara dievkalpojums), nūdzidēt nešporu — *arī*: izrunāt visu savu garo runājamo

net — pat
nikam nagodns, nikam godos — nekam nederīgs
nikas — nekas, *arī*: neviens
nyule — tagad
nūbidynōt — nobaidīt
nu dzilīnes — psalmu vārdi "Nu dzilīnes uz tevi saucu, Kungs..", ko dzied par mirušajiem
nūceja — cerība
nūgyut — noķert
nūgraudōt — nogrūst ar lielu troksni
nūgulēt — brītiņu pagulēt
nūit — aiziet
nūlikt — *arī*: aprunāt, nonievāt
nūsaglobōt — noslēpties
nūvest — aizvest projām
nūzvingt — noskanēt (par zvaniem)
ņypuat — nupat, *arī*: tagad, pašlaik
obroz (no poļu *obraz* — glezna) — svētbilde
ogūrcis — gurķis
olkons — izsalcis; *arī*: alkatīgs
olpa — brīdis
olūts — avots
oplōts (dažviet *atlaidas*) — Baznīcas svētki
ōbeļneica (ōbuļneica) — ābele
ōbeļs (ōbuļs) — ābols
oto (poļu *oto*) — lūk
ōvaklys — tāds, kurš ākstās, blēņojas
pabōdis — apnicis; nenot.: pabōst
pa celi — projām
padūt — *arī*: nodot
pagaisynōt — pazaudēt
pagaist — pazust
paglobōt — noslēpt, *arī*: apbedīt
pagoni — uzpleči
paguļdeit — noguldīt

pajust — sajust
pakrēslis — (koka) ēna
palāda — pūce
palaist — *arī*: izvadīt (mirušo)
palukste — zāļaina vieta ūdenī
paļts — pelķe
pamaut — pamāt (ar roku, acīm)
pamelņējis — kļuvis tumšs, melns
pamest — atstāt
panosus licēji — zilētāji uz kārtīm (?), individuāls darinājums vecajos rakstos
pans — poļu muižnieks
paparžānas — papardes
papērkt — uzpirkt
paraksteit — uzrakstīt
parapeja (poļu *parafia*) — draudze
par kū — kāpēc
par sevi — atsevišķi
pasadareit — notikt
pasādynōt — apsēdināt
pasagyut — ņemt
pasaraut — paviszities
pasataiseit — rasties vairumā, novec.
pascēt — pateikt, pasacīt
patvert — paķert, paņemt
pavest — gabaliņu vest
pavīglynōt — atvieglot
paviļkt pret spolvu — izdarīt kaut ko kādam ne pa prātam
pazaplēst — izplesties, izplatīties
pazeļteit — apzeltīt
pažytki — labums, derīgums
pečerka — iedobums krāsnī, kur žāvēja cimdus, zeķes u. tml.
peicka — pātava
pērt — *arī*: ātri runāt
petērnes — lūku vīzes
Picers — Pēterburga

pīdarēt — *arī*: noderēt, piestāvēt
pīglōbt — saglabāt
pīkrist (ar snīgu) piesnigt
pīmūrdōt (pīmūrdynōt) — darīt netīru (parasti par ūdeni)
pīsars — rakstvedis
pīsazeit — atzities
pīškībt — *arī*: atstāt novārtā (cierva) **pīšs** — cirvja piets
pīzeit — atzīt
pyrynōt — perināt
pyrmōk — vispirms, iepriekš, pirms
pyuneite — neliels siena šķūnis
pyuravīta — laukuma mērvienība (apm. 0,37 ha)
pyurs — tilpuma mērvienība (apm. 70 dm³)
plauškas — plaušas
plebanija — katoļu draudzes mācītāja māja
plepinēt — burbuļojot vārīties (parasti par biezputru)
plešs — pliks galvvidus
plyudīns — plūdi
plakša, plukša, *niev.* — tāds, kurš daudz runā tukšu, plāpā
pluksteit — plāpāt, daudz runāt tukšu
poduls — mēteļa, jakas priekšējais stūris
polots — tirgus laukums
pokuļs — sesks
popive — papuve
porsoka, pōsoka — pasaka
povozniks — vedējs
pōrdzeit — padzīt
pōrdzeivōt — *arī*: nodzīvot kādu laiku
pārļaist — *arī*: izlaist (caur drēbi), izkāst
pōrmeit — *arī*: pārvērst

- porons** — audekla kule
pōrsameišona — pārmaiņa
pōrts — plīts mūrītis
prāca (poļu *praca*) — darbs
prācavōt — strādāt
praseit gostus — lūgt viesus
preteimā — pretī
pret — tāvi — **senči** (sastopams senajos rakstos, iespējams, individuāls darinājums)
prīca — prieks
prīkšdejs — priekšējs, iepriekšējs
progoreigs — alkatīgs, mantkārīgs
propuļt — pazust, iet bojā
proskrit caur — paskriet garām
prūds — diķis
puišķins — puisītis, zēns
pusam — pavisam
pusgrošs — vara siknaudas monēta, sk. *grošs*
pusučastniks — zemnieks, kuram piederēja puse *učastkas* zemes
pūrdulis — puņķi
radaveits (cilvēks) — gudrs, smalks, izsmalcināts
raitu — jāšus
rāna — rēta
rapains — rēpuļains
rekviems (lat. *requiēs*, akuz. *requiem* 'miers, atdusa') — katoļu Mise par mirušajiem (nosaukums pēc ievada teksta pirmā vārda)
reps — tabakas maks
režgine — režģis
riņčs, riņdzis — riņķis
rist — raisīties
ryka — riecieni
rytums — audekla baķis
ryucs — zema vieta, kur parasti neizžūst ūdens
ryudynōt — raudināt
ryugtōs mātres — māteres (?)
- ryukōt** — skraidīt
rods — dzimta
rogona, raganis — tāds, kurš nodarbojas ar buršanu, vēlēdams kādam ļaunu
roksts — *arī*: burti, rakstība
roksts, aizbraukt uz roksta — jaunajam pārim aizbraukt pie teikties laulībām pie mācītāja
romonas — atpūta
rūceitis — galvot
rūciniks — dvielis
rupucis — krupis
rūzētis — izstaipīties
saut — *arī*: likt maizi krāsnī cep-ties
sadareigs (sadereigs) — saskanīgs
sādynōt — *arī*: stādīt
saduzt — saplīst, sasīties krītot (parasti par trauku)
sagrebstelēties — sagriezties, samudžināties (parasti par dziju)
sagrudis — sagruzdējis, sadedzis
saiministe — saimniecība
sakligt — uzkliegt
sakraments (lat. *sacramentum* — zvērests, dienesta noslēpums) — kristīgās Baznīcas žēlastību līdzeklis; katoļu Baznīca atzīst 7 sakramentus
saļmi — psalmi — lūgšanas, ko dzied par mirušajiem
samaņa — *arī*: prāts
sameit — apmainīt, samainīt
saraksteit — uzrakstīt
sasalt — *arī*: nosalt
sasasirdeit — sadusmoties
sāta — lauku mājas
saturēt stōškā — paturēt atmiņā dzirdēto
saulrītņi (augi) — saulrieteņi (?)
sauve — sauja

savecēt — novecot
savūžgnōt — sarīdīt
sazaraut — sastrīdēties
sazīst — notraipīt, nosmērēt
sāžolka (sāžovka) — diķis
scaptuns — blēdis
seits — paēdis, *arī*: sātīgs
sepinēt — pļāpāt
sēbrineica — kaimiņiene
sētnīks — mājinieks
sērt (riju) — salikt rijā uz ārdiem labību žāvēšanai
sētnieki — mājinieki, mājās palicēji
siņces — priekšnams dzīvojamajā mājā
sirdeitis — dusmoties
sirdis — dusmas
skaitēit — lasīt (grāmatā); uzskatīt (par kaut ko)
skalīne — no skaliem pīts grozs
skaudze — kaudze
skomba — šķemba
skraucis (*arī*: **kraucis**) — skroderis
skreine — lāde
skrišom — skriešus
skritulis — ritenis
skrybyns — skrāpis
skrypka — vijole
skroukstēt — kraukšķēt
skručš — krāsns kruķis
skrūze (*arī*: **skryuze**) — krūze
skusts — lakats
slapkaunš — slepkava
slaucama guņš — šķīstītava, kur saskaņā ar katoļu Baznīcas mācību nonāk dvēsele pēc nāves, ja tai ir sīki grēki
slikas — siekalas; slikas aptecēja — saskrēja siekalas mutē
slivka — plūme

slumsteitis — luncināties
smecere — cūkas šņukurs
smel̄te — smalkumi, putekļi
smēr̄ts — nāve
smogi — arī: ļoti
smōrds — smarža
sōds — augļu dārzs
sōgls — virca
sokumi — dakšas
sola — ciems; mūsdienās to lieto g. k. Latgales dienvidu daļā, vietvārdos tas sastopams daudz plašākā teritorijā, kur to "izspiedis" slāvisms *dzeravņa*
soldons pins — svaigs piens
soldots — zaldāts
sōlejs — saļš
solts — auksts
soltums — aukstums
sōnkauļš — riba
sovvaļa — izlaidība
spadzeivōtis — sastopams vecajos rakstos, varbūt saistāms ar vārdu *dzīvot*
spīgeļš, spīdžeļš — spogulis
spolva — *arī*: krāsa (runājot par lopiem)
spovede — grēksūdze
spōrōtis preteimā — strīdēties pretī
sprēst — vērt
sprauga — nojume starp divām saimniecības ēkām
spridzeigs — sprigans
sprosts — 1) vienkāršs, parasts, 2) muļķis
spūdrs — gaišs, spožs
spuļčš — koka pulējamā ierīce
sprauga — nojume starp ēkām
sprjudēt (vaļā) — atvērt, atbrīvot
spūdreibā — spožums
staraveigs — centīgs

staravētis — ciensties
starovers — vecticībnieks
staršina — pagasta vai pagasta daļas vecākais
stateit — stādīt
stāte — stāvoklis, ieņemamais amats
stātns — iznesīgs
stymbyns — stumbenis
stōmacs — nelūgtais viesis kāzās
strēče — brīdis
streičs — galoda
strods — strazds
strōpe — sods
strumentī — instrumenti, darba rīki
studzine (*arī*: studīns, studine) — galerts
stūgs — ādas sloksne
stulps (*sal.* arī leišu *stulpas*) — stabs
stuņdinīks — pulkstenis
stūps (< *stulps*) — stabs
sudobrys — sudrabs (*sal.* lei. *sudabras*)
sulķōt — sūkat
sumynōtis — skūpstīties
susātivs — (cilvēka vai dzīvnieka) ēna
sutana (*fr.* *soutane*, *it.* *sottana* — gari svārki) — katoļu garīdznieka melns garš tērps
suts — trauks
sūrme — labums, derīgums
Svāta Trejādeība — Svētā Trīsvienība
sveita — garš mētelis
svēre (*arī*: *svēрте*) — akas vinda
(kai) svīdyn — kā ar sviešanu
svīksts — sviests
šal̄ts — brīdis
ščit̄s — krāsns mūrītis

širms — audekla aizkars telpas pārdalīšanai
šyupeļs — šūpulis
šķeirīns — matu celiņš
škel̄t — potēt
šķiņkōt — dāvināt
šķizne — šķiedra
škode — skāde
škūrstyns — skurstenis
šmakovka — pašbrūvētais alkoholiskais dzēriens
šmuks — skaists
šņūre — vienam zemniekam piederoša josla noteiktas lauksaimniecības kultūras tīrumā, šņoru sistēma pastāvēja sādžās
šovks (<šolks) — zīds
špetns — negants, nešpetns
špitale — nabagmāja pie katoļu baznīcas, celta un uzturēta par draudzes līdzekļiem
špitaļneicas — špitaļes iemītnieces
šveikstēt — čukstēt
šveikstātōja — sieviete, kura nodarbojas ar dažādu slimību aizrunāšanu, vārdošanu
švil̄puks — svilpīte
švyrkstyns — paštaisīta ūdens pistole (no lupstājiem)
švōrbōtis — šūpoties, nestabili iet
takaļa (*takalis*) — tāds, kuram patīk daudz apkārt staigāt
taļerca — šķīvis
taukšēt — cept (zirņus)
tāvi — *arī*: seņči
teļvēdžs — šķīvis
tēmeišona — vēriņa, uzmanīga skatīšanās, vērošana, pētīšana
tērpūni — tirpas
tikt — kļūt
tyukšums — uzpampums

tyulaine — tole (govs bez ragiem)
trailōt — vīterot, priecīgi dziedāt
trejkuli — zvārguļi
trikmīns — negaidīts pārsteigums
trōpt — trāpīt
trosks — sauss, trausls
tukls — trekns
tust — tusnīt
tvert — ņemt, ķert
učastka — saimniecība (21 desētina zemes)
ūlneica — ciema, sādžas (retāk pilsētas) iela
ūmai — pēkšņi
unuks — mazdēls
uperis, upers — upuris
urbanisks — lielpilsētas-
ustoba — dzīvojamā māja laukos
vecaine — atmata
vācynōt — šūpot, māt
vaicōt — jautāt; *arī*: meklēt
vaigs — seja
vaineigs — *arī*: parādnieks
vaļa — brīvība, *arī*: brīvais laiks
varažbits — burvis
vargani — ērģeles
vārputs — ūdens virpulis
vasars — āmurs
vāza — nūja
važas — ķēde
veceļs — vecais; arī precēts pave-cāks vīrs
veižōt — *niev.*, iet
vēja patmales — vējdzirnavas
vekselis — parāda zīme
vēkšt — blēt
vengris — ungārs
vērsinīks — vadītājs, amata vīrs
vērsyune — koka galotne
verste — garuma mērvienība
vērskalāns — bullēns

vērtīs — skatīties
vēvers — audējs
vīņuvīt — kopā
vīšņa — ķirsis
vīta — *arī*: gulta
vydā — iekšā
vydīks — vidējs
vydamyuži — viduslaiki (iespē-jams, individuāls darinājums)
vylnōneite, poēt. — villainīte
vysvīns — vienalga
vodōt — *arī*: vadīt
vogūls — kukainis
vōlyudze — vālodze
volkōtis — staigāt, klist apkārt
voļns — brīvs
vōpejums — glazūra
vōrgi — nelaimes, bēdas
vōztīs — atvērties
vucyns — auns
vuiceišona — mācīšana
vūrbt — urbt
vuss — viss
vuška — aita
vuts — uts
zagyuze — dzeguze
zaļš (gaļa, zivis) — jēls
zeileites — rožukroņa krelles
zemeigs — pazemīgs
zemli — zemu
zemneica — meža zemene
zlaukts — garš koka trauks alus tecināšanai
zōļu dīna — 23. jūnijs
zvāleit — atļaut
žaisls — joks
ženīks — precinieks
žugure — stārķis
žvyrs — rupja akmeņaina grants
žvūrgt — *arī*: strauji burbuļot (par ūdeni)

SATURS

Ievads. J. Kursīte, A. Stafecka	5

Par latgaliešu literatūru un valodu

Ieskats latgaliešu literatūrā. J. Kursīte	9
Izloksne, dialekts, valoda. A. Stafecka	40
Ieskats latgaliešu rakstu valodas vēsturē. A. Stafecka	41
Par latviešu un latgaliešu lit. valodu. V. Zeps.	56
Volūda ir myusu bogōteiba. L. I. Latkovskis	56
Volūdas kūpšona. L. I. Latkovskis	59
Par izlūkšņu pēteišonu. J. Lelis	63
Olūtu vōkšona, pētniceiba, studijas. M. Bukšs	74
Pasaku teicēji Liksnā. J. Rudzītis	77

Folklorā

Mītiskās tautasdziesmas	81
Buramvārdi	83
Ticējumi	84
Parunas, sakāmvārdi un teicieni.	86
Mīklas	87
Pasakas	89
Teikas	94
Bērnu skaitāmie pantiņi	96

Senākā posma literatūras paraugi

Garīgā literatūra	98
Evangelia Toto Anno (fragm.)	98
Eysa salasišona (fragm.)	99

Nauka chrescian'ska (fragm.)	100
Wyssa Mocieyba Katoliszka (ievads)	101
Garīgo dziesmu paraugi	105
Laicīgā literatūra	107
M. Rots. Putneņ, laikā soltas zīmas	107
J. Macilevičs. Pawujciejszona un wysajdi sposobi diel zemniku Łatwiszu (fragm.)	108
G. Manteifelis. Inŕantu ziemies Łajkagromotas pielikumi (fragm.)	114
Dzismie łajmiejga ziemnika	114
Piela apiede dzielzi!	116

Drukas aizlieguma laika literatūra (Rokraksta literatūra)

A. Jūrdžs.	Zemņikam ir jauka dzeive	118
	Grōmotas	120
	Pasauļa pamesšona	120
	Zīmas mīgs	121
	Zīdu meita	121
P. Miglinīks.	Maņ pateik byut kūpā ar brōlim un mōsom	122
	Kod cyti dzeivoj prīceigi	122
	Draugi, rūkā glōzes jimsim	122

20. gadsimta latgaliešu literatūra

F. Trasuns.	Zīma	123
	Pavasars	124
	Vosora	125
	Rudiņš	127
	Nūgrymošō pile	128
	Cyuka un sile	129
	Zeps un peipe	130
F. Kempš.	Aizmērstē dzimtaine	131
	Kai dzeivē ir	131
	Zibens spejda, parkyns graude	131
	Ūda nalaime	132
	Tāvu zeme	134

Naaizmērstule.	Tu manis navaicoj	135
	Nōc, ak vīneiba svātō!	136
	Kōdēļ beja grīztīs	136
	Par slymū mōti un jōs trejom meitom	140
Neikšānīts.	Veīžu posts	143
	Dundurs skudru pyuznī	144
	Uz azara	146
Madsolas Jōņs.	Laksteigola	147
	Rudiņš	147
	Klusums un vōrdi	148
	Mintavai, kēneņu piļsātai	148
	Dzyntō zeme	149
A. Sprūdžs.	Meitines sapnis	150
	Cyrma azars	156
A. Ancāns.	Aprilī	159
	Berceuse	159
M. Skuja.	Vysvalža gols	161
	Breinūs es	165
	Svātkūs	166
A. Eglōjs.	Mōtes aicynōjums Zimassvātkūs	167
	Vokors	168
	Rudiņa saulei	168
Čenču Jezups.	Piters Vylāns (fragm.)	169
J. Klīdzējs.	Debešu puse	176
	Cylvāks uz tylta	199
J. Pūrmalīts.	Trokais īnainīks	204
	Orōja lyugšona	215
	Zīdi, Dzimtine	215
	Karaveiri	216
O. Rupaiņš.	Tauta grib dzeivōt (fragm.)	224
M. Andžāne.	Cylvākam	241
	Vacōkim	241
	Daudz un moz	242
	Leldinas	242
	Sapnis trymdā	244

A. Spōgis.	Jauneibas reits Vōrkovā	245
	Rondo	246
	Lelceļa molā	247
	Ānas naktī	248
	Astras	248
	Mēness obruļneicā	249
	Dvēseles centrs	250
	Gora atnōkšona	250
R. Mūks.	Sonets	251
	Nōk vokori	251
	Plyust Rēzekne	252
A. Vējāns.	Andryva Jūrdža myužs	253
	Laikagrōmota. (G. Manteifelim)	256
	Dzimtines vārds	258
P. Jurciņš.	Asam tōli nu dzimtines	260
	Reita krōsu rūtaļa	261
O. Kūkojs.	Latgola	263
	Vacmameņa	263
	Variacija par Preilim	264
A. Rancāne.	Latgola	267
	Muna volūda	267
	Nu cikla "Latgolas laiku grōmota"	268
	Latgaļu raksteiba	269
	Taisneibas nesējs	270
	Valodas komentāri. A. Stafecka	277
	Biogrāfiskas ziņas par rakstniekiem. J. Kursīte	283
	Īpatnējo vārdu skaidrojums. A. Stafecka	297

131	Latvian	131
132	Latvian	132
133	Latvian	133
134	Latvian	134
135	Latvian	135
136	Latvian	136
137	Latvian	137
138	Latvian	138
139	Latvian	139
140	Latvian	140
141	Latvian	141
142	Latvian	142
143	Latvian	143
144	Latvian	144
145	Latvian	145
146	Latvian	146
147	Latvian	147
148	Latvian	148
149	Latvian	149
150	Latvian	150
151	Latvian	151
152	Latvian	152
153	Latvian	153
154	Latvian	154
155	Latvian	155
156	Latvian	156
157	Latvian	157
158	Latvian	158
159	Latvian	159
160	Latvian	160
161	Latvian	161
162	Latvian	162
163	Latvian	163
164	Latvian	164
165	Latvian	165
166	Latvian	166
167	Latvian	167
168	Latvian	168
169	Latvian	169
170	Latvian	170
171	Latvian	171
172	Latvian	172
173	Latvian	173
174	Latvian	174
175	Latvian	175
176	Latvian	176
177	Latvian	177
178	Latvian	178
179	Latvian	179
180	Latvian	180
181	Latvian	181
182	Latvian	182
183	Latvian	183
184	Latvian	184
185	Latvian	185
186	Latvian	186
187	Latvian	187
188	Latvian	188
189	Latvian	189
190	Latvian	190
191	Latvian	191
192	Latvian	192
193	Latvian	193
194	Latvian	194
195	Latvian	195
196	Latvian	196
197	Latvian	197
198	Latvian	198
199	Latvian	199
200	Latvian	200

Janina Kursīte, Anna Stafecka

LATGALIEŠU LITERATŪRA

Redaktore *G. Lejniece*
 Māksl. redaktors *M. Alšeuska*
 Tehn. redaktore *E. Vilka*
 Korektore *Z. Sepkova*
 Vāku zīm. *E. Groševs*

Apgāds "Zvaigzne ABC", SIA, K. Valdemāra ielā 105, Rīgā,
 LV-1013. Reģistr. nr. 2-1060. Red. nr. H-75. Formāts 60x84/16.

A/S «Preses nams» tipogrāfija, Balasta dambī 3, Rīgā, LV-1081.
 Pasūt. nr.1442

131	Latvian	131
132	Latvian	132
133	Latvian	133
134	Latvian	134
135	Latvian	135
136	Latvian	136
137	Latvian	137
138	Latvian	138
139	Latvian	139
140	Latvian	140
141	Latvian	141
142	Latvian	142
143	Latvian	143
144	Latvian	144
145	Latvian	145
146	Latvian	146
147	Latvian	147
148	Latvian	148
149	Latvian	149
150	Latvian	150
151	Latvian	151
152	Latvian	152
153	Latvian	153
154	Latvian	154
155	Latvian	155
156	Latvian	156
157	Latvian	157
158	Latvian	158
159	Latvian	159
160	Latvian	160
161	Latvian	161
162	Latvian	162
163	Latvian	163
164	Latvian	164
165	Latvian	165
166	Latvian	166
167	Latvian	167
168	Latvian	168
169	Latvian	169
170	Latvian	170
171	Latvian	171
172	Latvian	172
173	Latvian	173
174	Latvian	174
175	Latvian	175
176	Latvian	176
177	Latvian	177
178	Latvian	178
179	Latvian	179
180	Latvian	180
181	Latvian	181
182	Latvian	182
183	Latvian	183
184	Latvian	184
185	Latvian	185
186	Latvian	186
187	Latvian	187
188	Latvian	188
189	Latvian	189
190	Latvian	190
191	Latvian	191
192	Latvian	192
193	Latvian	193
194	Latvian	194
195	Latvian	195
196	Latvian	196
197	Latvian	197
198	Latvian	198
199	Latvian	199
200	Latvian	200

3
Kontroleksemplārs

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0302055206

VAJADZĪGA GRĀMATA VAJADZĪGA GRĀMATA

LATGALIEŠU
literatūra

96-3
L 41

Izdevums ir pirmā plašāka hrestomātija, kurā aptverta latgaliešu literatūra no vissenākajiem laikiem (garīgā literatūra) līdz mūsdienām. Pārstāvēti nozīmīgākie Latvijas un emigrācijas rakstnieki, par kuriem sniegtas arī biogrāfiskas ziņas. Izlasi papildina komentāri par latgaliešu rakstu valodu.

ZVAIGZNE ABC

ISBN 9984-04-207-3